T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI	ORTAÖĞRETİM	DERS KİTABI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

MEHMET ALİ YERLİKAYA

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 28.12.2023 tarih ve 118 sayılı kurul (ekli listenin 44. sırasında) kararı ile 2024-2025 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile Ders Kitabı olarak kabul edilmiştir.

Kurulca bu kitabın kabul edilmiş olması ders kitabından yayınevi ve yazarın sorumluluğunu kaldırmaz.

BEŞGEN YAYINCILIK

Koru Mahallesi Kavaklı Sokak No.: 6/32
Çankaya / ANKARA
tel.: (312) 241 98 70 • belgeç: (312) 241 98 70

Her hakkı saklıdır ve **Beşgen Yayıncılık Bilişim Limitet Şirketi**ne aittir. İçindeki şekil, yazı, resim ve grafikler yayınevinin izni olmadan alınamaz; fotokopi, teksir, film şeklinde ve başka hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve yayımlanamaz.

Editör
Buse UĞANTAŞ

Görsel Tasarım Uzmanı
Gizem ÖZTÜRK

Program Geliştirme Uzmanı
Hüseyin KATIRCI

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Selçuk AKDENİZ

Rehberlik Uzmanı
İrem GÖNÜL

ISBN
978-605-69437-1-3
Yayıncı Sertifika No.: 40584

Baskı, Cilt
ÖZGÜN MATBAACILIK SAN. VE TİC. AŞ
Ankara-Polatlı Kara Yolu 52. km
Gazi Mah. Özgün Cad. No.: 4 Sincan/ANKARA
tel.: (0312) 645 19 10 (pbx) belgeç: (0312) 645 19 19
Matbaa Sertifika No.: 44327
Ankara, 2024

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

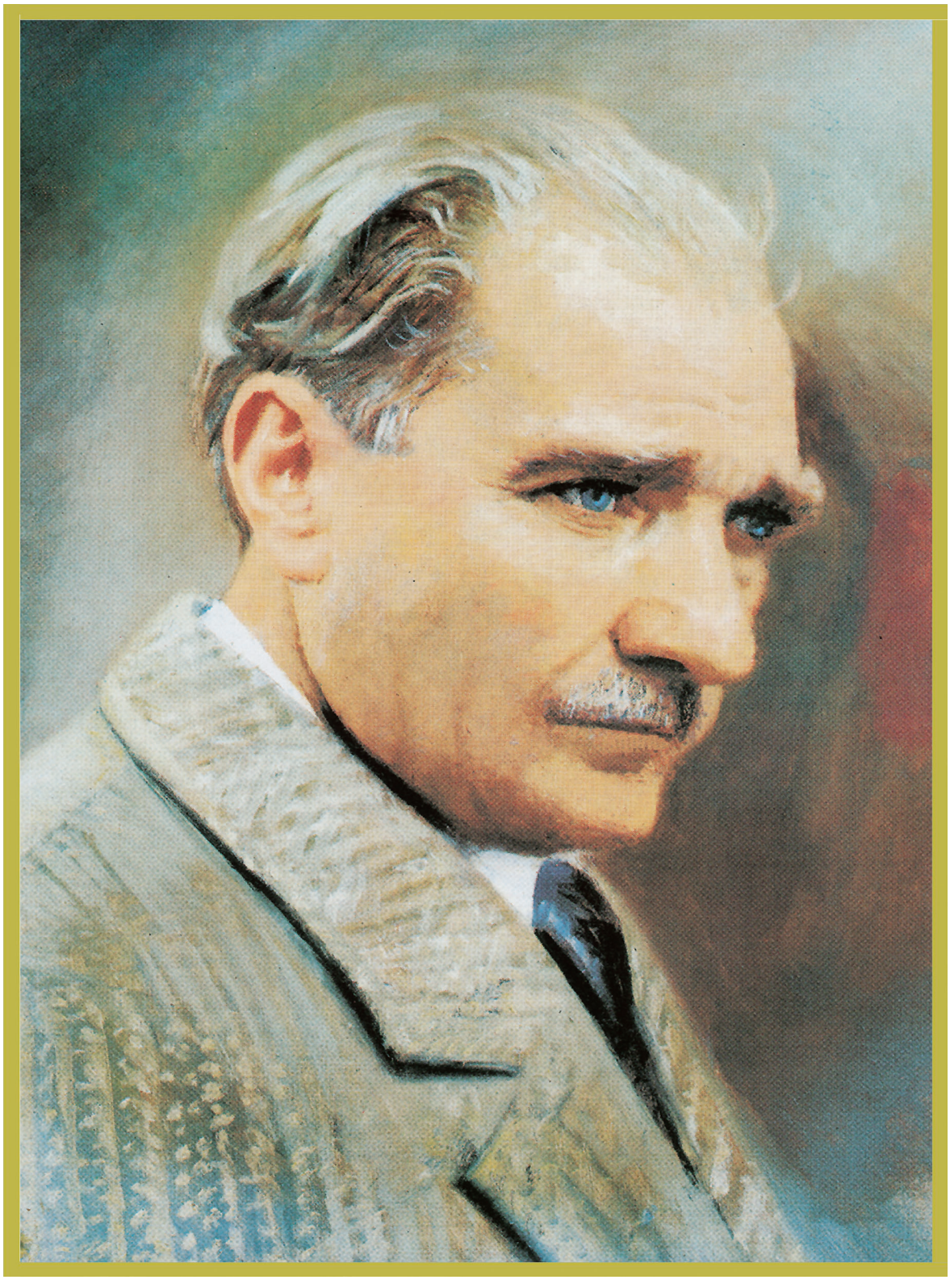

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

KİTAP TANITIM ŞEMASI 9

1. ÜNİTE: GİRİŞ

OKUMA ÇALIŞMALARI 14
1. Metin: Edebiyatın Kaynakları 14
2. Metin: Türk Edebiyatının Dönemleri 18
3. Metin: Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Dili 21
DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI 27
YAZMA ÇALIŞMALARI 28
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 31
1. ÜNİTENİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 33

2. ÜNİTE: HİKÂYE

OKUMA ÇALIŞMALARI 40
1. Metin: Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyunu Beyan Eder Hanım Hey! 41
2. Metin: Kerem ile Aslı 47
3. Metin: Kan Kalesi Cengi 52
4. Metin: Yûsuf u Züleyhâ 58
5. Metin: Bu Büyük Adam Kimdir 63
6. Metin: Mermer Tezgâh 67
DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI 74
YAZMA ÇALIŞMALARI 75
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 77
2. ÜNİTENİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 78

3. ÜNİTE: ŞİİR

OKUMA ÇALIŞMALARI 84
1. Metin: Koşuk 84
2. Metin: Sagu 86
3. Metin: Kutadgu Bilig 88
4. Metin: Divânu Lugati't-Türk 92
5. Metin: Atabetü'l-Hakâyık 95
6. Metin: Divân-ı Hikmet 98
7. Metin: İlahi 100
8. Metin: Nefes 104
9. Metin: Mâni 107
10. Metin: Türkü 110

İÇİNDEKİLER

11. Metin: Koşma 112
12. Metin: Gazel-Fuzulî 115
13. Metin: Gazel-Bâkî 119
14. Metin: Kaside 121
15. Metin: Şarkı 126
DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI 129
YAZMA ÇALIŞMALARI 130
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 132
3. ÜNİTENİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 133

4. ÜNİTE: DESTAN/EFSANE

OKUMA ÇALIŞMALARI 142
1. Metin: Odysseia (Odisse) 142
2. Metin: Büyük ve Küçük Ağrı 147
3. Metin: Oğuz Destanı 150
4. Metin: Battal Gazi Destanı 157
5. Metin: 26 Ağustos Gecesinde Saatler İki Otuzdan Beş Otuza Kadar ve İzmir Rıhtımından Akdeniz'e Bakan Nefer 163
DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI 167
YAZMA ÇALIŞMALARI 170
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 173
4. ÜNİTENİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 174

5. ÜNİTE: ROMAN

OKUMA ÇALIŞMALARI 182
1. Metin: Savaş ve Barış 182
2. Metin: Araba Sevdası 190
3. Metin: Mai ve Siyah 198
4. Metin: Kiralık Konak 204
DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI 210
YAZMA ÇALIŞMALARI 213
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 214
5. ÜNİTENİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 216

İÇİNDEKİLER

6. ÜNİTE: TİYATRO

OKUMA ÇALIŞMALARI 224
1. Metin: Bakkallık 224
2. Metin: Mahalle Baskını 233
3. Metin: Vatan yahut Silistre 242
DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI 256
YAZMA ÇALIŞMALARI 257
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 258
6. ÜNİTENİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 260

7. ÜNİTE: ANI (HATIRA)

OKUMA ÇALIŞMALARI 268
1. Metin: Fikret ve Rauf 268
2. Metin: Âfet Ninem 273
DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI 275
YAZMA ÇALIŞMALARI 276
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 278
7. ÜNİTENİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 279

8. ÜNİTE: HABER METNİ

OKUMA ÇALIŞMALARI 288
1. Metin: Gül Yetiştiren Adam 288
2. Metin: Aziz Sancar'dan Beyin Tümörüne Karşı EdU Sürprizi 291
3. Metin: Osmanlı Döneminin Merhamet Simgesi: Kuş Evleri 295
DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI 298
YAZMA ÇALIŞMALARI 300
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 301
8. ÜNİTENİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 302

9. ÜNİTE: GEZİ YAZISI

OKUMA ÇALIŞMALARI 308
1. Metin: Seyahatname 308
2. Metin: Otoray Yolculuğu 313
3. Metin: Mavi Yolculuk 317
DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI 321
YAZMA ÇALIŞMALARI 322
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 322
9. ÜNİTENİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 323

TERİMLER SÖZLÜĞÜ 330
CEVAP ANAHTARI 334
KAYNAKÇA 335
GÖRSEL KAYNAKÇA VE GENEL AĞ KAYNAKÇASI 336

1. Dönem

Ünite Süresi: 3 Hafta

1. ÜNİTE: GİRİŞ

ANAHTAR KELİMELER

• Edebiyat • Tarih • Din • Türk edebiyatının dönemleri • Türk dili
• Sözlü Dönem • Yazılı Dönem

GİRİŞ ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI
- Edebiyatın tarihle ilişkisi
- Edebiyatın dinle ilişkisi
- Türk edebiyatının tarihî dönemleri
- Türkçenin tarihî gelişimi
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI
- "Yazının gelişimi", "Türk yazı sanatı" veya "Alfabeler" konusunda metin yazma

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI
- Hat sanatı, yazı tipleri ve karakterleri, kâğıt, kitap, kütüphane gibi konular üzerinde konuşma yapma

12

Ünitenin işleneceği eğitim-öğretim döneminin, ünite sırasının, ünitenin okunacağı sürenin ve ünite adının yer aldığı bölümdür.

Ünitede kazanımlara dayalı ayrıntıları hatırlatacak anahtar kavramların yer aldığı bölümdür.

Ders programına göre ünitede işlenecek konuların yer aldığı bölümdür.

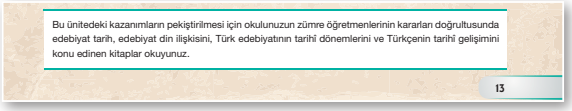

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda edebiyat tarih, edebiyat din ilişkisini, Türk edebiyatının tarihî dönemlerini ve Türkçenin tarihî gelişimini konu edinen kitaplar okuyunuz.

13

Zümre öğretmenlerince "Ünite, Konu ve İçerikler" tablosu dikkate alınarak ünite süresi boyunca okunması tavsiye edilen kitapların yer aldığı bölümdür.

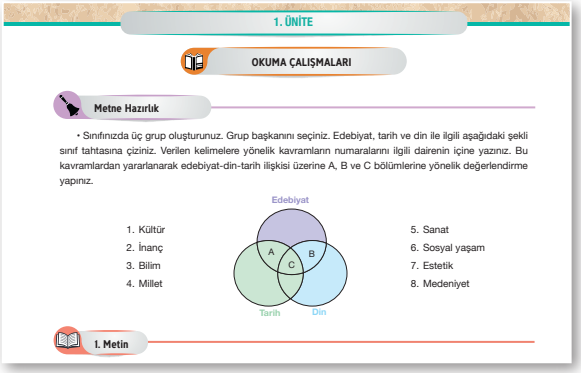

1. ÜNİTE

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

• Sınıfınızda üç grup oluşturunuz. Grup başkanını seçiniz. Edebiyat, tarih ve din ile ilgili aşağıdaki şekli sınıf tahtasına çiziniz. Verilen kelimelere yönelik kavramların numaralarını ilgili dairenin içine yazınız. Bu kavramlardan yararlanarak edebiyat-din-tarih ilişkisi üzerine A, B ve C bölümlerine yönelik değerlendirme yapınız.

1. Kültür
2. İnanç
3. Bilim
4. Millet

Edebiyat
A
B
C
Tarih
Din

5. Sanat
6. Sosyal yaşam
7. Estetik
8. Medeniyet

1. Metin

Metne dikkat çekmek, okuma çalışmaları ile ulaşılacak bilgi ve becerilere yönelik öğrencide beklenti ve merak oluşturmak için yapılacak çalışmaların yer aldığı bölümdür.

İşlenecek metnin sırasını belirtir. Seçilen metinlerde yazarın tercihine veya döneme özgü dilin standart dışı kullanımlarına sadık kalınmış, yazım ve noktalama açısından alıntı metinlerin orijinalleri verilmiştir.

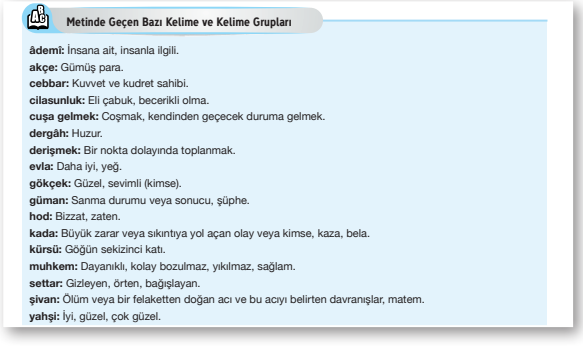

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âdemî: İnsana ait, insanla ilgili.
akçe: Gümüş para.
cebbar: Kuvvet ve kudret sahibi.
cilasunluk: Eli çabuk, becerikli olma.
cuşa gelmek: Coşmak, kendinden geçecek duruma gelmek.
dergâh: Huzur.
derişmek: Bir nokta dolayında toplanmak.
evla: Daha iyi, yeğ.
gökçek: Güzel, sevimli (kimse).
güman: Sanma durumu veya sonucu, şüphe.
hod: Bizzat, zaten.
kada: Büyük zarar veya sıkıntıya yol açan olay veya kimse, kaza, bela.
kürsü: Göğün sekizinci katı.
muhkem: Dayanıklı, kolay bozulmaz, yıkılmaz, sağlam.
settar: Gizleyen, örten, bağışlayan.
şivan: Ölüm veya bir felaketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar, matem.
yahşi: İyi, güzel, çok güzel.

Öğrencilerin cümlenin bağlamından hareketle tahmin edemeyeceği bazı kelime ve kelime gruplarının anlamının yer aldığı bölümdür. Kelime ve kelime gruplarının anlamları metnin bağlamından yola çıkılarak TDK'nin (Türk Dil Kurumu) sözlüklerinden ve alana özgü sözlüklerden alınmıştır.

KİTAP TANITIM ŞEMASI

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin edebiyat, tarih ve din ilişkisini açıklamak amacıyla yazılmıştır. Bu metinde edebî eserlerde tarihten ve dinden yararlanıldığı, edebî bir eserden tarih ve dinle ilgili birçok ayrıntıya ulaşılabileceği vurgulanmıştır.

Tarihî gerçeklikler edebî metinlere olduğu gibi yansıtılmaz, sanatçı tarafından yorumlanarak yansıtılır. Örneğin Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Yaban* adlı romanında Kurtuluş Savaşı'nı bu şekilde ele almıştır.

TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünde "Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum" biçiminde açıklanan din, bir milletin edebiyatının sınıflandırılmasındaki etkenlerden biridir. Örneğin Türk edebiyatının tarihî süreçteki gelişiminde Türklerin dinî inançlarına göre bir sınıflandırma yapılabilmektedir. Dinî hayat, edebiyatı da dili de etkileyebilmektedir. Örneğin Yunus Emre'nin şiirlerinde dinî hayat söz konusu olduğu gibi İslam kültürünün etkisiyle birçok yeni kelime de yer almaktadır.

Metin türünün ortaya çıkışını ve metnin tarihsel dönemi ile ilişkisini seçilen metin çerçevesinde veren bölümdür. Metin ve metin türü ile ilgili temel bilgiler metne atıflar yapılarak açıklanmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Kara başı bunaldı, darda kaldı.
- Kara kılıcını sıyırdı eline aldı, Azrail'e çalmaya hamle kıldı.
- Meğer bir gün köprüsünün yamacına bir bölük oba konmuş idi.

1. Yukarıda verilen cümleler okuduğunuz metinden alınmıştır. Bu cümlelerdeki altı çizili kelimelerin anlamlarını cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünden kontrol edip aşağıdaki tabloya yazınız.

Kazanımlar, değerler ve yeterlilikler çerçevesinde metne yönelik soruların yer aldığı bölümdür.

Şairin Biyografisi

YUNUS EMRE (?-?), XIII ve XIV. yüzyıllarda Anadolu'da yaşadı. Yunus Emre'nin Eskişehir'in Mihalıççık ilçesine bağlı Sarıköy'de doğduğu kabul edilir. Dinî-tasavvufi halk şiirinin büyük şairidir. Şeyh Tapduk Emre'nin yanında ilim tahsil etti. Şiirlerinde genellikle dinî konuları işledi. Tasavvufa dayalı şiirlerinde lirik bir söylemi vardır. Anadolu Türkçesine bağlı yazılı edebiyatın öncülerinden olan ve Farsçanın egemen olduğu dönemde şiirleri ile Türkçenin gücünü gösteren bir şairdir. İçten ve sade üslubu şiirlerinde öne çıkar. Sanatçının basit görünen ancak taklit edilmesi oldukça zor bir anlatımı vardır. İlahi aşk, ölüm, fanilik, hoşgörü, insan sevgisi gibi konuları şiirlerinde işledi. Şiirlerinde hem aruz hem de hece veznini kullandı. 1991 yılı, UNESCO (Birleşmiş Milletler Bilim, Eğitim ve Kültür Kuruluşu) tarafından bütün dünyada "Yunus Emre Sevgi Yılı" olarak kabul edildi.

Yunus Emre'nin temsili resmi

Sanatçının eserleri şunlardır: *Risaletü'n-Nushiyye* (Nasihatler Kitabı) (mesnevi), *Divan*.

Metnin yazarının veya şairinin hayatının, edebî kişiliğinin ve eserlerinin yer aldığı bölümdür.

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

Zengi'nin halkı kalkıp gördüler ki gece keşiş kaçmış. Bunlar birbirlerine haber verdiler ki: Be canım! Bu keşiş, Zengi'nin içinde aranan, sevilen bir adamdı. Her şeyi bilirdi. Elbette kaçtığının bir sebebi vardır. Allah bilir, amma bu memleket yere mi geçecek, yoksa ateşe mi yanacak? Elbette bir hikmeti vardır deyip bunlar da keşişin arkasından sürü sürü Zengi'den ayrılmağa başladılar.

2. Aşağıdaki parça bu ünitede okuduğunuz metinlerden alınmıştır. Parçada belirtilen noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını aşağıdaki şemalara yazınız.

Öğrencilerin temel eğitimden edindikleri bilgilerden hareketle ünitede işlenen metin veya metnin uygun bölümü/bölümleri üzerinde yapılan uygulamaları içeren bölümdür. Bu bölümdeki metin ve cümleler ders kitabındaki örnek metinlerden metinlerin asıllarına sadık kalınarak alınmıştır.

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Hikâye olay çevresinde gelişen, anlatmaya dayalı edebî bir türdür. Romana kıyasla daha kısa bir tür olan hikâyede şahıs kadrosu dardır. Hikâyede yaşam serüveninin tamamı değil, bir bölümü ele alınır. Hikâye türündeki metinlerde yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar işlenir. Hikâyeler yapı unsurlarından oluşur. Olay, olayı gerçekleştiren şahıs (kişi), olayın geçtiği mekân (yer) ve olayın gerçekleştiği zaman dilimi hikâyenin temel yapı unsurlarıdır. Bu yapı unsurları genellikle olay hikâyesi türünde yer alır.

Olay hikâyesine **klasik hikâye** de denir. Fransız yazar Guy de Maupassant (Gi dö Mopasan) olay hikâyesinin dünya edebiyatındaki öncüsüdür. Olay hikâyesine **Maupassant tarzı hikâye** de denir. Serim-düğüm-çözüm bölümleri olan bu tarz hikâyeler olayların üzerine kurgulanır. Bu hikâyelerde olaylar belli bir mantık ve merak düzeni içinde, heyecanı canlı tutacak biçimde işlenir. Türk edebiyatında Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Reşat Nuri Güntekin bu hikâye türünde eser vermişlerdir.

Okuma çalışmalarındaki bilgilerle ilişki kurarak yazma tür ve tekniklerini tanıma, uygulama çalışmalarını içeren bölümdür.

KİTAP TANITIM ŞEMASI

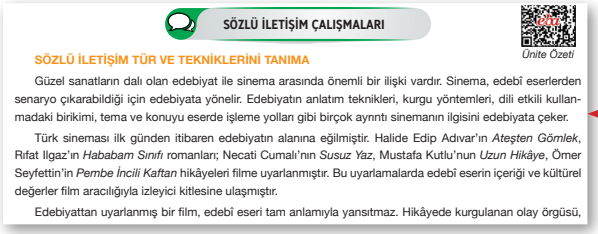

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Ünite Özeti

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Güzel sanatların dalı olan edebiyat ile sinema arasında önemli bir ilişki vardır. Sinema, edebî eserlerden senaryo çıkarabildiği için edebiyata yönelir. Edebiyatın anlatım teknikleri, kurgu yöntemleri, dili etkili kullanmadaki birikimi, tema ve konuyu eserde işleme yolları gibi birçok ayrıntı sinemanın ilgisini edebiyata çeker.

Türk sineması ilk günden itibaren edebiyatın alanına eğilmiştir. Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, Rıfat Ilgaz'ın *Hababam Sınıfı* romanları; Necati Cumalı'nın *Susuz Yaz*, Mustafa Kutlu'nun *Uzun Hikâye*, Ömer Seyfettin'in *Pembe İncili Kaftan* hikâyeleri filme uyarlanmıştır. Bu uyarlamalarda edebî eserin içeriği ve kültürel değerler film aracılığıyla izleyici kitlesine ulaşmıştır.

Edebiyattan uyarlanmış bir film, edebî eseri tam anlamıyla yansıtmaz. Hikâyede kurgulanan olay örgüsü,

Sözlü iletişime yönelik sözlü iletişim tekniklerini tanıma ve uygulama çalışmalarını içeren bölümdür. Tanıtıcı bilgiler verir. Ünitelerdeki sözlü iletişim çalışmalarına ait açıklamalar doğrultusunda yapılacak konuşma ve dinleme etkinliklerini içerir.

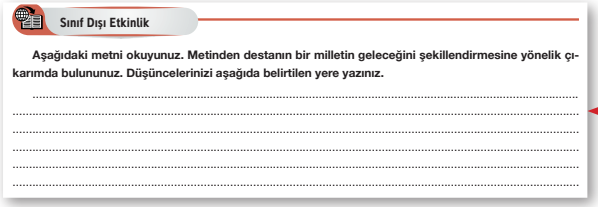

Sınıf Dışı Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden destanın bir milletin geleceğini şekillendirmesine yönelik çıkarımda bulununuz. Düşüncelerinizi aşağıda belirtilen yere yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kazanımlar, değerler ve yetkinlikler çerçevesinde sınıf dışında yapılacak etkinliklerin yer aldığı bölümdür.

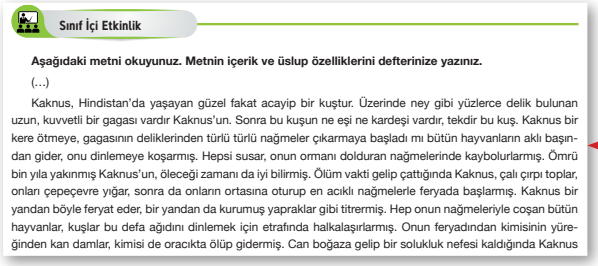

Sınıf İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metnin içerik ve üslup özelliklerini defterinize yazınız.

(...)

Kaknus, Hindistan'da yaşayan güzel fakat acayip bir kuştur. Üzerinde ney gibi yüzlerce delik bulunan uzun, kuvvetli bir gagası vardır Kaknus'un. Sonra bu kuşun ne eşi ne kardeşi vardır, tekdir bu kuş. Kaknus bir kere ötmeye, gagasının deliklerinden türlü türlü nağmeler çıkarmaya başladı mı bütün hayvanların aklı başından gider, onu dinlemeye koşarmış. Hepsi susar, onun ormanı dolduran nağmelerinde kaybolurlarmış. Ömrü bin yıla yakınmış Kaknus'un, öleceği zamanı da iyi bilirmiş. Ölüm vakti gelip çattığında Kaknus, çalı çırpı toplar, onları çepeçevre yığar, sonra da onların ortasına oturup en acıklı nağmelerle feryada başlarmış. Kaknus bir yandan böyle feryat eder, bir yandan da kurumuş yapraklar gibi titrermiş. Hep onun nağmeleriyle coşan bütün hayvanlar, kuşlar bu defa ağıdını dinlemek için etrafında halkalaşırlarmış. Onun feryadından kimisinin yüreğinden kan damlar, kimisi de oracıkta ölüp gidermiş. Can boğaza gelip bir solukluk nefesi kaldığında Kaknus

Kazanımlar, değerler ve yetkinlikler çerçevesinde sınıf içinde yapılacak etkinliklerin yer aldığı bölümdür.

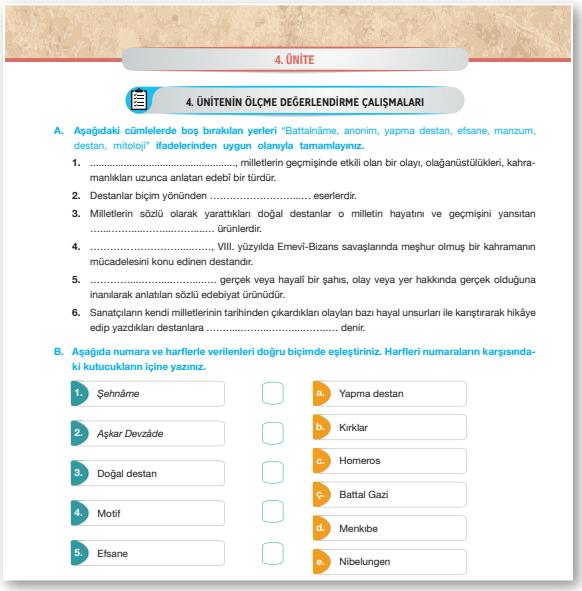

4. ÜNİTE

4. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "Battalnâme, anonim, yapma destan, efsane, manzum, destan, mitoloji" ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.

1. ....., milletlerin geçmişinde etkili olan bir olayı, olağanüstülükleri, kahramanlıkları uzunca anlatan edebî bir türdür.
2. Destanlar biçim yönünden ..... eserlerdir.
3. Milletlerin sözlü olarak yarattıkları doğal destanlar o milletin hayatını ve geçmişini yansıtan ..... ürünlerdir.
4. ....., VIII. yüzyılda Emevî-Bizans savaşlarında meşhur olmuş bir kahramanın mücadelesini konu edinen destandır.
5. ..... gerçek veya hayalî bir şahıs, olay veya yer hakkında gerçek olduğuna inanılarak anlatılan sözlü edebiyat ürünüdür.
6. Sanatçıların kendi milletlerinin tarihinden çıkardıkları olayları bazı hayal unsurları ile karıştırarak hikâye edip yazdıkları destanlara ..... denir.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucukların içine yazınız.

1. *Şehnâme*		a.	Yapma destan
2. *Aşkar Devzâde*		b.	Kırklar
3. Doğal destan		c.	Homeros
4. Motif		ç.	Battal Gazi
5. Efsane		d.	Menkıbe
		e.	Nibelungen

Ünite sonunda o ünitede kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik çalışmaların yer aldığı bölümdür. Ünitede işlenen kazanımları kapsar nitelikte farklı soru tiplerine yer verilmiştir. Ayrıca yeni nesil beceri temelli sorularla çalışmalar desteklenmiştir.

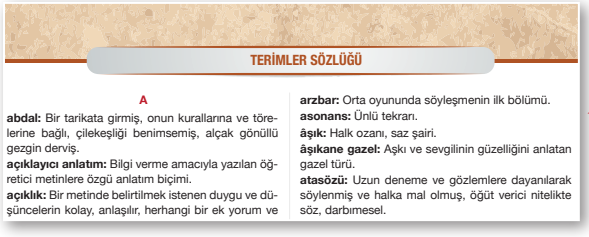

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

abdal: Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı, çilekeşliği benimsemiş, alçak gönüllü gezgin derviş.
açıklayıcı anlatım: Bilgi verme amacıyla yazılan öğretici metinlere özgü anlatım biçimi.
açıklık: Bir metinde belirtilmek istenen duygu ve düşüncelerin kolay, anlaşılır, herhangi bir ek yorum ve

arzbar: Orta oyununda söyleşmenin ilk bölümü.
asonans: Ünlü tekrarı.
âşık: Halk ozanı, saz şairi.
âşıkane gazel: Aşkı ve sevgilinin güzelliğini anlatan gazel türü.
atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbımesel.

Ünitelerde geçen bazı terimlerin açıklamalarının yer aldığı bölümdür.

1. ÜNİTE: GİRİŞ

ANAHTAR KELİMELER

- Edebiyat
- Tarih
- Din
- Türk edebiyatının dönemleri
- Türk dili
- Sözlü Dönem
- Yazılı Dönem

GİRİŞ ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI

- Edebiyatın tarihle ilişkisi
- Edebiyatın dinle ilişkisi
- Türk edebiyatının tarihî dönemleri
- Türkçenin tarihî gelişimi
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI

- "Yazının gelişimi", "Türk yazı sanatı" veya "Alfabeler" konusunda metin yazma

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Hat sanatı, yazı tipleri ve karakterleri, kâğıt, kitap, kütüphane gibi konular üzerinde konuşma yapma

BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİNİZ

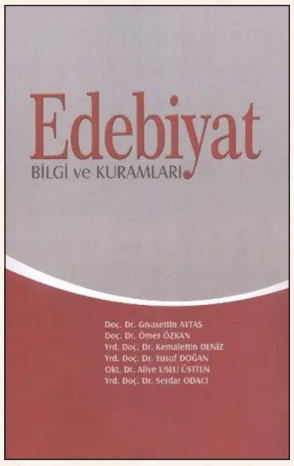

Yukarıda kapakları verilen eserler üzerinden;

- edebiyatın tarih ve dinle ilişkisini,
- Türk edebiyatının dönemlerini,
- Türk dilinin tarihî gelişimini,
- yazım ve noktalama kurallarını

bilgilendirici (öğretici) metinlerin kazanımlarına uygun şekilde öğreneceksiniz.

Yandaki karekodları akıllı telefonunuzun ya da tabletinizin kamerasına okutarak öğretici metinler üzerinden işlenecek e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite Tanıtımı

YETERLİLİKLER, BECERİLER

Bu ünitede "okuma", "yazma", "konuşma" ve "dinleme" becerilerinin yanı sıra bilgi okuryazarlığı, eleştirel düşünme, görsel okuryazarlık ve yaratıcı düşünme becerilerini de edineceksiniz.

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda edebiyat tarih, edebiyat din ilişkisini, Türk edebiyatının tarihî dönemlerini ve Türkçenin tarihî gelişimini konu edinen kitaplar okuyunuz.

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

• Sınıfınızda üç grup oluşturunuz. Grup başkanını seçiniz. Edebiyat, tarih ve din ile ilgili aşağıdaki şekli sınıf tahtasına çiziniz. Verilen kelimelere yönelik kavramların numaralarını ilgili dairenin içine yazınız. Bu kavramlardan yararlanarak edebiyat-din-tarih ilişkisi üzerine A, B ve C bölümlerine yönelik değerlendirme yapınız.

1. Kültür
2. İnanç
3. Bilim
4. Millet

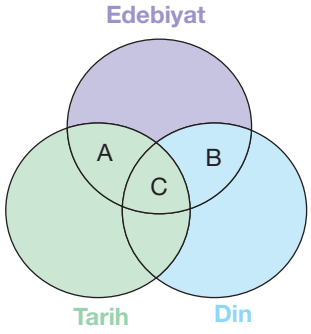

5. Sanat
6. Sosyal yaşam
7. Estetik
8. Medeniyet

1. Metin

EDEBİYATIN KAYNAKLARI

Edebiyat, insan ve toplum ilişkisini çeşitli açılardan ele alıp değerlendirmek mümkündür. Her şeyden önce bir milletin en önemli ortak paydası ve onu bir arada tutan unsurun dil olduğu gerçeği, edebiyatı insan ve toplumdan ayrı tutmanın mümkün olmayacağını göstermektedir. Bu yüzden bir milleti parçalamak, onu yok etmek isteyen uygarlıklar, önce o milletin dilini daha sonra dinini ve sonuç olarak da kültürünü yok ederler.

Edebiyat kendi çağıyla uyum göstermek, geçmişin izleri altında zamanının sorunlarını ortaya koymakla sorumludur. Bu nedenle edebiyat ürünlerini anlamak için öncelikle o ürünlere konu olan olayları ve sonuçları irdelemek gerekir. Edebiyatın temel konusunu oluşturan insanın, toplumun bir ferdi olarak toplumdaki tüm

değişmelerle eş zamanlı olarak yaşam biçimi, inanışı ve beklentileri; buna bağlı olarak edebiyata konu olan olayların işleniş biçimi de değişir. Sartre'a göre "Hiçbir konu, önceden edebiyat sanatının dışında sayılamaz. Bütün mesele, insanın neyi yazacağını bilmesinde"dir. Emile Zola bunu "tutanak düzenlemek" olarak adlandırır.

(...)

DİN

Bir milletin ortak inanç, duyuş, düşünüş tarzı, kısacası sosyal ve kültürel hayatı o milletin güzel sanatlarına ve edebiyatına etki eder. (...) İnsanların yaşam biçimini doğrudan etkileyen bir olgunun edebiyatı etkilememesi mümkün değildir. Örneğin; edebiyatın bir parçası olan şiir ortaya çıkış yönüyle din ile çok ilgilidir. Oyunlar ve güzel sanatların başlıca şekilleri dinden doğmuş ve uzun süre dinî özelliğini korumuştur.

(...)

Medeniyete sahip birçok toplulukta, sözlü edebiyatın ilk ürünü olan şiirin kaynağı dindir. Önceleri göçebe iken daha sonra yerleşik hayata geçmiş olan Türk toplumunun da edebiyatının temeli dine dayanmaktadır. Türklerde tek Gök Tanrı inancı vardır ve diğer dinlerin etkilerine rağmen Türkler daima yaşam şekillerine en uygun dini seçmesini bilmişler, gelişme döneminde de İslâmiyet'te karar kılmışlardır.

Türkler üzerinde en kuvvetli etki etmiş olan İslâmiyet'in kabul edilmesinden sonra bile, eski edebî şekillerin veya eski konuların İslâmî renk almış tarzına rastlanır. Dede Korkut Hikâyeleri'nde İslâmiyet'ten önceki duruma ait unsurlarla, İslâm dininin etkisi birleşmiştir.

(...)

Batılı romanlarda din her zaman ve herkes için gereklidir; ama, insanın istediği ve ihtiyacı oranındadır. Batılılar, dinlerini hayat tarzlarına adapte etmiş ve edebiyat eserlerinde kendi inanç sistemlerini ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla birinci kaynakları dindir. Bu nedenle edebiyatçı o eserin dayandığı dinî terminolojiyi de bilmelidir.

(...)

TARİH

Toplumu anlatan her edebî eserde o döneme ait tarihî olayların bir değerlendirmesini de bulmak mümkündür. Sözlü edebiyatımızın ürünleri destanlar, olayların vuku bulduğu devrin sosyal yapısını resmeden bir özellik taşır. Tevfik Fikret'in "Verin Zavallılara" adlı şiirinde 1898 yılında meydana gelen Balıkesir depremi edebî bir dille anlatılmakta ve yaşanan gerçeği gözler önüne sermektedir. Depremin toplumda bıraktığı etki, insanların çaresizliği resmî kayıtlarda bulunmayan ancak edebiyatçıların eserlerinde yansıtabileceği bir manzaradır.

Tarih sürecinde edebiyatın en önemli malzemesini savaşlar oluşturmuştur. Batı edebiyatında savaşları işleyen romanların başında Tolstoy'un (Tolstoy) "Harp ve Sulh" romanı gelir. Tolstoy, bu romanını savaş meydanlarında gezerek yaptığı gözlemlere dayanarak yazmıştır. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na katılmasıyla birlikte savaş yılları, özellikle Çanakkale ve Kafkas cepheleri en çok işlenen konu olmuştur. Peyami Safa'nın "Mahşer" olarak adlandırdığı ortam, savaş dolayısıyla ilan edilen olağanüstü hâl sonucunda İstanbul'da fakir ve zengin iki halk grubunun yaşadığı bir ortamdır. Yazar, bu haksızlıkları mahşer diyerek adlandırır. Yakup Kadri'ye göre ise "Sodom ve Gomore"dir.

Edebiyat Bilgi ve Kuramları
Aliye Uslu Üstten
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

mahşer: 1. Büyük kalabalık. **2.** Kalabalık, düzensizlik vb.nin yol açtığı karışıklık.

terminoloji: Bir sanat kolunda, bilim dallarında veya teknik alanlarda özel olarak kullanılan terimlerin tümü.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin edebiyat, tarih ve din ilişkisini açıklamak amacıyla yazılmıştır. Bu metinde edebî eserlerde tarihten ve dinden yararlanıldığı, edebî bir eserden tarih ve dinle ilgili birçok ayrıntıya ulaşılabileceği vurgulanmıştır.

Tarihî gerçeklikler edebî metinlere olduğu gibi yansıtılmaz, sanatçı tarafından yorumlanarak yansıtılır. Örneğin Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Yaban* adlı romanında Kurtuluş Savaşı'nı bu şekilde ele almıştır.

TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünde "Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum" biçiminde açıklanan din, bir milletin edebiyatının sınıflandırılmasındaki etkenlerden biridir. Örneğin Türk edebiyatının tarihî süreçteki gelişiminde Türklerin dinî inançlarına göre bir sınıflandırma yapılabilmektedir. Dinî hayat, edebiyatı da dili de etkileyebilmektedir. Örneğin Yunus Emre'nin şiirlerinde dinî hayat söz konusu olduğu gibi İslam kültürünün etkisiyle birçok yeni kelime de yer almaktadır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde geçen "irdelemek" kelimesinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğru olup olmadığını TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Okuduğunuz metnin konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki "Bu yüzden bir milleti parçalamak, onu yok etmek isteyen uygarlıklar, önce o milletin dilini daha sonra dinini ve sonuç olarak da kültürünü yok ederler." görüşüne katılıyor musunuz? Neden?

4. Okuduğunuz metinde yazar ile anlatıcı niçin aynı kişidir? Açıklayınız.

5. Metinden yola çıkarak edebiyat-din ilişkisini yorumlayınız.

6. Metinden yola çıkarak edebiyat-tarih ilişkisini yorumlayınız.

7. Metindeki anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını belirleyerek aşağıdaki kutucuklara yazınız.

Anlatım Biçimleri	Düşünceyi Geliştirme Yolları

Yazarın Biyografisi

ALİYE USLU ÜSTTEN (1974-...), Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana bilim Dalı öğretim üyesidir. Alanıyla ilgili makaleleri, kitapları ve kitap bölümleri dışında çeşitli dergilerde yayımlanmış denemeleri vardır. *Dil ve Edebiyat Öğretim Yöntemleri, Edebiyat Bilgi ve Kuramları, Gençlik Edebiyatı* eserlerinden bazılarıdır.

Sınıf İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metindeki açık ve örtük iletileri ilgili alana yazınız.

(…)

İster bir roman ister bir hikâye, isterse bir şiir olsun, herhangi bir edebiyat yapıtını, biçim, öz, biçem (üslup), özellikleri bakımından çözümleyebilmek için söz konusu yapıtın içine doğduğu toplumsal koşullar kadar, o yapıtı yaratan sanatçının kişisel özelliklerinin, üyesi olduğu toplumsal sınıfın, grubun, sahip olduğu dünya görüşünün de bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu yüzden, herhangi bir kültürel yapıtı, söz gelimi bir edebiyat eserini, kendisini çevreleyen ekonomik, toplumsal, siyasal ve tarihsel koşullardan soyutlamak mümkün değildir. Başka bir deyişle söylememiz gerekirse, sosyolojik açıdan, kültürel yapıtlar ancak kendilerini oluşturan toplumun bütünsel gerçeği içerisinde anlam kazanır ve açıklanabilirler. Dolayısıyla Tolan'a (1985, s. 197) göre; insanlık tarihi boyunca ortaya konulan tüm kültürel ürünler gibi "edebiyat yapıtlarını belirli bir toplumsal, ekonomik ve tarihsel yapı içerisine oturtmadıkça gerçek anlamlarını, iletmek istedikleri mesajı algılamak mümkün değildir."

Tarihsel süreç içinde edebiyat ve din arasında çok güçlü bir etkileşimin olduğu açıktır. Bu etkileşim sonucunda din, birçok önemli edebî metnin yaratılmasında ve toplumsal hafızaya kaydedilerek kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir işlev taşımıştır. Dolayısıyla ister sözlü isterse yazılı olsun hem elitlere hem de halka ait edebiyatın, dinle ilişkisinin göze çarpan özelliklerinden biri, "dinî düşünce ve etkinlikleri korumak ve ilerletmek için işlev görmesidir." Sözgelimi Sümer ve eski Babil varyantlarıyla Gılgamış Destanı, sağlam edebî metinlerin kalite işareti olarak değerlendirilen, eğlence ve macerayla kaynaşmış dinî materyallerin klasik bir örneğidir (Anthony, 2004, s. 228-229). Aynı şekilde Doğuda, Bin Bir Gece Masalları, Orta Asya Türklerinde Oğuz Kağan ve Manas gibi epik edebî eserlerin yanı sıra, Mahabarata, Ramayana gibi Hint destanları da hem edebî hem dinî bir karakter taşımaktadırlar. Bu masallarda ve destanlarda geçen olaylarda çoğu kez, dinî gerçeklikle edebî gerçeklik, olağan varlıklarla, olağanüstü varlıklar iç içe geçmiştir.

(…)

Sosyolojik Açıdan Edebiyat ve Din, Zafer Demir

.....

.....

.....

.....

.....

E-İçerik

Metne Hazırlık

• Bilgisayar ekranınızdaki dosyaları düzenlerken nelere dikkat edersiniz? Görüşlerinizi sınıf arkadaşlarınıza anlatınız.

2. Metin

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

Türk edebiyatı yüzyıllara, toplumu derinden etkileyen dinî, siyasi ve sosyal olaylara, edebî hareketlere göre sınıflandırılabilir. Bu nedenle edebiyat tarihindeki dönem adlandırmaları farklılık gösterebilir. Edebiyat tarihinin önemli isimlerinden Mehmet Fuat Köprülü'nün sınıflandırması, kabul edilen en yaygın sınıflandırmadır. Mehmet Fuat Köprülü, Türk edebiyatını Türklerin tarihî süreçteki kültürel gelişmelerine göre üç büyük döneme ayırarak incelemiştir.

1. İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Edebiyatı

İslamiyet'in kabulünden önceki Türk edebiyatı dil, anlatım, edebî zevk gibi ayrıntılar açısından yabancı etkilerden uzaktır. Bu dönemin edebiyatı sözlü ve yazılı edebiyat olmak üzere ikiye ayrılır.

Sözlü Edebiyat Dönemi'nde halkın konuşma dili, dörtlük nazım birimi, hece ölçüsü kullanılmıştır. Sav, sagu, koşuk, destan gibi edebî ürünler verilmiştir. Bu ürünlerde doğa, kahramanlık, ölüm gibi konular işlenmiştir.

Yazılı Edebiyat Dönemi, yazının kullanılmasıyla oluşan dönemdir. Bu dönemi Kök Türk ve Uygur metinleri oluşturmaktadır. Dönemin ilk ürünleri VIII. yüzyıla ait *Kök Türk Kitabeleri*'dir. *Altın Yaruk, Sekiz Yükmek, Irk Bitig* Uygurca eserlerdir.

2. İslami Dönem Türk Edebiyatı

İslami Dönem Türk Edebiyatı, arasında İslamiyet'in yayılmasıyla oluşan edebî bir dönemdir. VIII. yüzyıldan başlayarak Müslümanlığı seçen Türklerin X. yüzyıldan itibaren verdikleri eserlerde İslam medeniyetinin derin izleri görülmektedir. İslami Dönem Türk Edebiyatı XIX. yüzyıla kadar devam etmiştir. Halk edebiyatı ve divan edebiyatı olmak üzere iki kolda gelişmiştir. Halk edebiyatı halkın konuştuğu sade Türkçeyle halk arasında yetişen sanatçıların eser verdikleri bir edebiyattır. Bu edebiyat kendi içinde âşık edebiyatı, anonim halk edebiyatı ve dinî-tasavvufi halk edebiyatı olmak üzere üçe ayrılır.

Divan edebiyatı ise İslam medeniyetine dayalı bir edebiyattır. Daha çok medrese çevrelerinde yetişen eğitimli sanatçılar tarafından Arapça, Farsça kelime ve tamlamaların sıkça kullanıldığı sanatlı bir dille eserler verilmiştir.

3. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

Batı kültürünün etkisiyle oluşan bu edebî dönem, XIX. yüzyılda başlayıp günümüze kadar devam etmiştir. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı; Tanzimat Edebiyatı, Servetifünun Edebiyatı, Fecriati Edebiyatı, Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Edebiyatı şeklinde dönemlere ayrılır.

(Ders kitabı için hazırlanmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

anonim: Yazanı, yapanı, söyleyeni bilinmeyen.

dilim: Belli ölçülere göre oluşmuş bölüm.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metinde Türk edebiyatının tarihî dönemleri üzerinde durulmuştur. Edebiyatın sınıflandırılmasında Türklerin İslam öncesi yaşamları, İslamiyet'i kabul etmeleri, Batı kültürüyle ilişki kurmaları ve yaşam alanlarını coğrafi açıdan değiştirmelerinin göz önüne alındığına değinilmiştir.

İslamiyet'in kabulünden önceki Türk edebiyatında aşağıda verilen örneklerde görüleceği gibi dil yabancı etkilerden uzaktır. Edebiyat millî bir niteliğe sahiptir. Eserlerde günlük yaşam konu edilmiştir. Kök Türk ve Uygur metinlerinden oluşan yazılı edebiyatta da nitelikli bir Türkçeyle sosyal konular işlenmiştir.

SAGU	Günümüz Türkçesiyle
Begler atın argurup	Beyler atlarını yordular.
Kadgu anı torgurup	Kaygı (ve keder) onları zayıflattı.
Mengzi yüzi sargarup	Bet ve benizleri (öyle) sarardı (ki)
Kürküm angar türtülür	(Yüzlerine) safran sürülmüş (sanırsınız).

XI. Yüzyıl Türk Şiiri

KÖK TÜRK KİTABELERİ'NDEN

(...) Anda kisre tengri yarlıkaduk üçün kutum ülügüm bar üçün ölteçi budunug tirgürü igittim. Yalıng budunug tonlug kıldım. Çıgany budunug bay kıldım. Az budunug öküş kıldım. Igar illigde ıgar kaganlıgda yig kıldım. (...)

(Ondan sonra Tanrı buyurduğu için, devletim, kısmetim var olduğu için, ölecek milleti diriltip besledim. Çıplak milleti elbiseli kıldım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım. Değerli illiden, değerli kağanlıdan, daha iyi kıldım.)

Orhun Abideleri

İslamiyet'in etkisiyle gelişen Türk edebiyatında ilk eserler Geçiş Dönemi'nde verilmeye başlanmıştır. X. yüzyıldan itibaren İslam uygarlığının etkilerinin görüldüğü bu dönemde Türklerin İslamiyet öncesi kültürünün izleri de vardır. XI. yüzyıldan itibaren belirginleşen İslamiyet'in Etkisiyle Gelişen Türk Edebiyatı Dönemi, halk edebiyatı ve divan edebiyatı olmak üzere ikiye ayrılır. Halk edebiyatında yalın bir dille sosyal yaşam ele alınırken divan edebiyatında bireysel konular ele alınmıştır. Diğer sayfada verilen koşma örneğinde görüleceği gibi halk Türkçesi kullanılmış, sanatlı söyleyişten uzak durulmuştur. Gazel örneğinde ise Arapça, Farsça kelime ve tamlamalarla süslü bir dil kullanılmıştır.

KOŞMA

(…)
Karac'oğlan der garibim kalırsam
Ordular bozup da işler görürsem
Nazlı yâri bir tenhada bulursam
Yâr ile konuşan diller öğünsün

Karacaoğlan

GAZEL

(…)
Şöyle gird olmuş Frengistân birikmiş bir yere
Sonra gelmiş gûşe-i ebrûda hâl olmuş sana
(…)

Nedim

Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı, XIX. yüzyılda başlayıp günümüze kadar devam eden bir dönemdir. Bu dönemde Batı edebiyatına özgü edebî türler kullanılmaya başlanmış, zamanla halkın anlayabileceği bir Türkçe tercih edilmiş, farklı akım ve yönelimlerle eserler verilmiştir. Aşağıda verilen *Nâkâfi* şiirinde görüleceği gibi halk Türkçesinden uzak bir dil kullanılmıştır. *Veda* şiiri ise dilin yalınlaşması sonucu anlaşılır bir Türkçeyle verilen bir eserdir.

NÂKÂFİ

(…)
Ne dersen de, eminim ben bu yolda sermediyetten,
Ölür, lâkin cihanda kimse mahvolmaz hamiyetten,
Gelen imdâd kâfidir bana irfân-ı milletten,
Ne rütbe olsa da tab'ımda isti'dâd, nâkâfi.

Abdülhak Hamit Tarhan

VEDA

Hani o, bırakıp giderken seni;
Bu öksüz tavrını takmayacaktın?
Alnına koyarken veda busemi,
Yüzüme bu türlü bakmayacaktın?
(…)

Orhan Seyfi Orhon

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan "Türk edebiyatı yüzyıllara, toplumu derinden etkileyen dinî, siyasi ve sosyal olaylara, edebî hareketlere göre sınıflandırılabilir." cümlesindeki "hareket" kelimesinin anlamını cümlenin bağlamından yola çıkarak tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasındaki ölçütleri metinden yola çıkarak söyleyiniz.

3. Türk edebiyatı dönemlerinin detaylı şekilde gösterildiği bir tablo çiziniz.

4. Divan edebiyatında Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar niçin sıklıkla kullanılmıştır? Açıklayınız.

5. Türk edebiyatının tarihî süreç içindeki gelişiminin sınıflandırılmasının ne gibi olumlu sonuçları olabilir? Düşüncelerinizi belirtiniz.

6. Metinde geçen "Batı etkisi" ifadesinden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.

7. Okuduğunuz metinde hangi anlatım biçiminden ve düşünceyi geliştirme yollarından yararlanılmıştır? Aşağıdaki kutucuklara yazınız.

Anlatım Biçimi

Düşünceyi Geliştirme Yolları

Metne Hazırlık

1. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Büyük Türk tarihine, Türk dilinin kaynaklarına, zengin lehçelerine, eski Türk eserlerine önem veriyoruz. Baykal ötesinde, Yakut Türklerinin dil ve kültürlerini bile ihmal etmiyoruz." sözlerini Türkçeye verilen önem açısından sınıfınızda değerlendiriniz.

2. Aşağıdaki görseli ileti açısından değerlendiriniz. Siz bu görseli hazırlamış olsaydınız görsele neler eklerdiniz? Düşüncelerinizi belirtiniz.

TDK'nin bir ilanı

3. Metin

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK DİLİ

Yaygın tasniflere göre Türk dilinin tarihi macerası şöyledir:

(…)

Eski Türkçe Dönemi (5-13. yy.)

Bu dönem, Türkçenin belgelerle izlenebildiği dönemdir. Bu döneme Köktürk-Uygur Türkçesi dönemi tanımlamasını yapanlar da vardır. Türklerin İslamiyet öncesi eserleri ile Müslüman olduktan sonraki ilk eserleri bu dönemde verilmiştir. Eski Türkçe, üç alt döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem *Köktürk Türkçesi*, ikinci dönem Uygur Türkçesi ve üçüncü dönem Karahanlı Türkçesi'dir.

Köktürk Türkçesi Dönemi (6-8. yy.)

Köktürk Devletinin 552 yılında kurulmasıyla başlayan bu dönem, 745 yılında Uygurların bu devleti yıkmasıyla sona erer. Köktürk döneminde üç önemli eser, bırakılmıştır. Türklerin İslam öncesi dikilen ve *Köktürk Yazıtları* olarak anılan bu anıtlar, bugünkü Moğalistan'da Orhun Irmağı kıyısında dikilmiş oldukları için *Orhun Yazıtları*, *Orhun Abideleri* olarak da bilinmektedir.

Köktürk Yazıtlarının birincisi, 724-726 yıllarında dikilen *Vezir Bilge Tonyukuk Yazıtı*; ikincisi 731 yılında savaşırken ölen Köl Tigin'in adına ağabeyi Bilge Kağan tarafından 732'de diktirilen *Köl Tigin Yazıtı*; üçüncüsü ise 734 yılında ölen Bilge Kağan için 735'te dikilen *Bilge Kağan Yazıtı*'dır.

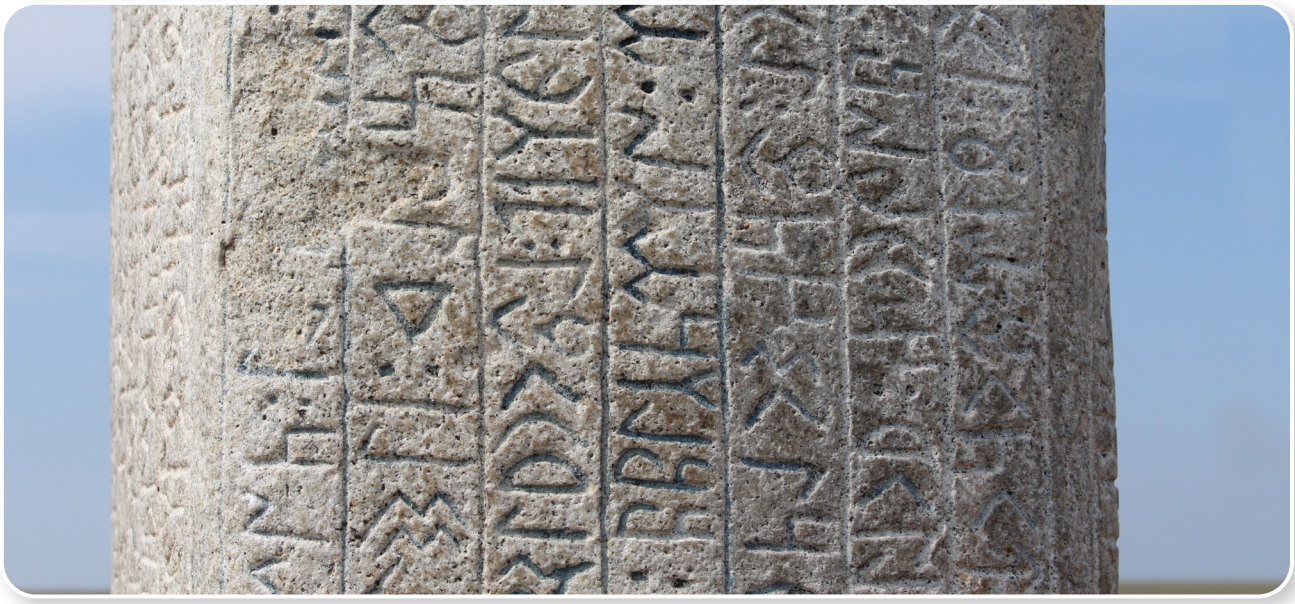

Kök Türk alfabesi

Bu yazıtlarda; Türklerle Çinliler arasındaki mücadele, devleti derleyip toplayanlarla, yıkanların özellikleri, ayakta kalabilmek için neler yapılması gerektiği gibi konular, son derece sanatlı, heyecanlı, heybetli ve kağana yaraşır bir üslupla anlatılmıştır. Bu anıtlar Türk dilinin en eski ve en hacimli eserleridir.

(…)

Uygur Türkçesi (8-13. yy.)

Uygurlar Türklere yeni bir medeniyet dairesinin kapılarını açmakla birlikte Uygur Türkçesi, Köktürk Türkçesinin devamı niteliğindedir. Uygurlar, 745 yılında Köktürk Devleti'ni yıkıp bağımsız Uygur Devleti'ni kurmuşlardır. Uygur hanı Bögü Kağan, Manihaizmi devlet dini olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla eserler daha çok Budizm ve Mani dinleriyle ilgili tercüme ve teliflerden oluşmaktadır.

(…)

1. *Altun Yaruk (Altın Işık)*

700 sayfalık büyük bir eser olan *Altun Yaruk*, Budizm için kutsal bir kitaptır ve din adamlarının menkıbelerini anlatır.

2. *Irk Bitig (Fal Kitabı)*

Köktürk harfleriyle yazılmış bir fal kitabıdır.

3. *Kalyanam Kara ile Papam Kara (İyi Düşünceli ve Kötü Düşünceli Prens)*

Bu eser, iki kardeş arasında geçen bir menkıbeyi hikâye eder.

4. *Sekiz Yükmek (Sekiz Yığın)*

Budizm'in esaslarını anlatan önemli bir eserdir.

(…)

Karahanlı Türkçesi (10-13. yy.)

Karahanlı Devleti, Doğu Türkistan'da 9. Yüzyıl ile 12. Yüzyıllar arasında hüküm sürmüştür. *Hakaniye Türkçesi* olarak da anılan Karahanlı Türkçesi, Eski Uygur Türkçesine yakın olmakla birlikte Karahanlı Devleti Hakanı

Satuk Buğra Han'ın (901-955), 924 yılında tahta geçerek İslamiyet'i devletin dini olarak kabul etmesiyle Arap ve Fars dillerinin etkisi altında kalmıştır.

(…)

Köktürk ve Uygur Türkçelerinin devamı niteliğindeki Karahanlı Türkçesi ile günümüze kadar ulaşabilen eserler, Türk dilinin önemli şaheserleridir.

1. *Kutadgu Bilig*

Türk dilinin önemli şaheserlerinden ve araştırma kaynaklarından biri olan Kutadgu Bilig (Kutlu olma bilgisi) Balasagunlu Yusuf Has Hâcib tarafından kaleme alınmış ve 1069-1070 yılında tamamlanmıştır.

(…)

2. *Divânu Lugati't-Türk*

Kâşgarlı Mahmud tarafından 1070-1072 tarihleri arasında yazılan ve Bağdat halifesine sunulan eser, *Türk Dilinin Sözlüğü* anlamına gelmektedir. Eser, Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla bir Türkçe-Arapça sözlük niteliğinde Arapça olarak kaleme alınmıştır.

(…)

3. *Atabetü'l-Hakâyık*

Atabetü'l-Hakâyık, *gerçeklerin eşiği* anlamına gelmektedir. Yüknekli Edib Ahmed tarafından 12. yüzyılda yazılmıştır.

(…)

4. *Divân-ı Hikmet*

Yesevîlik tarikatının kurucusu ve Türk dünyasının İslamlaşmasında önemli rol oynayan Hoca Ahmed Yesevî tarafından kaleme alınmıştır.

(…)

Orta Türkçe Dönemi (13-15. yy.)

(…)

13. Yüzyıla kadar, Türklerin yayıldığı coğrafyada birçok ağzın konuşulmasına rağmen, Hakâniye (Karahanlı) Türkçesine dayanan tek bir yazı dili kullanılmaktaydı. Türkçe, bu yüzyıldan itibaren *Kuzey ve Doğu Türkçesi* ile *Batı Türkçesi* ayrımıyla ele alınmaktadır. Türkçe bu dönemde birden fazla yazı dili ile karşımıza çıkmaktadır. Karahanlı Türkçesi ile daha sonra gelişen *Kuzey, Doğu* ve *Batı Türkçeleri* arasında geçişi sağlayan *Harezm Türkçesi*, taşıdığı ortak özellikler sebebiyle, bu döneme Orta Türkçe denilmesinin en önemli dayanak noktasını oluşturmuştur.

(…)

Batı Türkçesini konuşan *Oğuz Türkleri*, Orta Asya'dan koparak batıya doğru göçmüşler, Hazar Denizi'nin batısı ve güneyi ile Anadolu'ya yerleşmişlerdir.

(…)

Kuzeydoğu Türkçesi ise Türkistan'da, Hazar ve Karadeniz'in kuzeyindeki *Kıpçak Türkleri* ile Maveraünnehir'deki Türkler tarafından kullanılmıştır.

Kuzey ve Doğu Türkçesi

Kuzey ve doğu Türkçesi, 13. ve 14. Yüzyıllar arasında, Eski Türkçenin devamı niteliğinde tek bir yazı dili olarak varlığını sürdürmüş, 15. Yüzyıldan itibaren Kuzey ve Doğu Türkçesi olarak ikiye ayrılmıştır. Bu iki kol, iki farklı yazı dili kullanmaya devam etmiştir.

Kuzey Türkçesi

Yakın zamanlara kadar devam eden Kuzey Türkçesi, Kıpçak Türkçesi olarak nitelenmektedir. Kıpçak Türkleri, Hazar Denizi ve Karadeniz'in kuzeyinden batıya doğru yayılmışlardır.

(…)

Kuzey Türkçesiyle yazılmış eserlerden *Codex Cumanicus* (1303), Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Kıpçak Türklerinden, Hıristiyan misyonerler ve tüccarlar tarafından yapılmış derlemelerden oluşmaktadır. Eser günlük konuşma dilinden örnekler ve sözlük bulundurması bakımından önemlidir. En önemli eserler Memlük Kıpçak Türkçesinden verilmiştir. *Husrev ü Şîrîn (Kutb)* ve *Kitab Gülistan bi't Türkî (Seyf-i Sarayî)* bu döneme ait önemli eserlerdir.

Günümüzde, Kıpçak Türkçesinin devamı olarak Kazak, Kırgız, Tatar Türkçeleri sayılabilir.

(…)

Doğu Türkçesi

Harezm Türkçesinin devamı niteliğini taşıyan *Doğu Türkçesi* 15. Yüzyılda (Timur) başlamış, yerini 20. yüzyılda *Yeni Uygur Türkçesi* ve *Özbek Türkçesine* bırakmıştır. *Çağatay Türkçesi olarak da adlandırılan* Doğu Türkçesi, beş yüz yıllık bir süre içinde geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

Bu dönemin en büyük temsilcilerinden biri Ali Şir Nevai'dir. Nevai *Mecâlisü'n-Nefâis* (Nefis Meclisler), *Muhakemetü'l-Lügateyn* (İki Dilin Karşılaştırılması) adlı eserlerini kaleme almıştır. Yine bu dönemde Babür Şah, *Babürname* (Babür'ün Hatıraları)'yi; bir diğer önemli isim Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Türkî* (Türk Şeceresi), *Şecere-i Terâkime* (Türkmen Şeceresi)'yi ve Hüseyin Baykara *Sultan Hüseyin Baykara Divanı* adlı eserini kaleme almıştır.

(…)

Batı Türkçesi

Bu yazı dili 12. Yüzyılın sonlarından itibaren oluşmaya başlamıştır. 13. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren eserlerini günümüze kadar aralıksız sürdürmüştür. *Oğuz Türklerinin* yurt tuttuğu Hazar Denizi'nin batısı ve güneyi, Kuzey ve Güney Azerbaycan, Türkmenistan, Irak, Suriye, Balkanlar, Adalar ve Anadolu coğrafyasında hâkimiyetini sürdüren bu yazı dili *Oğuz Türkçesi* olarak da adlandırılmaktadır.

Batı Türkçesinin içinde saha bakımından iki farklı daire ortaya çıkmıştır. Azeri sahası Doğu Anadolu'yu da kapsayan bir daire oluştururken, diğer daire daha batıda kalan Rumeli'yi de kapsamakla birlikte Osmanlı sahasında oluşmuştur. Tek bir yazı diline uzun süre bağlı kalan bu iki dairenin farkı, konuşma dilinde küçük ayrılıklar olarak şekillenmiştir.

Günümüzde Batı Türkçesinin *Azeri Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, Türkiye Türkçesi* ve *Türkmen Türkçesi* olmak üzere dört kolu vardır.

(…)

Batı Türkçesinin önemli kolu olan *Türkiye Türkçesi*, 13. Yüzyıldan günümüze kadar Anadolu sahasında çeşitli dönemlerden geçmiştir.

(…)

Eski Anadolu Türkçesi (13-15. yy.)

Anadolu ile Rumeli bölgesinde Oğuz ağzına dayalı bir yazı dilinin oluştuğu, 13-15. Yüzyıllar arasını içine alan dönemin diline *Eski Anadolu Türkçesi* denmektedir. Bu Türkçe, sırasıyla *Anadolu Selçuklu Devleti'nin* son yılları, *Anadolu Beylikleri* ve *Osmanlı Devleti'nin* ilk yılları olmak üzere üç ayrı dönemle varlığını sürdürmüştür.

(…)

Osmanlı Türkçesi (15-20. yy.)

Osmanlı Türkçesi, Osmanlı'nın etkisi altında bulunan Kırım, Irak, Suriye, Adalar, Rumeli ve Kuzey Afrika'da kullanılan Türk yazı dilidir. 15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar Türk Dilinin ve edebiyatının klasik eserlerinin verildiği dönemdir. Osmanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesinin bazı özelliklerini standartlaştırırken Arap ve Fars dillerinden unsurlarla ağırlaşan bir yazı dili hâline gelmiştir.

(…)

Türkiye Türkçesi (Çağdaş Türkiye Türkçesi)

Batı Türkçesinin ulaştığı son şekli ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yazı dili *Türkiye Türkçesidir*. Anadolu, Balkanlar, Avrupa ülkeleri, Adalar, Irak, Suriye ve Kıbrıs'ta konuşulmaktadır.

Türkiye Türkçesinin başlangıcı olarak Milli Edebiyat Döneminde ortaya konan *Yeni Lisan Hareketi* kabul edilmektedir. II. Meşrutiyet (1908) ile Türkiye Cumhuriyeti (1923) arasında geçen sürede çeşitli fikir akımları kendini göstermiştir. Bunlardan milliyetçilik dilde ve edebiyat anlayışında ağır basmıştır.

(…)

Yeni Lisan Hareketi, yazı diliyle konuşma dilini birbirine yaklaştırmış, yazı dilini İstanbul ağzını esas alarak milli bir tabana yeniden oturtmuştur. Milli Edebiyat akımıyla birlikte birçok roman, hikâye, şiir ve tiyatro eseri Türk edebiyatına kazandırılmıştır. Bu dönemi takip eden Cumhuriyet dönemiyle bu eserlerin sayısı gittikçe artmış ve artmaya devam etmektedir.

(…)

Türk dili açısından önemli değişimlerden birkaçını Atatürk döneminde yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Türkiye Türkçesi döneminde ilk yapılan değişiklik 1928 yılında, Latin harflerine dayanan yeni Türk alfabesinin kullanılmaya başlanmasıdır.

(…)

Atatürk, Türk dilinin özelliklerinin ve kişiliğinin ortaya çıkarılması amacıyla 12 Temmuz 1932 tarihinde *Türk Dili Tetkik Cemiyeti*'nin kurulmasına giden yolu açar. Kurumun adı 1934'te Türk Dili Araştırma Kurumu, 1936'da da *Türk Dil Kurumu* olarak değiştirilmiştir.

Üniversiteler İçin Dil ve Anlatım
Serdar Odacı
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

misyoner: Bir dini, özellikle Hristiyanlığı yaymakla görevli kimse.

şaheser: Kendi türünde mükemmel olan, üstün ve kalıcı nitelikte eser, başyapıt, başeser.

tasnif: Bölümleme.

yazıt: Bir kimse veya bir olayın anısını yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı, kitabe.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin öğretici bir metindir. Bu metinde Türkçenin tarihî gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Türkçenin gelişim evrelerinde Türklerin kullandığı farklı alfabeler, temas ettikleri kültürler de karşımıza çıkmaktadır.

Yazı diline geçilmeden önceki Sözlü Dönem'de verilen ürünler dilden dile dolaşarak yayılmış, günümüze kadar gelerek halkın sözlü kültüründe yer almıştır. Sözlü Dönem edebiyatında sav, sagu, koşuk, destan gibi edebî ürünler halk Türkçesiyle söylenmiştir. Bu ürünler kopuz denilen bir çalgı aleti eşliğinde şaman, baksı, oyun, ozan adı verilen kişilerce icra edilmiştir. Bu dönemde halkın günlük yaşamıyla ilgili sevgi, doğa, savaş, kahramanlık gibi konular eserlerde ele alınmıştır.

Türk dilinin gelişim evrelerinde yazı diline geçişle birlikte Türklerin kullandıkları alfabeler şunlardır:

Kök Türk alfabesi, İslamiyet'in kabulünden önceki yazılı dönemde kullanılan ilk alfabedir. Orhun Nehri civarında dikili taşlarda ve mezar taşlarında kullanılan metinlerde rastlanan bu alfabe millî alfabemizdir. Dört ünlü ve otuz dört ünsüz olmak üzere otuz sekiz harften oluşan Kök Türk alfabesi hem yukarıdan aşağı hem de sağdan sola doğru yazılabilmektedir. Bu alfabe ile yazılmış Tonyukuk, Kültigin ve Bilge Kağan kitabeleri oldukça önemlidir. Bu kitabelere Orhun Abideleri de denir.

Uygur alfabesi, Kök Türk alfabesinden sonra Uygurların kullandığı alfabedir. Dördü ünlü ve on dördü ünsüz olmak üzere toplam on sekiz harften oluşan bu alfabe IX. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar kullanılmıştır. Bu alfabe ile daha çok dinî nitelikli eserler yazılmıştır.

Arap alfabesi, Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte XI. yüzyıldan itibaren kullandıkları alfabedir. Sağdan sola doğru yazılan bu alfabe ile Türk–İslam tarihinde birçok eser verilmiştir.

Kiril alfabesi, Slavlar için IX. yüzyılda düzenlenmiş bir alfabedir. Sovyetler Birliği yönetimi altında yaşayan Türk cumhuriyetlerinde 1937 yılından itibaren bu alfabe kullanılmıştır.

Latin alfabesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra 1 Kasım 1928'den itibaren kullanılan yirmi dokuz harflik bir alfabedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

• Yesevîlik tarikatının kurucusu ve Türk dünyasının İslamlaşmasında önemli rol oynayan Hoca Ahmed Yesevî tarafından kaleme alınmıştır.

1. Okuduğunuz metinden alınan yukarıdaki cümlede yer alan altı çizili ifadelerin anlamlarını, cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Okuduğunuz metnin konusunu, amacını ve hedef kitlesini tespit ediniz.

3. Bu metinde Eski Türkçe Dönemi hakkında edindiğiniz bilgileri kendi cümlelerinizle ifade ediniz.

4. Metne göre *Kök Türk Kitabeleri* niçin önemlidir? Açıklayınız.

5. Metinden yararlanarak Türkçenin tarihî gelişimini gösteren bir tablo çiziniz.

6. Tarihî gelişim sürecinde Türkçenin çeşitli evrelerden geçmesinin nedenleri sizce nelerdir? Açıklayınız.

7. Türkiye Türkçesi Dönemi'nde Türk Dil Kurumuna niçin ihtiyaç duyulmuştur? Açıklayınız.

Yazarın Biyografisi

SERDAR ODACI (1976-...), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim görevlisidir. Türk dili ve edebiyatı üzerine araştırmalar yapmış, birçok makale yazmış, yayınlar hazırlamıştır. *Üniversiteler İçin Dil ve Anlatım, Edebiyat Bilgi ve Kuramları* adlı eserlere katkıda bulunmuştur.

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

1. Aşağıdaki cümlelerde tırnak işaretinin kullanılma gerekçelerini cümlelerin altında boş bırakılan yerlere yazınız.

• Sartre'a göre "Hiçbir konu, önceden edebiyat sanatının dışında sayılamaz. Bütün mesele, insanın neyi yazacağını bilmesinde"dir.

• Emile Zola bunu "tutanak düzenlemek" olarak adlandırır.

• Tarih sürecinde edebiyatın en önemli malzemesini savaşlar oluşturmuştur. Batı edebiyatında savaşları işleyen romanların başında Tolstoy'un "Harp ve Sulh" romanı gelir.

2. Aşağıdaki cümlelerde yer alan noktalama yanlışlarını gösteriniz.

• Örneğin; edebiyatın bir parçası olan şiir ortaya çıkış yönüyle din ile çok ilgilidir.

• Batılı romanlarda din her zaman ve herkes için gereklidir; ama, insanın istediği ve ihtiyacı oranındadır.

3. Aşağıdaki cümlelerde yer alan virgüllerin kullanım amaçlarını tespit ediniz.

• Türklerde tek Gök Tanrı inancı vardır ve diğer dinlerin etkilerine rağmen Türkler daima yaşam şekillerine en uygun dini seçmesini bilmişler, gelişme döneminde de İslamiyet'te karar kılmışlardır.

• Batılılar, dinlerini hayat tarzlarına adapte etmiş ve edebiyat eserlerinde kendi inanç sistemlerini ortaya koymuşlardır.

4. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili ifadelerin hangilerinde düzeltme işaretinin kullanımı doğrudur?

• Türkler üzerinde en kuvvetli etki etmiş olan İslâmiyet'in kabul edilmesinden sonra bile, eski yazınsal şekillerin veya eski konuların İslamî renk almış tarzına rastlanır.

• Dede Korkut Hikâyeleri Türk kültürünün toplumsal ve dinî değerlerinin günümüze aktarılmasında büyük rol oynamıştır.

• Toplumu anlatan her edebî eserde o döneme ait tarihî olayların bir değerlendirmesini de bulmak mümkündür.

• Depremin toplumda bıraktığı etki, insanların çaresizliği resmî kayıtlarda bulunmayan ancak edebiyatçıların eserlerinde yansıtabileceği bir manzaradır.

5. Aşağıdaki cümlelerde yazımı yanlış olan kelimelerin altını çiziniz.

• Karahanlı Devleti, Doğu Türkistan'da 9. Yüzyıl ile 12. Yüzyıllar arasında hüküm sürmüştür.

• Kuzey Türkçesiyle yazılmış eserlerden *Codex Cumanicus* (1303), Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Kıpçak Türklerinden, Hıristiyan misyonerler ve tüccarlar tarafından yapılmış derlemelerden oluşmaktadır.

• 15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar Türk Dilinin ve edebiyatının klasik eserlerinin verildiği dönemdir.

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

İnsanlar duygu, düşünce ve hayallerini birçok yolla başkalarına aktarmak için uğraşmışlardır. Bu iletişim sürecinde kullanılan en etkili araç dil olmuştur. Dili kullanmada yazılı ve sözlü olmak üzere iki anlatım yolu oluşmuştur. Yazı, dili daha güçlü şekilde kalıcı bir boyuta taşımıştır.

Yazı yazma belli bir plana göre yapılır. Etkili ve güzel bir yazılı anlatım için belli aşamalar ve bu aşamalarda yapılması gerekenler vardır. Anlaşılır, etkili, akıcı bir yazı için bunlara dikkat etmek gerekir.

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Diğer sayfada yazma sürecinin aşamaları ve bu aşamalarda yapılması gerekenler verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda "yazının gelişimi", "Türk yazı sanatı" veya "alfabeler" konularından biriyle ilgili bir yazıyı defterinize veya bağımsız kâğıtlara yazınız.

A. HAZIRLIK

1. Metin türüne karar vermek

2. Konu, tema, ana düşünce, amaç ve hedef kitleyi belirlemek

3. Konuyla ilgili okuma ve araştırma yapmak

4. Yazıda kullanılacak bilgi, gözlem, düşünce, duygu, izlenim ve deneyimlerle ilgili notlar çıkarmak; görsel, işitsel dokümanlar bulmak veya hazırlamak

5. Araştırma yaparak kaynaklara ulaşmak

6. Genel ağı doğru ve etkin kullanmak

7. Not alma ve özetleme tekniklerini kullanmak

8. Kaynak kullanmada ve alıntı yapmada hukuki ve etik boyutları göz önüne almak

9. Konuyu sınırlamak

B. PLAN

Metnin türüne ve yapılan hazırlıklara göre yazma ve düzeltme sürecini planlamak

C. TASLAK

1. Metnin türüne göre birimlere, paragraflara, giriş-gelişme-sonuç, serim-düğüm-çözüm aşamalarına ve olay örgüsüne dikkat etmek

2. Metnin başlığını belirlemek

3. Gerekirse alt başlık veya bölüm başlığı kullanmak

4. Araştırmaya ve ispatlamaya dayalı metinlerde kaynak ve dipnot göstermek

5. Türle ilgili anlatım teknikleri, anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarından uygun olanları kullanmak

6. Metnin türüne göre terim, kavram, deyim, atasözü ve ağız özelliklerini kullanmak

7. İyi bir anlatımın açıklık, akıcılık, duruluk ve yalınlık niteliklerine göre metni yazmak

8. Metinde basit, birleşik, sıralı, bağlı, eksiltili, devrik, kurallı cümle; isim cümlesi ve fiil cümlesi gibi farklı cümle yapılarını ve türlerini kullanmak

9. Metnin türüne göre resim, fotoğraf, grafik, çizim, veri tabloları, ses ve görüntü kayıtları vb. unsurları, metni tamamlayıcı veya destekleyici unsurları kullanmak

Ç. METNİ DÜZELTME VE GELİŞTİRME

1. Dil bilgisi, yazım ve noktalama bakımından metni gözden geçirmek

2. Açıklık, duruluk, akıcılık, yalınlık ve kelime tercihleri bakımından metni gözden geçirmek

3. Birimler, paragraflar, bölümler, olay örgüsü, kurgu ve başlık gibi yapı ve şekil unsurları arasındaki anlam bağlantıları, tutarlılık, denge ve akış bakımından metni incelemek

4. Metnin içeriğini ve anlatımını tür özellikleri bakımından gözden geçirmek

5. Yazının okunurluğunu ve sayfa düzenini kontrol etmek

D. METNİ PAYLAŞMA

1. Üretilen ve paylaşılan metinlerin hukuki, ahlaki sorumluluğunu alabilmek

2. Yazılan metni uygun durumlarda yüksek sesle okumak, panoda sergilemek; elektronik ortamlarda, kitap, dergi ve gazetelerde yayımlamak, yarışmalara katılmak

3. Eleştirilere açık olmak ve metin çerçevesinde eleştirilere cevap vermek

Sınıf İçi Etkinlik

Türk edebiyatı yazarlarından Yaşar Kemal'in yazma süreciyle ilgili aşağıdaki düşüncelerini okuyunuz. Yazarın yazma sürecinde yaşadığı zorlukları tespit ediniz.

(…)

Romanımı ya da hikâyemi bitirmeden masaya oturmam. Masaya yazmaya oturmadan bütün hikâye, kişiler tamamlanmıştır. Sadece bana yazmak kalmıştır. Yalnız yazmak kalmış demek yanlış olur, insan yazarken de yaratır. Kafada gelişmiş tasarı, yazarken daha da zenginleşir. Kafada gelişmiş tasarının çok zayıflamış olarak yazıldığı da olur. Bu bir hayal kırıklığıdır. Son yazdığım "Ölmez Otu" çok uzun yıllardan bu yana kafamdaydı ve roman yazmağa oturduğumda baştan sonra ermişti. Yazarken öylesine gelişti ki roman, ben de şaştım.

Yaşar Kemal

Önce roman kafamda biter demiştim. Yazmaya oturunca bölüm bölüm düşünürüm. Birinci bölümü yazdım değil mi ikinci bölümü bütün ayrıntılarıyla düşünür öyle otururum masaya. Bir bölümü bir gece düşünüp sabahleyin bağlayabilirim. Bazen bir bölüme başlamak için yirmi altı gün düşündüğüm olmuştur. "Ölmez Otu"nda böyle bir bölüme en çok on beş gün takıldım.

Geceleri düşünür sabahları yazmaya başlarım. Bu, sabahtan saat üçe kadar sürebilir. Bir bölümü iki üç günde yazdığım da olur. Bir bölümü bir saatte de yazdığım olur. Bir saatte bitirdiğim bölümden sonra o gün hemen başka bir bölüme başlamam. İkinci gün yazarım öteki bölümü. Yorgun olaraktan hiç yazmam. Çok dinlenmiş olmalıyım yazarken. Kafamdaki ilk bitmiş romanı daha yazmağa başlamadım. Yirmi beş yıl önce bitirmiştim.

Nasıl Yazıyorlar?, Ahmet Köklügiller

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Başarılı insanlar, sözlü iletişim kurduklarında güzel ve etkili konuşarak amaçlarına ulaşırlar. Sözlü anlatım hızlı olma ve geri bildirimi hemen ortaya koyma yönünden iletişimde etkili bir yoldur. Sağlıklı bir sözlü anlatım için bazı temel bilgilere ve sözlü iletişimin aşamalarına dikkat etmek gerekir.

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Aşağıda hazırlıklı konuşma yapılırken uyulması gereken aşamalar ve bazı bilgiler verilmiştir. “Hat sanatı”, “yazı tipleri, karakterleri”, “kâğıt”, “kitap” veya “kütüphane” konularından biriyle ilgili hazırlıklı konuşma yapınız.

A. KONUŞMAYA HAZIRLANIRKEN

1. Konuşmanın konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirlemek

2. Konuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yapmak

3. Konuşma metnini planlamak

4. Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlamak

5. Konuşmada yararlanılacak görsel ve işitsel araçları hazırlamak

6. Konuşmaya uygun sunu hazırlamak

7. Konuşma provası yapmak

8. Deyim, atasözü, vecize, terim, alıntı, kısa hikâye, anı, şiir, fıkra, söz sanatları veya istatistiklerden yararlanmak

9. Konuşmada kullanılacak teknolojik araçlara karar vermek

B. KONUŞMAYA BAŞLARKEN

1. Heyecanı kontrol etmek

2. Dinleyici ile göz teması kurmak

3. Dış görünümü ve kıyafeti konuşma yapılacak ortama göre ayarlamak

4. Etkili bir başlangıç yapmak için içeriğe uygun soru sorma, şiir okuma; bir fıkra, hikâye, anı anlatma gibi tekniklere başvurmak

C. KONUŞMA SIRASINDA

1. Kelime ve cümle vurgusuna dikkat etmek

2. Sesleri ve heceleri birbirine karıştırmadan, yutmadan, tam ve doğru çıkarmak

3. Ses tonunu amacına, ortama, içeriğe ve hedef kitleye uygun olarak ayarlamak

4. Konuşurken nefes almak için sözün anlamına uygun duraklamalar yapmak

5. Konuşma sırasında "hım, eee, ıı" gibi sesleri veya "işte, hani, yani, şey, mesela, atıyorum" vb. kelimeleri gereksiz yere ve dinleyiciyi rahatsız edecek düzeyde kullanmaktan kaçınmak

6. Önemli noktaları vurgulamak ve dinleyicilerin ilgisini canlı tutmak için çeşitli geçiş ifadeleri (bundan dolayı, özellikle, kısacası vb.) kullanmak

7. İçeriğe ve hitap edilen kitleye uygun jest ve mimikler kullanmak

8. Teknolojik araçları etkili biçimde kullanmak

9. Zamanı verimli kullanmak

Ç. KONUŞMANIN SONUNDA

1. Konuşmayı etkili biçimde bitirmek

2. Konuyla ilgili özet yapmak

3. Konuşmanın genel iletisini konuşmanın sonunda vurgulamak

4. Dinleyicilerin sorularına kısa ve net cevaplar vermek

Ünite Özeti

1. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "Arap alfabesi, Latin alfabesi, Sözlü Dönem, Kök Türk alfabesi, on dokuzuncu, Yazılı Dönem, tarih, on sekizinci" **ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.**

1. Sav, sagu, koşuk, destan gibi ürünlerin verildiği İslamiyet öncesi Türk edebiyatı dönemine …….. denir.
2. Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı, …….. yüzyılda başlayıp günümüze kadar devam eden bir edebiyattır.
3. ……..……..……., Orhun Nehri civarında dikili taşlara ve balballara yazılmış millî alfabemizdir.
4. Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte XI. yüzyıldan itibaren kullandıkları alfabe olan ……..……..……., sağdan sola doğru yazılan bir alfabedir.
5. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı eseri, edebiyat ile …….. ilişkisine örnek verilebilir.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucuklara yazınız.

1. *Irk Bitig*		a. Kök Türk Türkçesi
2. *Divân-ı Hikmet*		b. Uygur Türkçesi
3. *Orhun Yazıtları*		c. Karahanlı Türkçesi
4. *Codex Cumanicus*		ç. Eski Anadolu Türkçesi
5. *Muhakemetü'l-Lügateyn*		d. Doğu Türkçesi
6. *Yeni Lisan Makalesi*		e. Kuzey Türkçesi
		f. Türkiye Türkçesi

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D"**, yanlış olanların başına** "Y" **yazınız.**

1. ☐ Doğu Türkçesi, Harezm Türkçesinin devamı niteliğindedir.
2. ☐ İslami Dönem Türk Edebiyatı, VIII. yüzyıldan başlayıp XIII. yüzyıla kadar devam eden bir dönemdir.
3. ☐ Geçiş Dönemi de denilen edebî dönemde *Altun Yaruk, Kalyanam Kara ile Papam Kara, Sekiz Yükmek* gibi eserler verilmiştir.
4. ☐ İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı Sözlü Dönem'de koşma, varsağı adı verilen edebî ürünler verilmiştir.
5. ☐ Latin harflerine dayalı yeni Türk alfabesi, Cumhuriyet Dönemi'nde 1928 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. *Divânu Lugati't-Türk* hakkında bilgi veriniz.
2. Edebiyat-din ilişkisine örnek bir eser veriniz.
3. Edebiyat-tarih ilişkisini açıklayan bir paragraf yazınız.
4. Kök Türk alfabesinin özelliklerinden üç tanesini yazınız.
5. *Kök Türk Kitabeleri*'nin Türk tarihi, dili ve kültürü açısından önemi nedir? Açıklayınız.

D. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Edebiyat iki türlüdür: Sözlü edebiyat (I) yazılı edebiyat. Bir millet geri bir hâldeyken daha yazısı yokken onun sözlü bir edebiyatı vardır. Bu edebiyat babadan oğula (II) ağızdan ağıza geçerek millet içinde yaşayan ve masallar (III) türküler (IV) darbımesellerden ibaret olan bir edebiyattır. Yazılı edebiyat ise bir milletin yazıyı icat veya kabulünden sonra meydana getirdiği ve taşlara, kâğıtlara yazdığı edebiyattır. Bununla beraber yazısı olan ilerlemiş bir millette de (V) bir yandan sözlü edebiyat devam edebilir. Mesela Türkler ileri bir millet oldukları, asırlardan beri yazılı bir edebiyata malik bulundukları hâlde bir yandan da sözlü bir edebiyata sahiptirler.

Bu parçada numaralanmış yerlerden hangisine virgül getirilemez?

A) I B) II C) III D) IV E) V

2. İster bir roman ister bir hikâye isterse bir şiir olsun her hangi (I) bir edebiyat yapıtını biçim, öz, üslup özellikleri bakımından çözümleyebilmek için söz konusu (II) yapıtın içinde doğduğu toplumsal koşullar kadar o yapıtı yaratan sanatçının kişisel özelliklerinin, üyesi olduğu toplumsal sınıfın, grubun, sahip olduğu dünya görüşünün (III) de bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu yüzden bir kültürel yapıtı, söz gelimi (IV) bir edebiyat eserini kendisini çevreleyen ekonomik, toplumsal, siyasal ve tarihsel koşullardan soyutlamak mümkün değildir. Başka bir açıdan söylememiz gerekirse sosyolojik açıdan kültürel yapıtlar ancak kendilerini oluşturan toplumun bütünsel gerçeği içerisinde anlam kazanır ve açıklana bilirler. (V).

Bu parçada numaralanmış kelimelerden hangi ikisinin yazımı yanlıştır?

A) I ve V B) II ve III C) II ve V D) III ve IV E) IV ve V

3. Tarihî romanlarını kaleme almadan önce konu ile ilgili tarih bilgisini çok sayıda kitap okuyarak edinen Kemal Tahir'in; "Hiçbir toplum dağılıp külleri havaya savrulmadıkça, tarihine dönmezlik ve gelecek için ondan güç almazlık edemez." sözleri tarih kavramına yaklaşımını göstermesi bakımından önemlidir… Onun tarihî romanlarının da bu sözlerin ifade ettiği anlamda hizmet için yazıldığı anlaşılmaktadır!

Bu parçada doğru kullanılan noktalama işareti aşağıdakilerden hangisidir?

A) Noktalı virgül
B) Tırnak işareti
C) Üç nokta
D) Ünlem
E) Virgül

4. Gerek Batı'nın gerekse Doğu'nun klasikleşmiş edebî eserlerinde dünyevi aşktan semavi aşka doğru geçiş teması önemli bir yer tutar. Fuzulî'nin *Leyla ile Mecnun* adlı eseri, cismani başlayıp ilahi bir hâl alan aşka dairdir. Bu eserin Türk ve Arap coğrafyasında çeşitli varyantları vardır. Türklerin Müslümanlığı seçmelerinde onların tek tanrılı dinlerle çok erken tanış olmalarının yanı sıra Hz. Muhammed'in vefatından sonra onun hayatı, faziletleri üzerine yazılan ve dinî edebiyat içinde değerlendirilen siyerlerin, naatların, mevlidlerin, miraçnamelerin, hilyelerin de büyük bir etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla tarih boyunca Türk topluluklarında din ve edebiyat arasında bir ilişkinin olduğu, her ikisinin birbirini besleyerek geliştirdiği, bu etkileşimin sonucunda önemli eserlerin ortaya konulduğu muhakkaktır.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tarih boyunca Türk edebiyatında dinî nitelikli birçok eser verilmiştir.

B) Türk edebiyatının en önemli eserleri İslamiyet'in benimsenmesiyle ortaya konulmuştur.

C) Aşkı konu edinme açısından Batı edebiyatı ile Doğu edebiyatı arasında ortaklık vardır.

D) Din ile edebiyat, birbirilerini etkileyerek önemli edebî eserler oluşturmuştur.

E) *Leyla ile Mecnun* adlı eserin oluşmasında sanatçının içinde bulunduğu kültürel ortam etkili olmuştur.

5. Edebiyat tarihi, tarihin bir koludur. Bir milletin edebî mahsullerini yahut başka bir tarifle duygu ve düşünce mahsullerini, tarih çerçevesi içinde mütalaa eder. Her edebî eser ve şair, bir milletin ve bir tarih devrinin etkisinde olduğu için edebiyat tarihini de tarih, umumi gidişi içinde görmek lazımdır. Bir ağacın yemiş verme şartlarını incelerken nasıl onun toprağını da göz önünde bulundurmak lazımsa edebî mahsullerin nasıl meydana geldiğini anlamak için de o devrin tarihini bilmek icap eder. O hâlde Türk edebiyatı tarihi demek, Türklerin en eski çağlardan günümüze kadar meydana getirdikleri duygu ve düşünce mahsullerinin asır asır, o asrın tarihi içinde mütalaası demektir. Tabiidir ki edebiyat tarihini iyi anlamak için bütün medeniyet unsurlarının da tarihini önceden bilmek şarttır. Böyle olmazsa edebî eserlerin doğuşundaki sebep ve neticeler iyi anlaşılamaz.

Bu parçada aşağıdakilerin hangisinden yararlanılmıştır?

A) Benzetme-karşılaştırma-betimleme

B) Somutlama-karşılaştırma-betimleme

C) Tanık gösterme-örnekleme-öyküleme

D) Tanık gösterme-tanımlama-açıklama

E) Tanımlama-örnekleme-açıklama

6. Türkçenin önemli eserlerindendir. Türk dili, edebiyatı ve kültürü üzerine yapılan araştırmalara kaynaklık etmesi açısından önem kazanan bu eser, Hakaniye Türkçesinin dil ve anlatım özelliklerini yansıtmaktadır. Kutlu olma bilgisi biçiminde günümüz Türkçesine çevirebileceğimiz eser, Balasagunlu Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır.

Bu metinde sözü edilen eser Türkçenin aşağıda verilen dönemlerinin hangisinde yazılmıştır?

A) Eski Anadolu Türkçesi

B) Karahanlı Türkçesi

C) Kuzey Türkçesi

D) Osmanlı Türkçesi

E) Uygur Türkçesi

7. Tarihin malzemesi, geçmişte yaşanmış olaylar ve insanın hayatına karışmış kültürel değerler ve durumlardır. Tarih, bütün bunları bazı belgelere dayanarak inceler. Bu belgelerin önemli bir parçasını oluşturan edebî eserler, medeniyet tarihinin bir parçası olarak ele alınabilecek edebiyat tarihinin en temel kaynaklarını, dolayısıyla ilgi alanını oluşturmaktadır. Zira bu eserler, yazıldığı dönemin pek çok açıdan çekilmiş fotoğrafı durumundadır. Bu yönüyle edebî eserler, gelecek için tarihsel bir anlam üstlenir; geçmişle geleceği buluşturma noktasında önemli bir rol oynar. Tarih ile edebiyatın buluştuğu kavşak da burasıdır.

Bu metinde altı çizili sözle edebî eserlerin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

A) Gerçeği yansıtmak
B) Geçmişi yorumlamak
C) Topluma yön vermek
D) Gerçek yaşamı yönlendirmek
E) Geçmişle geleceği bütünleştirmek

8. Kemal Tahir'in Osman Bey Dönemi'ni ele aldığı *Devlet Ana*, Osmanlının kuruluş aşamasını, *Bir Mülkiyet Kalesi* ise Sultan Abdülhamit yıllarını ve çöküş devrini anlatır. Onun Türk geçmişini dönem dönem yorumladığı romanları, işlediği sosyal olaylar sebebiyle âdeta bir soyağacı gibidir. *Yorgun Savaşçı, Kurt Kanunu, Yol Ayırımı* romanları da yazarın kahramanları vasıtasıyla Osmanlıya ait fikirlerini yansıtan romanlardır. *Yedi Çınar Yaylası, Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu, Köyün Kamburu, Bozkırdaki Çekirdek, Hür Şehrin İnsanları* adlı romanları da Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadarki dönemleri yansıtmaktadır.

Bu metinde sözü edilen eserler aşağıdakilerden hangisine örnek verilebilir?

A) Edebiyat-psikoloji ilişkisine
B) Edebiyat-din ilişkisine
C) Edebiyat-tarih ilişkisine
D) Edebiyat-güzel sanatlar ilişkisine
E) Edebiyat-coğrafya ilişkisine

9. Aşağıdakilerden hangisi Batı Türkçesinin bir kolu değildir?

A) Azerbaycan Türkçesi
B) Gagavuz Türkçesi
C) Kazak Türkçesi
D) Türkiye Türkçesi
E) Türkmen Türkçesi

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

A) Edebî eserleri okumak için çokça emek harcanmalıdır.
B) Bir milletin dil bilinci, yüzyıllarca oluşan bir birikimdir.
C) Türkçenin gelişimine katkıda bulunmak için ana dilimizi doğru kullanmalıyız.
D) Edebiyat ile din arasında da kuvetli bir ilişki vardır.
E) Tarihin birçok evresinde Türkler önemli eserler vermiştir.

E. Aşağıdaki bulmacayı dıştan içe doğru çözünüz. Bulmacadaki mavi kutucuklara denk gelen harflerden oluşacak cümleyi tespit ediniz. Bu cümleyle ilgili elli kelimeyi geçmeyecek bir metni defterinize yazınız.

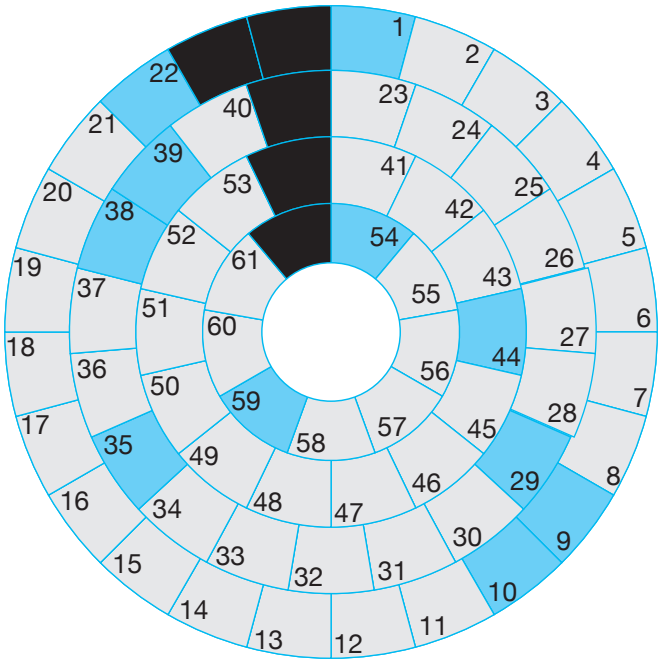

1-10. Bu ünitedeki Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama bölümünde kendi yazarlık süreci hakkında bilgi veren yazarımız. **11-17.** Kültigin Kitabesi'nin yazıldığı alfabenin adı. **18-22.** Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim. **23-25.** Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum. **26-34.** Varlıkların ayırt edici yönlerini sıfatlarla ortaya koyan anlatım biçimi. **35-40.** İslamiyet Öncesi Dönem'e ait bir edebî ürün. **41-47.** Türk edebiyatını sınıflandıran bilim insanının soyadı. **48-53.** Sıralı cümleleri ayırmada kullanılan noktalama işareti. **54-61.** Uygur Türkçesiyle yazılmış bir kitap.

Anahtar kelime:

35	29	10		22	39	1	9	38	59	54	44

.

Daha fazla soru çözmek isterseniz yandaki karekod aracılığıyla sorulara ulaşabilirsiniz.

Ek Sorular - 1

Ek Sorular - 2

Bu ünitede öğrendiklerinizi pekiştirmek için aşağıdaki kaynaklardan yararlanınız.

- https://ogmmateryal.eba.gov.tr/
- http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/
- https://ders.eba.gov.tr/

2. ÜNİTE: HİKÂYE

ANAHTAR KELİMELER

- Halk hikâyesi
- Olay örgüsü
- Cenkname
- Tanzimat Dönemi
- Mesnevi
- Millî Edebiyat

HİKÂYE ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI

- Dede Korkut Hikâyeleri
- Halk Hikâyeleri
- Mesnevi
- Hz. Ali Cenknameleri
- Tanzimat Dönemi hikâyeciliği
- Millî Edebiyat Dönemi hikâyeciliği
- Dünya edebiyatında hikâye türü
- Fiilimsiler
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI

- Hikâye türünde bir metin yazma

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Hikâye türünden uyarlanmış bir filmi ve filme konu olan hikâyeyi karşılaştırma

BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİNİZ

Yukarıda kapakları verilen eserler üzerinden;

- Dede Korkut Hikâyeleri'nin özelliklerini,
- halk hikâyelerinin özelliklerini,
- mesnevinin özelliklerini,
- cenknamelerin özelliklerini,
- Tanzimat Dönemi hikâyesinin özelliklerini ve sanatçılarını,
- Millî Edebiyat Dönemi hikâyesinin özelliklerini ve sanatçılarını,
- yazım ve noktalama kurallarını,
- fiilimsileri

hikâye türünün kazanımlarına uygun şekilde öğreneceksiniz.

Yandaki karekodları akıllı telefonunuzun ya da tabletinizin kamerasına okutarak hikâye metinleri üzerinden işlenecek e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite Tanıtımı

YETERLİLİKLER, BECERİLER

Bu ünitede "okuma", "yazma", "konuşma" ve "dinleme" becerilerinin yanı sıra eleştirel düşünme, iletişim ve iş birliği, medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık ve yaratıcı düşünme becerilerini de edineceksiniz.

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda Türk edebiyatı ve dünya edebiyatından hikâye türünde kitaplar okuyunuz.

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

Aşağıdaki görselleri kültürel mirasımıza sahip çıkmak açısından değerlendiriniz.

Dede Korkut heykeli, Bakü, Azerbaycan

Dede Korkut Kümbeti, Bayburt

Dede Korkut Hikâyeleri 'nin yazma nüshası

Dede Korkut Hikâyeleri anısına basılan posta pulları

1. Metin

DUHA KOCA OĞLU DELİ DUMRUL BOYUNU BEYAN EDER HANIM HEY!

Meğer hanım, Oğuz'da Duha Koca oğlu Deli Dumrul derlerdi bir er var idi. Bir kuru çayın üzerine bir köprü yaptırmıştı. Geçenden otuz üç akçe alırdı. Geçmeyenden (…) kırk akçe alırdı. Bunu niçin böyle ederdi? Onun içindir ki, benden deli, benden güçlü er var mıdır ki, çıksın benimle savaşa derdi. Benim erliğim, bahadırlığım, cilasunluğum, yiğitliğim Rum'a, Şam'a gitsin, duyulsun derdi.

Meğer bir gün köprüsünün yamacına bir bölük oba konmuş idi. O obada bir yahşi, iyi yiğit hastalanmış idi. Allah'ın emriyle o yiğit öldü. Kimi oğul diye, kimi kardeş diye ağladı. O yiğit üzerine muhkem kara şivan oldu.

Birden Deli Dumrul dörtnala yetişti. Bre (…) ne ağlarsınız, benim köprümün yanında bu kavga nedir, niye şivan edersiniz dedi.

Söylediler: Hanım, bir yahşi yiğidimiz öldü, ona ağlıyoruz dediler.

Deli Dumrul dedi: Bre yiğidinizi kim öldürdü?

Dediler: Vallahi bey yiğit, Allahu Teala'dan buyruk oldu, al kanatlı Azrail o yiğidin canını aldı.

Deli Dumrul dedi: Bre Azrail dediğiniz ne kişidir ki adamın canını alır? Ya Kadir Allah, birliğin, varlığın hakkı için Azrail'i benim gözüme göster! Savaşayım, çekişeyim, derişeyim, yahşi yiğidin canını kurtarayım, bir daha yahşi yiğidin canını almaya dedi. Çekildi, döndü, Deli Dumrul evine geldi.

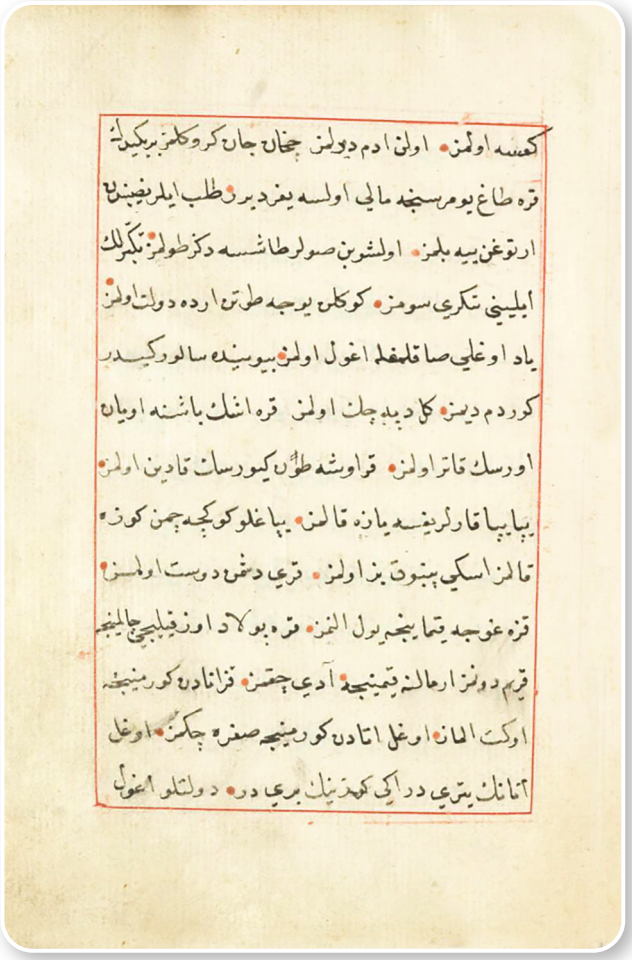

Dede Korkut Hikâyeleri'nden bir sayfa, Dresden, Almanya

Hak Teala'ya Dumrul'un sözü hoş gelmedi. Bak bak, bre (…) benim birliğimi bilmez, birliğime şükür kılmaz, benim ulu dergâhımda gezer, benlik eyler dedi. Azrail'e buyruk eyledi ki, ya Azrail, var ve o deli (…) gözüne görün, benzini sarart dedi. Canını hırıldat, al dedi.

Deli Dumrul, kırk yiğidiyle (…) otururken birdenbire Azrail çıkageldi. Azrail'i ne çavuş gördü ne kapıcı. Deli Dumrul'un görür gözü görmez oldu, tutar elleri tutmaz oldu. Dünya âlem Deli Dumrul'un gözüne karanlık oldu. Çağırıp Deli Dumrul söyler, görelim hanım ne söyler.

Der:

Bre ne heybetli kocasın

Kapıcılar seni görmedi

Çavuşlar seni duymadı

Benim görür gözlerim görmez oldu

Tutar benim ellerim tutmaz oldu
Titredi benim canım cuşa geldi!
(…)
Ağzımın içi buz gibi
Kemiklerim tuz gibi oldu
Bre sakalcığı akça koca
Gözceğizi fersiz koca
Bre ne heybetli kocasın de bana
Kazam belam dokunur bugün sana
dedi. Böyle deyince Azrai'in öfkesi tuttu, dedi:
Bre deli (…)
Gözümün fersizliğini ne beğenmezsin
Gözü gökçek kızların gelinlerin canını çok almışım
Sakalımın ağardığını ne beğenmezsin
Ak sakallı, kara sakallı yiğitlerin canını çok almışım
Sakalımın ağarmasının manası budur
dedi.

Dede Korkut'un temsilî resmi

Bre deli (…) övünüyordun, diyordun al kanatlı Azrail benim elime geçse öldüreydim, yahşi yiğidin canını onun elinden kurtaraydım diyordun. İmdi bre deli, geldim ki senin canını alayım, verir misin, yoksa benimle cenk eder misin dedi.

Deli Dumrul söyledi: Bre al kanatlı Azrail sen misin dedi.

Evet benim dedi.

Bu yahşi yiğitlerin canını sen mi alırsın dedi.

Evet, ben alırım dedi.

Deli Dumrul söyledi: Bre kapıcılar kapıyı kapayın dedi. Bre Azrail ben seni geniş yerde isterdim, dar yerde iyi elime girdin, evla mı? Ben seni öldüreyim, yahşi yiğidin canını kurtarayım dedi. Kara kılıcını sıyırdı eline aldı, Azrail'e çalmaya hamle kıldı. Azrail bir güvercin oldu, pencereden uçtu gitti. Âdemîler ejderhası Deli Dumrul elini eline çaldı, kas kas güldü. Dedi: Yiğitlerim, Azrail'in gözünü öyle korkuttum ki geniş kapıyı koydu, dar bacadan kaçtı. Madem benim elimden güvercin gibi kuş oldu uçtu, bre ben onu kor muyum doğana aldırmayınca dedi. Kalktı atına bindi, doğanını eline aldı, ardına düştü. (…) Evine gelirken Azrail atının gözüne göründü. At ürktü, Deli Dumrul'u götürdü yere vurdu. Kara başı bunaldı, darda kaldı. Ak göğsünün üzerine Azrail basıp kondu. Az önce mırlardı, şimdi hırlamaya başladı.

Dedi:

Bre Azrail aman
Tanrı'nın birliğine yoktur güman
Ben seni böyle bilmez idim
Uğru gibi can aldığını duymaz idim
Tepesi büyük bizim dağlarımız olur
O dağlarımızda bağlarımız olur
O bağların kara salkımlı üzümü olur

(…)

Ne söyledim bilmedim

Beylikten usanmadım

Yiğitliğe doymadım

Canım alma Azrail, medet

dedi.

Azrail der: Bre deli (…) bana ne yalvarırsın Allah Teala'ya yalvar. Benim elimde ne var, ben de emir kuluyum.

Deli Dumrul der: Peki can veren, can alan Allah Teala mıdır?

Beli, odur dedi.

Döndü Azrail'e: Peki sen n'eylemekli kadasın? Sen aradan çekil, ben Allah Teala ile haberleşeyim dedi. Deli Dumrul burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş.

Der:

Yücelerden yücesin

Kimse bilmez nicesin

Görklü Tanrı

Nice cahiller seni gökte arar, yerde ister

Sen hod müminlerin gönlündesin

Daim duran Cebbar Tanrı

Baki kalan Settar Tanrı

Benim canımı alırsan sen al

Azrail'e almaya bırakma

dedi. Allah Teala'ya Deli Dumrul'un burada sözü hoş geldi. Azrail'e nida eyledi ki: Madem (…) benim birliğimi bildi, birliğime şükür kıldı, ya Azrail, Deli Dumrul can yerine can bulsun, onun canı azat olsun dedi.

Azrail der: Bre Deli Dumrul, Allah Teala'nın emri böyle oldu ki Deli Dumrul canı yerine can bulsun, onun canı azat olsun dedi.

Deli Dumrul der: Ben nice can bulayım? Meğer bir koca babam, bir yaşlı anam var, gel gidelim, ikisinden biri belki canını vere, al, benim canımı bırak dedi.

Deli Dumrul'un annesi ve babası, canını vermeyi istemeyince Deli Dumrul, can istemek için eşine gider.

(…)

Der:

Ne dersin, ne söylersin

Göz açıp gördüğüm

Gönül verip sevdiğim

Koç yiğidim, şah yiğidim

(…)

Karşı yatan Kara Dağlar'ı

Senden sora ben neylerim

Yaylar olsam benim mezarım olsun

(…)

Arş tanık olsun, kürsü tanık olsun

Yer tanık olsun, gök tanık olsun

Kadir Tanrı tanık olsun

Benim canım senin canına kurban olsun

(…)

Deli Dumrul'un atasının, anasının canını al. O iki helalliye yüz kırk yıl ömür verdim dedi. Azrail de babasının anasının hemen canını aldı. Dedi Dumrul yüz kırk yıl daha yoldaşıyla yaş yaşadı.

Dedem Korkut geldi, boy boyladı, soy soyladı. Bu boy Deli Dumrul'un olsun, benden sonra alp ozanlar söylesin, alnı açık cömert erenler dinlesin dedi.

Dua edeyim hanım:

Yerli Kara Dağlar'ın yıkılmasın

Gölgelice kaba ağacın kesilmesin

Coşkun akan görklü suyun kurumasın

Kadir Tanrı seni namerde muhtaç etmesin

Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun.

Yığıştırsın deriştirsin, günahınızı

Adı güzel Muhammed'e bağışlasın hanım hey!

Dede Korkut Hikâyeleri

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âdemî: İnsana ait, insanla ilgili.
akçe: Gümüş para.
cebbar: Kuvvet ve kudret sahibi.
cilasunluk: Eli çabuk, becerikli olma.
cuşa gelmek: Coşmak, kendinden geçecek duruma gelmek.
dergâh: Huzur.
derişmek: Bir nokta dolayında toplanmak.
evla: Daha iyi, yeğ.
gökçek: Güzel, sevimli (kimse).
güman: Sanma durumu veya sonucu, şüphe.
hod: Bizzat, zaten.
kada: Büyük zarar veya sıkıntıya yol açan olay veya kimse, kaza, bela.
kürsü: Göğün sekizinci katı.
muhkem: Dayanıklı, kolay bozulmaz, yıkılmaz, sağlam.
settar: Gizleyen, örten, bağışlayan.
şivan: Ölüm veya bir felaketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar, matem.
yahşi: İyi, güzel, çok güzel.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, asıl adı *Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân* (Oğuzların Diliyle Dedem Korkut'un Kitabı) olan *Dede Korkut Hikâyeleri'nden* alınmıştır. *Dede Korkut Hikâyeleri* kitabında bir ön söz ve on üç hikâye vardır. *Dede Korkut Hikâyeleri* halkın ortak malıdır. Eser, Akkoyunluların hüküm sürdüğü Kuzeydoğu Anadolu'da XIV. yüzyılın sonlarında veya XV. yüzyılın başlarında halk ağzından derlenerek yazıya geçirilmiştir. Eserin kim tarafından yazıya geçirildiği bilinmemektedir. Hikâyelerde adı geçen Dede Korkut; olaylardan ders çıkaran, dua eden, manzum destansı hikâyeler anlatan ve ozanları simgeleyen bilge kişidir. Dede Korkut, kitabı yazıya geçiren ya da yazan kişi değildir.

Eserde yer alan hikâyelerde Müslüman Oğuzların kendi iç çekişmeleri; Rum, Ermeni, Gürcü komşularıyla savaşları ve mücadeleleri; Azrail, pınar perisi gibi doğaüstü varlıklarla mücadeleleri anlatılmıştır. Bu hikâyelerde hem İslamiyet öncesi inançlar hem de İslamiyet'in etkisi görülmektedir. Okuduğunuz metinde Azrail'in görülebilen bir varlık olarak algılanması, onunla savaşılması bu duruma örnek verilebilir.

Dede Korkut Hikâyeleri destandan halk hikâyesine geçişin örneğidir. Okuduğunuz metinden de anlaşılacağı üzere Deli Dumrul'un kişilik yapısı, Azrail'le kavga etmesi gibi durumlar destansı özelliklerdir. Hikâyelerin nazım ve nesir karışık yazılması, ayrıntıların üzerinde fazla durulmaması, kısa anlatımın tercih edilmesi gibi yönleri de halk hikâyesinin özelliklerini taşımaktadır.

Eserde duygular ve karşılıklı konuşmalar nazımla, olay ve betimlemeler ise nesirle dile getirilmiştir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde Arapça ve Farsça dinî kavramlar dışında yalın bir Türkçe kullanılmıştır. Oğuz Türkçesinin kullanıldığı eserde deyimler, seciler, iç kafiyeler önemli bir yer tutmaktadır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nin Dresden, Vatikan, Türkistan/Kazan ve Bursa nüshaları vardır.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Kara başı bunaldı, darda kaldı.
- Kara kılıcını sıyırdı eline aldı, Azrail'e çalmaya hamle kıldı.
- Meğer bir gün köprüsünün yamacına bir bölük oba konmuş idi.

1. Yukarıda verilen cümleler okuduğunuz metinden alınmıştır. Bu cümlelerdeki altı çizili kelimelerin anlamlarını cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünden kontrol edip aşağıdaki tabloya yazınız.

Kelimeler	Benim Tahminim	Kelimenin *Türkçe Sözlük*'teki Anlamı
bunalmak		
çalmak		
yamaç		

2. Metnin temasını ve konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki temel çatışma ve karşılaşma nedir? Bu temel çatışma ve karşılaşma etrafında metinde başka çatışma ve karşılaşma var mı? Açıklayınız.

4. Okuduğunuz metnin anlatıcısını ve bakış açısını tespit ediniz.

5. Bu metinde hangi anlatım biçimlerinden yararlanılmıştır?

6. Metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurlara örnekler veriniz.

7. Deli Dumrul'un insanları köprüden zorla geçirmeye çalışmasını, köprüden geçmeyenlerden de para talep etmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

8. Siz bu hikâyeyi nasıl bitirirdiniz? Düşüncelerinizi belirtiniz.

9. Okuduğunuz metni aşağıdaki tabloda belirtilenlere göre değerlendiriniz. Metinden örnekler vererek düşüncelerinizi şablona yazınız.

	Benim düşüncem
Deyimlere yer verme	
Türkçe kelime tercihi	
Arapça, Farsça kelime kullanımı	
Metni kolay okuma ve anlama	

E İçerik

Metne Hazırlık

1. Aşk, asırlar boyunca birçok edebî metinde niçin ele alınmıştır? Konuyla ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınıza anlatınız.

2. Aşağıdaki metni okuyunuz. Düşüncelerinizi sözlü biçimde dile getiriniz.

Halk hikâyeleri genellikle "mutlu son"la biter. Ancak "Kerem ile Aslı", "Tahir ile Zühre" gibi bazı hikâyelerde âşıkların bir araya geldikleri anda öldükleri de görülür. Bu şekilde, sonunda ayrılık olan bir hikâyenin vuslatla bitmesinin çeşitli sebepleri vardır. Genellikle dinleyiciler ayrılığı sevmediği için anlatıcı da buna bağlı kalarak âşıkları kavuşturmaktadır. Boratav'ın belirttiğine göre bin sekiz yüzlü yıllarda âşıkları birbirlerine kavuşturmayan anlatıcıların başına bazı kötü hadiseler geldiği için Karslı âşıklar toplanarak bütün hikâyelerin sonunda sevdalıları kavuşturmaya karar vermişlerdir.

Halk Hikâyeleri, M. Öcal Oğuz

2. Metin

KEREM İLE ASLI

Bugünkü İran sınırlarında yer alan İsfahan şehrinde bir hükümdar ve bir keşiş hazinedar yaşamaktadır. Her ikisinin de çocuğu olmamaktadır. Hükümdarın karısı ile keşişin karısı bir gün çocukları olursa birbirileriyle evlendirecekleri üzerine sözleşirler. Bir müddet sonra hükümdarın oğlu, keşişin ise kızı olur. Hükümdar, oğluna Ahmet Mirza; keşiş, kızına Kara Sultan adını verir. Çocuklar büyürler. Bir gün genç Ahmet Mirza, arkadaşı Sofu'yla Zengi'ye gider, orda bir bahçede Kara Sultan'ı görür. Ahmet Mirza ile Kara Sultan birbirilerini severler. Ahmet Mirza, Kara Sultan'a "Aslın nedir?" diye sorduğunda o da "Kerem eyle!" der. Ahmet Mirza kızın adını "Aslı", kendinin adını da "Kerem" koyar.

Aşağıda okuyacağınız bölümde Kerem'in aşk acısı çekmesi ve Aslı'nın Kerem'den uzaklaştırılması anlatılmıştır.

(…)

Babası ne kadar müneccim varsa bir bir getirtti: "Her kim ki oğlumun derdini bana haber verir ise ceddim ruhu için onu ihya ederim" dedi, amma bir kimse Kerem'in derdini bilip babasına haber veremedi. Biz gelelim Kerem'e: Kerem bir gün saray penceresinde ahü vah edip otururken bir kocakarı pencerede Kerem'i yalnızca görüp: "Beyim burada ne için yalnızca otursun. Bugün bu şehrin gelinlik kızları yayla yerine çıkmışlar. Sen de gitsen. Bari biraz eğlenirsin, gönlün açılır" dedi. Kerem: "Bak valide, bu sır ikimizin arasında kalsın. Bu ana kadar kimseye açıp söylemedim, lakin sana söyleyeyim; o kızların içinde keşişin kızı "Aslı Han var mı?" dedi.

Ömer Faruk Atabek, *Kerem ile Aslı*, yaprak üzerine minyatür çalışması

Kocakarı: “Oğlum senin âşık olduğun onun için midir” dedi. Kerem: “Aman valide onun içindir amma sakın bunu kimseye söyleme” dedi. Kocakarı kimseye söylemem dedi ve doğruca babasına gidip: “Müjde efendim oğlunun derdini bugün ağzından haber aldım” dedi. Şah da “Söyle” dedi. Kocakarı: “Senin oğlunun derdi şu ki senin hazinedar keşişin kızına gönül vermiş” dedi. Şah kocakarıyı ihya edip tez keşişe haber gönderdi. Keşiş, Zengi’den gelip şahın huzuruna girdi, el pençe divan durdu. Şah yer gösterdi keşiş oturdu. (…) Şah başını kaldırıp keşişe: “Bak keşiş, senin kızını oğluma isterim. Bunların kavli böyle idi evvelden de elmayı yerken. Şimdi oğlan kızı Zengi’de görmüş, âşık olmuş. Şimdi kızı ver” dedi. Keşiş; “Efendim öyle şey olmaz. Dinimiz ayrıdır” dedi.

(…) Keşiş baktı olmayacak. “Efendim madem öyledir, gel bana beş ay mühlet ver. Biraz eksiğim var göreyim, ondan sonra kızımı oğluna vereyim,” dedi. Meğer hile düşünürmüş. Şah “Beş ay mühlet verdim, amma senden oğluma bir nişan yüzüğü isterim. Kızını oğluma nişanla da öyle git” dedi. Keşiş, Şah’ın elinden kurtulmak sevdasile nişan alıp nişan verdi. Ondan sonra oradan kalkıp Zengi’ye gitti. Söylerken meğer Sofu orada imiş, derakap gelip Kerem’e: “Müjde beyim, seni baban keşişin kızına nişanladı” dedi. Kerem Sofu’ya: “Şurdan benim sazımı alıver” dedi. Sofu da alıverdi, Kerem de sazı alıp bakalım şevk ile ne söyledi?

Aldı Kerem:

Vadesi erince süsen, sümbülün,
Sefasın sürdükçe dal gelsin gitsin.
Sürelim dünyanın zevki sefasın
Tek dola boynuma kol gelsin gitsin.

Süsen nedir, sümbül nedir, gül nedir?
Mah yüzünde dane dane hal nedir?
Şeker nedir, şerbet nedir; bal nedir?
Ver, ağzım içinde dil gelsin gitsin.

Dost benimdir, evvel gelen benimdir,
Ağzında söylenen kelâm benimdir,
Yarim seyre çıkmış âlem benimdir,
Giyinmiş yeşili al gelsin gitsin.

Şah geldi dirildi Kerem’in canı
Eğer âşık isen maşukun tanı,
Dostun kapısında bekletme beni,
Uğrasın üstüne el gelsin gitsin.

deyip kesti.

Kerem zevki safa etmekte olsun, aradan epey zaman geçti. Yine başladı, acep babam ne zaman gidip benim sevdiğimi bana alacak, demeye. Acep bugün mü yarın mı deyip aşk ateşi içinde yanmaya başladı. Sonunda bir gün sabrı kararı kalmayıp sazını eline alıp babasının yanına vardı. Babası Kerem’i görünce: “Oğlum hayır ola. Böyle gelmenin sebebi ne?” dedi. Kerem: “Baba ben derdimi dilden söylemem telden söylerim” deyip aldı sazı eline, bakalım babasına ne söyledi?

Aldı Kerem:

Aşırdılar karlı dağın ardına,
Han Aslım aklıma düştü ağlarım.
Hey ağalar dayanamam derdine,
Han Aslım aklıma düştü ağlarım.

Yüce dağlar başı bana yurd olur,
Dağ başında aslan, tilki, kurt olur,
Bu ayrılık bize yavuz derd olur,
Sevdiğim yadıma düştü ağlarım.

Yüce dağ başında ötüşür kuşlar,
Ötüşen kuşları kimler görmüşler,
Derdimi anlamaz burda keşişler
Han Aslım aklıma düştü ağlarım.

Ey ağalar bitmez sözüm ezeli,
Güz gelince bağlar döker gazeli,
Dert anlamaz bu yerlerin güzeli,
Sevdiğim yadıma düştü ağlarım,
Dertli Kerem eder; bu derdim bitmez,
Yarimin sevdası serimden gitmez,
Yüz bin öğüt versen biri kâr etmez,
Han Aslım aklıma düştü ağlarım.

deyip kesti.

Babası: "Oğlum ben seni keşişin kızıyla nişanladım. Benden bir süre için mühlet alıp gitti. Tamam vadesi geldi" deyip başladı düğün tedarikini görmeye.

Keşiş dahi mühlet alıp evine geldikte karısına: "Ben sana evden giderken demedim mi, bu kız büyürse bizim başımıza çok işler getirir. İşte Şah onu benden oğluna istiyor. Geçende Ahmet Mirza Bey buraya geldiği zaman bahçede kızı görmüş, babasına söylemiş. Şimdi Şah benden kızı istedi. Ben de beş ay mühlet aldım. Kızı nişanladım geldim. Şimdi çare nedir?" dedi. Karısı: "Sen elem çekme, ben onu alır kaçarım" dedi. Kavlü karar eylediler. Günlerden bir gün yükte hafif parada ağır ne varsa alıp atlara binip çekip gittiler. Derken sabah oldu. Zengi'nin halkı kalkıp gördüler ki gece keşiş kaçmış. Bunlar birbirlerine haber verdiler ki: Be canım! Bu keşiş Zengi'nin içinde aranan, sevilen bir adamdı. Her şeyi bilirdi. Elbette kaçtığının bir sebebi vardır. Allah bilir, amma bu memleket yere mi geçecek, yoksa ateşe mi yanacak? Elbette bir hikmeti vardır deyip bunlar da keşişin arkasından sürü sürü Zengi'den ayrılmağa başladılar.

Biz gelelim Şah'a. Bunlar İsfahan'da düğün tedarikini tekmil edip İsfahan halkı gelin almaya Zengi'ye gittiler. Kerem bunlara: "Ben önden gideyim, sizler yavaş yavaş gelin" deyip atını sürdü. Bir de giderken yolda baktı ki birkaç ihtiyar acele giderler. Kerem bunları görüp yanlarına geldi. Sual eyledi ki ne tarafa giderseniz? Bunlar: "Efendim! Bizim bir keşiş vardı. Her şeyi bilir idi. Bu gece kızını ve karısını alıp kaçmış. Biz de dedik ki: Bu köy yere mi geçecek, ateşe mi yanacak, bir sebebi olmalı. Bu keşiş bizi bırakıp gitmezdi. Şimdi biz de onun arkasından gideriz ki bize de bari bir ziyan olmasın" dediler. Kerem bu haberi işitip başladı ağlamaya: "Eyvah! Sevdiğimi elimden uçurdum.

(…)

Kerem, Sofu'yla birlikte diyar diyar Aslı'yı aramaya başlar. Kerem büyük sıkıntılar yaşar. Kerem'in yolu Kayseri'ye düşer. Kerem, Aslı'nın annesinin dişçi olduğunu öğrenir. Kıyafet değiştirerek Aslı'nın evine gider. Aslı'yı görebilmek için hasta gibi davranır, tüm dişlerini çektirir. Kerem ile Aslı geceleyin kaçmayı planlar ancak keşiş, bu planı öğrenerek durumu Kayseri Beyi'ne bildirir. Kerem ile Sofu zindana atılır. Kayseri Bey'i gerçeği öğrenir. Mahkemede Kerem suçsuz bulunur. Kayseri Beyi'nin kız kardeşi olan Hesene Hanım, Kerem'in sevgisinden emin olmak için birçok genç kızın olduğu gül bahçesine Kerem'i getirir. Bu gençlerin arasında Aslı da vardır. Kerem'in gönlünün Aslı'dan başkasını görmediğini anlayan Hesene Bacı, gençleri evlendirmeye çalışır. Bu beraberliğe keşiş yine karşı çıkar. Aslı'ya düğmeleri çözüldükten sonra tekrar iliklenen sihirli bir gömlek giydirir. Aslı'ya ulaşamayan Kerem, derinden bir ah çeker; yanıp kül olur. Aslı da Kerem'in dağılan küllerini saçıyla toplarken yanar, kül olur. İki âşığın ancak külleri kavuşur.

Kerem ile Aslı
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

aşırmak: Yüksek veya geçilmesi güç bir yerin üstünden diğer yanına geçirmek.

derakap: 1. Hemen arkasından. 2. Çabucak.

hazinedar: Bir hazineyi bekleyen, yöneten kimse.

kavlükarar: Bir işi yapacağını kesin olarak vadetme, sözleşme.

kelam: Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, söz.

keşiş: Hristiyanlarda genellikle manastırda yaşayan din adamı, papaz.

kocakarı: Yaşlı kadın.

mah: Dünya'nın uydusu olan gök cismi, ay.

maşuk: Sevilen, âşık olunan erkek.

mühlet: Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için tanınan süre.

süsen: Süsengillerden, yaprakları kılıç biçiminde, çiçekleri iri ve mor renkli, güzel görünüşlü ve kokulu, bir süs bitkisi.

tekmil etmek: Tamamlama, bitirme.

yâd: Düşünme, akılda tutma, hafıza.

yavuz: Amaçlanan duruma getirilmesi, elde edilmesi, çözümlenmesi, işlenmesi güç veya engeli çok olan, çetin.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin bir halk hikâyesidir. Göçebe hayattan yerleşik hayata geçişin ilk ürünlerinden olan halk hikâyeleri, uzun soluklu olayların anlatımında kullanılan edebî bir türdür. Efsane, masal, menkıbe, destan gibi edebî ürünlerin kimi özellikleriyle beslenip gelişen halk hikâyeleri; olay örgüsü, çatışma, zaman, mekân, kişi gibi olay çevresinde gelişen, anlatmaya dayalı metinlerin yapı unsurlarını içermektedir.

Halk hikâyeleri ele aldıkları konulara göre sınıflandırılır. Hikâyelerin konuları genellikte aşktır. *Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber, Âşık Garip Hikâyesi* gibi eserler aşk konulu halk hikâyelerine örnek verilebilir. Halk hikâyelerinde kimi zaman tarihî olay veya kişiler de ele alınabilir. *Köroğlu* bu tür halk hikâyesine örnek verilebilir. Din de halk hikâyelerine konu edilmiştir. *Hz. Ali Cenknameleri* buna örnek verilebilir. Kimi halk hikâyelerinde birden fazla konu birlikte ele alınabilir. Örneğin *Yaralı Mahmut, Kirman Şah* gibi halk hikâyelerinde hem aşk hem de tarihî konular; *Hz. Ali Cenknameleri*'nde de dinî konular ve kahramanlık birlikte işlenmiştir.

Halk hikâyelerinde şiir ve ezgi iç içedir. Bu eserler saz ustası âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılmıştır. Konuşma dilinin örneklerini yansıtan bu hikâyeler halkın ortak malıdır ve hikâyelerde sözlü kültürün birçok ayrıntısı yer almaktadır.

Okuduğunuz metinde de görüleceği gibi halk hikâyelerinde anlatım hem nazım hem de nesirle yapılmıştır. Kerem'in duyguları anlatılırken nazım, betimlemeler yapılırken ve olaylar anlatılırken de nesir kullanılmıştır.

Halk hikâyelerinde kalıplaşmış ifadelere yer verilir. Okuduğunuz metinde de geçen "böyle deyip kesti", "biz gelelim", "aldı Kerem" gibi ifadeler bu özelliğe örnek verilebilir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinde geçen "ihya etmek", "el pençe divan durmak", "yükte hafif pahada ağır" kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından yola çıkarak tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Aşağıdaki tabloya metinden yola çıkarak gerekli açıklamaları yazınız.

Metnin teması	
Metnin konusu	
Metindeki temel çatışma	
Anlatıcı	
Bakış açısı	

3. Metinde Kerem, babasına duygularını anlatmaya çalışırken "Baba ben derdimi dilden söylemem telden söylerim." demiştir. Kerem'in böyle bir anlatım yolunu tercih etmesinin gerekçesi nedir? Açıklayınız.

4. Okuduğunuz metnin şahıs kadrosunu aşağıdaki tabloda belirtilenlere göre değerlendirip gerekli açıklamaları ilgili yerlere yazınız.

Metindeki Şahıs Kadrosunun Özellikleri	Aslı	Kerem	Kerem'in Babası	Kerem'in Annesi	Keşiş	Keşişin Eşi	Sofu
Şahsın toplumdaki konumu							
Tip veya karakter olma durumu							
Olay akışını etkileyen fiziki özellikler							
Olay akışını etkileyen psikolojik özellikler							

5. Bu metinde geriye dönüş anlatım tekniğine örnek gösteriniz.

6. *Kerem ile Aslı* adlı metinde metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurlara örnek gösteriniz.

7. Bu metinde dürüstlüğe aykırı tutum ve davranışlara örnek gösteriniz.

8. Günümüzde de Kerem ile Aslı'nın yaşadıklarına rastlayabilir misiniz? Düşüncelerinizi belirtiniz.

Metne Hazırlık

• Sezai Karakoç'un *Çocukluğumuz* adlı seslendirilmiş şiirini genel ağdan temin ederek sınıfınızda dinleyiniz. Şiirin sizde bıraktığı izlenimleri arkadaşlarınıza anlatınız.

3. Metin

KAN KALESİ CENGİ

Hz. Ali, Kan Kalesi civarlarını Müslümanlaştırmak için büyük zorluklarla yola çıkar. Kahkaha Melun'un tuzaklarından kurtularak Kan Kalesi civarına ulaşmayı başarır.

Hz. Ali Kan Kalesi'nde

Aşağıda okuyacağınız bölümde Hz. Ali'nin Kan Kalesi'ne girişi anlatılmaktadır.

(…)

Hazreti Ali ile askerler konuşa konuşa kaleye geldiler.

Kale önündeki ovanın yüzü askerle dopdoluydu. Ovaya yüz bin çadır kurulmuştu. Atların kişnemesi ve sesleri İmam Ali'yi hayran bıraktı.

Kale öyle ulu bir kaleydi ki eğer bir yeğin atlı kişi on sekiz gün seğirtse bir kenarına ancak varabilirdi.

Bu kaleye Kan Kalesi denilmesinin sebebi şudur ki kalenin yedi burcu kızıl altından yapılmıştır. Güneş doğup o yüce burçlara değdiği zaman güneşin ışıkları kıpkızıl kan rengine döner, yirmi günlük yola ışık verirdi.

Kalenin çevresini bir ulu ırmak kuşatmıştı. Irmağın iki yanı çayır çimen, gül gülistan, bağ ile bostan, bülbüller öter, bin bir destandı.

İmam Ali kaleye baktı, "Ya İlâhe'l-âlemin, sen inayetler ve hidayetler ile bu kalenin fethini bana nasip eyle, ey hacetleri gideren, ey duaları kabul eden!.." diye münacat eyledi ve ekledi:

“Ey kâdir Allah, beni bir damla sudan ve bir avuç topraktan halk eyledin, benim ne kudretim var ki bu kaleyi fethedeyim! Dergâhına yüz vurmuşum ki sen cemîâlemin fettahısın!”

İmam Ali böyle dua edip yakararak gidiyordu.

Râvîler öyle rivayet ederler ki bu Kan Kalesi’nin üç yüz altmış kapısı vardı. Her kapı bir vilayete açılırdı. Bu kaleyi Süleyman aleyhisselam devlere yaptırmıştı.

Bunlar kalenin önüne geldiler. Kale kavmi İmam Ali’nin heybet ve salabetine hayran kaldı. Hak Teâlâ İmam Ali’yi onlara gayet heybetli gösterdi. Hepsi gelip İmam Ali’nin elini öptüler. Her biri, sefa geldin, diyerek izzet ve ikram ettiler.

Daha sonra İmam Ali’nin önüne düşüp bir çadıra kondular, önüne türlü türlü nimetler getirdiler.

(…)

Hacipler İmam Ali’yi kondurdular, seğirtip Kahkaha melunun katına vardılar, karşısında durdular. Kahkaha başını kaldırdı:

“Ey hacipler, buyurduğumuz yere vardınız mı? Ne haber getirdiniz?

Hacipler cevap verdiler:

“Sultanım vardık şu karşı dağın sahrasında tıpkı aslana benzer bir kişiye rast geldik. Atı ve kılıcı bu yerlerin atına ve kılıcına benzemez. O kişinin heybetinden dehşete düştük. Tutup bağlayarak katınıza getirmeye mecalimiz kalmadı. Hemen karşıdan ikram eyledik. Padişahımız seni ister, buyurun dedik, o yiğit de nola, revadır, varalım dedi. Önüne düştük, yola girdik. Yolda gelirken ahvalini sorduk, “Ey yoldaşlar ben Horasan vilayetinden gelirim. Adıma Amık bin Vec derler. Bende sanatlar pek çoktur. Ben âlemi seyahat ederim. Hiç varmadığım vilayet yoktur. Hangi vilayette bir ulu padişah haberini alsam hizmetine giderim, kulları varsa talim ederim, ihsanını alırım, o malı horantamla yerim, ona dua ederim. O mal tükenince başka bir padişah tarafına daha giderim. Kahkaha Sultan’ın azim padişah olduğunu işittim, azimet edip hizmetine geldim. Yolda Kan Suyu’na uğradım. Bir ilimle Kan Suyu’nu geçtim. Bir köprüye uğradım, onda olan tılsımların her birini bir ilimle bozdum.” dedi. Onun durumunu öğrendik. İletip Bab-ı Azim önünde kondurduk, önüne türlü türlü nimetler getirdik. Şimdi yiyip içip durmaktadır. Ne buyurursunuz? Gidip o yiğidi katınıza getirelim mi yoksa yoluna gitsin mi?” diyerek sustular.

(…)

Kahkaha melun, “Ey hacipler gidin, o cengâvere üç gün üç gece ziyafet çekin, dördüncü gün onu benim katıma getirin. Ben onu gördüğüm an bilirim!” dedi. “Hem de Bab-ı Azim’den geçirin, benim heybetlerimi görsün!” diye ekledi.

Hacipler o din düşmanı kâfirin bu emri üzerine sürüp İmam Ali’nin katına geldiler. İmam Ali’ye üç gün, üç gece ziyafet çekmekle meşgul oldular.

(…)

Sabah oldu. İmam Ali kalktı, ezanını okudu namazını kıldı. Bu sırada hacipler yanına geldiler.

“Ya cengâver atlarımızı burada bırakalım. Zira ötesine atla gidilmez,” dediler.

(…)

İmam Ali ve hacipler biraz yürüdüler, saraya geldiler. Bu saray Kahkaha melunun has sarayıydı.

(…)

İmam Ali ileri yürüdü, çevresine bakındı. Sağ tarafında taht üzerinde yüz vezir, sol tarafında taht üzerinde yüz vezir oturmuştu.

Din düşmanı Kahkaha melun secdeden o murdar başını kaldırdı, türlü ipek elbiseler giydi, murdar başına da değerli bir taç geçirerek makamına yerleşti.

(…)

Kahkaha melun İmam Ali'nin heybetli ve salabetli bir cengâver olduğunu, tıpkı bir aslana benzediğini görünce, hemen yüreği ağzına geldi. İçinde canı titredi. (…) "Ya yiğit, daha beri gel!" dedi.

Tanrı Teâlâ'nın aslanı İmam Ali daha ileriye yürüdü, edep erkân üzerine bir köşede oturdu başını aşağı saldı, hiç tınmadı ve konuşmadı.

Kahkaha melun İmam Ali'den bu edep ve erkânı gördü, başını kaldırdı, "Ya yiğit, ne vilayetten gelirsin ve adın nedir, ne maksatla geldin? Kan Suyu'nu nasıl geçtin ve o tılsımları nasıl bozdun, kaleye nasıl geldin?" diye sordu.

İmam Ali, "Ya melik, ben Horasan'dan gelirim. Benim adıma Amık bin Vec derler. Bende sanatlar çoktur. Âlemde eşim benzerim yoktur. Silahşorluk ilmini iyi bilirim. Benim gitmediğim vilayet yoktur.

(…)

Kahkaha melun emreyledi, ortaya sofra kurdular, o kadar nimetler geldi ki dille anlatılamaz. Yemekten sonra şeker şerbeti geldi, içildi.

(…)

Kahkaha Sultan, İmam Ali'nin ne şekil bir cengâver olduğunu işitmişti. Nice kaleler fethettiğini, nice yüz bin kâfiri bir anda helak ediverdiğini, Muhammed aleyhisselamın emmisi oğlu ve hem de damadı olduğunu, nice kâfirleri Müslüman eylediğini biliyordu. Bir yolunu bulup Kan Kalesi'ne gelmesinden ve kendilerine de bir zararı dokunmasından çok korkuyordu.

(…)

İmam Ali kâfir askerlerin üzerine yürüdüğünü görünce sağ elini sol gözünün ve sol elini sağ gözünün üzerine koyup öyle bir nara vurdu ki o naradan dört yüz bin kâfirin ödü koptu, canlarını cehenneme ısmarladılar.

(…)

Kahkaha meluna İmam Ali'yi bildirdiler, hemen ödü ağzına geldi. Emreyledi, o vilayetlerde içeride ve dışarıda bir kâfir bırakmadı, hepsinin meydana gelmelerini istedi.

Kâfirlerin cümlesi toplanıp geldi. Meydanda yüz yirmi dört kere yüz bin kâfir oldu. Bu kâfirlerin cümlesi bir uğurdan İmam Ali'nin üzerine üşüştüler.

(…)

İmam Ali de kâfirlerin bunca çokluğunu görüp Hak Teâlâ'ya medet niyazıyla: "Ey Bârî Hüda, hazretinden inayet ve hidayet olmazsa ben bu kadar kâfire nasıl karşılık vereyim?" diyerek münacat eyledi, elini yüzüne çaldı.

Hak Teâlâ Hazretleri İmam Ali'nin duasını kabul etti.

(…)

İmam Ali kırdıkça kâfirlerin sayısı arttı. Bu minval üzere yedi gün yedi gece cenk eyledi.

İmam Ali bu yedi gün yedi gece içinde bir lokma ekmek yemedi ve bir damla su içmedi. Açlık ve susuzluktan bunaldı.

(…)

Ravîler şöyle rivayet ederler ki İmam Ali Tamruç kâfiri çaldığı vakit şiddetli bir nara vurmuştu. Bu nara Halid bin Velid, Ebu'l-Muhsin ve Tarık Zengi'nin kulağına kadar ulaştı. Bunlar bu narayı işitince Halid bin Velid zar zar ağlamaya başladı.

(…)

Hemen o saat Halid, Ebu'l Muhsin ve kızlar, kullarıyla birlikte atlara bindiler ve demir donlara gark oldular, aceleyle yola revan oldular, eser yel gibi gittiler.

(…)

Tarık Zengi de İmam Ali'nin narasını işitti. Anladı ki İmam Ali kâfirler arasında kalmıştır.

"Yetişelim, zira narası çok heybetli geldi," dedi.

(…)

Kıssayı uzatmayalım, bunlar gece gündüz gittiler. Nihayet Kan Kalesi göründü ve İmam Ali'nin hayhuyunu da işitmeye başladılar.

(…)

Kahkaha melun Halid, Ebu'l-Muhsin ve Tarık Zengi'nin askerinin gelip yetiştiğini gördü. Ama yapabileceği bir şey yoktu. Can taşıyan bir kişinin İmam Ali'ye yaklaşması mümkün değildi.

(…)

Bu kere Kahkaha melun bu heybetleri gördü, hemen atının başını çevirip kuskuna kuvvet, kamçıya bereket sarayından yana kaçtı.

(…)

Cümle kâfirler gelip İmam Ali'nin ayağına düştüler, imam getirip Müslüman oldular. Allah'ı bir, Muhammed aleyhisselamı hak peygamber bildiler.

(…)

Hz. Ali ve yanındakiler Medine'ye dönmeye çalışırlar. Dönüş yolunda Hz. Ali, Emir Bin Kaytan ile savaşır. Hz. Ali Medine'de Hz. Peygamber'e seferini ve yaptıklarını anlatır, Hz. Peygamber'in duasını alır.

Hz. Ali Cenkleri

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

don: Her türlü giyim eşyası, giyecek, elbise, kıyafet, esvap.
gark olmak: Giymek, içine girmek.
hacet: Allah'tan yerine getirilmesi beklenen dilek.
hacip: Bir kişinin bir yere girmesine engel olan kimse, kapıcı başı.
horanta: Aile halkı.
kuskun: Hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış.
murdar: Leke, toz vb. ile kaplı, kirli, pis.
nara: Haykırma, bağırma.
râvî: Rivayet eden, anlatan, nakleden kimse.
salabet: Katılık, sağlamlık.
seğirtmek: Sıçrayarak yakın bir yere doğru koşmak.
tılsım: Büyülü olduğuna inanılan şey.
yeğin: Baskın, üstün, iyi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin kahramanlık konularını ve dinî konuları içeren bir halk hikâyesidir. İslam tarihinde yiğitliği ve din adına verdiği mücadelelerle önemli bir yeri olan Hz. Ali, Türk edebiyatında da birçok eserde karşımıza çıkmaktadır. *Hz. Ali Cenknameleri* Anadolu'da çok sevilmiş, nesilden nesile anlatılarak günümüze kadar gelmiştir.

Cenknameler biçim bakımından nazım, nesir veya nazım-nesir karışık olarak kaleme alınmıştır. Okuduğunuz metindeki "İmam Ali kafir askerlerinin üzerine yürüdüğünü görünce sağ elini sol gözünün ve sol elini sağ gözünün üzerine koyup öyle bir nara vurdu ki o naradan dört yüz bin kâfirin ödü koptu, canlarını cehenneme ısmarladılar." ifadesinde de görüleceği gibi metinde olağanüstü ögeler yer almaktadır. Cenknamelerde olaylar gazi tipini temsil eden Hz. Ali'nin çevresinde gelişir.

Metni Anlama ve Çözümleme

• Daha sonra İmam Ali'nin önüne düşüp bir çadıra kondular, önüne türlü türlü nimetler getirdiler.

• Bir yolunu bulup Kan Kalesi'ne gelmesinden ve kendilerine de bir zararı dokunmasından çok korkuyordu.

1. Okuduğunuz metinden alınan yukarıdaki cümlede yer alan altı çizili kelime gruplarının anlamlarını cümlelerin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Metnin temasını ve konusunu belirleyiniz.

3. *Kan Kalesi Cengi* adlı metinden yola çıkarak Hz. Ali'nin özelliklerine yönelik aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

a) Tip midir? Neden?

b) Karakter midir? Neden?

c) Tarihsel yönü var mı?

ç) Ahlaki özellikleri nelerdir?

d) Toplumsal statüsü var mıdır?

e) Olay akışını etkileyen fiziksel özellikleri nelerdir?

f) Olay akışını etkileyen psikolojik özellikleri nelerdir?

4. Bu metindeki olaylar hangi zaman diliminde geçmektedir?

5. Metnin kurgu zamanı ile içeriğin tarihsel zamanı niçin farklıdır?

6. Metnin anlatıcısını ve bakış açısını tespit ediniz.

7. Okuduğunuz metinde anlatıcının değişmesine göre bakış açısının da değişmesine örnek gösteriniz. Bu durumun anlatıma katkısı hakkında değerlendirme yapınız.

8. Bu metinden alınan "İmam Ali öyle bir nara vurdu ki o naradan dört yüz bin kâfirin ödü koptu, canlarını cehenneme ısmarladılar." cümlesinde hangi söz sanatı vardır? Bu söz sanatının metne katkısı nedir? Açıklayınız.

9. *Kan Kalesi Cengi* adlı metin türünün ortaya çıkmasında sözlü ve yazılı kültürün, toplumsal değişimlerin ve etkileşimlerin ne gibi etkisi vardır? Düşüncelerinizi belirtiniz.

10. *Kan Kalesi Cengi* adlı metni, *Kerem ile Aslı* ve *Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!* adlı metinlerle aşağıdaki tabloda belirtilenlere göre karşılaştırınız.

	Kan Kalesi Cengi	***Kerem ile Aslı***	***Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!***
Metnin türü			
Metnin bağlı olduğu edebî dönem			
Yararlanılan anlatım biçimleri			
Metnin yansıttığı tarihsel zaman			

11. Bu metinden Hz. Ali'nin hangi niteliklerine ulaşabildiğinizi tablodaki örnek gibi işaretleyiniz.

Adil olma		Doğru sözlü olma	
Paylaşma		Fedakârlık yapma	
Azimli olma	✓	Merhametli olma	
Sadık olma		Alçak gönüllü olma	
Vefalı olma		Açık ve anlaşılır olma	
Yardımlaşma		Öz güven sahibi olma	
Güvenilir olma		Sorumluluk sahibi olma	
Sözünde durma		Aile birliğine önem verme	
İş birliği yapma		Davranışlarını kontrol etme	
Tahammül etme		Davranışlarının sorumluluğunu alabilme	

Metne Hazırlık

• Yusuf suresi hakkında bir araştırma yapınız. Bu suredeki hikâyenin Kur'an'ın ifadesiyle "Ahsenü'l-Kasas" (hikâyelerin en güzeli) olarak adlandırılmasını değerlendiriniz.

4. Metin

Yûsuf ile Züleyha hikâyesini resmeden bir minyatür

YÛSUF U ZÜLEYHÂ

Hz. Yakup'un on iki oğlu ve bir kızı vardır. Hz. Yusuf ise Hz. Yakup'un yaşlılık zamanında dünyaya gelmiştir. Hz. Yusuf birçok güzel niteliğe sahiptir. Bu nedenle babası tarafından özel ilgi görür. Bu ilgi, diğer kardeşleri kıskançlığa sürükler. Hz. Yusuf, bir gece rüyasında Ay, Güneş ve yıldızların kendisine secde ettiğini görür. Hz. Yusuf, rüyayı babasına anlatır. Hz. Yakup, oğlunun gelecekteki konumunu görür fakat bu durumun kardeşleri tarafından öğrenilmesi durumunda Hz. Yusuf'un zarar göreceği endişesine kapılır. Hz. Yusuf'a rüyayı kimseye anlatmamasını öğütler. Hz. Yusuf'un kardeşleri bu rüyayı da öğrenince daha güçlü kıskançlık krizine girerler. Kardeşler, Hz. Yusuf'tan kurtulma planı yaparlar. Bir gün babalarından oyun oynamak ve avlanmak bahanesiyle Hz. Yusuf'u kırlara götürmek için izin isterler. Hz. Yusuf ısrar edince de Hz. Yakup yolculuğa razı olur. Kardeşler

Hz. Yusuf'u bir kuyuya bırakır ve onun gömleğine hayvan kanı sürerek babalarına kardeşlerini kurdun yediği yalanını söylerler. Hz. Yakup oğlunu çöllerde arar. Oğlundan haber alamayınca üzüntü içinde gözyaşı döker ve gözleri ağlamaktan görmez olur. Herkesten uzakta bir kulübede yaşamaya başlar.

Aşağıda okuyacağınız bölüm, Hz. Yakup'un evlat acısı çektiği zamanları dile getiren bölümdür.

(…)

Hasret ile yürürdü haste vü zâr
Arayıp anı eylemezdi karâr

Der idi kanda gittin ey Yûsuf
Beni âvâre ettin ey Yûsuf

Seni kankı kuyuda gizlediler
Ya ne yerde basıp boğazladılar

Nice şimşîr ile kesildi serin
Kankı tîr ile deldiler ciğerin

Lokma mı oldu gürge tâze tenin
Böyle gark oldu kana pîrehenin

Ben bu derdimi kime ağlayayın
Haste gönlümü kime bağlayayın
(…)

Lebünü görsem hayâtı n'edem
Dehenin yok iken nebâtı n'edem

Kameri neylerem yüzünü gerek
Şekeri almazam sözünü gerek

Gül yüzünsüz gözüme hâr oldu
Dil firâkında bî-karâr oldu
(…)

Zülfünü kokmayalı ben miskîn
Dolmuşam hûn ile çû nâfe-i çîn

(…)
Gâh gül gibi câme çâk ederem
Geh yerim cür'a gibi hâk ederem

Yaturam gece olsa bağrı yanık
Tâli'im hâb içinde ben uyanık

Yürürem gündüz olsa âvâre
Hasretinden za'îf ü bî-çâre
(…)

Âkibet kaldı derd ile nevmîd
Olmadı Yûsuf'un nişânı bedîd

Arayıp çünkü bulmadı anı
Çıktı ayyuka âh ü efgânı

İnledi anun ile çarh-ı felek
Ağladı görüp anı cümle melek

Geldi âhir resûl-ı Rabb-ı Celîl
Bülbül-i bâğ-ı Kuds-i Cebrâ'îl

Dedi Ya'kûb'a ya nebîu'llâh
Yandı âhın oduna mihr ile mâh

Yer ü gök inledi figânın için
Ağlaşırlar melekler anun için
(…)

Dedi Ya'kûb ya resûl-i emîn
Nice etmeyeyin figân ü enîn
(…)

Derdime var ise benim dermân
Anı öğret ki etmeyem efgân

Ana sabr eyle dedi çûn Cibrîl
Ol dahi etti azm-i sabr-ı cemîl
(…)

Ölçü: Fâilâtün/Mefâilün/Fa'lün/Feilün (Fa'lün)

Züleyha, Mağrip hükümdarının kızıdır. Bir gün rüyasında birini görür ve ona âşık olur. Bu kişi Hz. Yusuf'tur ama Züleyha rüyada gördüğü kişiyi tanımamaktadır. Züleyha, bu durum yüzünden büyük bir üzüntü yaşar. Rüyayı bir daha görür. Her geçen gün aşkı artar. En son gördüğü rüyada Züleyha, gence kim olduğunu ve nerede

yaşadığını sorar. Züleyha bu gencin Mısır'da yaşadığını ve adının Yusuf olduğunu öğrenince durumu babasına anlatır. Hükümdar, kızının Mısır hükümdarına âşık olduğunu düşünerek ona mektup yazar. Mısır hükümdarı bu duruma memnun kalır ve adamlarını göndererek düğün için Züleyha'yı sarayına getirtir. Züleyha, rüyasında gördüğü kişinin Yusuf olmadığını anlayınca bayılır. Bu sırada gaipten "Sabredersen Yusuf'a kavuşacaksın." denilir. Züleyha, Yusuf'una kavuşma ümidiyle bu evliliği kabul eder. Bu sırada Hz. Yusuf, köle pazarına, Mısır'a getirilir. Züleyha köle pazarında Yusuf'unu görür ve sevinçten kendinden geçer. Köleyi satın alır. Hz. Yusuf, saraya alınır. Hükümdar, Hz. Yusuf'a iyi bakılması için talimat verir. Hz. Yusuf sarayda el üstünde tutulur. Hz. Yusuf olgunluk çağına gelince Züleyha, dadısının da telkiniyle ona olan sevgisini söylemeye karar verir. Züleyha, isteklerine karşılık bulamaz. Züleyha'nın dadısı Hz. Yusuf'u tuzağa düşürmek için plan yapar. Hz. Yusuf, Züleyha'dan yine uzak durur. Mısır kadınları "Kölesine âşık olmuş." lafını yayarlar. Züleyha, bir gün Mısır kadınlarını saraya davet eder. Tüm kadınları genişçe bir salona koyar, kadınlara elma ikram eder. Elmaları soymak için de her kadının eline bir bıçak verir. Kadınlar elma soyarken Züleyha, Hz. Yusuf'u odaya çağırır. Hz. Yusuf'un güzelliği karşısında şaşkına dönen kadınlar, elma yerine parmaklarını kesmeye başlar. Züleyha dedikodulara dayanamayarak efendisinin namusuna ihanet suçuyla Hz. Yusuf'u zindana attırır. Hz. Yusuf, uzun süren zindan yıllarında mahkûmları hak dine davet eder ve kendisine verilen ilim sayesinde rüyaları tabir eder. Bir gün Hz. Yusuf'a iki mahkûm gelerek rüyalarını anlatır. Hz. Yusuf, bu iki mahkûmun rüyasına yaptığı isabetli yorumlarla yeteneğini saraydakilere duyurur. Hz. Yusuf, hükümdarın bir rüyasını yorumlayınca zindandan çıkarılıp hükümdarın mali işlerini yürütmeye başlar. Hz. Yusuf sarayda Züleyha ile karşılaşır. Züleyha zenginliğini ve güzelliğini kaybetmiştir. Hz. Yusuf, Züleyha'yı bu hâlde görünce Allah'ın emri ve izniyle onunla evlenir.

Büyük bir kıtlık yaşanır. Hz. Yakup, oğullarını yiyecek temin etmek için Mısır'a gönderir. Hz. Yusuf saraya gelen kardeşlerini görür fakat kimliğini onlara belli etmez. Onlara gerekli yiyeceği verir ve bir dahaki gelişlerinde kardeşleri Bünyamin'i getirmelerini ister. Evlerine dönen kardeşler olan biteni babalarına anlatırlar. Hz. Yakup erzak karşılığı gönderdiği malların da geri geldiğini görünce şüphelenir. Çocuklarını bu mallarla tekrar Mısır'a gönderir. Kardeşler, yanlarına Bünyamin'i alarak Mısır'a giderler. Hz. Yusuf, Bünyamin'e kendisini tanıtır. Hz. Yusuf, Bünyamin'in yanında kalması için plan yapar. Hz. Yusuf, kendisine ait kâseyi Bünyamin'in çuvalına gizlettirerek ona hırsızlık isnat eder. O zamanın kanunlarında mağdurun, hırsızı köle olarak alıkoyulmasını talep etme hakkı vardır. Bünyamin, sarayda kalır. Kardeşler babalarına dönüp başlarına gelenleri anlattıklarında Hz. Yakup, Allah'tan iki oğluna birden kavuşmayı diler. Oğullarını Bünyamin hakkında bilgi almaları için bir kez daha Mısır'a gönderir. Hz. Yusuf gerçek kimliğini söyler. Hz. Yusuf, kardeşlerini affeder. Hz. Yusuf üzerindeki gömleği çıkarıp kardeşlerine verir. Bu gömleği babasına vermelerini ister ve babasını Mısır'a davet eder.

Gömlek, saraydan ayrıldığında Hz. Yakup, oğlunun kokusunu duyar ve kavuşmanın yaklaşmasına sevinir, Allah'a şükreder. Hz. Yakup kendisine gönderilen gömleği yüzüne sürer ve gözleri görmeye başlar. Hz. Yakup ailesiyle birlikte Mısır'a gider, oğluna kavuşur. Hikâye, ana karakterlerin vefatıyla sona erer.

Yûsuf u Züleyhâ

Hamdullah Hamdî

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

azm-i sabr-ı cemîl: Güzel sabrın gayreti.

bedîd: Meydanda ve görünür durumda olan, açık, belli.

bikarar: (Metinde bî-karar) Kararsız.

bülbül-i bâğ-ı Kuds-i Cebrâ'îl: Cebrail'in kutsal bağının bülbülü.

câme: Elbise, çamaşır, giyecek şey.

Cibrîl: Allah tarafından peygamberlere vahiy getirmekle görevlendirilen dört büyük melekten biri, Cebrail.

çâk: Yırtık.

dehen: Ağız.

efgân: Acıyla bağırma, haykırma, feryat.

enîn: İnleme, inilti.

firâk: Ayrılık, ayrılma, ayrı düşme.

gâh: Kimi zaman.

gürg: Kurt.

hâb: Uyku.

hâr: Diken.

haste vü zâr: Hasta ve ağlayan.

hûn: Kan.

kamer: Ay.

kanda: Nerede.

leb: Dudak.

mihr: Güneş.

nâfe-i çîn: Kıvrımlı, güzel kokan saç.

nebât: Bitki.

nevmîd: Ümitsizlik.

pîrehen: Gömlek.

sabr-ı cemîl: İnsanlara kötülük ve bela gibi görünen şeylerin de aslında kâinatın düzeni için gerekli olduğunu ve Allah'tan geldiğini bilip hâlinden şikâyet etmeme.

şimşîr: Sert odunları olan bir ağaç.

tîr: Ok.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin aşkı konu edinen bir mesnevidir. Lirik bir üslupla XV. yüzyılda yazılan bu mesnevide ele alınanlar Kur'an-ı Kerim'de de yer alan bir kıssaya dayanmaktadır. Divan edebiyatında birçok şairin mesnevisine konu olan Hz. Yusuf kıssası, diğer İslam coğrafyalarında olduğu gibi Anadolu coğrafyasında da geçmişten günümüze yeniden yazılıp anlatılarak gelmiştir. Kur'an'da anlatılan kıssa bu eserde kurgulanarak yer, zaman, olay ve kişiler bakımından yeniden oluşturulmuştur.

Yusuf ve Züleyha kıssası Anadolu coğrafyasında birçok sanatçı tarafından ele alınmıştır. XIII. yüzyılda Şeyyad Hamza, XIV. yüzyılda Erzurumlu Darir, XVI. yüzyılda Taşlıcalı Yahya bu kıssayı konu edinen mesneviler yazmışlardır. Okuduğunuz metnin şairi Hamdî, eserini kaleme alırken İran edebiyatı şairlerinden Molla Cami'nin etkisinde kalmıştır fakat eserini özgün bir şekilde kıssadaki ayrıntıları esas alarak millî ve mahallî ögelerle yeniden kurgulamıştır. Bu eser, yazıldığı dönemin yalın ve akıcı Türkçesini yansıtması açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Mesnevi nazım biçimiyle yazılan *Yûsuf u Züleyhâ*, okuduğunuz metinde de göreceğiniz gibi beyitlerle yazılmıştır. Her beyit kendi arasında uyaklıdır ve beyitlerin kafiye düzeni "aa, bb, cc, dd, ee …" şeklindedir. Mesnevide beyit sayısında sınırlama yoktur. Örneğin okuduğunuz metnin alındığı mesnevi, 6241 beyitten oluşmaktadır. Mesnevilerde din, tasavvuf, aşk, kahramanlık gibi konular işlenir. Birçok şair, mesnevi nazım biçimine çokça ilgi duymuş ve hamse sahibi olmuştur. **Hamse**, beş mesnevinin bir araya gelmesiyle oluşan eserdir. Türk edebiyatında Ali Şir Nevaî, Taşlıcalı Yahya, Lamî Çelebi gibi şairler hamse sahibi sanatçılardır.

Edebiyatımızda Şeyhî'nin *Harname*'si, Ahmedî'nin *İskendername*'si, Gülşehrî'nin *Mantıku't-Tayr*'ı, Fuzulî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'u mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan "Arayıp çünkü bulmadı anı/Çıktı ayyuka âh ü efgânı" beytindeki altı çizili kelime grubunun anlamını dizenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahmininizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Metnin temasını ve konusunu bulunuz.

3. Metindeki çatışmaları tespit ediniz.

4. Okuduğunuz metinden ve özetten yararlanarak metnin olay örgüsünü tespit ediniz.

5. Mesnevide hangi anlatıcı kullanılmıştır?

6. Okuduğunuz metinde hangi bakış açıları kullanılmıştır? Bu bakış açılarının anlatımı nasıl etkilediğini açıklayınız.

7. Okuduğunuz metin, düzyazı şeklinde olsaydı metinde ne gibi değişiklikler olurdu? Düşüncelerinizi paylaşınız.

8. On iki yaşında babasını kaybeden Hamdi, *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin "sebeb-i te'lîf" bölümünde ağabeylerinden himaye görmediğini, çok eziyet çektiğini, bu yüzden Hz. Yusuf'un sıkıntılarını daha iyi anladığını ve kendisini birçok yönden ona benzettiğini söyler.

Buna göre yazar ile metin arasında bir ilişki kurarsanız neler söylersiniz?

9. Hz. Yakup'un oğluna duyduğu sevgi ve çektiği acı sizi etkiledi mi? Düşüncelerinizi belirtiniz.

10. Metnin kurgu zamanı ile içeriğin tarihsel zamanı hakkında bir değerlendirme yapınız.

11. Yusuf ile Zeliha üzerine yazılmış mesneviler şunlardır:

XIII. yüzyıl-Halil Oğlu Ali

XIII. yüzyıl-Şeyyad Hamza

XIV. yüzyıl-Garîp

XV. yüzyıl-Kemal Paşazâde

XVI. yüzyıl-Yahya Bey ve Gubarî

XVIII. yüzyıl-Nevruzî

Bu bilgilerden hareketle edebiyatımızda Hz. Yusuf'u konu edinen eserlerin mesnevi nazım biçimiyle yazılması hakkında neler söylersiniz?

Yazarın Biyografisi

HAMDULLAH HAMDÎ (1449-1503), divan edebiyatı şairlerindendir. Sanatçının asıl ismi Mehmet Hamdullah'tır. Bolu'ya bağlı olan Göynük'te doğdu. Meşhur mutasavvıf Akşemsettin'in en küçük oğludur. Bursa Çelebi Sultan Mehmet Medresesi'nde danişmend olarak bulundu. Gördüğü bir rüya üzerine ilmiye yolundan ayrılarak Kayseri'ye gitti ve tasavvuf eğitimini tamamladı. Şair daha sonra inziva hayatını tercih ederek memleketi Göynük'e yerleşti. *Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn, Ahmediyye, Tuhfetü'l-Uşşâk, Kıyâfetnâme, Divan* eserlerinden bazılarıdır.

Metne Hazırlık

• Önem verdiğiniz biriyle ilgili görüşleriniz zamanla hiç değişti mi? Deneyimlerinizi sınıf arkadaşlarınıza anlatınız.

5. Metin

Beyazıt Meydanı ve tramvaylar, İstanbul, 1900'lü yıllar

BU BÜYÜK ADAM KİMDİR

O zaman itiyat etmiştim. Pederimin yüz kişiye ikametgah olan konağında tertip edilmiş derslerimizi bitirdikten sonra akşam üzeri ekser Taş Kasap'tan Beyazıt'a kadar yayan gidip gelirdim. Bu mukannen olan akşam azimet ve avdetinde, daima bir adama tesadüf ederim ki kayıtsızlıktan uzamış saçları geniş nâsiyesinin üzerine dökülerek, tefekkürât-ı amîka içinde dalgın dalgın attığı adımlarıyla ikide bir de sendeler ve düşmemek için hemen kendini toplardı. Bir kere kendi kendime "Bu, büyük adam kimdir?" diye sordum. Bu zannım, bu suâlim sebepsiz değildi. Çünkü bu adamın her hâl ve tavrını o günlerde Fransızca hocamızdan okuduğum "Büyük Adamların Hayatı" unvanlı kitabın tarifat ve tavsifatına tamamıyla mutabık buluyordum. Ekseriyet üzere Laleli Yokuşu'ndan istidlâlimce ya bir ihtirâ-ı fennî ya bir bedia-i edebî velhasıl bir maksad-ı âlîye matuf ve mansup olan gözlerini göğe dikerek o geniş nâsiye-i irfânı semadan aldığı bir ziya ile münevver göründüğü hâlde Aksaray'a doğru inerdi. İlm-i kıyafetin ehemmiyeti inkar olunamaz. (…)

Bu büyük adamın gözleri câzibe-i kemâlât ile o kadar illiyyîn-nazar idi ki bir kere etrafındaki (…) sütçü (…) dükkânlarına, bir kere önündeki Aksaray'ın sokaklarına baktığını, başını bir döndürüp bir kimseye bir kere selam verdiğini görmedim.

Viktor Hugo mu? Jan Jak Ruso mu? Mesele burada.

Yavaş yavaş Jan Jak Ruso olduğuna hükmetmeye başladım. Zira hiçbir adama selam verdiğini hiçbir adamla konuştuğunu görmediğim bu allame-i merdüm-güriz, ekser tramvay yolunun üstünden geçen çıngıraklı kömürcü develerinin arkasından ser-nümâ-yı hûşmendî olurdu.

(…)

Bir gün Laleli'de bir çok halkın tecemmu ettiğini ve aralarında birinin bağırıp çağırdığını işitince kalabalığın içine sokuldum. Ortada kemâl-i şiddet ve hiddetle tahaşşüd-i kıymet-na-şinâsândan feryat eden meğer bizim allame imiş! Büyük adamların hiddeti de büyük olur. Ne ulviyyet, ne ulviyyet! Bu zaman-ı hiddetinde heyecana gelen ummân-ı bî-pâyân gibi mehip, müdhiş, âlî bir hâl kesp etmişti. (…) Benim buradan geçtiğimi görmüyor musunuz? Gelip koluma dokunacak ne vardı? Meğer siz ne yaman cahiller imişsiniz?" diye feryat ediyordu. O kalabalığın içinde en ziyade muhatap ve mu'âtap olan bir herif: "Asıl kara cahil sensin!" demesin mi? (…)

Ben de halk ile beraber arkalarından gitmeğe başladım. Biraz yürüdükten sonra hele ikisinin de arasını bularak marifeti pençe-i cehâletten kurtardılar.

Bu büyük adamın yırtılmış yakasını düzelterek, çamurlar içindeki fesini giyerek Aksaray'da karanlık sokaktaki hâne-i ulûm aşiyanesine o perişan hâliyle girdiğini görmek gerçekten pek rikkat-engîz idi. Bu büyük adamın hâl-i infialinde gelen dehşetle kapısını kapayıp da kaybolduğu zaman dedim ki: Şairlerin, allâmelerin en büyük eserleri hâl-i ye's ve hiddetlerinde yazdıklarıdır.

Viktor Hugo'nun bir eseri, Jan Jak Ruso'nun Emil'i öyle bir zamanda telif edilmemiş miydi? Cehaletten şikayet eden bu adam kim bilir şimdi maarif ve terbiye-i umumiyyeye dair ne büyük bir telif-i hikemi ile meşgul olmaya başlamıştır. Niçin bu sokağın karanlığından bir şems-i marifet tulû etmesin? Bu iştigâlât-ı mühimme âsâr ve esbâbından olmak gerektir ki kendisine bir çok zaman hiçbir yerde tesadüf edemedim. Eğer hafızam beni aldatmıyor ise yirmi gün sonra ta uzaktan bir (…) dükkânında, (…)nün kendisine okumakta olduğu bir kâğıdı kemâl-i itina vü dikkatle dinlediğini görerek o tarafa doğru gidince büyük adam da dükkândan çıkıyordu, (…)ye "Bu büyük adama okuduğun kâğıt ne idi?" diye sordum. (…)nün verdiği şu cevap aradan seneler geçtiği hâlde hâlâ hatırımdan çıkmaz.

"O büyük adam değil, orta boylu. Memleketinden aldığı mektupları her zaman bana okutur. Onun okuması yazması yoktur."

Küçük Şeyler

Samipaşazâde Sezai

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âlî: Yüce, ulu.

allâme-i merdüm-gürîz: İnsandan kaçan bilgin.

âsâr: İzler, belirtiler.

avdet: Geri gelme, dönme.

azimet: Yola koyulma, gidiş.

bedîa-i edebî: Edebî eser.

câzibe-i kemâlât: Eksiksiz güzellik, çekicilik.

esbâb: Sebepler.

hâl-i ye's ü hiddet: Öfke ve üzüntü hâli.

hâne-i ulûm: Bilimler evi.

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

itiyad: Alışkanlık.

ihtirâ'-ı fennî: Bilimsel buluş.

illiyyîn-nazar: Gözü yükseklerde olan (kişi).

infi'âl: Can sıkıntısı, üzüntülü olma.

istidlâl: Çıkarım.

iştigâlât-ı mühimme: Önemli uğraşlar.

kemâl-i itinâ vü dikkat: Tam bir önem ve dikkat.

kemâl-i şiddet ve hiddet: Aşırı tepki ve öfke gösterme.

kesb (etmek): Kazanmak, elde etmek.

ma'ârif: Bilgiler, marifetler.

ma'rifet: Bilgi.

matûf: Yöneltilmiş.

maksad-ı âlî: Yüce amaç.

mansûb: Dikilmiş.

mehip: Heybetli, korkunç.

mu'âtab: Azarlanmış, incitilmiş.

mukannen: Alışkanlık hâline getirilmiş.

münevver: Aydın, bilgin.

nâsiye-i irfân: Bilgelik alnı.

pençe-i cehâlet: Bilgisizliğin pençesi.

rikkat-engîz: Acıklı, acınacak bir durum.

ser-nümâ-yı hûşmendî (olmak): Akıllı başını göstermek.

şems-i ma'rifet: Bilgi güneşi.

tarîfat: Tarifler, açıklamalar.

tahaşşüd-i kıymet-nâ-şinâsân: Değer kıymet bilmeyenler topluluğu.

tavsîfât: Nitelendirmeler.

telîf: Kitap, eser yazmak.

telîf-i hikemî: Hikmetli, ibret alınacak bir eser.

tecemmu: Toplanma, bir araya gelme.

tefekkürât-ı amîka: Derin düşünceler.

terbiye-i umûmiyye: Genel terbiye.

tramvay: Şehirlerde yol üzerinde döşenmiş özel raylarda hareket eden yolcu taşıtı.

tulû: (Güneş için) Doğmak.

ulviyyet: Büyüklük, ululuk.

ummân-ı bî-pâyân: Uçsuz bucaksız okyanus.

ve'l-hâsıl: Kısacası.

zaman-ı hiddet: Öfke anı.

zann: Kuşku, şüphe.

ziyâ: Işık.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin Tanzimat Dönemi'nde yazılmıştır. Çocukluk hatırasının konu edildiği bu hikâyede bir çocuğun dünyaya ve insanlara yaklaşımındaki saflığı ön plana çıkarılmıştır. Samipaşazâde Sezai, bu hikâyede hem anlatıcı görevini üstlenmiş hem de hikâye kişisi olan çocuğun gözünden bir insana sahip olmadığı nitelikleri yüklemiştir. Bir insanın, sanılanın aksine farklı biri olabileceğini vurgulayarak görünenin yanıltıcı olabileceğini ortaya koymuştur.

Bu Büyük Adam Kimdir adlı metin yazarın *Küçük Şeyler* adlı kitabında yer almaktadır. *Küçük Şeyler* Türk edebiyatında Batılı anlamda ilk hikâye örneklerini içeren bir eserdir. Tanzimat Dönemi'ne ait bu metinde dil ağırdır. Arapça, Farsça kökenli kelimeler ve kelime grupları fazlaca kullanılmıştır. Tanzimat sanatçıları yalın bir dille eser vermeyi amaçlamışlar fakat alışkanlıklardan ötürü anlaşılır bir dili eserlerinde kullanamamışlardır. Okuduğunuz metinde de gördüğünüz gibi "pençe-i cehâlet, rikkat-engîz, ser-nümâ-yı hûşmendî,

şems-i ma'rifet, ta'rîfât, tahaşşüd-i kıymet-nâ-şinâsân" gibi ifadeler metnin günümüzde anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

Tanzimat edebiyatı Batılı anlamda ilk hikâye örneklerinin verildiği bir dönemdir. Ahmet Mithat Efendi, *Letâif-i Rivâyât* adını verdiği eserler serisinde yer alan hikâyeleriyle türün ilk örneklerini vermiştir. Bu dönemde yazılan ilk hikâyeler dil açısından ve teknik açıdan bazı kusurlar içermektedir. Zamanla hem hikâye tekniği hem de anlatım açısından nitelikli eserler verilmeye başlanmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metnin temasını ve konusunu tespit ediniz.

2. Metindeki temel çatışma nedir?

3. Metnin iletisi nedir? Açıklayınız.

4. Metnin iletisi açık ileti midir, örtük ileti midir? Açıklayınız.

5. Temel çatışma etrafında metinde yer alan başka çatışmalar var mıdır? Değerlendiriniz.

6. *Bu Büyük Adam Kimdir* adlı metnin olay örgüsü aşağıda karışık şekilde verilmiştir. Metinden yola çıkarak metnin olay örgüsünü doğru şekilde sıralayınız.

	Yürüyüşe çıkma		Laleli'de bir kargaşaya rastlama
	Büyük Adam'a rastlama		Büyük Adam'a birinin çarpması
	Evdeki derslerin bitmesi	8	Büyük Adam'ın bir dükkândan çıkması
	Tartışmanın tatlıya bağlanması		Büyük Adam'ın Aksaray'daki evine gitmesi
	Büyük Adam'ın bağırması		

7. Okuduğunuz metnin anlatıcısını ve bakış açısını tespit ediniz.

8. Okuduğunuz metinden betimleyici anlatıma örnekler gösteriniz.

9. Bu metnin içeriğini doğal, toplumsal ve bireysel gerçeklikle ilişki açısından değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

SAMİPAŞAZÂDE SEZAİ (1859-1936), İstanbul, Aksaray'da doğdu. Sanatçı, devrin birçok edebiyat ve fikir insanının ziyaret ettiği, bir kültür merkezi gibi faaliyet gösteren Taşkasap'taki konakta dünyaya geldi. Tahsilini bu konakta yapan sanatçı, dönemin birçok ünlü hocasından dersler aldı. Tiyatro, roman ve hikâye türlerinde eser verdi, hatıra ve seyahat yazıları yazdı. Hikâyeleri kurgu, üslup ve dil açısından modern hikâyeciliğin ilk örneklerindendir. Sağlam tekniğe sahip hikâyelerinde psikolojik ayrıntılar önemli bir yere sahiptir. Hikâyelerin bütünlüğe sahip olması, gerçeklik duygusu vermesi Samipaşazâde Sezai'nin diğer bir özelliğidir.

Şîr (tiyatro), *Sergüzeşt* (roman), *Küçük Şeyler* (hikâye), *Rumûzu'l-Edep* (hatıra, gezi yazısı, sohbet gibi türleri içeren düzyazılar) yazarın bazı eserleridir.

Metne Hazırlık

• Yunus Emre'nin "İlim ilim bilmektir/İlim kendin bilmektir/Sen kendin bilmezsin/Ya nice okumaktır" dizelerini sınıfınızda tartışınız. Bilgili olma ile cehaletin toplum yaşamına etkileri üzerine kısa bir konuşma yapınız.

6. Metin

MERMER TEZGÂH

Cabi Efendi, öyle her ihtiyar gibi, sabahtan akşama kadar evinde pineklemezdi. Gerçi yine ciddi bir işe elini sürmez: "Yiyeceğim var, içeceğim var! İş benim neme gerek?" derdi. Ama her sabah güneş doğmadan kendini sokağa atardı. Yegâne merakı dünyanın gidişatını incelemekti. Okuryazar takımındandı. Fakat bu faziletini hiç kullanmıyordu. Kütüphanelerin önünden geçerken kendini tutamaz: "İşte cahillerin akıl ambarı!" diye gülümserdi. Onun fikrince kitaplar "hakikat"in üstüne gelişigüzel yığılmış birtakım zarif, süslü, kıymetli kerpiçlerdi. Bu kerpiçleri toplayıp bir tarafa atmayan, mümkün değil, hakikati göremezdi. (…)

Mahalle mektebinden diplomasını aldıktan sonra mukaddes, gayr-ı mukaddes hiçbir kitabı eline almamakla iftihar eden Cabi Efendi işte bu, yalnız hayatı okuyan ariflerden biriydi! Bütün semt halkınca dünyanın en birinci âlimi sayılırdı. Beyaz top sakalıyla, kısa boyuyla, şişman vücuduyla en beklenilmez yerlerde yuvarlanır gibi dolaştığı görülür, yakaladığına (...) nasihatler verir; ilminden, irfanından büyük küçük herkesi faydalandırırdı.

Cabi Efendi, kitaplardan yaralanmamayı ilke edinerek İstanbul'u ve yaşamı kendi kendine anlamlandırmaya çalışır.

Üsküdar vapuruna bir bilet aldı. Güverteye çıktı. Hava hakikaten çok, pek çok güzeldi. Bacanın çıkardığı kapkara dumanlar içinden temiz, beyaz martı sürüleri kirlenmeden geçiyor, koyu mavi denizin ortasında "Kızkulesi" köpükten bir alev gibi parlıyordu. Cabi Efendi elli senedir, her gün İstanbul'da seyahat ettiği hâlde henüz buraya gitmediğini düşündü. Acaba içi nasıldı? Kim yaptırmıştı? İçinde şimdi ne vardı? Yapıldığı zaman İstanbul'da lodos esmez miydi? Daha böyle birçok sorular zihnine hücum etti. "Bugün şuraya gideyim. Hakikati anlayayım..." dedi. (…) Ahmediye'den Karlık Bayırı'na giden sokağı geçerken gözüne tuhaf bir şey ilişti. Durdu. Kızkulesi'ni filan hemen unuttu. Baktı, baktı, baktı:

— Olur iş değil... dedi. Biraz karanlıkça, temiz, geniş bir marangoz dükkânı... İçinde ferah ferah kırklık, pos kara bıyıklı, şişmanca bir adam, elinde keser, çalışıyordu; fakat beyaz mermerden büyük, narin bir tezgâhın önünde! Cabi Efendi "Aldanmayayım." diye gözlerini ovuşturdu. Dikkatle baktı. Hayır. Tezgâh mermerdendi! "Acaba beyaza boyanmış kalastan mı?" şüphesi tekrar zihnini bulandırdı. Baktı. Baktı. Hiç mermerden doğramacı, marangoz tezgâhı olur muydu? (…) Birden nasihat damarlarının kabardığını duydu. Her şeyin bir usulü, bir kuralı vardı. Usulleri, kuralları bozanların zarar görecekleri muhakkaktı. Durmadı. Elinde olmadan dükkânın açık kapısından girdi. "Ne var?" gibi kendisine bakan marangoza sordu:

— Sen bu dükkânı yeni tuttun, değil mi?
— Hayır, cevabını alınca tekrar sordu:
— İstersen eskiden tut. Fakat senden evvel burada bir muhallebici otururdu, değil mi?
— Hayır.
— Öyleyse bir bozacı?
— Hayır.
— Ya kim otururdu?
— Hiç kimse... Bu dükkânı ben kendim yaptırdım.
— Ee, bu mermer tezgâh burada ne arıyor?
— Ben koydurdum.

Cabi Efendi gözlerini açtı. Marangoza daha keskin bir dikkatle baktı:

(…)

—Akıllı bir adam mermer üzerinde keser oynatır mı?

— Niçin oynatmasın?

— Kazara keseri kaçar. Hem mermer bozulur, hem keser…

— Ben hiç keserimi kaçırmam.

— Kaç senelik marangozsun?

— Yirmi senelik.

— Kaç senedir mermer tezgâh üzerinde çalışıyorsun?

— On beş sene var...

Cabi Efendi tezgâha yaklaştı. Marangoz gülüyor, pos bıyıklarının üstünde şiş yanakları elma gibi kızarıyordu.

— On beş senedir hiç keserini yanlışlıkla kaçırmadın mı?

— Kaçırmadım.

(…)

— Nasıl olur bu?

— Çünkü ben birinci ustayım. Vuracağım yeri iyice görürüm. Hiç yanılmam. Elimin maharetine emniyetim var, onun için tezgâhı mermerden yaptırdım.

Cabi Efendi dayanamadı:

— Oğlum, bu senin elindeki maharetinden değil! dedi.

—Ya neden?

— Düşüncesizliğinden...

— Düşüncesizliğimden mi?

— Evet.

Marangozun kalın, siyah kaşları çatıldı. Keserini mermer tezgâhın üstüne yavaşça bıraktı. Suratını buruşturdu. Hakareti andıran bir tavırla Cabi Efendi'ye sordu:

—Ne bildin?

—Neden bileceğim? Biraz düşüncen olsa her vakit bu kadar dikkatli keser kullanamazsın.

—Benim düşüncem olmadığını ne biliyorsun? Ne olsa ben keserimi indirecek yeri bilirim. Hiç şaşırmam. Ben "sanatımın eriyim." Haydi bakalım, gevezelik yeter... Çek arabanı işine...

Cabi Efendi fena hâlde bozuldu. Kendisiyle tatlı tatlı konuşurken hakikati işitince herifin birdenbire değişip kabalaşması fena hâlde canını sıktı. (…) Her hâdisenin sebebini aramak onda bir illetti. Bulduğu sebebi de, hatta bizzat hâdisatın bizzat mevzularına gösterip kabul ettirmek diğer bir illetiydi. (…) İşine başlayan kayıtsız marangoza kapıdan haykırdı:

— Usta, yarın dikkat et. Keserini tam yerine yapıştıramayacaksın. Mermer tezgâhını kıracaksın... (…)

Cabi Efendi, Ali Usta hakkında bilgi toplar. Ufak bir düşüncenin insanın dikkatini dağıttığını çok iyi bilen Cabi Efendi, Ali Usta'nın dikkatini dağıtmak için bir plan hazırlar. Bir kuzuyu kızartıp Ali Usta'nın evine götürür.

(…)

Meşhur marangoz Ali Usta'nın evine geç gelmek âdeti vardı. Kapıdan girince doğru sofraya otururdu. Bu akşam sofranın başına çökünce şaşırdı. Karısına:

— Hayrola, dedi. Bu kuzu nereden esti?

— Sana sormalı?

— Ne demek?

— Bugün sen gönderdin.

— Haşa...

— Haşa mı?

— !...

(…)

Karı koca bu kuzu yüzünden güzel bir kavga ettiler. Ali Usta bu nefis kuzudan değil, öbür yemeklerden bile ağzına bir lokma koyamadı. Acaba bu kuzuyu kim göndermişti? Merakından çatlayacaktı. (…) Sabah namazını kılmadan dükkânına indi. Kepenkleri açtı. O kadar dalgındı ki köşede kendisini gözetleyen Cabi Efendi'yi bile görmedi. Alışkanlığın verdiği bir sükûn ile keserini eline aldı. Dünden kalan işini mermer tezgâhın üstüne koydu. Cabi Efendi açık kapıdan onun dalgınlığına bakarak gülümsüyordu. Zavallının aklı, fikri hep dün akşamki kuzuda idi. "Kim gönderdi, yarabbi, kim gönderdi, kim olabilir?" diye düşünüyordu. Kaldırdığı keskin, kalın, ağır keseri çattadak indirince gözleri açıldı. El kadar bir mermer parçası tezgâhtan kopmuş, yere fırlamıştı. Aynı zamanda arkasındaki kapıdan bir ses işitti:

— Geçmiş olsun usta!

—?...!

Döndü. Dün kovduğu küçük ihtiyarı görünce bütün bütün şaşırdı. Cabi Efendi sordu:

— Hani sanatının eriydin! Ne oldu böyle?

—!..?

Zavallı Ali Usta ağzını açamadı. Sapsarı kesildi. Dudakları titriyordu. O vakit Cabi Efendi düşüncesizliğin neticesi olan dikkatini bu ana kadar kendisinde bir meziyet sayan bu adama acıdı.

— Artık düşünme, dedi, o kuzuyu ben gönderdim.

— Sen mi?

— Evet.

— Niçin?

— Seni biraz düşündürmek için...

(…)

— Haydi oğlum, dedi, dünyanın nizamını bozmaya kalkma. Marangozun tezgâhı kalastan olur. Şimdi kırdığın şu mermeri hemen kaldır. Yerine ahşap bir tezgâh koy! (…)

Hikâyeler-5
Ömer Seyfettin
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

nizam: Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum, düzen.

fazilet: Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, erdem.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz hikâye, modern Türk hikâyeciliğinin önemli isimlerinden olan Ömer Seyfettin'in 15 Kasım 1917'de Yeni Mecmua dergisinde yayımladığı bir hikâyesidir. Yazar, Cabi Efendi'nin kişiliği çerçevesinde toplumdaki kimi aksaklıkları mizahi bir yaklaşımla dile getirmiştir.

1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'ten sonra edebiyatta millî kaynaklara dönme isteği güçlenmiş, Türkçülük adı verilen hareketle dilde sadeleşme, yerli hayatı yansıtma, millî kaynaklara yönelme ve hece ölçüsünü kullanma önemsenmiştir. Bunları ilke edinen Millî Edebiyat Dönemi böylelikle oluşmuştur. 1911'de Selanik'te, Genç Kalemler dergisinde yayımlanan *Yeni Lisan* makalesinde halkın konuşma dilini yazı dili hâline getirme ilkesi ortaya konmuş, birçok sanatçı tarafından bu ilke kabul görmüş ve bu doğrultuda eserler verilmeye başlanmıştır. *Yeni Lisan* makalesindeki ilkelerin altında imzası olan Ömer Seyfettin, millî bir edebiyatın ancak halkın kullandığı dille oluşturulabileceğini savunmuştur. Okuduğunuz hikâyede de görüldüğü gibi Ömer Seyfettin, eserini yalın ve akıcı bir halk Türkçesiyle yazmıştır.

Halide Edip Adıvar, Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin, Aka Gündüz, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi sanatçılar Millî Edebiyat'ın önde gelen hikâyecileridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin temasını, konusunu ve iletisini defterinize yazınız.
2. Okuduğunuz metnin olay örgüsünü belirleyiniz.
3. Cabi Efendi'nin düşünce sistemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?
4. Metinde anlatıcı yorum yapmış mıdır? Açıklayınız.
5. Okuduğunuz metinde iç çözümleme anlatım tekniğinden yararlanılan yerleri gösteriniz.
6. Metinden, deyimlere örnekler gösteriniz.
7. Okuduğunuz metni Millî Edebiyat Dönemi'nin dil anlayışı açısından değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

ÖMER SEYFETTİN (1884-1920), Balıkesir Gönen'de doğdu. Millî Edebiyat Dönemi hikâyecilerindendir. Selanik'te çıkan Genç Kalemler dergisinde yayımladığı *Yeni Lisan* makalesi ile Millî Edebiyat'a katkıda bulundu. Şiir, mensur şiir, hikâye, tiyatro, makale, deneme, fıkra gibi türlerde eser verdi. Konularını gündelik hayattan, çocukluk ve askerlik anılarından, tarihten, efsane, menkıbe ve fıkralardan aldı. Eserlerinde tasvir ve tahlillere yönelmedi. Olay hikâyeciliğinin edebiyatımızdaki ilk önemli ismi oldu.

Ashâb-ı Kehfimiz, Harem, Efruz Bey, Bomba, Yüksek Ökçeler, Falaka, Beyaz Lale, Gizli Mabed, Yalnız Efe, İlk Düşen Ak sanatçının bazı hikâye kitaplarıdır.

Sınıf İçi Etkinlik

ÜNLEM İŞARETİ

Kâtiplerden Yefim Fomiç Perekladin, Noel gecesi çok gücenmiş, hatta hakarete uğramış bir insan gibi yatağa yattı.

Karısı, niçin böyle küskün olduğunu sorunca:

— Beni rahat bırak! diye homurdandı.

İşin içyüzü şuydu: Kendisi için hoşa gitmeyen, hakaretli sözler işittiği bir misafirlikten yeni dönmüştü. Orada önce okumanın önemi üzerinde durulmuş, sonra da yavaş yavaş memurların eğitim durumlarına geçilmiş, bu arada eğitim düzeyinin pek düşük oranda bulunduğu hususunda; esef, sitem, alay duyguları belirtilmişti. Ondan sonra, Rusya'daki bütün toplantılarda olduğu gibi, iş genellikten çıkarak kişilere değinmeye başladı.

Oradaki gençlerden birisi, Perekladin'e:

— Örneğin sizi ele alalım, Yefim Fomiç demişti. Sizin oldukça önemli bir yeriniz var... Eğitim düzeyinizi sorabilir miyim?

Perekladin, uysal bir tavırla:

— "Okumuş bir adam değilim, hem bizde okumuş olmak gerekmez ki" diye cevap vermişti. "Yanlışsız yazdın mı, oldu bitti..."

— İyi ama, yanlışsız yazı yazmayı nerede öğrendiniz?

— Alıştım efendim... Kırk yıldır çalışıyorum, elbette insanın eli alışıyor... Önceleri güçlük çekiyordum, yanlış da yaptığım oluyordu, sonraları alıştım... Eh, şimdi oldukça hatasız yazıyorum...

— Peki, ya noktalama işaretleri?

— Eh, noktalama işaretleri de şöyle böyle... Yerli yerine koyuyorum.

Genç adam bozularak:

— Hım... dedi. Ama alışkanlık, eğitilmek demek değildir. Noktalama işaretlerini doğru koymanız yetmez... Hayır, efendim! Onları bilerek yerli yerine koymalı. Örneğin; virgülü niçin koyduğunuzu bilmelisiniz...

Perekladin hiç ses çıkarmamıştı, hatta sessizce gülümsemişti, (çünkü delikanlı, Danıştay üyesinin oğluydu, kendisi de Perekladin'in derecesinde bir kâtipti), ama şu dakikada uykuya yatarken, bütün benliğini müthiş bir öfke kaplamıştı. (…)

Perekladin yorgan altında iyice ısındıktan sonra sinirleri yatışmaya başladı.

Uyumaya hazırlanırken: "Hepsini biliyorum, anlıyorum" diye düşünüyordu. Virgül konması gereken yere, üst üste iki nokta koymam, öyleyse hem biliyorum hem de anlıyorum demek. Evet... İşte böyle, küçük şey... Önce yaşamalı, çalışmalı, ondan sonra da ihtiyarları eleştirmeye kalkmalı..."

Uyumaya başlayan Perekladin'in kapalı gözlerinin önünde; kapkara, gülümseyen bulutların arasından, alev gibi kırmızı bir virgül, kuyruklu yıldız gibi kaydı. Onun arkasından bir tane daha aktı geldi. Biraz sonra da Perekladin'in hayalinde açılan karanlıkta uçuşan virgüller kaynaşmaya başladı.

(…)

Altın virgüller, pervaneler gibi dönerek bir kenara çekildi. Onların yerine, kıvılcımları andıran noktalar uçuşarak geldi...

(…)

Virgüller gene uçuşarak geliyor, sonra noktalara karışıyor, dönüyor. Perekladin, bir sürü noktalı virgülle üst üste noktalar görüyor...

(…)

Noktalı virgüllerle üst üste iki nokta sönüp gitti. Sıra soru işaretine geldi. Bunlar da, bulutların arasından fırlayarak dans etmeye başladılar...

Bunu çok gördük, soru işareti! Bin tanesini getir, hepsine yer bulurum. Bunlar, bir şey sorulurken yahut bir yazı hakkında bilgi edinmek istendiği zaman kullanılır...

Soru işaretleri, peki der gibi kıvrak başlarını salladıktan sonra hemencecik, kumanda almış gibi birer ünlem işareti oldular...

"Hım!... Bu noktalama işareti de, mektuplarda sık sık kullanılır. "Beyefendi, hazretleri!" yahut "Paşa hazretleri, babamız ve velinimetimiz efendim!..." ya resmî yazılarda ne zaman kullanılır?"

Ünlem işaretleri daha çok sivrilerek beklemeye başladı.

"Bunlar resmî yazılarda... şey... şu... bu... nasıl anlatayım? Hım!... Sahiden de resmî yazılarda nerede, ne zaman kullanılıyor? Dur bakayım... Hele bir düşüneyim... Hım!..."

Perekladin gözlerini açtı, öbür yanına döndü. Ama tam gözlerini kapayacağı sırada, karanlık zeminde gene ünlem işaretlerinin belirdiğini gördü.

Çağrılmadan gelen bu konukları hayalinden silmeye çalışarak:

(…)

Bunlar ne zaman konuluyor? diye düşündü. Yoksa unuttum mu? Ya unuttum yahut hiçbir zaman kullanmadım..."

Perekladin, kırk yıllık memurluk hayatında yazdığı bütün yazıların özünü hatırlamaya çalıştı; ama o kadar düşünmesine, o kadar alnını buruşturmasına rağmen, geçmişte hiçbir ünlem işareti bulamadı.

"Bu ne biçim şey! Kırk yıl yazı yazdım, hiç ünlem işareti koymamışım. Hım!... Ama bu uzun şeytanlar ne zaman kullanılır?"

Ateşten ünlem işaretleri dizisinin arkasından eleştirmen gencin alaylı alaylı gülümseyen yüzü göründü. İşaretler de gülümsemeye başlamıştı, en sonunda tüm işaretler bir tek kocaman ünlem işaretine çevrildi.

Perekladin, başını sallayarak gözlerini açtı:

(…)

Yarın sabah duasına kalkmam gerek, oysa bu şeytan oyunu bir türlü kafamdan çıkmıyor... (…) Ama... ne zaman kullanılıyor? Al sana işte alışkanlık! İşte tecrübe! Kırk yıl yazı yazmışım da bir tek ünlem işareti koymamışım, ha?"

Perekladin, (…) gözlerini kapattı, ama kapamasıyla açması bir oldu; karanlıkta hâlâ o kocaman ünlem işareti duruyordu.

"Tuh! Bu böyle giderse, bütün gece uyuyamayacağım."

En sonunda sık sık kız enstitüsünden çıktığını söyleyerek övünen karısına başvurdu.

— Marfuşa, cicim! Yazılarda ne zaman ünlem işareti konulduğunu biliyor musun?

— Bilmez olur muyum? Enstitüde yedi yıl boşuna okumadım ya! Bütün grameri ezbere biliyorum. Bu işaret; hitaplarda, ünlemlerde, kıvanç, öfke, sevinç, kızgınlık ve daha başka duyguların anlatımında kullanılır.

Perekladin:

"Öyle... diye düşündü. Kıvanç, öfke, sevinç, kızgınlık ve daha başka duygular..."

Kâtip düşünceye daldı... Kırk yıldan beri yazmış, belki binlerce, on binlerce yazı yazmıştı, ama bunların içinde hiçbir satır hatırlamıyordu ki; kıvanç, öfke yahut buna benzer bir şey anlatsın...

"Ve daha başka duygular... diye düşünüyordu. Resmî yazılarda duyguya falan ne lüzum var? Onları, en duygusuz adam bile yazar..."

Ateşten işaretin arkasından gene gencin yüzü göründü, alaylı alaylı gülümsedi. Perekladin, yatağında doğrularak oturdu. Başı ağrıyordu, alnında soğuk ter damlaları belirmişti...

Odanın köşesinde lâmba güzel güzel yanıyor, onun ışığına bürünen eşyaların manzarası da bayramı hatırlatıyordu. Her şeyde bir ılıklık, (…) duyuluyordu, oysa zavallı memura her şey soğuk, düzensiz geliyordu, sanki tifoya tutulmuştu. Ünlem işareti de, artık hayalinde değil de, gözlerinin önünde, odada, karısının tuvalet masasının yanında duruyor, alaylı alaylı gözlerini kırpıyordu...

Hayalet, soğuk nefesini memurun yüzüne üfleyerek:

— Yazı makinesi! Makine! diye fısıldıyordu. (…)

Memur, yorganı başına çekti, yorganın altında da gene o hayaleti gördü, yüzünü karısının omzuna dayadı, orada da aynı şeyi gördü... Böylece zavallı Perekladin, bütün geceyi azap içinde geçirdi, ama hayalet gündüz de rahat vermedi. Perekladin onu her yerde görüyordu: ayağına çektiği çizmelerin içinde, çay tabağında, duvardaki tasvirde, her yerde o vardı...

(…)

Perekladin, sokağa çıkıp da arabacıyı çağırdığı an, arabacının yerinde ünlem işaretini görür gibi oldu.

Âmirin evine girince, orada uşağın yerinde gene o işareti gördü... Bütün bunlar da; kıvanç, öfke, kızgınık ve daha başka duyguları belirtiyordu.. İmza defterinin önündeki yazı kalemi de ünlem gibi göründü gözüne. Perekladin, kalemi eline alıp mürekkebe batırdı, imza etti:

"Şube Müdürü Yefim Perekladin!!!"

Bu üç işareti koyarken hem seviniyor, hem kızıyor, hem neşeleniyor, hem de öfke içinde çalkalanıyordu.

Bu sırada da kalemin ucunu bastırarak:

— "Al sana! Al sana!" diye homurdanıyordu.

Ateşten işaret bununla yetinerek kaybolup gitti.

Hikâyeler

Anton Pavloviç Çehov

(Anton Pavloviç Çehov)

(Kısaltılmıştır.)

Rus yazar Anton Pavloviç Çehov'a ait bir hikâye okudunuz. Çehov, durum hikâyesi türünün dünyaca bilinen temsilcisidir. Durum hikâyesine **kesit hikâyesi** veya **Çehov tarzı hikâye** de denir. Bu hikâye türünde olay değil, bireyin duygu dünyası önemsenir. Olayların akışı okuyucunun hayal gücüne bırakılır. Türk edebiyatında Memduh Şevket Esendal, Sait Faik Abasıyanık gibi yazarlar bu hikâye türünün yaygınlaşmasını sağlamışlardır.

Ünlem İşareti adlı hikâyeyi daha önce incelediğiniz *Kerem ile Aslı* ve *Yûsuf u Züleyhâ* adlı metinlerle aşağıdaki şemada verilen başlıklara göre karşılaştırınız.

	BENZERLİKLER	
	Ünlem İşareti	***Kerem ile Aslı***
Tema		
İleti		
Metin türü		
Dil ve anlatım		

	FARKLILIKLAR	
	Ünlem İşareti	***Yûsuf u Züleyhâ***
Tema		
İleti		
Metin türü		
Dil ve anlatım		

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

1. Aşağıdaki parçada geçen fiilimsileri bulunuz.

Zengi'nin halkı kalkıp gördüler ki gece keşiş kaçmış. Bunlar birbirlerine haber verdiler ki: Be canım! Bu keşiş, Zengi'nin içinde aranan, sevilen bir adamdı. Her şeyi bilirdi. Elbette kaçtığının bir sebebi vardır. Allah bilir, amma bu memleket yere mi geçecek, yoksa ateşe mi yanacak? Elbette bir hikmeti vardır deyip bunlar da keşişin arkasından sürü sürü Zengi'den ayrılmağa başladılar.

2. Aşağıdaki parça bu ünitede okuduğunuz metinlerden alınmıştır. Parçada belirtilen noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını aşağıdaki şemalara yazınız.

Deli Dumrul dedi**:** Bre Azrail dediğiniz ne kişidir ki adamın canını alır**?** Ya Kadir Allah, birliğin**,** varlığın hakkı için Azrail'i benim gözüme göster**!** Savaşayım, çekişeyim, derişeyim**,** yahşi yiğidin canını kurtarayım, bir daha yahşi yiğidin canını almaya dedi.

3. Aşağıdaki altı çizili kelimelerin hangisinde düzeltme işaretinin doğru kullanıldığını tespit ediniz.

a. Meğer siz ne yaman câhiller imişsiniz?

b. Nihâyet bir baş dönmesi geldi.

c. Çağırdığı doktor ilâç filân vermedi.

ç. Dokuz senelik adamlarının iki gün içinde birdenbire ahlâkları bozulmuştu.

d. Oğlum senin âşık olduğun onun için midir?

4. Aşağıdaki cümlelerde yer alan yazım ve noktalama yanlışlarını tespit ediniz. Cümlelerin altındaki şemalara yazım ve noktalama açısından cümleleri doğru biçimde yazınız.

a. Göztepe'deki köşkünü hizmetçi Eleni ile, evlâtlığı Gülter'le her sabah beraber temizler, aşçısı Mehmed'i her gün tıraş ettirir, zavallı Bolu'lu oğlanı tepeden tırnağa kadar beyazlar giymeğe mecbur ederdi.

b. Habire odaları dolaşır, tavan arasına çıkar, mutfağa inerdi.

c. Arka bahçedeki mutfağına değil misafir, hemşeri filân, hattâ yabancı bir kedi bile girmiyordu.

ç. Tam iki sene bir adam akıllısına rastgelmedi.

d. Kerem bir gün saray penceresinde ah ü vah edip otururken bir kocakarı pencerede Kerem'i yalnızca görüp: "Beyim burada ne için yalnızca otursun. Bugün bu şehrin gelinlik kızları yayla yerine çıkmışlar. Sen de gitsen. Bari biraz eğlenirsin, gönlün açılır" dedi.

e. Oğlum hayır ola. Böyle gelmenin sebebi ne?

f. Bir gün Laleli'de bir çok halkın tecemmu ettiğini ve aralarında birinin bağırıp çağırdığını işitince kalabalığın içine sokuldum.

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Hikâye olay çevresinde gelişen, anlatmaya dayalı edebî bir türdür. Romana kıyasla daha kısa bir tür olan hikâyede şahıs kadrosu dardır. Hikâyede yaşam serüveninin tamamı değil, bir bölümü ele alınır. Hikâye türündeki metinlerde yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar işlenir. Hikâyeler yapı unsurlarından oluşur. Olay, olayı gerçekleştiren şahıs (kişi), olayın geçtiği mekân (yer) ve olayın gerçekleştiği zaman dilimi hikâyenin temel yapı unsurlarıdır. Bu yapı unsurları genellikle olay hikâyesi türünde yer alır.

Olay hikâyesine **klasik hikâye** de denir. Fransız yazar Guy de Maupassant (Gi dö Mopasan) olay hikâyesinin dünya edebiyatındaki öncüsüdür. Olay hikâyesine **Maupassant tarzı hikâye** de denir. Serim-düğüm-çözüm bölümleri olan bu tarz hikâyeler olayların üzerine kurgulanır. Bu hikâyelerde olaylar belli bir mantık ve merak düzeni içinde, heyecanı canlı tutacak biçimde işlenir. Türk edebiyatında Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Reşat Nuri Güntekin bu hikâye türünde eser vermişlerdir.

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

İncelediğiniz metinlerden hareketle bir hikâye yazınız. Hikâye yazarken aşağıda verilenleri göz önünde bulundurunuz.

Tema, Konu ve İleti

Hikâyenizi bir temanın üzerine kurgulayınız. Konuyu belirlerken temaya dikkat ediniz. Vermek istediğiniz iletinin tema ve konuyla ilişkili olması gerekir.

Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâyenizin bir anlatıcısı olmalıdır. Anlatıcınızı tespit ediniz. Bu anlatıcıya bağlı olarak hangi bakış açısını kullanacağınıza karar veriniz. Bir metinde birden fazla anlatıcı ve bakış açısı bulunabilir. Anlatıcının değişmesine göre bakış açısının da değişebileceğini unutmayınız.

Olay

Yaşanmış ya da yaşanabilir bir olay seçiniz. Bu ana olayın etrafında gelişecek olay örgüsünü planlayınız. Olay örgüsünün kurgusunda mantık zincirinin olmasına özen gösteriniz. Olayların ilgi çekici olmasına dikkat ediniz. Metninizde bir temel çatışma, karşılaşma ve bu çatışma etrafında oluşan diğer çatışmaları, karşılaşmaları, karşıtlıkları tespit ediniz.

Şahıs

Şahıs kadrosunu geniş tutmayınız. Ana kahramanı belirleyiniz. Yardımcı kahramanları tespit ediniz. Şahısların özelliklerini belirtirken ayrıntıya inmeyiniz.

Mekân

Mekânın olay ve kişiyle ilgili olmasına dikkat ediniz. Mekânın belirgin özelliklerine değininiz. Mekân tasvirlerinde gereksiz ayrıntılardan uzak durunuz. Mekân ile şahıs arasında bir ilişki olması gerektiğini unutmayınız.

Zaman

Olayın geçtiği zaman dilimini belirleyiniz. Sabah, sonbahar, gecenin geç saatleri gibi zaman dilimlerini kullanabilirsiniz.

Anlatım Biçimleri ve Teknikleri-Düşünceyi Geliştirme Yolları

Öyküleme, betimleme gibi anlatım biçimlerini nerede ve nasıl kullanacağınızı planlayınız. İletinizi güçlendirmek için benzetme, karşılaştırma, somutlama, örnekleme gibi düşünceyi geliştirme yollarından yararlanınız. Gösterme, özetleme, diyalog, geriye dönüş gibi anlatım tekniklerini kullanınız.

Üslup

Anlatımda akıcılığa, açıklığa, yalınlığa ve duruluğa dikkat ediniz.

Yazdığınız hikâyeyi sınıf panosu, okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya gibi araç ve yöntemlerle sergileyiniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Ünite Özeti

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Güzel sanatların dalı olan edebiyat ile sinema arasında önemli bir ilişki vardır. Sinema, edebî eserlerden senaryo çıkarabildiği için edebiyata yönelir. Edebiyatın anlatım teknikleri, kurgu yöntemleri, dili etkili kullanmadaki birikimi, tema ve konuyu eserde işleme yolları gibi birçok ayrıntı sinemanın ilgisini edebiyata çeker.

Türk sineması ilk günden itibaren edebiyatın alanına eğilmiştir. Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, Rıfat Ilgaz'ın *Hababam Sınıfı* romanları; Necati Cumalı'nın *Susuz Yaz*, Mustafa Kutlu'nun *Uzun Hikâye*, Ömer Seyfettin'in *Pembe İncili Kaftan* hikâyeleri filme uyarlanmıştır. Bu uyarlamalarda edebî eserin içeriği ve kültürel değerler film aracılığıyla izleyici kitlesine ulaşmıştır.

Edebiyattan uyarlanmış bir film, edebî eseri tam anlamıyla yansıtmaz. Hikâyede kurgulanan olay örgüsü, şahıslar, zaman ve mekân unsurları ile filmdeki olay örgüsü, şahıslar, zaman ve mekân unsurları arasında farklılıklar vardır. Hikâyedeki açık ve örtük iletilerin filme yansımasında da farklılıklar olabilir. Kimi zaman da hikâye ve filmde kullanılan anlatıcı ve bakış açıları uyuşmaz.

Tüm bunlar göz önüne alındığında edebî bir eserin okur üzerinde bıraktığı etki, eser filme uyarlandığında aynı etkiyi izleyici üzerinde oluşturmaz. Bu farklılıklara rağmen edebiyat ile sinema arasındaki ilişki insan hayatına katkıda bulunur.

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Mustafa Kutlu'nun *Uzun Hikâye* adlı eserini okuyunuz ve sınıfınızda özetleyiniz. Bu eserden uyarlanmış filmi sınıfınızda izleyiniz. Hikâye ile film arasındaki farkları değerlendiriniz.

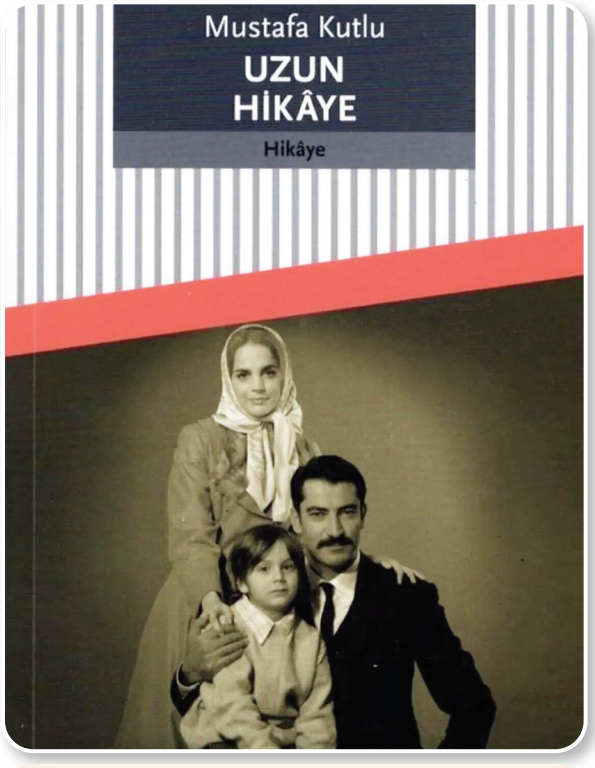

Uzun Hikâye kitabının kapağı

Uzun Hikâye filminin afişi

2. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "Genç Kalemler, uzun, Tanzimat Edebiyatı, cenknameler, kalıp, Servetifünun Edebiyatı, mesnevi" **ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.**

1. ……., Batılı anlamda ilk hikâye örneklerinin verildiği dönemdir.
2. ……., biçim bakımından nazım, nesir veya nazım-nesir karışık olarak kaleme alınmış destansı ve dinî özelliklere sahip halk hikâyeleridir.
3. ……. dergisinde yayımlanan *Yeni Lisan* makalesinde halkın konuşma dilini yazı dili hâline getirilmesi önerilmiştir.
4. ……. nazım biçiminde beyit sayısında sınırlama yoktur.
5. "Böyle deyip kesti", "biz gelelim", "râvîler şöyle rivayet eder" gibi ……. ifadeler halk hikâyelerinde sıklıkla kullanılır.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucuklara yazınız.

1. *Küçük Şeyler*		a. Ömer Seyfettin
2. *Dede Korkut Hikâyeleri*		b. Samipaşazâde Sezai
3. *Yalnız Efe*		c. Çehov
4. *Harname*		ç. Hamdullah Hamdî
5. *Letâif-i Rivâyât*		d. Şeyhî
6. *Ünlem İşareti*		e. Ahmet Mithat Efendi
		f. Deli Dumrul

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D"**, yanlış olanların başına** "Y" **yazınız.**

1. ☐ *Dede Korkut Hikâyeleri*, XVIII. yüzyılda yazıya geçirilmiştir.
2. ☐ *Tahir ile Zühre*, *Arzu ile Kamber* gibi eserler kahramanlık konulu halk hikâyelerine örnek verilebilir.
3. ☐ Yusuf ve Züleyha kıssası, Şeyyad Hamza tarafından da kaleme alınmıştır.
4. ☐ Halk hikâyelerinde duygular genellikle nazım, betimlemeler ve olaylar nesirle yapılır.
5. ☐ Dilde sadeleşme ve millî kaynaklara yönelme Millî Edebiyat Dönemi'nin ilkelerindendir.
6. ☐ Tanzimat Dönemi'nde yazılan ilk hikâyeler teknik açıdan kusursuz bir niteliğe sahiptir.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. *Dede Korkut Hikâyeleri* niçin nazım-nesir karışık bir anlatıma sahiptir?
2. Mesnevi nazım biçiminin beş özelliğini yazınız.
3. Kahramanlık konulu halk hikâyelerine örnek veriniz.
4. Millî Edebiyat Dönemi'nin hikâye yazarları kimlerdir?
5. *Yeni Lisan* makalesinin Türk dili ve edebiyatı açısından önemi nedir? Açıklayınız.

D. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Yûsuf u Züleyha kıssası Kur'an-ı Kerim'de (I) olduğu gibi Kitab-ı Mukaddes'te (II) de (III) geçmektedir. Bu nedenle üzerinde (IV) en çok konuşulan ve yazılan peygamber hadisesi olarak yer almıştır. Dolayısıyla hem Batı hem Doğu kaynaklı metin ve araştırmalar da (V) üzerinde çeşitli edebî türler oluşturulan bu kıssanın kaynağı kutsal metinlerdir.

Bu parçada numaralanmış "da / de" lerden hangisinin yazımı yanlıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

2. (I) "Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol!" Mevlana'nın güzel bir öğüdüdür. (II) Akarsuyun veya ırmağın özelliği nelerdir ki cömertlik ve yardımseverlikte onları örnek alalım? (III) Herhâlde en önemlileri, kendisine muhtaç olan insan-hayvan, zengin-fakir gibi ayrımlara tabi tutmaması ve bir de herkese hayati derecede gerekli ve yararlı olmasıdır. (IV) Su hayat kaynağıdır ve herkese cömertçe hayat bahşeder. (V) Dünyanın her yerinde milyonlarca insanın barınma, sağlık gibi konularda yetersizlikler için ömrünü tüketmekte olduğu günümüzde cömertlik ve yardım etme erdemine ne kadar muhtaç olduğumuz açıktır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangi ikisinde fiilimsi yoktur?

A) I ve V B) II ve III C) II ve IV D) III ve IV E) IV ve V

3. Türk edebiyatı tarihinin büyük âlimi Mehmet Fuat Köprülü'nün(I) derslerinde söylediği bir söz vardır: "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne(II) Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız(III) yine Dede Korkut ağır basar." *Dede Korkut Kitabı*'nın değerini ifade etmek için bundan daha güzel(IV) daha değerli bir söz bulmak mümkün değildir. Gerçekten *Dede Korkut Kitabı* Türk edebiyatının büyük abidelerinin(V) Türk dilinin güzel eserlerinin başında gelir.

Bu parçada numaralanmış yerlerden hangisine herhangi bir noktalama işareti getirilemez?

A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Durum hikâyesinin ilk örneklerini Rus yazar Anton Pavloviç Çehov ( )Anton Pavloviç Çehov( ) vermiştir. Bu hikâye tarzına ( )Çehov tarzı hikâye( ) de denir. Serim-düğüm-çözüm bölümlerinin olmadığı bu hikâye türü olaya dayanmaz( ) günlük hayattan bir kesit sunar. Zaman ve mekân belirsiz olabilir.

Bu parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi getirilebilir?

A) (") (") (( ) ( )) (,)
B) (") (") (-) (-) (;)
C) (") (") (,) (,) (;)
D) (( ) ( )) (") (") (,)
E) (-) (-) (") (") (,)

5. Mizah, gerek hayatta gerekse sanat ve edebiyatta kullanımı itibarıyla yaşanan gerçekliğe farklı bir bakış açısıyla bakabilen, sorgularken gülümseten, gülümsetirken düşündüren, düşündürürken farklı noktalara dikkatleri çekebilen bir anlatım tarzıdır. Mizahın tek kullanım biçimi güldürmek değildir; mizah aynı zamanda abartmak, hicvetmek, kötü bir durumu anlatmak biçiminde de kullanılabilir. Yani mizahın toplumsal eleştiri boyutu da vardır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisinden yararlanılmıştır?

A) Açıklama-tanımlama B) Öyküleme-tanık gösterme C) Açıklama-benzetme

D) Betimleme-örnekleme E) Tartışma-karşılaştırma

6. Şevkat (I) ve merhamet, son birkaç asrın egemen uygarlığının veya gücünün unuttuğu, bu iki erdemin yerini şiddet ve mezalimin aldığı günümüzde en fazla ihtiyaç duyduğumuz erdemlerin başında gelir. En gelişmiş silahların kullanıldığı en vahşi savaşlar Dünya'nın (II) dört bir yanında sürmekte ve her gün abartısız çolukçocuk (III) dâhil birçok (IV) insan ölmekte, 100'lercesi (V) dul ve yetim kalmaktadır.

Bu parçada numaralanmış kelimelerden hangisinin yazımı doğrudur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Yazın, bir cuma günü öğle vakti, bu evden bohçasıyla çıkan bir adam, kapısını dikkat ile kapadıktan sonra yoluna devam etmeye başladı. Arkadan (I) bakılınca omuzlarıyla belinin genişliği aynı derecede olacak kadar geniş olan otuz üç yaşındaki bu adamın enli ama pek kısa bacaklar üzerindeki yükü, istediği yere götürmekte zorluk çektiği görülüyordu. Bu sokaklarda (II) ilerledikçe sessizlik merhale merhale (III) artarak ta uzaktaki bir mahallenin kaldırımlarından geçen bir arabanın gürültüsü, camları, çerçeveleri (IV) kırılmış bir evin içinden kimi çocukların ağlaması duyulur. Ara sıra (V) esen sıcak bir rüzgârın kaldırdığı tozlar gündüzün ışığını, iç karartan bir tozla lekelerdi.

Bu parçada numaralanmış fiilimsilerden hangi ikisi tür açısından diğerlerinden farklıdır?

A) I ve II B) I ve V C) II ve IV D) III ve V E) IV ve V

8. **Aşağıdakilerden hangisi *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin bir özelliği değildir?**

A) Anonim olması B) Olağanüstülükler içermesi

C) Dede Korkut tarafından yazılması D) Bir ön söz içermesi

E) Destandan halk hikâyesine geçişin örneği olması

9. • Ahmedî-*İskendername* • Gülşehrî-*Mantıku't-Tayr* • Fuzulî-*Leyla vü Mecnun*

Aşağıdakilerden hangisi bu eserlerin ortak bir özelliğidir?

A) Hece ölçüsüyle yazılmaları B) Mesnevi nazım biçimiyle yazılmaları

C) Aynı yüzyılda kaleme alınmaları D) İslamiyet Öncesi Dönem'e ait olmaları

E) Halk hikâyesi türünde eserler olmaları

E. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

Soldan sağa:

1. Bu ünitede okuduğunuz *Dede Korkut Hikâyesi*'ndeki kahraman. **2.** Türk edebiyatındaki eserlerde sıkça kullanılan bir çiçek. - Türk alfabesinin on beşinci harfinin adı. **3.** Baş, kafa. - Akıl. - "… ayakta çoban yatakta, ay yatakta çoban ayakta." atasözündeki ilk kelime. **4.** Yüksek gerilim hattından aldığı elektriği şehrin şebekesinde kullanılabilecek seviyeye düşüren dönüştürücünün bulunduğu yer. - Zahmet, sıkıntı anlamındaki kelimenin ünsüz harfleri. **5.** "… koyunu gören içi dolu yağ sanır." atasözündeki ilk kelime. - Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan ve TBMM tarafından bir unvanla onurlandırılan illerinden biri. **6.** Gurbetteki bir kimse için doğup büyüdüğü ve özlediği yer anlamındaki kelimenin 1, 3 ve 4. harfleri. - İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz. **7.** Bu ünitede okuduğunuz *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisini yazan sanatçı. **8.** Kardeş kadar yakın olan kimse. **9.** Yakınların dışında kalan kimse, yabancı. - Edebî eserlerde şahıs kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi. **10.** İşaret. - Elâzığ iline bağlı ilçelerden biri. **11.** Bu ünitede okuduğunuz *Mermer Tezgâh* adlı hikâyeyi yazan sanatçının birinci adı. - Bu ünitede okuduğunuz cenknamede Hz. Ali'nin mücadele ettiği hükümdarın ikinci adı.

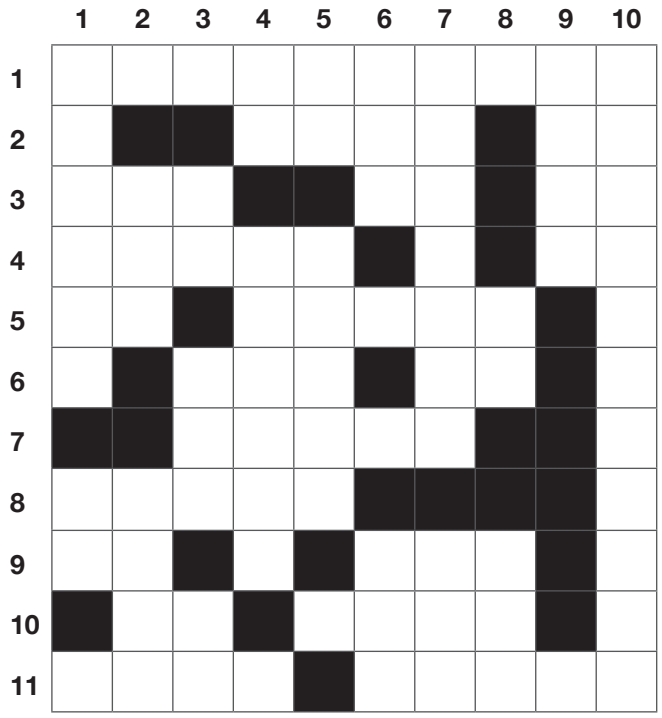

Yukarıdan aşağı:

1. Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope. - Türk alfabesinin on dördüncü harfinin okunuşu. **2.** Bir işi yapabilme gücü, kudret, iktidar. - Bilen. **3.** Radyum elementinin simgesi. - İzleyicilerin kolayca görebilmeleri için genellikle yerden belli bir ölçüde yüksek yapılan, oyun, müzik vb. gösteri yapmaya uygun yer için kullanılan kelimenin ünsüz harfleri. - Koyun, kuzu vb. hayvanların çıkardığı ses. **4.** Ülke, yurt. - Ömer Seyfettin'in bir hikâye kitabı. **5.** Ağız boşluğunun tavanı anlamındaki kelimenin ilk hecesi. - Uygun bulma, tasvip. **6.** Erdemleri bakımından çok büyük, yüce. - Eksiksiz, kesintisiz. **7.** Her beyti ayrı uyaklı olan divan edebiyatı nazım biçimi. - Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz. **8.** Türk alfabesinin yirminci harfinin adı. - Para kazanmaya başlamak anlamındaki "… tutmak" deyiminin ilk kelimesi. **9.** Zarf olarak kullanılan fiil soyundan kelime, bağ-fiil. **10.** Fuzulî'nin bir mesnevisindeki iki kahramanın adı.

Daha fazla soru çözmek isterseniz yandaki karekod aracılığıyla sorulara ulaşabilirsiniz.

Ek Sorular-1 *Ek Sorular-2* *Ek Sorular-3*

Bu ünitede öğrendiklerinizi pekiştirmek için aşağıdaki kaynaklardan yararlanınız.

- https://ogmmateryal.eba.gov.tr/
- http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/
- https://ders.eba.gov.tr/

3. ÜNİTE: ŞİİR

ANAHTAR KELİMELER

- Koşuk
- Sagu
- İlahi
- Nefes
- Mâni
- Koşma
- Türkü
- Gazel
- Kaside
- Şarkı
- Söyleyici
- Ölçü

ŞİİR ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI

- İslamiyet'in kabulünden önceki Türk şiirinde koşuk ve sagu
- Geçiş Dönemi
- Halk edebiyatı şiirinde ilahi, nefes, mâni, türkü, koşma
- Divan şiirinde gazel, kaside, şarkı
- İsim tamlamaları
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI

- Mâni ve koşma yazma

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Mâni derleme ve okuma
- Halk şiiri nazım biçimlerinden oluşan bir şiir dinletisi hazırlama ve sunma
- Divan şiiri nazım biçimlerinden oluşan bir şiir dinletisi hazırlama ve sunma

BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİNİZ

Yukarıda kapakları verilen eserler üzerinden;

- İslamiyet'in kabulünden önceki Türk şiirinin özelliklerini,
- Geçiş Dönemi'nin özelliklerini ve sanatçılarını,
- halk şiirinin özelliklerini ve şairlerini,
- divan şiirinin özelliklerini ve şairlerini,
- yazım ve noktalama kurallarını,
- isim tamlamalarını

şiir türünün kazanımlarına uygun şekilde öğreneceksiniz.

Yandaki karekodları akıllı telefonunuzun ya da tabletinizin kamerasına okutarak şiir metinleri üzerinden işlenecek e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite Tanıtımı

YETERLİLİKLER, BECERİLER

Bu ünitede "okuma", "yazma", "konuşma" ve "dinleme" becerilerinin yanı sıra iletişim ve iş birliği, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve görsel okuryazarlık becerilerini de edineceksiniz.

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda Türk edebiyatı ve dünya edebiyatından şiirler okuyunuz.

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

1. Hangi konuları ele alan şiirleri daha çok dinlemeyi tercih ediyorsunuz? Neden?

2. Sözlü Dönem'in şiirlerinde sizce günlük yaşam ele alınmış mıdır? Düşüncelerinizi kısa konuşmalarla sınıfınızda belirtiniz.

1. Metin

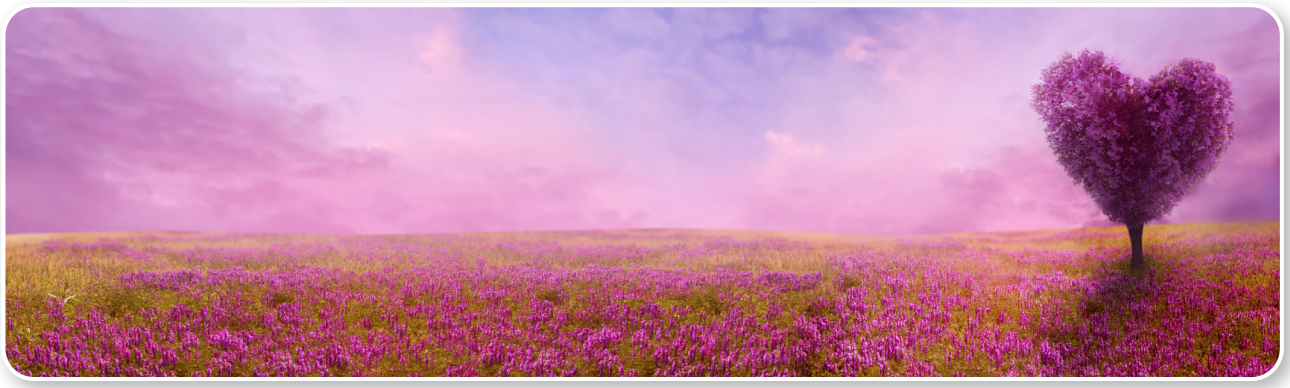

KOŞUK

Bulnar mini öles köz
Kara mengiz kızıl yüz
Andın tamar tükel tuz
Bulnap yana ol kaçar

Avlap meni koymangız
Ayık ayıp kaymangız
Akar közüm uş tengiz
Tegre yöre kuş uçar

Yıglap udu artadım
Bagrım başın kartadım
Kaçmış kutug irtedim
Yagmur kipi kan saçar

Yüknüp manga imledi
Közüm yaşın yamladı
Bagrım başın emledi
Elkin bolup ol keçer

Günümüz Türkçesiyle

(O) baygın göz(ler) beni avlıyor
(ve üzerinde) kara benler (bulunan o) pembe yüz (beni tutsak ediyor).
Bütün güzellik(ler) ondan damlıyor (sanki);
(beni) tutsak ediyor, sonra da kaçıp gidiyor!

Beni avlayıp bırakmayın, (ne olur):
Söz verip sözünüzden caymayın!
Gözlerim(den) deniz gibi (yaşlar) akıyor işte;
(öyle ki akan gözyaşlarımın) çevresinde kuşlar uçuşuyor!

(Beni bırakıp giden sevgilimin) ardından ağlayıp mahvoldum.
Bağrımın (kapanmış olan) yarasını (yeniden) deştim
ve kaçıp gitmiş olan mutluluğu aradım durdum
(Gözlerim) yağmur gibi kan(lı yaşlar) saçıyor (şimdi).

(Sevgilimin hayali beni görünce) eğilip bana işaret etti;
(kendini göstermekle) gözlerimin yaşını silmiş
Ve bağrımın yarasını tedavi etmiş oldu.
(Ne yazık ki sonra) bir konuk gibi geçti gitti.

XI. Yüzyıl Türk Şiiri

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Kaşgarlı Mahmut tarafından XI. yüzyılda yazılan *Divânu Lugati't-Türk* adlı kitaptan alınmıştır. Bu kitap Türkçenin ilk sözlüğüdür. Türkçenin tarihî gelişimi hakkında bilgiler içeren kitapta koşuklara da yer verilmiştir.

Bu koşukta bir gençle âşık olduğu insanın hayali arasında geçen konuşma ele alınmıştır. Âşık genç, sevgilisinin yüzünün ve gözlerinin güzelliği ile büyülendiğini dile getirmiştir.

İslamiyet'in kabulünden önceki Türk edebiyatına Destan Dönemi de denilmektedir. Bu dönemin ürünleri anonimdir. Bu ürünlerin ortaya çıkmasında dinî törenler etkili olmuştur.

Türklerin, tarihin bilinmeyen dönemlerinden itibaren gelişen bir şiir geleneği vardır. Edebî ürünlerin yazıya geçirilmediği dönemlerde dilden dile aktarılarak varlığını sürdüren destan, sagu ve koşuklar şiirsel ürünlerdir ve millî özelliklere sahiptir. Bu edebî ürünlerde yabancı kelimeler oldukça azdır. Yiğitlik, sevgi, hüzün, tabiat sevgisi gibi konular eserlerde işlenmiştir. Şiirlerde hece ölçüsü ve genellikle yarım kafiye kullanılmıştır. Günümüzdeki atasözünün karşılığı olan sav da bu dönemdeki başka bir edebî üründür.

Koşuk, İslamiyet Öncesi Dönem'de sığır adı verilen av törenlerinde ve şölen denen eğlence törenlerinde kam, baksı, oyun, ozan gibi adlara sahip kişiler tarafından yiğitlik, aşk, tabiat gibi konularda söylenen şiirlerdir. Bu şiirler kopuz adı verilen bir çalgı eşliğinde söylenmiştir. Koşuklarda millî ölçümüz olan hece ölçüsü kullanılmıştır. Nazım birimi dörtlük olan koşukların uyak düzeni "aaab (abab veya abcb), cccb, dddb ..." şeklindedir. Lirik bir anlatıma sahip koşuk, söyleyiş biçimi ve yapı yönünden halk edebiyatındaki koşmaya, içerik açısından da divan edebiyatındaki gazele benzer.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metnin temasını tespit ediniz. Bu şiirde tematik bir bütünlük var mı? Açıklayınız.

2. Bu şiirin ahenk unsurlarına yönelik aşağıdaki tabloyu şiirden hareketle doldurunuz.

Ölçü	
Kafiye türleri	
Redifler	
Aliterasyon	
Asonans	

3. Okuduğunuz metnin konusunu tespit ediniz. Konu bakımından şiirin nazım türü nedir? Açıklayınız.

4. Bu metin, oluşturulduğu dönemin gerçekliğini yansıtmakta mıdır? Metinden yola çıkarak örnekler veriniz.

5. Metnin dil ve anlatım özelliklerinden hareket ederek metinden, değişmeden bugüne kadar gelen kelimeleri bulunuz. Bu durumu dilin gelişimi açısından değerlendiriniz.

6. Koşuğun söyleyicisini tespit ediniz. Tespit ettiğiniz söyleyiciyi değiştiriniz. Söyleyici değişikliğinin anlam ve anlatıma nasıl yansıdığını değerlendiriniz.

Metne Hazırlık

1. Çok sevilen bir kişinin ölümünün ardından söylenen ağıtlarla ilgili genel ağdan bir araştırma yapıp sınıf arkadaşlarınızı bilgilendiriniz.

2. Ölüm, asırlar boyunca birçok edebî metinde niçin ele alınmıştır? Konuyla ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınıza anlatınız.

2. Metin

SAGU

Alp Er Tonga öldi-mü
İsiz ajun kaldı-mu
Ödlek öçin aldı-mu
Emdi yürek yırtılur
(…)

Begler atın argurup
Kadgu anı torgurup
Mengzi yüzi sargarıp
Kürküm angar türtülür

Ulşıp eren börleyü
Yırtıp yaka orlayu
Sıkrıp üni yırlayu
Sıgtap közi örtülür

Könglüm için örtedi
Bütmiş başıg kartadı
Keçmiş ödüg irtedi
Tün kün keçip irtelür

Günümüz Türkçesiyle

Alp Er Tonga öldü mü?
Kötü dünya kaldı mı?
Felek (böylece) öcünü aldı mı?
Şimdi yürek(ler onun ölümünün acısı ile) paralanıyor.
(…)

Beyler atlarını yordular;
kaygı (ve keder) onları zayıflattı.
Bet ve benizleri (öyle) sarardı (ki)
(yüzlerine) safran sürülmüş (sanırsınız).

Erkekler kurtlar gibi, hep birlikte uluyorlar;
Yakalarını yırtıyor ve çığlık atıyorlar.
Islık çalar gibi sesler çıkarıyor ve feryat ediyorlar.
Ağlamaktan gözleri (yaşlarla) örtülüyor.

Gönlüm (acıdan) için için yandı;
(Bu acı) kapanmış yarayı (yeniden) deşti.
(Gönlüm) geçmiş zamanları aradı;
geceler ve günler geçtikçe (de o zamanlar) aranıyor.

XI. Yüzyıl Türk Şiiri
(Kısaltılmıştır.)

Kırgızistan'da Chuy (Cuhiy) Vadisi, Tokmok Bölgesi'ndeki balballar (Eski Türklerde kişinin anılması için mezarının etrafına dikilen taş)

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin *Divânu Lugati't-Türk*'te yer alan bir şiirdir. Saka Türklerinin kahramanı Alp Er Tunga'nın ölümü üzerine duyulan acının dile getirildiği bu metin Türk şiirinin eski örneklerindendir. Alp Er Tunga sagusu on dört dörtlükten oluşmaktadır. Sagu Kaşgarlı Mahmut tarafından derlenmiştir. Alp Er Tunga Türk tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Alp Er Tunga, Türk destanlarında aynı isimle anılmaktayken İranlı şair Firdevsî'nin *Şehnâme* adlı eserinde Efrasiyap ismi ile anılmaktadır.

İslamiyet'in kabulünden önce ölen kişilerin arkasından **yuğ** adı verilen törenler düzenlenirdi. Bu törenlerde ölen kişinin yiğitliği, üstün nitelikleri ve ölümünden duyulan üzüntüyü dile getiren şiirler söylenirdi. Bu şiirlere **sagu** denir. Sagu biçimsel özellikler açısından koşukla aynı özelliklere sahiptir. Sagu ile koşuk arasındaki fark temadır. Sagunun tema bakımından halk şiirindeki karşılığı ağıt, divan şiirindeki karşılığı ise mersiyedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Şiirdeki hece sayısının eşitliğini kontrol ediniz. Bu durumu şiirin türü ve yazıldığı dönem açısından değerlendiriniz.

2. Aşağıdaki tabloyu şiirden hareket ederek doldurunuz.

Şiirin nazım birimi		**Şiirin nazım biçimi**
Şiirin kafiye düzeni		
Şiirin ölçüsü		
Şiirin teması		**Şiirin nazım türü**
Şiirin konusu		

3. Bu şiir için "Tematik bütünlüğe sahiptir." diyebilir misiniz? Niçin?

4. Söyleyiciyi ve söyleyicinin muhatabını tespit ediniz.

5. Bu şiirde şiirin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurlara örnekler veriniz.

6. Şiirin içeriğini doğal, toplumsal ve bireysel gerçeklik açısından değerlendiriniz.

7. Teşbih sanatına şiirden örnekler gösteriniz.

8. Okuduğunuz şiirden Sözlü Dönem'in dil ve anlatım özelliklerine örnekler gösteriniz.

9. Şiirdeki iletileri açık ve örtük olma açısından değerlendiriniz.

10. Okuduğunuz şiirde Alp Er Tunga'yla ilgili hangi ayrıntılara ulaşabildiğinizi söyleyiniz.

Metne Hazırlık

1. Tüm toplumlarda bilgili olmak, niçin önemsenmiştir? Düşüncelerinizi hazırlıksız konuşma şeklinde sınıfınızda dile getiriniz.

2. Aşağıdaki beyit, XI. yüzyılda yazılmıştır. Bu beyti günümüzün koşullarına göre değerlendirirseniz sanatçının öngörüsü hakkında neler söyleyebilirsiniz?

"Kamug edgülükler bilig asgı ol / Bilig birle buldı mesel kökke yol" Yusuf Has Hâcip, *Kutadgu Bilig*

(Bütün iyilikler bilgiyle sağlanır, bilgiye ulaşırsanız göğe çıkarsınız.)

3. Metin

KUTADGU BİLİG

Aşağıda okuyacağınız metin, *Kutadgu Bilig*'in giriş bölümündeki bazı beyitlerdir.

(…)

162. ukuşka biligke bu tılmaçı til
yaruttaçı erni yorık tilni bil

163. kişig til ağırlar bulur kut kişi
kişig til uçuzlar barır er başı

164. til arslanturur kür eşikte yatur
ayâ ewlig er sak başınnı yeyür

165. tilin emgemiş er negü ter eşit
bu söz işke tutgıl özüne iş it

166. meni emgetür til idi ök telim
başım kesmesüni keseyin tilim

167. sözünni küdezgil başın barmasun
tilinni küdezgil tişin sınmasun

168. biliglig bilig berdi tilke bışıg
ayâ til idisi küdezgil başıg

(…)

170. bilip sözlese söz biligke sanur
biligsiz sözi öz başını yeyür

171 üküş sözde artuk asıg körmedim
yana sözlemişte asıg bulmadım

(…)

180 toguglı ölür kör kalır belgü söz
sözün edgü sözle özün ölgüsüz

181 iki nen bile er karımaz özi
bir edgü kılınçı bir edgü sözi

(…)

Ölçü: Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl

Yusuf Has Hâcip'in temsilî resmi

Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hâcip
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

arslanturur: Aslandır.
asıg: Fayda, menfaat.
ayâ: Ey.
barır: Varır, gider.
belgü: Belge.
bermek: Vermek.
bilig: Bilgi.
emgemiş: Eziyet
karımaz: İhtiyarlamaz.
kılınç: İyi davranış.
kişig: Kişi.
kut: Mutluluk.
negü: Ne.
nen: Şey.
ölgüsüz: Ölümsüz.
tılmaç: Tercüman.
til: Dil.
toguglı: Doğan.
tutgıl: Tut.
uçuzlar: Ucuzlar.
ukuşka: Anlayış.
üküş: Çok.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin Türk dili ve edebiyatının önemli eserlerinden biri olan *Kutadgu Bilig*'den alınmıştır. Bu eser Türkçenin geçmişteki gücünü göstermesi açısından değerlidir.

Türkler, VIII. yüzyılın ortalarına doğru Çinlilerle mücadelelerinin sonucunda Araplarla ittifak etmişlerdir. Talas Savaşı'ndan sonra Türkler, İslam dinini yakından tanıma fırsatı bulmuşlar ve kitleler hâlinde Müslüman olmaya başlamışlardır. Bu süreç X. yüzyıl ile XIII. yüzyıl arasını kapsamaktadır. Bu zaman dilimine edebiyat tarihçileri **Geçiş Dönemi** adını vermişlerdir.

Geçiş Dönemi'ne ait eserler XI ile XIII. yüzyıllar arasında verilmiştir. Eserlerin temel amacı İslamiyet'e yeni girmiş Türklere İslamiyet'in güzelliklerini ve erdemlerini öğretmektir. Bu dönemin eserlerinde Arap ve Fars edebiyatlarının etkisi görülür. Döneme ait eserler genellikle Hakaniye Türkçesiyle yazılmıştır. Eserlerde İslam öncesi Türk edebiyatına ait özelliklerle Arap ve Fars edebiyatlarına ait özellikler bir aradadır. Didaktik (öğretici) anlatıma sahip bu eserlerde İslamiyet öncesi Türk kültürü ile İslam kültürünün birlikte yer aldığı görülür. Geçiş Dönemi eserleri aruzla hece, beyitle dörtlük iç içe şekilde yazılmıştır. Bu dönemin önemli eserleri *Kutadgu Bilig*, *Divânu Lugati't-Türk*, *Divân-ı Hikmet* ve *Atebetü'l-Hakâyık*'tır.

Kutadgu Bilig İslamiyet'in etkisiyle yazılan ilk Türkçe eserdir. Yusuf Has Hâcip tarafından XI. yüzyılda yazılmış bu eserin adı "mutluluk veren bilgi" anlamına gelir. Eser, insana hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olmanın yollarını göstermek için yazılmıştır. Eserde birey, toplum ve devlet hayatının nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur. *Kutadgu Bilig* manzum bir eserdir. 173 dörtlük ve 6645 beyitten oluşan bu kitap, Türk edebiyatında mesnevi nazım biçiminin ve aruz ölçüsünün kullanıldığı ilk eserdir. Alegorik (sembolik) niteliğe sahip *Kutadgu Bilig*'de dört kavram sembolleştirilmiştir. Bu kavramlar diğer sayfada verilmiştir.

Kahraman	Kahramanın İsminin Anlamı	Kahramanın Görevi	Kahramanın Temsil Ettiği Değer
Kün Togdı	Gün doğdu (Güneş)	Hükümdar	Adalet
Ay Toldı	Dolunay (Ay)	Vezir	Mutluluk (Saadet)
Ögdülmiş	Övülmüş	Vezirin oğlu (Bilge)	Akıl
Odgurmış	Uyanmış	Vezirin kardeşi (Derviş)	Ahiret (Akıbet)

Devlet yöneticilerine iyi yönetici olmanın yollarının anlatıldığı *Kutadgu Bilig* bu yönüyle siyasetname örneğidir. **Siyasetname**, devlet yöneticilerine siyaset sanatı hakkında bilgi veren, devlet yönetiminde dikkat edilmesi gereken hususlara dair tavsiyelerde bulunmak amacıyla yazılmış kitaplardır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metindeki hangi kelimeler değişikliğe uğramadan günümüz Türkçesinde de kullanılmaktadır? Bu durumu Türkçenin tarihî gelişimi açısından değerlendiriniz.

2. Okuduğunuz metin ile şairin hayatı ve görüşleri arasında bir ilişki kurarsanız neler söylersiniz?

3. Okuduğunuz metinde şair, hecelerin açık-kapalı (kısa-uzun) esasına dayalı olan aruz ölçüsünü niçin kullanmıştır? Düşüncelerinizi belirtiniz.

4. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki beytin kafiyesini bulunuz.

biliglig bilig berdi tilke bışıg
ayâ til idisi küdezgil başıg

5. *Kutadgu Bilig* ve *Koşuk* adlı metinleri aşağıda belirtilenlere göre karşılaştırınız.

	Kutadgu Bilig	*Koşuk*
Tema		
Konu		
Nazım türü		
Nazım birimi		
Kafiye düzeni		
Nazım biçimi		
Söyleyici		
Şiirin bağlı olduğu edebî dönem		

6. Okuduğunuz beyitlerin hangisinde doğru ve güzel sözün kalıcılığına değinilmiştir?

7. Okuduğunuz metinden özdeyiş niteliğine sahip dizeler bulunuz.

8. *Kutadgu Bilig* edebiyatımızda beyit nazım biriminin, aruz ölçüsünün, mesnevi nazım biçiminin ilk kez kullanıldığı eserdir. Sizce bu özellikler şairin tanınmasına katkıda bulunmuş mudur? Açıklayınız.

9. Okuduğunuz beyitlerde aşağıdaki tutum ve davranışlardan hangilerine değinildiğini işaretleyiniz.

- ☐ Sözünde durmak
- ☐ Doğru sözlü olmak
- ☐ Davranışlarını kontrol etmek
- ☐ Davranışlarının sorumluluğunu alabilmek
- ☐ Diğerkâmlık (Özgecilik)
- ☐ Açık ve anlaşılır olmak
- ☐ Tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olmak

Şairin Biyografisi

YUSUF HAS HÂCİP (?-?), XI. yüzyılın başlarında Türkistan'ın Balasagun şehrinde doğduğu kabul edilir. Arapça ve Farsçayı öğrendi, iyi bir öğrenim gördü, bilim ve sanata önem verdi. Didaktik bir üslubu vardır. Eserlerinde genellikle dinî konuları işledi. Ünlü eseri *Kutadgu Bilig*'i 1069'da Balasagun'da yazmaya başladı, 1070'te Kaşgar'da tamamladı. Eserini Karahanlı Hükümdarı Tabgaç Uluğ Buğra Kara Han'a sundu. Eseri beğenen Hükümdar, yazarı "ulu has haciplik" (başmabeyincilik) makamına getirdi. Arapça ve Farsçanın etkili olduğu bir dönemde yaşamasına rağmen çağdaşlarının aksine eserini Türkçe yazdı.

Yusuf Has Hâcip'in temsilî resmi

Sınıf İçi Etkinlik

Kutadgu Bilig'de vurgulanan bazı iyilikler ve insanların uzak durması gereken bazı kötülükler aşağıda verilmiştir. Günümüzde de bunlar bir insandan istenebilir mi? Bu iyi ve kötü özellikler her zaman için geçerli midir? Niçin? Düşüncelerinizi sınıfınızda belirtiniz.

İyilikler	Kötülükler
akıl (cömert)	arkuk kılınç (inat)
bagırsak (merhametli)	kirtüçlük (kıskançlık)
biliglig (bilgili)	kovdaşlık (oburluk)
edgü (iyi)	küvezlik (kibir)
köni (doğru)	ogrılık (hırsızlık)
serimlig (sabırlı)	saranlık (cimrilik)
talu (seçkin)	uvutsızlık (utanmama)
tüzün (soylu) olmak	yalgan (yalan)
ukuşlug (anlayışlı)	yansaklık (gevezelik)

E-İçerik

Metne Hazırlık

• Aşağıdaki kelimeleri sınıf tahtasına yazınız. Kelimelerin size çağrıştırdıklarından yola çıkarak sınıfınızda kısa konuşmalar yapınız.

Lügat	Sözlük	Kamus

4. Metin

DİVÂNU LUGATİ'T-TÜRK

Türklerin ve Türkçenin öneminin anlatıldığı aşağıdaki metin, *Divânu Lugati't-Türk*'ün giriş bölümünden alınmıştır.

(…)

İmdi, bundan sonra Muhammed oğlu Hüseyn, Hüseyn oğlu Mahmud der ki: "Tanrı'nın devlet güneşini Türk burçlarında doğdurmuş olduğunu ve onların milkleri üzerinde göklerin bütün teğrelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk adını verdi ve onları yeryüzüne ilbay kıldı. Zamanımızın Hakanlarını onlardan çıkardı; dünya milletlerinin idare yularını onların ellerine verdi; onları herkese üstün eyledi; kendilerini hak üzere kuvvetlendirdi. Onlarla birlikte çalışanı, onlardan yana olanı aziz kıldı ve Türkler yüzünden onları her dileklerine eriştirdi; bu kimseleri kötülerin –ayak takımının- şerrinden korudu. (…)

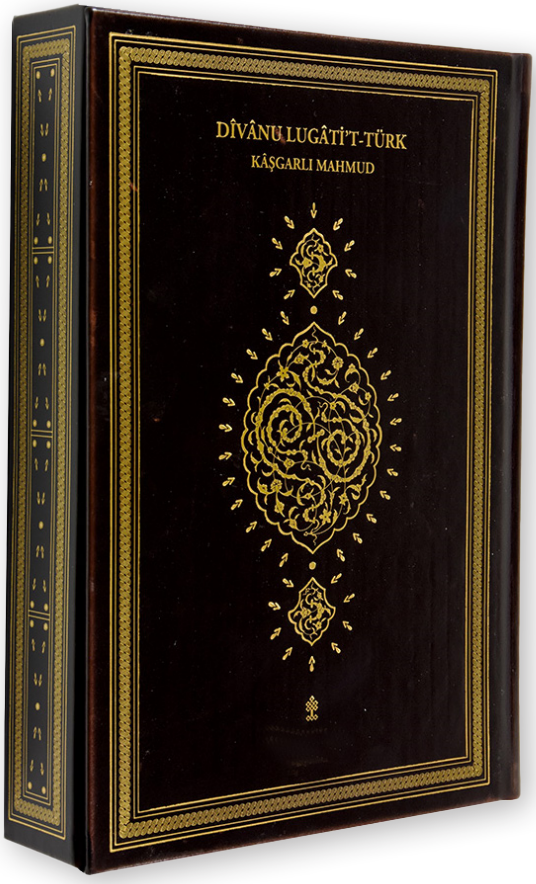

Divânu Lugati't-Türk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, İstanbul

Andiçerek söylüyorum, ben, Buhara'nın –sözüne güvenilir- imamlarının birinden ve başkaca Nisaburlu bir imamdan işittim, ikisi de senetleriyle bildiriyorlar ki Yalavacımız kıyamet belgelerini, âhir zaman karışıklıklarını ve Oğuz Türklerinin ortaya çıkacaklarını söylediği sırada "Türk dilini öğreniniz; çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır" buyurmuştur. (…) Bana sonsuz bir ün, bitmez, tükenmez bir azık olsun diye şu kitabımı –Tanrı'ya sığınarak- Divânu Lugati't-Türk'ü "Türk Dilleri Kamusu" adını vererek yazdım.

Aşağıda okuyacağınız metinde Kaşgarlı Mahmut, kitabı hazırlarken izlediği yöntemlerden söz etmektedir.

Ben işi yeğniltmek ve kitabı kısaltmak için bu yolu tuttum. Benden önce kimsenin yapmamış olduğu bir sıralayışla ve kimsenin düşünmemiş olduğu bir düzenle işi açıklattım. Bildirdiğim sebeplerle telif edilen şey, uyulacak yolda olsun, tasnif edilen nesne, kılavuz tutulmaya değeri bulunsun diye birtakım kurallar, yeniden yeniye ölçüler koydum. İlerlemek isteyenlere, doğru yolu göstersin, geniş bir yol olsun, yükselmek dileyenlere bir merdiven bulunsun diye bu şekilde yaptım. Türklerin her boyu dilinden –kendisinden kelimeler çıkan- kökler aldım; çünkü uzun bir sözü kısaltmakta fayda vardır.

Kitapta Türklerin görgülerini, bilgilerini göstermek için söyledikleri şiir tanıklarını serpiştirdim. Kaygılı veya sevinçli günlerinde yüksek düşüncelerle söylenmiş olan savları da aldım. Onları ilk söyliyenler sonrakilere, bunlar da daha sonrakilere bildirmişlerdir. Bunlarla beraber kitapta birçok önemli kelimeler topladım; böylelikle kitap, arılıkta son kerteyi, güzellikte son yüksekliği buldu. Gönül bağlamış olduğum şu işde Tanrıdan yardım isterim. Her türlü güç, kuvvet ancak ona güvenmektedir. O, bize elverir ve ne güzel inançtır.

(…)

Divânu Lugati't-Türk
Kaşgarlı Mahmut
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ilbay: Bir ilde devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi, vali.

kerte: Bir süreç içindeki durumlardan her biri, basamak, aşama, derece.

teğre: Çağın güneş batmaz devleti anlamıyla kullanılmıştır.

yalavaç: Kendisine kitap gönderilmiş peygamber, resul.

yeğniltmek: Hafif duruma getirmek, hafifletmek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin Geçiş Dönemi eserlerinden olan *Divânu Lugati't-Türk*'ten alınmıştır. Bu metinde yazar, kitabını yazmadaki amacını ve tekniğini dile getirmiştir.

Divânu Lugati't-Türk XI. yüzyılda yazılmıştır. Eserin adı "Türk Dillerinin Sözlüğü (Kitabı)" anlamına gelir. Türkçe-Arapça bir sözlük olan bu kitap, Araplara Türkçeyi öğretmek ve Türkçenin zengin dil varlığını ortaya koymak amacıyla yazılmıştır. Eserde 7500 kadar Türkçe kelimenin Arapça karşılığı verilmiş, Türk illeriyle Türk boylarının dilleri tanıtılmıştır. Eser, halk dilinden ve edebiyatından alınan kelime, deyim, atasözü ve şiir örneklerini içermektedir. *Divânu Lugati't-Türk*; Türkçenin ilk sözlüğü, ilk dil bilgisi kitabı, ilk edebiyat antolojisi, Türk dünyası ansiklopedisidir. Eser, dönemin ve İslam öncesi kültürün dili ve edebiyatı, tarihi, coğrafyası, folkloru ve sosyolojisi hakkında bilgiler içermektedir. Eski Türk şiirine ait örnekleri barındırması, X ve XI. yüzyıllarda Orta Asya'daki Türk boylarının kullandıkları değişik lehçelerle şiveler hakkında bilgi ve incelemeler içermesi ise bu kitabın önemli başka bir yönüdür. Kaşgarlı Mahmut, eserinde o dönemde Türklerin yaşadığı yerlerle ilgili bir haritaya da yer vermiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Yazara göre Türkçe neden öğrenilmelidir? Metinden yola çıkarak açıklayınız.
2. Metinde "peygamber" kelimesinin yerine niçin "yalavaç" kelimesi kullanılmıştır?
3. Okuduğunuz metnin iletisini açık ve örtük ileti olma yönünden değerlendiriniz.
4. Metnin yazıldığı dönemdeki inancı yansıtan örnekleri metinden bulunuz.
5. Okuduğunuz metinde açıklayıcı anlatım biçiminin kullanıldığı yerleri gösteriniz.

Yazarın Biyografisi

KAŞGARLI MAHMUT (1008?-1090), Karahanlılar Dönemi'nde Kaşgar'da doğdu. Türkçenin ilk sözlüğünü hazırlamış bilgindir. Devlet kademelerinde görevler yaptı, kitabını hazırlamak için birçok Türk boyunu inceledi. Didaktik bir üslubu vardır. 1072 tarihinde Bağdat'ta yazmaya başladığı ünlü eseri *Divânu Lugati't-Türk*'ü 1077'de bitirerek Abbasi Halifesi Ebü'l-Kasım Abdullah'a sundu.

Kaşgarlı Mahmut'un temsilî resmi

Sınıf İçi Etkinlik

Divânu Lugati't-Türk'**ün bulunuşuyla ilgili aşağıdaki metni okuyunuz. Siz, Ali Emîrî'nin yerinde olsaydınız ne yapardınız? Düşüncelerinizi belirtiniz.**

(…)

Ali Emîrî, müdavimi olduğu Diyarbekir Kıraathanesi'ne uğradığı bir akşam etrafındakilere "Divanu Lugati't-Türk" adında bir kitap gördünüz mü?" diye sorar. İlk cevabı Kilisli Rifat verir: "Kitabın kendisini görmedim fakat Kâtip Çelebi bunu görmüş ve Keşfüzzünûn'una yazmıştır." Birkaç kişi de Arapça tarihlerin birinde kitabın adına rastladıklarını söylerler. Ali Emîrî'ye "Siz gördünüz mü?" diye sorulunca zaten istediği de budur, "Ne söylüyorsunuz? İnayet-i Bârî ile bu gün o kitaba mâlik oldum." der ve ısrar üzerine esere nasıl sahip olduğunu ballandıra ballandıra anlatır. Bundan sonrasını şöyle özetleyelim: (…) "Kitabı elime alınca bayıldım. Otuz lira değil, otuz bin lira değeri var. Dünyada eşi manendi görülmemiş bir Türk kamusu ve grameri. Fakat kitapçıyı şımartmamak, fiyatı artırmaya bırakmamak için nazlı davrandım. Yanımda ancak on beş lira var, eve gidecek olsam kitap dükkânda kalacak, mümkün ki başka birisi gelir, kitapçı tamahkârlık ederek ona da gösterir, o da alır. Paranın üstünü yarına bırakayım desem olmaz. Başladım içimden Allah'a yalvarmaya: Allah'ım bir dost gönder, bana yardım etsin. Beni kitaptan ayırma. İki dakika sonra baktım ki dostlarımdan eski Darülfünun edebiyat muallimi Faik Reşat Bey oradan geçiyor, hemen çağırdım. Gizlice: Varsa aman bana yirmi lira ver dedim. Çantasını açtı on lira varmış, onu verdi. Üst tarafını da şimdi acele eve gider getiririm, dedi. Ben de kitapçının dükkânında kısmen huzuru kalple oturdum. Birkaç dakika sonra Faik Reşat Bey geldi, parayı getirdi. Otuz lirayı kitapçı Burhan Bey'e verdim. Burhan Bey bahşiş isteyince üç altın lira da ona verdim. (…) Kitabın Ali Emîrî'nin eline geçtiği duyulunca görmeye ilk koşanlardan biri Ziya Gökalp'tir. Fakat Ali Emîrî "Şimdi gösteremem, belki iki ay sonra olabilir." diyerek onu kırmıştır. (…) Bir hafta sonra Ali Emîrî Efendi kendisine haber göndermiş, gelip eseri inceleyebileceğini söylemiştir. Kilisli Rifat eseri şöyle bir karıştırdıktan sonra "Cenabı Hak neşrini nasip etsin." deyince bu söz çok hoşuna gider ve "İnşallah neşrederiz, tashihini de sen yaparsın." der.

(…)

Divânu Lugâti't-Türk'ün Bulunuşu, Tercümesi ve Basılışının Serüveni, Münir Erten

Metne Hazırlık

• Mustafa Kemal Atatürk'ün aşağıdaki sözlerini sınıfınızda değerlendiriniz.

"Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayatta muvaffakiyet için, en hakiki mürşit ilimdir, fendir, ilim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalalettir. Yalnız, ilim ve fennin yaşadığımız her dakikada safhalarının tekamülünü idrak etmek ve terakkiyatını zamanında takip eylemek şarttır."

Atatürk'ün Özdeyişleri, Türk Tarih Kurumu

5. Metin

ATABETÜ'L-HAKÂYIK

(…)
Biligdin urur men sözümge ula
Biligge iy dost özünni ula
Bilig birle bilnür saedet yolı
Bilig bil saedet yolını bula

(…)
Bilig bildi boldı eren belgülüg
Biligsiz tirigle yitük körgülüg
Biliglig er öldi atı ölmedi
Biligsiz esen erken atı ölüg

(…)
Bilig birle âlem yokar yokladı
Biligsizlik erni çökerdi kodı
Bilig bil üşenme bil ol hak Resül
Bilig Çinde erse siz argan tidi

(…)

Ölçü: Feûlün/Feûlün/Feûlün/Fe'ûl

Atabetü'l-Hakâyık, Edip Ahmet Yüknekî
(Kısaltılmıştır.)

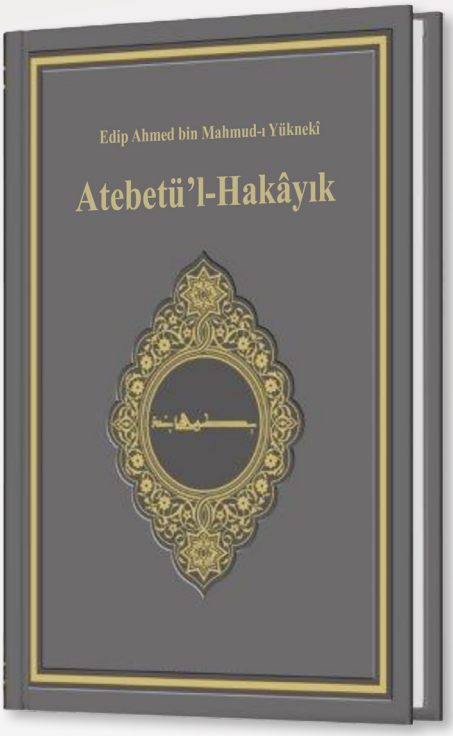

Atabetü'l-Hakâyık kitabının kapağı, TDK

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

argan: Aramak.
belgülüg: Tanınmış.
biligdin: Bilgiden.
birle: İle.
boldı: Oldu.
bula: Bul.
emdi: Şimdi.
erni: İnsanı.
esen: Sağlıklı, sağ.
kodı: Bıraktı.
körgülüg: Sayılır.
ol: O.
ölüg: Ölü.
saadet: Mutluluk.
sözümge: Sözüme.
teng: Denk.
tidi: Dedi.
tirig: Diri.
tirigle: Diriyken.
uka: Anlayarak.
ulamak: Bağlamak.
urur: Vurur.
yokar: Yukarı.
yoklamak: Yükselmek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin "Hakikatlerin Eşiği" anlamına gelen *Atabetü'l-Hakâyık*'tan alınmıştır. Edip Ahmet Yüknekî (Yüknekli Edip Ahmet) tarafından XII. yüzyılda yazılan bu eserde Türk–İslam değerleri çerçevesinde insanları eğitmek amaçlanmıştır. Eser; Allah'a, Hz. Muhammed'e, dört halifeye ve eserin sunulduğu Muhammed Dâd Sipehsalar Bey'e övgü ile başlar. Kitapta 101 dörtlük ve 40 beyit vardır. Beyitlerde aruz ölçüsü, dörtlüklerde hece ölçüsü kullanılmıştır.

Türk dili ve edebiyatı araştırmaları için kaynak niteliğindeki bu eser Hakaniye Türkçesiyle ve sade bir dille yazılmıştır. On dört bölüm hâlinde düzenlenen eserde yazar düşüncelerini hadis ve ayetlerle desteklemiştir. Okuduğunuz metinde de göreceğiniz gibi bilginin insan hayatına katkıları üzerinde durulduğu için eser didaktik bir özelliğe sahiptir. Bir değerler kitabı olan eserde yumuşak huyluluk, zamanın bozukluğu, ilim öğrenmek ve ilmin faydaları, cehaletin zararı, dünyanın fâniliği ve vefasızlığı, cömertlik, kanaat ve alçak gönüllülüğün övgüsü, cimrilik ve hırsın kötülüğü gibi ayrıntılar işlenmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz şiirde konuşan, şair değil kurgusal bir varlık olan söyleyicidir. Şiirin söyleyicisini tespit ediniz. Bu söyleyicinin metnin anlamına katkısını değerlendiriniz.

2. Okuduğunuz metindeki üçüncü dörtlüğün son dizesinde yer alan söz kime aittir? Bu söze metinde niçin yer verilmiştir? Açıklayınız.

3. Üçüncü dörtlükte hangi edebî sanattan yararlanılmıştır? Açıklayınız.

4. Şiirin, yazıldığı dönem olan Geçiş Dönemi'nin gerçekliğiyle ilişkisi hakkında değerlendirme yapınız.

5. İçerik açısından *Kutadgu Bilig* ve *Atabetü'l-Hakâyık* adlı metinleri karşılaştırınız.

6. Okuduğunuz şiirin kafiye düzenini gösteriniz.

7. Bu şiirde şair niçin dörtlük nazım birimini kullanmıştır? Açıklayınız.

8. Şiirin tüm dizelerinin ilk kelimesi aynı kökten türemiştir. Şair, böyle bir kullanıma sizce niçin başvurmuştur? Düşüncelerinizi belirtiniz.

Şairin Biyografisi

EDİP AHMET YÜKNEKÎ (?-?), günümüzde Kazakistan sınırları içinde bulunan Yüknek'te yaşadı. XII. yüzyılın sonu ile XIII. yüzyılın başında yaşadığı düşünülmektedir. Doğuştan görme engellidir. İslam âlimidir. Arapça ve Farsçaya hâkimdir. Didaktik bir üslubu vardır. İslam hakkında halkı bilgilendirmeye çalıştı. *Atabetü'l-Hakâyık* adlı eserinde dinî hakikatleri insanlara öğretmeyi amaçladı. Dönemin saygı duyulan din bilginlerinden olan şairin şiirleri dilden dile dolaştı. Zamanın en büyük şairi "Edipler Edibi" olarak tanındı.

Edip Ahmet Yüknekî'nin temsilî resmi

Sınıf İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. ***Atabetü'l-Hakâyık*'ın günümüz yaşamına katkıları hakkında çıkarımlarda bulununuz.**

(…)

Atebetü'l-Hakâyık adlı eserde akılla ilgili 21, bilgi-akılla ilgili 50 ve eğitimle ilgili 60 beyit tespit edilmiştir. Eserde akıl başlığında, akıl ile yaratılan her şeyin Allah'a götürdüğü, boşboğaz insanın akılsız insan olduğu, aklın dilin göstergesi olduğu, her şeyde akılla hareket edip düşünmeden asla konuşulmaması gerektiği gibi nasihatlerle günümüzde yok olan ananelerimizden bahsedilmiştir. Bilgi-akıl başlığında mutluluğun bilgide olduğu, kemik için iliğin önemi neyse insan için de bilginin öneminin o olduğu, cahilliğin bilgisizlikten geldiği, bilginin zamanı kontrol etmek olduğu, bilgi sahibi insanın her şeyi kontrol edebileceği, saygı göreceği dile getirilmiştir. Eğitim başlığında ise doğru insan, doğru vatandaş tanımlarının içeriğini oluşturan "bilginin aranması, doğru olunması, gevezelik ve yalandan uzak durulması, dilin gözetilmesi, ihtiyacın kadar alınması, açgözlülük yapılmaması, cömert olunması, affedici olunması, eğilene destek verilmesi ve bin düşünüp bir cevap verilmesi" kavramlarına değinilmiştir. Eserin başından sonuna kadar bu kavramlar birbiriyle ilişkili bir şekilde yer almıştır. (…) Didaktik yönü ağır basan Atebetü'l Hakâyık, içeriğiyle ideal insan (doğru sözlü, yumuşak dilli, güzel ve gönül alıcı sözler söyleyen, düşünerek konuşan, yalan söylemeyen, gevezelik etmeyen, düşünmeden konuşmayan) ve ideal yaşam için kılavuzluk görevi görmektedir. İnsanlık tarihi boyunca iyi insan övülmüştür kötü insan da yerilmiştir. Edip Ahmet de eserinde iyi insanı övmüş, kötü insanı yermiştir. Edip Ahmet anlatımı güçlendirmek, düşüncelerini etkili bir biçimde sunmak için deyimlere ve atasözlerine yer vermiştir. Yazarın buradaki amacı eserinin anlaşılmasını ve kalıcılığını sağlayarak okuyanın bilgi hazinesini ve düşünce ufkunu genişletmektir. Edip Ahmet bu eseriyle zamanına sığdırılamayacak bir şair ve âlim olduğunu göstermiştir.

(…)

Atebetü'l-Hakâyık'ta Eğitim, Bilim ve Akıl, Mehmet Fatih Özcan

Metne Hazırlık

• "Çile", "çilehane", "çileye girmek", "çilesi dolmak" kelimeleri ve kelime grupları hakkında araştırma yapınız. Sınıfınızda arkadaşlarınızı bilgilendiriniz.

6. Metin

DİVÂN-I HİKMET

Ol kâdirim kudret birlen nazar kıldı
Hurrem bolup yir astığa kirdim muna
Garip bendeng bu dünyâdın güzer kıldı
Mahrem bolup yir astığa kirdim muna

Zâkir bolup şâkir bolup Hak'nı taptım
Dünya ukbâ harâm kılıp yançıp tiftim
Şeyda bolup rüsvâ bolup cândın öttim
Bî-gam bolup yir astığa kirdim muna
(…)

Divân-ı Hikmet, Hoca Ahmet Yesevî
(Kısaltılmıştır.)

Hoca Ahmet Yesevî'nin türbesi, Türkistan, Kazakistan

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

astıga: Altına.
bendeng: Kul.
bî-gam: Gamsız, tasasız.
birle: İle.
bol(mak): Olmak.
güzer kılmak: Gelip geçmek.
hurrem: Sevinçli.
mahrem: Gizli.
muna: İşte.
öttim: Geçtim.
rüsva: Rezil.
şâkir: Şükreden kimse.
şeyda: Aşkının çokluğundan aklı başından gitmiş, kendini duygularının coşkunluğuna bırakmış (kimse).
ukbâ: Ahiret.
yançıp tiftim: Ezip geçtim.
yir: Yer.
zâkir: Zikreden kimse.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Hoca Ahmet Yesevî'nin "hikmet"lerini içeren *Divân-ı Hikmet* adlı kitabından alınmıştır. Türk edebiyatında dinî-tasavvufi geleneğin önemli ürünü olan *Divân-ı Hikmet*, Türklere İslamiyet'i sevdirmek ve yol göstermek amacıyla XII. yüzyılda Karahanlı Türkçesiyle yazılmış bir eserdir. Eserin adı "Bilgece Söz" anlamına gelir. Allah ve peygamber sevgisinin işlendiği eser, beyit ve dörtlükler hâlinde aruz ve hece ölçüsüyle yazılmıştır. Hoca Ahmet Yesevî'nin söylediği hikmetler, sonradan Yesevî dervişleri tarafından toplanmış ve yazıya geçirilmiştir.

Yesevîlik XII. yüzyılda Türkler arasında benimsenen önemli bir tasavvufi tarikattır. Hoca Ahmet Yesevî, Yesevîlik tarikatını kurarak yalın Türkçeyle ve halk söyleyişine uygun biçimdeki şiirleriyle tasavvufu dile getirip geniş kitlelere anlatmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinde geçen "mahrem" kelimesinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Okuduğunuz metindeki iki dörtlükte de tematik bir bütünlük var mı? Düşüncelerinizi belirtiniz.

3. Okuduğunuz metinde hangi edebî sanat öne çıkmaktadır? Bu edebî sanatın metnin içeriğine ve iletisine katkısı nedir?

4. Şiirin söyleyicisini değiştiriniz. Bu değişiklikte şiirin okuma tonunda ve anlamında bir farklılık oluşuyor mu? Açıklayınız.

5. Okuduğunuz metinle şairin yaşamı arasındaki ilişkiyi Şairin Biyografisi bölümünde verilen bilgilerden yararlanarak tespit ediniz.

6. Metindeki hangi kelimeleri günümüzde de kullanıyorsunuz? Bu durumu Türkçenin tarihî gelişimi açısından değerlendiriniz.

7. İki dörtlüğün kafiye düzenini bulunuz.

8. Okuduğunuz şiirdeki kelime ve kelime grubu tekrarına örnek gösteriniz. Bu tekrarların şiire katkısını değerlendiriniz.

Şairin Biyografisi

HOCA AHMET YESEVÎ (?-?), XI. yüzyılın ikinci yarısında Türkistan'ın Yesi şehrinde doğdu. Büyük bir âlim ve düşünürdür. "Pir-i Türkistan" diye de anıldı. Küçük yaşta İslami ilimlerin yanı sıra Arapça ve Farsça öğrendi. Mutasavvıf bir şairdir. Didaktik ve sade bir üslubu vardır. Eserlerinde ilahi aşkı, Allah'ın varlığını, birliğini ve gücünü, peygamber sevgisini, dünya ve ahiret hayatını ele aldı. Yesevîlik tarikatını kurdu, yetiştirdiği öğrenciler İslamiyet'i yaydı. Yunus Emre'yi ve Anadolu erenlerini etkiledi. Hikmet adını verdiği şiirlerini *Divân-ı Hikmet* adlı eserde topladı. Şair, Hz. Muhammed'in vefat yaşı olan altmış üç yaşına gelince çok sevdiği Hz. Muhammed'e bağlılığından dolayı sadece bir insanın sığabileceği daracık bir hücrede, yer altında inzivaya çekildi.

Hoca Ahmet Yesevî'nin temsilî resmi

Eserleri şunlardır: *Divân-ı Hikmet, Akaid, Fakrnâme*.

Metne Hazırlık

• Bir ilahi örneğini sınıfınızda, etkileşimli tahtada EBA'dan dinleyiniz. İlahinin sizde uyandırdığı duygular hakkında arkadaşlarınızla fikir alışverişi yapınız.

7. Metin

İLAHİ

Dağlar ile taşlar ile
Çağırayım Mevlâm seni
Seherlerde kuşlar ile
Çağırayım Mevlâm seni

Su dibinde mâhi ile
Sahralarda âhû ile
Abdal olup yahû ile
Çağırayım Mevlâm seni

Gökyüzünde İsa ile
Tûr Dağında Musa ile
Elindeki asâ ile
Çağırayım Mevlâm seni

Derdi öküş Eyyub ile
Gözü yaşlı Yakub ile
Ol Muhammed mahbub ile
Çağırayım Mevlâm seni

Bilmişim dünya halini
Terk ettim kıyl ü kalini
Baş açık ayak yalını
Çağırayım Mevlâm seni

Yunus okur diller ile
Ol kumru bülbüller ile
Hakkı seven kullar ile
Çağırayım Mevlâm seni

Yunus Emre

Yunus Emre'nin temsilî resmi

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

abdal: Gezgin derviş.

âhû: Ceylan.

kıyl ü kal: Dedikodu, boş söz.

mahbub: Sevgili.

mâhi: Balık.

öküş: Çok.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz ilahide Yunus Emre Allah aşkını tasavvufi bir yaklaşımla dile getirmiştir. Yunus Emre bu şiirde Allah aşkıyla kendinden geçtiğini, kendini Allah'a adadığını söylemiştir. Allah aşkının nasıl olması gerektiğinin belirtildiği bu şiirde tasavvufun birçok ayrıntısı yer almaktadır.

İslamiyet'in kabulünden sonra XII. yüzyılda, Türkistan'da Hoca Ahmet Yesevî ile dinî-tasavvufi Türk halk edebiyatının başladığı kabul edilmektedir. XII. yüzyılda Yesevî erenleri Anadolu'ya gelmiş, Anadolu'nun İslamlaşmasında ve Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır.

Dinî-tasavvufi halk edebiyatının temelini tasavvuf oluşturmaktadır. **Tasavvuf**; nefsi kötü istek ve duygulardan arındırarak Allah'a yaklaşma, kudret ve sıfatları ile Allah'ı tanıma ve sevmeye dayalı dinî bir öğretidir. Tasavvufta dünyaya önem vermemek, azla yetinmek, ibadette samimi ve coşkulu olmak esastır. Tasavvuf felsefesine göre kâinat, vahdetivücut kavramıyla anlaşılabilir. **Vahdetivücut** varlığın Allah'la bütünleşmesidir. Tasavvufta tek gerçek varlık Allah'tır. Allah dışındaki her şey kesret (çokluk) âlemi, yani masivadır. Bütün varlıklar Allah'ın yansımasıdır. İnsan, nefsiyle mücadele ettikçe olgunlaşır ve günahlardan uzak kaldıkça kalbi Allah'ın sıfatlarını yansıtan bir aynaya, **tecelli**ye dönüşür. Buna Allah'ın varlığı içinde yok olma, **fenafillah** denir. Fenafillaha ulaşmanın yolu ise aşktır. Kendi isteği ve çabasıyla uzun bir tasavvuf eğitiminin sonunda varlığını ilahi aşkta şekillendiren kişi fenafillaha erişir. Okuduğunuz şiirde de göreceğiniz gibi Yunus Emre fenafillaha ulaşmak için Allah aşkına yönelmiştir. Bu mertebeye erişen kişi vahdetivücuda ulaşır. Allah'tan başka varlık olmadığının bilincine varınca **insanıkâmil** olarak adlandırılır.

Tasavvuf yolunun başlangıcındaki kişi **müri**ttir. Müritlere genel olarak **derviş** de denir. Müride yol gösteren büyüklere **mürşit**, tasavvuf eğitiminin verildiği mekânlara **dergâh** veya **tekke** denir. **Tarikat** da tasavvufun bir terbiye ekolü olarak teşkilatlanmış hâlidir. Bir İslam felsefesi olan tasavvufa yönelen, davranışlarıyla Allah'ın hoşnutluğunu kazanmayı amaçlayan kişiye **mutasavvıf** veya **sufi** (sofi) denir. Sufilerin amacı Allah'a ulaşmak ve Allah'la bütünleşmektir. Sufiler, İslamiyet'in temel ilkelerine dayanarak nefislerini arındırırlar, ahlaklarını geliştirirler. Sufilerin dayanağı Kur'an-ı Kerim'dir.

Dinî konuların işlendiği dinî-tasavvufi halk edebiyatının nazım türlerinden biri de **ilahi**dir. İlahilerde Allah sevgisi, Allah'ın birliği, dünyanın geçiciliği gibi konular işlenir. İlahiler dinî törenlerde ya da dergâhlarda özel bir ezgiyle söylenir. İlahi konusu bakımından divan şiirindeki tevhit ve münacata benzer. İlahiler genellikle 7, 8, 11, 14 ve 16'lı hece ile söylenir. 7 ve 8 heceli ilahiler dörtlükler hâlinde; 11, 14 ve 16 heceli ilahiler ise beyit esasına göre yazılır. İlahilerin dörtlük sayısı 3 ile 7 arasında değişir. Dörtlükler hâlinde düzenlenmiş ilahilerin kafiye düzeni, koşmanın kafiye düzeniyle aynıdır: "abab, cccb, dddb ..." Beyitler hâlinde düzenlenmiş ilahilerin kafiye düzeni ise gazel ve kasidedeki gibidir: "aa, ba, ca ..."

İlahiler tarikatlara göre farklı isimler alabilir. İlahilere Mevlevilerde **âyin**, Gülşenilerde **tapuğ**, Halvetilerde **cumhur** veya **durak**, Bektaşilerde **nefes**, Alevilerde **deme** denir.

Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Veli, Kaygusuz Abdal ilahi türünde eser vermiş şairlerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz şiirin temasını, konusunu ve iletisini aşağıya yazınız.

Tema	Konu	İleti

2. Metnin temasını en iyi yansıtan dizeler hangileridir? Bu dizeleri açıklayınız.

3. Metnin söyleyicisini ve hitap edilen varlığı tespit ediniz. Söyleyici, hitap ettiği varlıktan ne istemektedir? Açıklayınız.

4. Okuduğunuz şiirin biçim özelliklerine yönelik metinden yola çıkarak gerekli örnekleri ve açıklamaları aşağıdaki tabloya yazınız.

	Örnekler	Sorular	Cevaplar
Ölçü		Dizede hece sayısının azlığının veya çokluğunun metne katkısı nedir?	
Durak		Kullanılan durağın metne katkısı nedir?	
Kafiyeler		En çok hangi kafiye çeşidi tercih edilmiştir? Niçin?	
Redifler		Hangi tür redif daha çok kullanılmıştır?	
Kafiye düzeni		Kullanılan kafiye düzeni şiirin akılda kalmasına katkıda bulunuyor mu?	
Kelime grubu tekrarı		Kelime grubu tekrarının metnin içeriğine mi yoksa söyleyişine mi katkısı vardır?	
Nazım birimi		Nazım birimi ile kafiye dizilişi arasında nasıl bir ilişki vardır?	

5. Okuduğunuz metnin 3 ve 4. dörtlüklerinde hangi edebî sanat öne çıkmaktadır? Bu edebî sanatın metnin içeriğine ve iletisine katkısını açıklayınız.

6. Bu metnin içeriğini doğal, toplumsal ve bireysel gerçeklik açısından değerlendiriniz.

7. Bu şiirde dinî- tasavvufi halk edebiyatının hangi biçim ve içerik özelliklerine ulaşabilirsiniz? Örnekleyiniz.

8. "Terk ettim kıyl ü kalini" dizesinde şair hangi toplumsal hastalığa değinmiştir? Açıklayınız.

9. Bu şiirde İslamiyet'e ait kavramlar nelerdir?

Şairin Biyografisi

YUNUS EMRE (?-?), XIII ve XIV. yüzyıllarda Anadolu'da yaşadı. Yunus Emre'nin Eskişehir'in Mihalıççık ilçesine bağlı Sarıköy'de doğduğu kabul edilir. Dinî-tasavvufi halk şiirinin büyük şairidir. Şeyh Tapduk Emre'nin yanında ilim tahsil etti. Şiirlerinde genellikle dinî konuları işledi. Tasavvufa dayalı şiirlerinde lirik bir söylemi vardır. Anadolu Türkçesine bağlı yazılı edebiyatın öncülerinden olan ve Farsçanın egemen olduğu dönemde şiirleri ile Türkçenin gücünü gösteren bir şairdir. İçten ve sade üslubu şiirlerinde öne çıkar. Sanatçının basit görünen ancak taklit edilmesi oldukça zor bir anlatımı vardır. İlahi aşk, ölüm, fanilik, hoşgörü, insan sevgisi gibi konuları şiirlerinde işledi. Şiirlerinde hem aruz hem de hece veznini kullandı. 1991 yılı, UNESCO (Birleşmiş Milletler Bilim, Eğitim ve Kültür Kuruluşu) tarafından bütün dünyada "Yunus Emre Sevgi Yılı" olarak kabul edildi.

Yunus Emre'nin temsilî resmi

Sanatçının eserleri şunlardır: *Risaletü'n-Nushiyye* (Nasihatler Kitabı) (mesnevi), *Divan*.

Sınıf İçi Etkinlik

Sınıfınızda gruplar oluşturunuz. Aşağıdaki görselleri, aradan yedi yüzyıl geçmesine rağmen bir sanatçının günümüze etkisi açısından değerlendiriniz. Düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

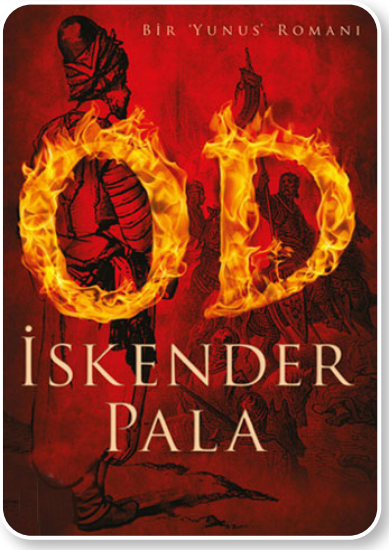

Metne Hazırlık

• Aşağıdaki kavramları sınıf tahtasına yazınız. Bu kavramlar üzerinde beyin fırtınası tekniğini uygulayarak düşüncelerinizi belirtiniz.

Abdal	Kul	Münkir	Pir	Post	Semah	Sultan

8. Metin

NEFES

Beglerümüz Avlan gölinün üstin
Avlar gelür Sultân Abdâl Mûsâ'ya
Urum abdâlları egnine postın
Baglar gelür Sultân Abdâl Mûsâ'ya

Abdâlları semâ döner dost diyü
Geydükleri nemed ile post diyü
Hasteler de gelür dermân isteyü
Saglar gelür Sultân Abdâl Mûsâ'ya

(...)

Bezirgânlar Hind'den gelür yayılur
Lokması çekilür açlar toyulur
Hakk'a âşıkolan cânlar soyulur
Begler gelür Sultân Abdâl Mûsâ'ya

(...)

Benim de niyâzum vardur pirimden
Münkir bilmez evliyânun sırından
Kul Kaygusuz ayru düşmiş pîrînden
Ağlar gelir Sultân Abdâl Mûsâ'ya

Kaygusuz Abdâl Külliyatı
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

Avlan Gölü: (Metinde Avlan göli) Antalya'nın Elmalı ilçesindeki bir göl.
bezirgân: Tüccar.
egni: Üst baş, giyecek.
münkir: İnkâr eden, inanmayan.
nemed: Bazı tarikatlarda dervişlerin gösterişten ve süsten kaçınmalarının ifadesi olarak giydikleri kaba keçe.
pîr: Bir tarikat veya sanatın kurucusu.
sema: Mevlevi dervişlerinin ney, nısfiye vb. çalgılar eşliğinde kollarını iki yana açıp dönerek yaptıkları ayin.
post: Tarikatlarda şeyhlik makamı.
urum: Rum, Anadolu.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz şiir, Kaygusuz Abdal'ın bağlı olduğu tarikatın şeyhi Sultan Abdal Musa'ya duyduğu sevgi ve saygının konu edildiği bir nefestir.

Nefes, Bektaşi şairlerin yazdıkları tasavvufi şiirlere denir. Nefes, ilahinin karşılığıdır ve özel bir makamla okunur. Allah sevgisini coşkuyla dile getiren nefeslerde genellikle vahdetivücut kavramı, tarikat kuralları, Alevi-Bektaşi kültürü, ilahi aşk, Allah'a ulaşma yolları ve bu yolda çekilen acılar, mürşide duyulan hayranlık, müritliğin adabı, Hz. Muhammed ve Hz. Ali konu edilir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz şiirin temasını belirleyiniz.

2. Şiirin ölçüsünü ve durağını bulunuz. Şairin bu ölçüyü ve durağı kullanmasının nedenlerini açıklayınız.

3. İkinci dörtlükteki tezat ve tenasüp sanatlarına örnek gösteriniz.

4. Bu şiirde söyleyici kimin adına konuşmaktadır? Söyleyicinin, şiirin okunma tarzına ve anlamına etkisini değerlendiriniz.

5. Okuduğunuz şiirde hangi dinî kavramlar kullanılmıştır? Niçin?

6. Şiirden yola çıkarak Abdal Musa'nın özellikleri hakkında bilgi veriniz.

7. Kaygusuz Abdal'ın Abdal Musa'ya sevgisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

8. Okuduğunuz şiirden aşağıda belirtilenlerle ilgili tespitler yapınız.

- Cömertlik
- Misafirperverlik
- Paylaşmak
- Sadık olmak
- Vefalı olmak

9. Aşağıda verilen bilgiden yola çıkarak şairin hayatı ile şiir arasındaki ilişki hakkında değerlendirme yapınız.

Menkıbeye göre Gaybî, Alanya Beyi'nin oğludur. Bir av sırasında yaraladığı geyiği kovalarken Abdal Musa'nın dergâhına varmış, dervişlere geyiği sormuştur. Abdal Musa, koltuğunun altına saplanmış oku göstererek "Oğul attığın ok bu mudur?" demiştir. Bunun üzerine Gaybî onun tekkesinde Kaygusuz adını almış, kırk yıl ona hizmet etmiştir.

10. Okuduğunuz şiiri içerik, tür, biçim, dil ve üslup özellikleri bakımından Yunus Emre'nin *İlahi*'siyle karşılaştırınız.

	NEFES	**İLAHİ**
İçerik		
Dil		
Üslup		
Nazım birimi		
Nazım türü		
Kafiye düzeni		

Şairin Biyografisi

KAYGUSUZ ABDAL (?-1444), XIV. yüzyılın ikinci yarısıyla XV. yüzyılın ilk yarısı arasında yaşadı. Yaşamı hakkındaki bilgiler menkıbelere dayalıdır. Asıl adı Alaattin Gaybî'dir. Alanya sancak beyinin oğludur. Abdal Musa ile tanıştıktan sonra tasavvuf yoluna girdi. Alevi-Bektaşi Türk şiir geleneğini sürdürdü. Yunus Emre'nin izinden gitti. Didaktik eserlerinde yalın bir dil kullandı. Tasavvuf felsefesine dayanan bazı şiirlerinde nükteli ve iğneli bir üslubu seçti. Kaygusuz Abdal, nesir türünde de eserler verdi. Hem aruz hem de heceyle şiirler söyledi.

Sanatçının eserleri şunlardır: *Divan, Gülistan, (nazım, nesir karışık). Minbernâme, Gevhernâme (nazım); Budalanâme, Vücudnâme* (nesir); Dil-guşâ, Sarâynâme.

Kaygusuz Abdal'ın temsilî resmi

Metne Hazırlık

1. “Dürüstlük”, “dostluk” ve “sabır”la ilgili mâni örneklerini bulup sınıfınızda okuyunuz.

2. Halk kültüründe duygu ve düşünceler daha çok niçin şiirle anlatılır? Tartışınız.

3. Yaşadığınız bir olayla ilgili duygu ve düşüncelerinizi dile getiren dört dizeden oluşan şiirler yazınız.

9. Metin

MÂNİ

Düz Mâni
Dağlar başın kar aldı
Gül etrafın hâr aldı
Ecele borçlu kaldım
Bir canım var yâr aldı

Kesik Mâni
Böyle bağlar
Yâr başın böyle bağlar
Gül açmaz bülbül ötmez
Yıkılsın böyle bağlar

Yedekli Mâni
Ağlarım çağlar gibi
Derdim var dağlar gibi
Ciğerden yaralıyım
Gülerim sağlar gibi
Her gelen bir gül ister
Sahipsiz bağlar gibi

Örneklerle Türk Şiir Bilgisi

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ecel: Hayatın sonu, ölüm zamanı.

hâr: Sıcak, kızgın, yakıcı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metinler, anonim halk edebiyatı ürünlerinden biri olan mâni nazım biçimiyle söylenmiştir. Bu metinde yapaylıktan uzak bir şekilde duygu, düşünce ve hayaller kısa yolla etkili anlatma olanağı sunan millî nazım biçimi mâniden yararlanılarak anlatılmıştır.

Mâni anonim halk edebiyatının en yaygın ve en küçük nazım biçimidir. Mânilerde konu sınırlaması yoktur. Aşk, gurbet, ölüm, kıskançlık gibi çeşitli konular mânilerde işlenir. Mâniler genellikle hece ölçüsünün 7'li kalıbıyla söylenir. Mânilerin birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kafiyelidir. Kafiye dizilişi "aaxa" biçimindedir. Mânilerde ilk iki mısra kafiyeyi doldurmak ya da temel düşünceye giriş yapmak için söylenir. Üçüncü mısranın serbest olması mâniyi söyleyene kolaylık sağlar. Temel duygu ve düşünce son mısrada ortaya koyulur. Mâniler tek dörtlükten oluşur, genellikle ezgiyle söylenir.

Mâni çeşitleri şunlardır:

Düz mâni	Dört dizeden oluşan mânilerdir, düz mâniye **tam mâni** de denir.
Cinaslı mâni	İlk dizesi hece sayısı bakımından diğerlerine göre daha kısa olan mânidir. İlk kelime cinaslı kafiyeyi oluşturan kelimedir. Cinaslı mâniye **kesik mâni** de denir. Bu tür mânilerin kafiyeleri cinaslıdır, yani kelimelerin yazılışları aynı, anlamları farklıdır.
Artık mâni	Düz mânilerin sonuna anlam ve kafiye akışına uygun dizelerin eklenmesiyle söylenen mânilerdir. Bu tür mânilere normal dört dizenin ardından dizeler eklendiği için **yedekli mâni** de denir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinlerde geçen "yıkılmak" kelimesinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Okuduğunuz mânilerde ortak bir tema var mı? Açıklayınız.

3. Niçin üç mânide de "gül" kavramı kullanılmıştır? Açıklayınız.

4. Okuduğunuz yedekli mânide hangi edebî sanat öne çıkmaktadır? Açıklayınız.

5. Yedekli mânide geçen "ciğerden yaralı olmak" ifadesiyle anlatılmak istenen nedir?

6. Okuduğunuz mânilerde Anadolu insanının geleneğine yönelik hangi ayrıntılara ulaşabilirsiniz?

7. Mâni söyleme geleneğini sosyal medyadan devam ettirmek isterseniz neler yaparsınız?

8. Okuduğunuz mânilere yönelik aşağıdaki tabloya gerekli açıklamaları yazınız.

	1. Mâni	2. Mâni	3. Mâni
Ölçü			
Durak			
Kafiye düzeni			
Kafiye çeşidi			
Redifler			
Nazım birimi			
Söyleyici			

Sınıf İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. İlginizi çeken ayrıntıları defterinize yazınız.

(…)

Kendine özgü bir gelenek içinde söylenen mâniler bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla günümüze uzanır. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumu ayakta tutan dinamikleri belirlemekte önemli bir rolü olan mânilerde, Anadolu insanının dünyaya bakışının yanı sıra estetik modelleri de temsil edilir.

(…)

Çağlar boyu yaygın bir biçimde süren mâni söyleme geleneği son yıllarda eskiye oranla önemini kaybedip azalmağa başlamıştır. Kızlar, kadınlar ve erkekler ekin ekerken, davar güderken, hasat kaldırırken, bayramlarda, şenliklerde, evlenme törenlerinde, kına gecelerinde, gelin hamamında, düğün bayrağı dikildiğinde, gelinin başında, kazma kazarken, imeceyle iş tutarken, sünnet törenlerinde, hıdrellez, nevruz, saya gezme, çömçe gelin törenlerinde, halay çekilirken, pamuk tarlalarında, çeşitli toplantılarda vb. çalıp oynayarak mâni söylerler.

(…)

Mâni her türlü neşeli ve kederli olay üzerine toplanıldığında söylenir. Genellikle özel bir mâni söyleme toplantısı yapılmaz. Mânilerin söylendiği belirli bir zaman yoktur. Her zaman söylenebilir. (…) Kışın iş yokken kış geceleri soba başında toplanan insanlar, yardımlaşma amaçlı toplantılarda; yazın iş, tarım, hasat için toplandıklarında eğlenmek ve işi kolay kılma amacıyla mâniler söylüyorlar. Ayrıca ramazan gecelerinde iftar sahur arası yapılan toplantılarda mâni vazgeçilmez eğlence aracı olur. Askere, gurbete yolcu etme, gelin gönderme törenlerinde doğaçlama mâniler söylenir. (…)

Mâni söylenirken dinleyiciler mâninin konusuna, söylenme nedenine göre uygun tavır takınırlar. Dinleyici, mâni üzüntülüyse üzüntülü, neşeliyse neşelidir. Mâni söylerken efkârlı, sessiz, duygulu olup gözyaşını tutamayanlara rastlanır. Mâniler bazen birinin üzerine söylenir. Dinleyiciler mâninin kimin için atıldığını anlamak için dikkatle mâniciyi dinlerler, kulakları mânide gözleri mânicidedir. Gelin-kaynana mânilerine çok gülünür. Özel olarak bir kız ve delikanlı için söylenirse manalı manalı gülünür. Mâniler aracılığıyla mânilerin kime söylendiği bulunmaya çalışılır. Mâniye meraklılar, sözleri ezberlemeye çalışır. Mâni söylerken konuşup dikkati dağıtanlar hoş karşılanmaz, uyarılır. Öğüt, ders çıkarılan mânilerde başla tasdik gözlenir.

(…)

Türk Halk Kültüründe Mâni Söyleme Geleneği, Mânilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği, Erman Artun

Metne Hazırlık

• Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun *Türküler Dolusu* şiirinden alınan aşağıdaki dizeleri verilmek istenen ileti açısından sınıfınızda gruplar oluşturarak değerlendiriniz.

"Şairim
Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası
Ayak seslerinden tanırım
Ne zaman bir köy türküsü duysam
Şairliğimden utanırım"

10. Metin

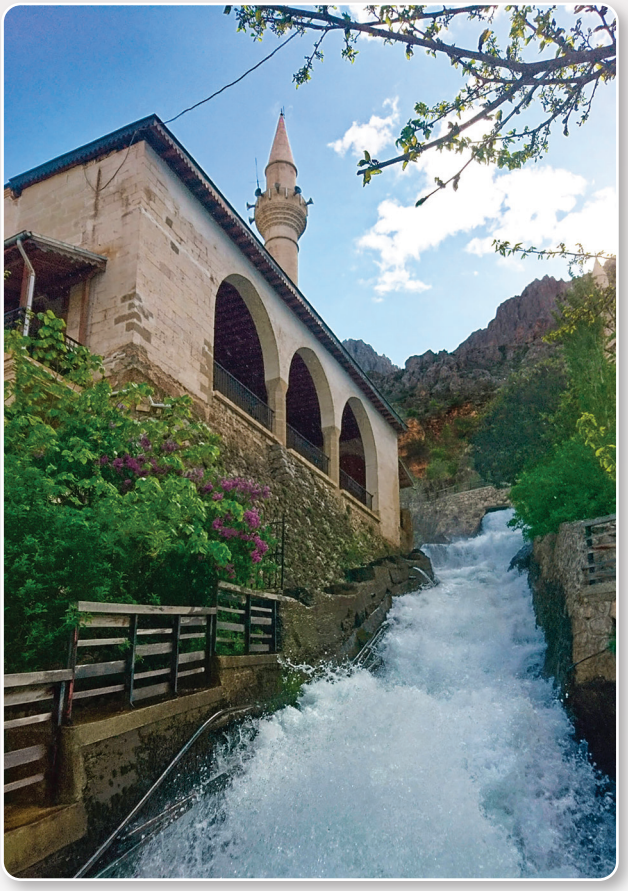

TÜRKÜ

Eğin dedikleri bir küçük şehir
Ana ben cahilem çekemem kahır
Yediğim avudur içtiğim zehir

Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
Bu garip gönlümü kimler eğlesin

Eğin viran olmuş baykuşlar öter
Diken olan yerde bir gül mü biter
Benim bu derdime derman mı yeter

Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
Bu garip gönlümü kimler eğlesin
(...)

Halk Türküleri
Anonim
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

avu: Zehir, ağı.

kahır: Perişan etme, mahvetme.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin bir türküdür. **Türkü** ezgiyle (müzikle) söylenen anonim halk edebiyatı nazım biçimidir. Türkülerin çoğu, halkın sözlü geleneğinde doğup gelişir fakat düzenleyicisi belli olan türküler de vardır. Türkülerde genellikle aşk, ayrılık, özlem, gurbet, ölüm gibi konular işlenir. Türküler **asıl bölüm** ve **nakarat** olmak üzere iki bölümden oluşur. Asıl sözlerin bulunduğu bölüme **bent** veya **hane** denir. Her bendin sonunda tekrarlanan ve aynı ezgiyle söylenen nakarata **kavuştak** da denir. Kavuştağı olmayan türküler de vardır. Türkülerde hece ölçüsü kullanılır, hecenin her kalıbında türkü söylenebilir. Türkülerin kafiye düzenleri farklı olabilir.

Türküler şu şekilde sınıflandırılır:

Ezgilerine göre türküler	Hoyrat, uzun hava, oyun havası, bozlak, kayabaşı…
Konularına göre türküler	Kahramanlık türküleri, aşk türküleri, ayrılık türküleri, askerlik türküleri…
Yapılarına göre türküler	Üçleme, dörtleme, beşleme…

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan “Eğin viran olmuş baykuşlar öter” dizesindeki “viran olmak” kelime grubunun anlamını cümlenin bağlamından yola çıkarak tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK’nin Türkçe Sözlük’ünden kontrol ediniz.

2. Halk diline özgü içten ve doğal söyleyişe metinden örnekler gösteriniz.

3. Türkünün temasını tespit ediniz.

4. Türkünün tematik bütünlüğünü nazım biçimi açısından değerlendiriniz.

5. Bu türküdeki ses, kelime ve kelime grubu tekrarını, ses akışını tespit ediniz. Bunların içeriğe ve anlatıma bir katkısı var mı? Açıklayınız.

6. Türkünün söyleyicisini ve söyleyicinin hitap ettiği varlığı tespit ederek bunlar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

7. Türkünün kavuştak bölümünün metnin içeriğine ve anlatımına katkısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

8. Bu türkünün ezgisini genel ağdan dinleyiniz. Türkünün ezgisinin metne katkısı hakkında değerlendirme yapınız.

Metne Hazırlık

• "https://www.eba.gov.tr/" adresinden *Ela Gözlüm Ben Bu Elden Gidersem* türküsünü sınıfınızda dinleyiniz. Türkünün sizde oluşturduğu duyguyla ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınıza anlatınız.

11. Metin

KOŞMA

Ala gözlüm ben bu ilden gidersem
Zülfü perişânım kal, melil melil
Kerem et aklından çıkarma beni
Ağla göz yaşını sil melil melil

Yeğin ey sevdiğim sen seni düzet
Karayı bağla da beyazı çöz at
Doldur ver bâdeyi bir daha uzat
Ayrılık şerbetin ver melil melil

Elvan çiçeklerden sokma başına
Kudret kalemini çekme kaşına
Beni unutursan doyma yaşına
Gez benim aşkımla yâr melil melil

Karac'oğlan der ki ölüp ölünce
Ben de güzel sevdim kendi halımca
Varıp gurbet ile vâsıl olunca
Dostlardan haberim al melil melil

Karacaoğlan, Şiirler

Geleneksel kıyafetiyle bir Anadolu kadını

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

elvan: Türlü renklerde olan.

melil melil: (Melul melul) Üzgün biçimde.

vâsıl: Ulaşan, varan.

yeğin: Baskın, üstün, iyi.

zülüf: Sevgilinin saçı, şakaklardan sarkan saç lülesi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz şiir, bir Türkmen kızına âşık olan şairin ayrılık üzerine halk dilinin anlatım olanaklarından yararlanarak duygularını ortaya koyduğu bir koşmadır.

Koşma âşık tarzı halk şiirinin nazım biçimidir. Koşmalar, 6+5 veya 4+4+3 duraklı veya duraksız 11'li hece ölçüsüyle söylenir. Koşmanın nazım birimi dörtlüktür, dörtlük sayısı 3 ile 5 arasında değişir, kafiye düzeni "abab, cccb, dddb..." biçimindedir. Bazı koşmalarda ilk dörtlük "xaxa" veya "aaab" biçiminde de kafiyelenebilir. Son dörtlükte şair, mahlasını verir. Buna **tapşırma** denir. Koşmalar aşk, tabiat güzellikleri, hasretlik, yiğitlik gibi konularda söylenir. Aşk, ayrılık gibi konuların işlendiği koşmalara **güzelleme**; kahramanlık, yiğitlik ve savaş konulu koşmalara **koçaklama**; ölüm konulu koşmalara **ağıt**; kişi ya da topluma yönelik eleştiri içeren koşmalara da **taşlama** denir. Âşık edebiyatında güzelleme türünde Karacaoğlan, koçaklama türünde Köroğlu, taşlama türünde Seyranî ön plana çıkan şairlerdir. Ağıt türü daha çok anonim halk edebiyatı ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlü gelenekte varlığını sürdüren koşmalar XVI. yüzyıldan itibaren **cönk** adı verilen defterlere yazılmıştır.

Türk halk şiirindeki semai, varsağı, destan da âşık edebiyatının diğer nazım biçimleridir. **Semai** 8'li hece ölçüsüyle ve dörtlüklerle söylenen sevgi, doğa, güzellik gibi konuların ele alındığı bir nazım biçimidir. Semailer özel bir ezgiyle söylenir. **Varsağı** da 8'li hece ölçüsü ve dörtlüklerle, kendine özgü bir ezgiyle söylenen nazım biçimidir. Varsağıda "bre, hey, behey" gibi ünlemlere sıklıkla yer verilir. Varsağı da semai gibi 3-5 dörtlükten oluşur. **Destan** ise genellikle 11'li hece ölçüsü ve dörtlüklerle söylenen; savaş, deprem, yangın gibi toplumsal olayları konu edinen nazım biçimidir. Destanlarda dörtlük sayısında bir sınırlama yoktur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

• Aklından çıkarmamak: .....

• Karalar bağlamak: .....

• Kerem etmek: .....

2. Şiirde tam kafiyeye ve ek biçiminde redife örnek gösteriniz.

3. Okuduğunuz şiirin ölçüsünü ve durağını bulunuz.

4. Şiirin nazım birimini ve kafiye düzenini bulunuz.

5. Şiirin nazım biçimi niçin koşmadır? Açıklayınız.

6. Okuduğunuz şiir hangi koşma türüne örnektir? Niçin?

7. Okuduğunuz şiirde "melil melil" ikilemesinin şiirin anlamına nasıl bir katkısı olmuştur? Açıklayınız.

8. Söyleyici, sevdiğine niçin "Karayı bağla da beyazı çöz at" demektedir? Değerlendiriniz.

9. Okuduğunuz şiir günümüzde de söylenen ve dinlenen bir şiirdir. Karacaoğlan'ın bu şiir gibi *Zeyneb'im, Yol Ver Dağlar Yol Ver, Turnam, Seher Yıldızı, Nazlı Yardan Bana Bir Haber Geldi, Kömür Gözlüm* gibi şiirleri de bilinmektedir.

Bu bilgiden yola çıkarsanız Karacaoğlan'ın toplum hayatına etkisiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

10. Okuduğunuz şiirin biçim ve içerik özelliklerinden yola çıkarak âşık tarzı Türk halk şiiri hakkında değerlendirme yapınız.

Şairin Biyografisi

KARACAOĞLAN (?-?), XVII. yüzyılda Toroslarda yaşadığı kabul edilen Türkmen saz şairidir. Yaşamı üzerine kesin bilgiler yoktur. Şiirlerini günlük konuşma diliyle yazdı. Yöresel sözcükleri, deyimleri ve benzetmeleri etkili bir biçimde kullandı. İçten bir üslubu vardır. Ayrılık, gurbet, sıla özlemi, ölüm ve doğa şiirlerinde değindiği konulardır. Şiirlerinde yalnızca hece ölçüsünü kullandı. Aynı çağda yaşamış diğer saz şairlerinin aksine divan şiirinden etkilenmedi. Şiirleri birçok araştırmacı tarafından derlendi ve kitap hâline getirildi.

Karacaoğlan'ın temsilî resmi

Sınıf İçi Etkinlik

Aşağıda verilen şiirlerin nazım biçimlerini ve nazım türlerini şiirlerin altındaki yerlere yazınız.

Benim yârim gide gide donandı
İkrar verdi cahil gönlüm yandı
Ay da geldi orta yeri dolandı
Seherin yelleri esti gelmedi
Karacaoğlan

Nazım biçimi

Nazım türü

Gel dilber kan eyleme
Seni kandan kıskanırım
Doğan aydan esen yelden
Seni günden kıskanırım
Âşık Ömer

Nazım biçimi

Nazım türü

Bir yiğit okunu almış eline
Başın komuş yiğitliğin yoluna
Kalkan paralana zırhlar deline
Kanlı gömlek koç yiğide don olur
Köroğlu

Nazım biçimi

Nazım türü

Elimde sazım ağlar
Kolumda bazım ağlar
Çek bayraktar bayrağı
Sılamda kuzum ağlar
Anonim

Nazım biçimi

Nazım türü

Bre ağalar bre beyler
Ölmeden bir dem sürelim
Gözümüze kara toprak
Dolmadan bir dem sürelim
Karacaoğlan

Nazım biçimi

Nazım türü

İki turnam gelir aklı karalı
Birin şahin vurmuş birin yaralı
O yavruya sorun aslın nereli

Katar katar olmuş gelir turnalar
Eğrim eğrim ne hoş gelir turnalar
Anonim

Nazım biçimi

Nazım türü

Halk Edebiyatına Giriş, Şükrü Elçin

Metne Hazırlık

1. Divan şiiri ile ilgili genel ağdan ve kaynaklardan araştırma yapınız. Divan şiiri konulu afiş ve pano hazırlayınız. Müzikten, sahne sanatlarından ve görsel sanatlardan yararlanarak çalışmalarınızı okulunuzda sergileyiniz.

12. Metin

GAZEL

Meni cândan usandurdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhumdan murâdum şem'i yanmaz mı

Kamu bîmârınâ cânân devâ-yı derd eder ihsân
Niçün kılmaz mana dermân meni bîmâr sanmaz mı

Gamum pinhân dutardum men dediler yâre kıl rûşen
Desem ol bî-vefâ bilmen inanur mı inanmaz mı

Şeb-i hicrân yanar cânum töker kan çeşm-i giryânum
Uyadur halkı efgânım kara bahtum uyanmaz mı

Gül-i ruhsârına karşu gözümden kanlu ahar su"
Habîbim fasl-ı güldür bu ahar sular bulanmaz mı

Degüldüm men sanâ mâ'il sen etdün aklumı zâyil
Mana ta'n eyleyen gâfil seni görgeç utanmaz mı

Fuzûlî rind-i şeydâdur hemîşe halka rüsvâdır
Sorun kim bu ne sevdâdur bu sevdâdan usanmaz mı

Ölçü: Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

Fuzulî Divanı

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bîmâr: Hasta.

bî-vefâ: Vefasız.

cefâ: Bir başkasına verilen aşırı eziyet ve sıkıntı.

çeşm-i giryân: Ağlayan göz.

devâ-yı derd: İlaç, merhem.

efgân: Acıyla haykırma, inleme.

fasl-ı gül: Gül mevsimi, ilkbahar.

felek: Gök, âlem.

gam: Keder, üzüntü.

görgeç: Görünce.

gül-i ruhsâr: Yanağın kırmızılığı.

ihsan: İyilik, lütuf.

hemîşe: Devamlı.

kamu: Bütün.

mâ'il: Meyilli, istekli.

pinhân: Gizli, gizli saklı.

rind-i şeydâ: Aşk yüzünden çılgına dönmüş, dünya işlerini hoş gören âşık.

rûşen: Açık, belli, parlak.

şeb-i hicrân: Ayrılık gecesi.

şem': Mum.

uyadur: Uyarır.

ta'n eylemek: Ayıplamak.

zayil etmek: Sona erdirmek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, divan edebiyatı sanatçısı Fuzulî'nin aşkı ve aşktan duyulan acıyı dile getirdiği bir şiiridir. Şair, şiirinde sevgilinin vefasızlığından ve kendi çaresizliğinden söz etmiştir.

Divan edebiyatı, Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da İslam etkisinde gelişmiş ve XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşan Tanzimat edebiyatına kadar devam etmiş edebî bir dönemdir.

Divan edebiyatında şiir önemli bir yer tutmuştur. Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar şiirde sıklıkla kullanılmıştır. Şiirlerde söz sanatlarına fazlaca yer verilmiştir. Divan şiirinde dil sanatlıdır. Şairler aynı konuları ortak kavramlarla anlatmak zorunda olduklarından farklı hayallerden ve imgelerden yararlanma yoluna gitmişlerdir. Bu durum da dilin ağırlaşmasına yol açmıştır.

Divan şiirinde en çok kullanılan nazım birimi beyittir. Beyitler kendi içinde anlam bütünlüğüne sahiptir. Şiirin bütününde değil parçada yani beyitte anlam bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Aruz ölçüsünün kullanıldığı şiirlerde Arap ve Fars edebiyatından alınan kaside, rubai ve mesnevi; Türklere ait şarkı ve tuyuğ gibi nazım biçimleri kullanılmıştır. Şiirler, genellikle tam ve zengin kafiye ile yazılmış, redif de kullanılmıştır.

Divan edebiyatının bilinen ilk temsilcisi Hoca Dehhani'dir. Divan edebiyatının önemli sanatçıları XIII. yüzyılda Şeyyad Hamza; XIV. yüzyılda Ahmedî, Süleyman Çelebi; XV. yüzyılda Şeyhî, Ahmet Paşa, Necati; XVI. yüzyılda Fuzulî, Bâkî; XVII. yüzyılda Nef'î, Nailî, Nâbî; XVIII. yüzyılda Nedim, Şeyh Gâlip; XIX. yüzyılda Enderunlu Vâsıf ve Leskofçalı Gâlip sayılabilir.

Okuduğunuz şiir bir gazeldir. **Gazel** divan şiirinin nazım biçimidir. Gazelin nazım birimi beyittir. Gazeller genellikle 5-15 beyit arasında yazılır. Gazelin kafiyelenişi "aa, ba, ca, da, ea ..." şeklindedir. Bazı gazellerde iç kafiyeye de yer verilir. Dize ortaları kafiyeli olan, ortadan ikiye bölününce dörtlüğe dönüşebilen bu tür gazellere **musammat gazel** denir. Gazeller aruz ölçüsüyle ve bu ölçünün her kalıbıyla yazılır. Gazel konu bakımından halk edebiyatındaki koşmayla benzerlik gösterir. Aşk, sevgilinin güzelliği, âşığın çektiği eziyet, ayrılığın verdiği acı gibi bireysel konular gazellerde ele alındığı gibi toplumsal olaylar veya bir düşünce de ele alınabilir.

Gazelin beyitlerine şu adlar verilir:

Matla	Gazelin ilk beytidir.
Makta	Gazelin son beytidir. Makta beytinde genellikle şairin mahlası yer alır.
Beytü'l-gazel	Gazelin en güzel beytine denir. Beytü'l-gazele **şah beyit** de denir.
Yek-avaz gazel	Bütün beyitleri aynı güzellikte söylenmiş gazellerdir.
Yek-ahenk gazel	Bütün beyitleri konu ve anlam bütünlüğü taşıyan gazellerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz şiiri tema yönünden inceleyiniz. Şiirde birden fazla temanın yer almasının nedenlerini kullanılan nazım biçimi ve dönemin anlayışı açısından açıklayınız.

2. Metnin söyleyicisini ve söyleyicinin hitap ettiği kişiyi tespit ediniz.

3. Söyleyici, içinde bulunduğu durumdan niçin şikâyetçidir?

4. Şair, bu gazeli ilahi bir aşkla mı yoksa beşerî bir aşkla mı yazmıştır? Açıklayınız.

5. "Cefâ, bîmâr, cânân, devâ-yi derd, şeb-i hicrân, çeşm-i giryân" gibi kelime ve kelime gruplarının kullanılmasını divan şiirinin dil ve sanat anlayışı açısından değerlendiriniz.

6. Şiirin matla ve makta beyitlerini bulunuz.

7. Şiirde beyitlerin yerini değiştiriniz. Bu değişikliğin, şiirin anlamı ve düşüncenin sıralanması açısından bir değişiklik oluşturup oluşturmadığını tespit ederek değerlendiriniz.

8. "Şeb-i hicrân yanar cânum töker kan çeşm-i giryânum / Uyadur halkı efgânım kara bahtum uyanmaz mı" beytindeki tenasüp sanatını bulunuz, bu sanatın şiirin anlamına katkılarını açıklayınız.

9. Okuduğunuz gazelin beyitleri dörtlük biçimine de dönüştürülebilmektedir. Böyle olunca dize ortalarındaki kafiye dizilişi dize sonlarında yeni bir kafiye dizilişine dönüşmektedir.

10. Aşağıdaki örnekte verildiği gibi siz de gazeli bu şekilde dörtlüklere çevirerek dörtlüklerdeki kafiye, redif ve kafiye düzenini takip eden sayfadaki tabloya yazınız.

Fuzûlî rind-i şeydâdur
hemîşe halka rüsvâdır
Sorun kim bû ne sevdâdur
bu sevdâdan usanmaz mı

Beyitler	Kafiye ve Redifler	Kafiye Düzeni
1. beyit	....	
2. beyit	....	
3. beyit	....	
4. beyit	....	
5. beyit	....	
6. beyit	....	
7. beyit	....	

Şairin Biyografisi

Fuzulî'nin temsilî resmi

FUZULÎ (1483?-1556), divan edebiyatı şairidir. Fuzulî'nin yaşamı üzerine bilinenler çok azdır. Irak'ın Hille bölgesinde doğmuş olabileceği düşünülmektedir. Bütün ömrünü Bağdat ve çevresinde geçirdi, Kerbela'da vefat etti. Asıl adı Mehmet'tir. Şah İsmail'in Bağdat'ı fethetmesinden sonra Bağdat'ta bulunduğu, Şah İsmail adına yazdığı *Beng ü Bâde* adlı mesnevisinden anlaşılmaktadır. Kanunî Sultan Süleyman 1534'te Bağdat'ı fethettiğinde Fuzulî, padişaha kaside sundu ve kendisine evkaf dairesinden aylık bağlandı. Bu dönemde orduyla Bağdat'a gelen Hayalî, Taşlıcalı Yahya gibi şairlerle de tanıştı. Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dilde manzum ve mensur eserler verdi. Türkçe eserlerini Azerbaycan Türkçesiyle yazdı. Şiirlerinde ilahi aşkı, ehlibeyte duyulan özlemi ve ayrılık acısını konu edindi. Şiirlerinde vahdetivücudu ve Allah'a kavuşma isteğini dile getirdi. Divan edebiyatında ilahi aşkı en fazla işleyen şairdir. İçten ve lirik bir üslubu vardır.

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *Divan, Beng ü Bâde, Leylâ vü Mecnûn, Kırk Hadis, Su Kasidesi* (Türkçe yazılmış manzum eserler); *Hadikatü's-Süeda, Mektubat, Şikâyetnâme* (Türkçe yazılmış mensur eserler); *Divan, Enîs'ül-Kalb* (Farsça manzum eserler); *Rind ü Zâhid, Risale-i Muamma* (Farsça mensur eserler); *Divan* (Arapça manzum eser); *Matlaü'l-İtikad* (Arapça mensur eser).

Metne Hazırlık

• Kanaatkâr olmakla ilgili ayetleri, hadisleri, özlü sözleri ve atasözlerini genel ağdan ve kaynaklardan araştırınız. Bunları sınıfınıza getirip arkadaşlarınıza okuyunuz. Düşüncelerinizi belirtiniz.

13. Metin

GAZEL

Fermân-ı aşka cân ile var inkıyâdumuz
Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdumuz

Baş egmezüz edânîye dünyâ-yı dûn içün
Allâhadur tevekkülümüz itimâdumuz

Biz müttekâ-yi zer-keş-i câha tayanmazuz
Hakkun kemâl-i lutfınadur istinâdumuz

Zühd u salâha eylemezüz ilticâ hele
Tutdı egerçi âlem-i kevni fesâdumuz

Meyden safâ-yi bâtın-ı humdur garaz hemân
Erbâb-ı zahir anlayamazlar murâdumuz

Minnet Hudâya devlet-i dünyâ fenâ bulur
Bâkî kalur sahîfe-i âlemde adumuz

Ölçü: Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'îlü/Fâ'ilün

Bâkî Divanı

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âlem-i kevn: Varlık, dünya.
devlet-i dünyâ: Dünyanın mutluluğu.
dünyâ-yı dûn: Sefil dünya.
edânîye: Sıradan, bayağı, alçak kimseler.
egerçi: Her ne kadar, gerçi.
erbâb-ı zahir: Sadece dış yüzü görenler, dinin sadece şeklinde kalan kimseler.
fenâ bulmak: Yok olmak, geçip gitmek.
fermân-ı aşk: Aşkın fermanı.
fesâd: Doğal hâlden çıkma, bozulma, bozukluk.
garaz: Maksat, amaç.
hükm-i kazâ: Herhangi bir hususta Allah'ın isteğinin, iradesinin yerini bulması hakkındaki hüküm ve karar.
inkıyâd: Boyun eğmek, itaat etmek.
istinâd: Dayanmak, güvenmek.
itimâd: Güven, emniyet.
kemâl-i lutf: İyiliğin, hoşluğun büyüklüğü.
minnet: Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma.
müttekâ-yi zer-keş-i câh: Rütbenin, iktidarın altın işlemeli koltuğu.
safâ-yi bâtın-ı humd: Küpün içinin saflığı, kedersizliği.
sahife-i alem: Âlem sayfası, dünya yaşamı.
tevekkül: Herhangi bir işte elinden geleni yapıp daha sonrasında Allah'a bırakma.
zer-keş: Altın işlemeli.
zühd u salâh: Sofuluk ve gözü kapalı dindarlık.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz gazelde şair, aşkın sonsuzluğu, dünyadan el ayak çekme, Allah dışında kimseye minnet etmeme, kanaatkâr olma, Allah'ın lütfunu dileme, her şeye aşk gözüyle bakma gibi mutasavvıf şairlerin ele aldığı konulara değinmiştir.

Gazeller işlenen konulara göre şöyle sınıflandırılır:

Âşıkane gazel	Aşkı, sevgiyi konu edinen gazellerdir. Lirik bir anlatımı vardır. Fuzulî bu tür gazeller yazmıştır.
Rindane gazel	Dünyaya ve hayata aldırış etmemeyi, yaşamaktan zevk almayı konu edinen gazellerdir. Bâkî bu tür gazeller yazmıştır.
Şûhâne gazel	Aşkın zevklerini şuh bir tavırla konu edinen gazellerdir. Nedim bu tür gazeller yazmıştır.
Hikemî gazel	Düşünceye dayalı konuları ele alan gazellerdir. Nâbî bu tür gazeller yazmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metindeki "Bâkî kalur sahîfe-i âlemde adumuz" dizesindeki altı çizili kelimelerin anlamını dizenin bağlamından tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu sözlüklerden kontrol ediniz.

2. Şiirin makta beytinde "Bâkî" kelimesi aynı zamanda şairin de mahlasıdır. Bu kelimedeki edebî sanat nedir? Açıklayınız.

3. Mahlasta edebî sanat kullanılmasını şairin edebî yönü açısından değerlendiriniz.

4. Okuduğunuz gazelin söyleyicisini tespit ediniz.

5. Bu gazel ile Fuzulî'nin gazelini söyleyici açısından karşılaştırınız.

6. Şiirdeki açık ve örtük iletilere örnek gösteriniz.

7. Şiirin ilk beytinde söyleyici, kimi padişah olarak belirtmiştir? Niçin?

Şairin Biyografisi

BÂKÎ (1526-1600), XVI. yüzyıl divan edebiyatı şairidir. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mahmud Abdülbâki'dir. Medrese eğitimi aldı. Kadılık ve kazaskerlik görevlerinde bulundu. En büyük isteği şeyhülislam olmaktı fakat bu isteğine kavuşamadan vefat etti. "Sultanü'ş-Şuara" (Şairler Sultanı) lakabıyla anıldı. Şiirlerinde genellikle din dışı konuları işledi. Aşk, yaşama zevki ve doğa şiirlerinin başlıca konularıdır. Şiir tekniği açısından ustadır. Şiirlerinde İstanbul Türkçesini kullandı. Ahenk ve musikiye önem verdi, kelime seçiminde titiz davrandı. Kaside ve gazel nazım biçimlerini tercih etti. Şiirlerinde söz sanatlarını, kelime oyunlarını, hayalleri ve mazmunları fazlaca kullandı.

Bakî'nin temsilî resmi

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *Divan, Kanunî Mersiyesi* (manzum eserler); *Fazâ'ilü'l-Cihad, Fazâil'i-Mekke, Hadîs-i Erbain Tercümesi* (mensur eserler).

Metne Hazırlık

• Aşağıdaki kelimelerle ilgili sınıfınızda hazırlıksız konuşmalar yapınız.

Övgü	Yergi	Methiye	Beğeni	Eleştiri

14. Metin

KASİDE

SULTÂN MURÂD HÂN
(aleyhirrahmetüvelgufrân)

1. Esti nesîm-i nevbahâr açıldı güller subh dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem

2. Erdi yine ürd-i behişt oldu hevâ anber sirişt
Âlem behişt ender behişt her kûşe bir bâğ-ı İrem

3. Gül devri ayş eyyâmıdır zevk u safâ hengâmıdır
Âşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde dem

(…)

18. Ol âfitâb-ı saltanat ol şehsüvâr-ı memleket
Cem bezm ü Hâtem-mekremet memdûh-ı esnâf-ı ümen

19. Ablak-süvâr-ı rûzgâr-âşûb-ı Rûm u Zengbâr
Leşker-şikâr-ı kâm-kâr Behrâm-ı Âferîdûn-alem

20. Pîrâye-i mülk ü milel sermâye-i dîn ü düvel
K'olmuş nasîbi tâ ezel tâc-ı Ferîdûn taht-ı Cem

21. Hâkân-ı Osmânî-neseb kim münderic zâtında hep
İslâm-ı Fârûk-ı Arab ikbâl-i Pervîz-i Acem

Stanislaw Chlebowski (Sıtanisvah Leboski), *Sultan IV. Murad'ın Bağdat Seferi*

22. Sultân Murâd-ı kâmrân-efsürde vü kişversitân
Hem pâdişeh hem Kahramân sâhibkırân-ı Cem haşem
(…)

25. Şâhâne meşreb Cem gibi sâhibkırân Rüstem gibi
Hem Îsâ-yı Meryem gibi ehl-i dil ü ferhunde dem
(…)

32. Sen bir şeh-i zîşânsın şâhenşeh-i devrânsın
Yanî ki sen hâkânsın devrinde ben Hâkânî'yim
(…)

34. Sözde nazîr olmaz bana ger olsa âlem bir yana
Pürtumturâk u hoş edâ ne Hâfızım ne Muhteşem
(…)

36. Nefî yeter davâyı ko dünyâ ile kavgâyı ko
Eflâke istiğnâyı ko hâke yüzün sür lâcerem

37. Kaldır elin eyle duâ buldu kasîden intihâ
Şimdi duâ etmek sana hem müstehabdır hem ehem
(…)

39. Tâ ki cihân mamûr ola geh emn ü geh pür şûr ola
İkbâl ile mesrûr ola ol Husrev-i vâlâ himem
(...)

Nef'î Divanı

Ölçü: Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ablak-süvâr-ruzgâr: Dönemin rüzgâr gibi at binicisi.

afitab: Güneş.

anber-sirişt: Amber gibi güzel kokulu.

ayş: Eğlenme.

bâğ-ı İrem: Efsaneye göre Ad kavminden Şeddat'ın cennete benzeterek yaptırdığı bahçe.

behişt: Cennet.

behişt ender behişt: Cennet içinde cennet.

Behram: İranlı büyük hükümdar.

bezm ü Hâtem-mekremet: Arap Hâtem-i Tâî gibi cömert kişinin sohbet meclisi.

Cem: İran hükümdarlarından biri.

eflâk: Gökler.

ehl-i dil ü Ferhunde: Mübarek gönül adamı.

eyyâm: Zaman, devir.

geh: Zaman, vakit.

ger: Eğer.

Hakânî: 1. Hakan'a mensup. 2. XII. yüzyılda yaşamış İranlı ünlü kaside ustası.

hengâm: Zaman, mevsim.

hevâ: İstek, arzu.

husrev-i vâlâ himem: Hükümdarın yardım kumaşı.

İslâm-ı Farûk-ı Arap: Arap dünyasının müslümanlığı.

istiğnâ: Tokgözlülük, nazlanma.

Kahraman: Rüstem'in yendiği İran kahramanı.

kûşe: Köşe.

lâcerem: Mutlaka.

leşker-şikâr-ı kam-kâr: Ordu avlayan sefa sürücüsü.

memdûh-ı esnâf-ı ümen: Güvenilir ve çalışkanların övgüsü.

mesrur: Sevinçli, mutlu.

Muhteşem: 16. yüzyılda yaşamış İranlı ünlü kaside ve gazel ustası.

münderic: Toplanmış.

müstehap: Farz, sevap kazanılan iş.

nesîm-i nevbahâr: İlkbahar rüzgârı.

Pervîz-i Acem: Fars hükümdarı Pervîz.

Pîrâye-i mülk ü milel: Memleketin ve milletin süsü.

pür: Dolu.

pürtumturâk: Çok gösterişli.

sâhibkırân: Uğurlu olarak bilinen Zühre (Venüs) ve Müşteri (Jüpiter) yıldızlarının aynı burç ve aynı derecede oldukları kutlu zamanda doğan kimse, böyle bir zamanda tahta çıkan çok başarılı hükümdar.

sirişt: Huy, mizaç.

subh: Sabah.

şâhenşeh-i devrân: Zamanın padişahlar padişahı.

şeh-i zîşân: Şanlı hükümdar.

şehsüvâr-ı memleket: Memleketin usta binicisi.

ürd-i behişt: Nisan ayı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin 40 beyitten oluşan bir şiirdir. Övgü ve yergi şairi olarak büyük üne sahip Nef'î bu kasidede Padişah IV. Murat'ı övmüştür. **Kaside** divan şiirinde din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan bir nazım biçimidir. Kasidenin beyit sayısı 33-99 arasındadır. Kaside aruz ölçüsüyle yazılır. Kafiye şeması gazelin kafiye şemasıyla aynıdır: "aa, ba, ca, da, ea..." Kasidenin ilk beytine **matla**, son beytine **makta**, en güzel beytine **beytü'l-kasid**, şairin mahlasının veya adının geçtiği beyte **taç beyit** adı verilir.

Kasidenin bölümleri şunlardır:

Nesib veya Teşbib	Kasidenin giriş bölümüdür. Bu bölümde mevsimlerin, çeşitli varlıkların, savaş, bayram gibi olay ve durumların tasviri yapılır. Kasideler bu bölümde yapılan tasvirlere göre çeşitli adlar alır. Okuduğunuz metindeki 1, 2 ve 3. beyitler kasidenin nesib-teşbib bölümüdür.
Girizgâh	Asıl konuya geçmeden önce söylenen beyittir. Kasidenin nesib bölümünden asıl bölüm olan methiye bölümüne geçilirken söylenir. Bu bölüm, iki bölümü birleştiren basamak görevindedir. Okuduğunuz metindeki 18, 19, 20, 21. beyitler girizgâh beytidir.
Methiye	Kasidenin sunulduğu kişinin övüldüğü bölümdür. Kasidenin asıl bölümüdür. Okuduğunuz metinde 22 ve 25. beyitler methiye bölümünde yer almaktadır.

Tegazzül	Kasideye aynı ölçü ve uyakla yazılmış bir gazelin eklendiği bölümdür. Bu bölümün her kasidede bulunması zorunlu değildir.
Fahriye	Kasidede şairin kendisini ve sanatını övdüğü bölümdür. Okuduğunuz metindeki 32 ve 34. beyitler fahriye bölümündeki beyitlerdir.
Taç beyit	Şairinin mahlasının yer aldığı bölümdür. Okuduğunuz metindeki 36. beyit, kasidenin taç beytidir.
Dua	Kasidenin son bölümüdür. Bu bölümde övülen kişiyle ilgili iyi dileklerde bulunulur, kişiye dua edilir. Okuduğunuz metindeki 37 ve 39. beyitler dua bölümünün beyitleridir.

Kasideler konu bakımından sınıflandırılabilir:

Hicviye	Bir kişiyi, olayı, durumu eleştirmek için yazılan kasidelerdir.
Mersiye	Ölen bir kişinin ardından duyulan üzüntüyü dile getirmek için yazılan kasidelerdir.
Cülusiye	Padişahların tahta çıkışını kutlamak için yazılan kasidelerdir.
Methiye	Devlet büyüklerini övmek için yazılan kasidelerdir.
Münacat	Allah'a yakarış için yazılan kasidelerdir.
Naat	Hz. Muhammed'i, dört halifeyi, din büyüklerini övmek için yazılan kasidelerdir.
Tevhit	Allah'ın birliğini anlatan kasidelerdir.

Kasideler, giriş bölümündeki konuya, tasvire ve kasidedeki rediflere göre de adlandırılır. Kış mevsiminden söz eden kasideye ***şitaiyye,*** bayramdan söz eden kasideye **ıydiye**, bahar ayından söz eden kasideye **bahariyye**, ramazan ayından söz eden kasideye **ramazaniyye** denir. Örneğin Fuzulî'nin bir kasidesinde "su" kelimesi redif olarak kullanıldığı için kaside, *Su Kasidesi* olarak adlandırılır.

Divan şiirinde gazel, mesnevi ve kasideden başka kıt'a ve müstezat da beyitlerle kurulan nazım biçimleridir. **Kıt'a**lar "xa-xa" şeklinde kafiyelenen ve iki beyitten oluşan bir nazım biçimidir. **Müstezat** ise gazelin beyitlerinin her bir dizesine kısa bir dize eklenerek yazılır. Kısa dizelere **ziyade** denir. Kısa dizelerin kafiye düzeni de gazeldeki kafiye düzeni gibidir. Müstezat, aruzun özel bir kalıbıyla yazılır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Kasidenin nesib bölümünde neyin tasviri yapılmaktadır? Açıklayınız.

2. Nesip bölümünde ele alınan konuya göre bu kasideye bir isim veriniz.

3. Yazıldığı dönemin siyasi ve kültürel değerleri metnin oluşumunu nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

4. Söyleyici, padişahı hangi yönleriyle övmektedir? Örnekler veriniz.

5. Okuduğunuz kasidenin dilinin ağır olmasının nedenleri nelerdir? Düşüncelerinizi belirtiniz.

6. Yazılış amacına göre bu kasideyi adlandırınız.

7. Kasidede şair, doğrudan övgüye başlamayıp nesib bölümüne neden ihtiyaç duymuştur? Açıklayınız.

8. Kasidenin 22. beytindeki telmih sanatını açıklayınız.

9. Kasidenin kafiye dizilişini ve kafiye çeşitlerini bulunuz.

10. Kasideyi daha önce okuduğunuz gazellerle biçim ve içerik açısından karşılaştırınız.

11. Divan şairlerinin dönemin ileri gelenlerine veya devlet büyüklerine niçin övgü amaçlı şiirler yazdığını açıklayınız.

12. Okuduğunuz bu kaside yazıldığı dönemin gerçekliğini sizce yansıtıyor mu? Metinden örnekler vererek açıklayınız.

Şairin Biyografisi

NEF'Î (1570?-1635), XVII. yüzyıl divan edebiyatı şairidir. Erzurum'a bağlı Hasankale ilçesinde doğdu. Medrese eğitimi gördü. I. Ahmet Dönemi'nde İstanbul'a gelip padişahın ilgisini çekerek saraya girdi. I. Ahmet, I. Mustafa, II. Osman devirlerinde hükümdarlara ve devlet büyüklerine sunduğu kasidelerle tanındı. IV. Murat Dönemi'nin ünlü şairi oldu. Dili oldukça ahenklidir. Hayal gücü zengin bir şairdir. Arapça, Farsça kelime ve tamlamalara şiirlerinde fazlaca yer verdi. Divan şiirinde övgü ve yergi şairleri arasında ilk sırada yer aldı. Kaside nazım biçimini ustaca kullandı.

Nef'î'nin temsilî resmi

Sanatçının eserleri şunlardır: T*ürkçe Divan, Farsça Divan, Sihâm-ı Kazâ (Kaza Okları)* (manzum).

Sınıf Dışı Etkinlik

Aşağıdaki metinde Nef'î ile IV. Murat arasında geçen bir durum verilmiştir. Metinden yola çıkarak Nef'î'nin edebî kişiliğine yönelik değerlendirme yapınız.

(…)

Sultan Murat'ın kar üzerine söylediği bir mısraya Nef'î'nin verdiği cevap anlatılır. Sultan Murat, kar için "Bir gümüşden kal'adır ki habs olupdur anda âb" mısrasını söyler. Nef'î, buna karşılık "Çıkdı zerrîn top ile feth etdi anı âftâb" mısrasıyla cevap verir.

(…)

âb: Su

âftâb: Güneş.

kal'a: Kale.

zerrîn: Altın gibi sarı ver parlak olan.

Bir Mecmuada Bakî, Nevî ve Nef'î ile İlgili Bazı Latifeler, İbrahim Halil Tuğluk

Metne Hazırlık

• Şiirle müzik arasındaki ilişki hakkında görüşlerinizi sınıfınızda gerekçeleriyle belirtiniz.

15. Metin

ŞARKI

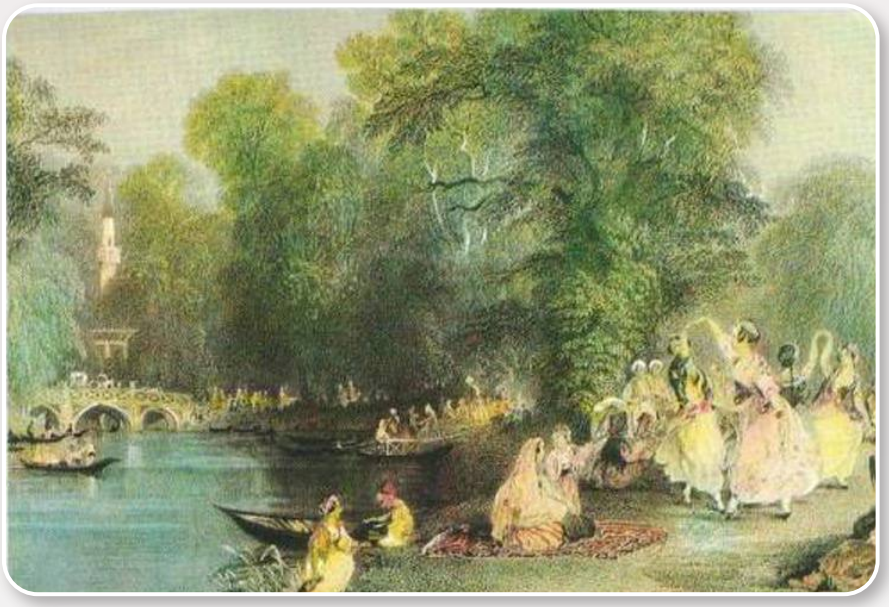

Thomas Allom (Tamıs Elım), İstanbul, Kâğıthane gravürü

Gülzâra salın mevsimidir geşt ü güzârın
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın
Dök zülfünü semmûr giyinsin ko izârın
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın

Bülbüllerin ister seni ey gonca-dehen gel
Gül gitdiğini anmayalım gülşene sen gel
Pâ-mâl-i şitâ olmadan iklîm-i çemen gel
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın

Sal hatt-ı siyâhkârın o ruhsâre-i âle
Semmûrunu kaplat bu sene kırmızı şâla
Al deste eğer lâle bulunmazsa piyâle
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın

Cennet gibi âlem yine her mîve firâvân
Sen mîve-i vaslın dahi etmez misin erzân
Uşşâka birer bûse edüp gizlice ihsân
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın

Bir mısra işitdim yine ey şûh-ı dil-ârâ
Bir hoşça da bilmem ne demek istedi ammâ
Ma'kûl dedi zann ederim onu Nedîmâ
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın

Nedim Divanı

Ölçü: Mef'ûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Fâûlün

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

erzân: Ucuz.

firâvân: Çok aşırı, bol.

geşt ü güzâr: Gezip dolaşma.

gonca-dehen: Gonca ağızlı.

iklîm-i çemen: Bahçe ülkesi.

izâr: Yanak.

köhne bahar: Sonbahar.

mîve: Meyve.

pâ-mâl-i şitâ: Kışın ayaklarının altında kalan.

ruhsâre-i âl: Kırmızı yanak.

semmûr: Samur hayvanının kürkü.

serv-i revân: Yürüyen selvi.

şûh-ı dil-ârâ: Neşeli sevgili.

uşşâk: Âşıklar.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin XVIII. yüzyıldaki sosyal yaşamı dile getiren bir şiirdir. Şair, Lale Devri'nde baharın gelmesiyle oluşan mutluluk hâlini şarkı nazım biçimiyle dile getirmiştir.

Şarkı; bestelenmek için yazılan, bentlerle kurulan bir nazım biçimidir. Bentler dörder mısradan oluşur. Şarkının bent sayısı 3-5 arasında değişir. Şarkılar bestelenmek için yazıldığından bent sayısı fazla değildir. Şarkılarda genellikle aşk, sevgi, eğlence, güzellik gibi din dışı konular işlenir. Şarkının kafiye düzeni "aaaa, bbba..." şeklindedir. Bazı şarkılarda ilk dörtlüğün ikinci ve dördüncü dizesi öteki bentlerin dördüncü dizesi olarak tekrarlanır; buna **nakarat** denir. Şarkıların güzel ve etkili dizesi, bentlerin üçüncü dizesidir. Bu dizeye **miyan** denir. Koşma ve türkülerin etkisiyle ortaya çıkan şarkı nazım biçimi Türklere aittir, Nedim'le özdeşleşmiştir.

Divan şiirinde rubai, tuyuğ, murabba, terkibibent ve terciibent de bentlerle kurulan nazım biçimleridir. **Rubai** tek dörtlükten oluşan ve "aaxa" şeklinde kafiyelenen bir nazım biçimidir. Tasavvufi, felsefi konularda yazılan rubai Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiştir. **Tuyuğ** ise tek dörtlükten oluşan bir diğer nazım biçimidir. Aruz ölçüsünün sadece "fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün" kalıbıyla yazılan ve "aaxa" şeklinde kafiyelenen tuyuğ, Türklerin divan şiirine kazandırdığı bir nazım biçimidir. **Murabba** dörder dizeli bentlerden oluşan nazım biçimidir. Bent sayısı 3-7 arasında değişebilir. Murabbanın kafiye düzeni "aaaa, bbba, ccca…" şeklindedir. Murabbada konu sınırlaması yoktur. **Terkibibent**, bent sayısı 5-10 arasında değişen ve her bendi 5-10 beyitten oluşan nazım biçimidir. Hayattan şikâyet, dinî ve tasavvufi, felsefi düşüncelerin işlendiği terkibibentte her bendin sonundaki beyit değişir. Bu beyte **vasıta beyti** denir. **Terciibent** ise şekil ve içerik yönünden terkbibentle aynı özelliklere sahip olan fakat vasıta beyti değişmeyip her bendin sonunda tekrarlanan nazım biçimidir.

Divan şiirinde XVI. yüzyılda görülen Türkiibasit akımı Türkçede sadeleşmeyi ileri sürmesi açısından önemlidir. Bu akımın önemli temsilcileri Aydınlı Visalî, Tatavlalı Mahremî ve Edirneli Nazmî'dir. Deyim ve atasözlerini şiirde kullanan bu şairler, anlaşılır bir Türkçe ile şiir yazmayı savunmuşlardır. Dilde sadeleşme çabaları, XVIII. yüzyılda Mahallîleşme akımının etkisiyle yerli unsurların, gelenek ve göreneklerin, şiirde halk söyleyişlerinin edebiyata girmesi ile hızlanır. Mahallîleşmenin öncüsü bu dönemde şiirlerinde yerli unsurları daha çok kullanan Nedim'dir. Divan şiirinde bu akımların dışında XVII. yüzyıldan itibaren görülen bir akım da sebkihindidir. Karmaşık mazmunlara, hayal oyunlarına, güç anlaşılır, alışılmadık benzetmelere dayalı bu akımın önemli sanatçıları Naili, Neşati, Şeyh Galip gibi şairlerdir.

Divan şiirinde kalıplaşmış anlamlar bazı kavramlara yüklenmiştir. Buna **mazmun** denir. Şiirlerde bazı kelimeler kullanılarak düşünceler hatırlatılır. Mazmun olarak kullanılan bu sözlerin içinde sanatlı anlam vardır. Örneğin divan şiirinde sevgilinin ağzı için "gül, gonca" gibi kelimeler kullanılır. Şiirde "gonca" denildiği

zaman "ağız" demeye gerek kalmaz. Mazmunlar zamanla genelleşmiştir. Mazmunlarda teşbih, istiare, hüsnütalil, mecazımürsel, tevriye, telmih gibi edebî sanatlar sıklıkla görülür.

Divan şiirinde kullanılan bazı mazmunlar şunlardır:

Ab	Çeşme veya gözyaşı için kullanılır.
Ahu	Ceylan, güzel gözlü olduğu için sevgiliye benzetilir.
Bülbül	Sürekli ağlayıp inleyen, durmadan sevdiğinin güzelliklerini anlatan âşık için kullanılır.
Elif	Arap alfabesinin ilk harfi olan elif, hafif eğik ve uzun olması yönüyle sevgilinin boyu için kullanılır.
Gonca	Küçük ve kırmızı olması nedeniyle sevgilinin ağzı için kullanılır.
Gül	Kokusu, bahar ayını müjdelemesi, acı veren dikenlerinin olması, zor elde edilmesi gibi özelliklerinden dolayı sevgili için kullanılır.
Hançer	Eğri olması, göz ve kirpikle birlikte âşığı etkilemesi yönünden kaş ve gamze için kullanılır.
İnci	Beyazlığı, parlaklığı ve güzelliği yönünden âşığı etkileyen diş için kullanılır.
Ceylan	Ceylan, ürkek olduğu için sevgiliye benzetilir.
Kılıç	Eğriliğinden dolayı sevgilinin süzgün veya manalı yan bakışıyla oluşan gamze için kullanılır.
Lal	Kırmızı ve değerli bir taş olduğu için sevgilinin dudağı ve âşığın ağlarken döktüğü kanlı gözyaşlarını ifade etmek için kullanılır.
Mercan	Sevgilinin ağzı için kullanılır.
Mızrak	Sevgilinin kirpikleri için kullanılır.
Müjgân	Göz kapaklarına dizilen kirpikler için kullanılır.
Ok	Sevgilinin kirpikleri için kullanılır.
Selvi	Uzun boyu ve rüzgârda yavaşça sallanması yönüyle selvi ağacı, sevgilinin boyu için kullanılır.
Sümbül	Sevgilinin saçı için kullanılır.
Yay	Sevgilinin kaşı için kullanılır.
Zincir	Sevgilinin saçı için kullanılır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz şiirin söyleyicisini ve hitap edilen kişiyi tespit ediniz.

2. Okuduğunuz şiirde ses akışını sağlayan unsurları bulunuz.

3. İkinci dörtlükte tenasüp sanatına örnekler gösteriniz.

4. "Cennet gibi âlem yine her mîve firâvân" dizesindeki edebî sanatı tespit ediniz.

5. Nedim'in bu şiirinde günümüzdeki günlük konuşma diline ait kelimeler var mı? Bu durumu Mahallîleşme akımı açısından değerlendiriniz.

6. Mısralardaki hecelerin açık ve kapalı hece özelliklerine göre sıralanışının ritme katkısı nedir?

7. Bu şiirde divan şiirinin içerik ve biçim özelliklerinin hangilerine ulaşılabilir? Tespit ediniz.

8. Şiirdeki mazmunlara örnekler bulunuz.

9. Nedim'in bu şiirinden o dönemin yaşamına ilişkin çıkarımlar yapınız.

10. Nedim'in biyografisini okuyarak bu şarkıyla Nedim'in yaşamı arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

Şairin Biyografisi

NEDİM (1680?-1730), XVIII. yüzyıl divan edebiyatı şairidir. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Ahmet'tir. Küçük yaşlarda medrese eğitimi aldı, Arapça ve Farsça öğrendi. Lale Devri ile özdeşleşen bir şairdir. Hem dil hem de içerik bakımından divan şiirine yenilikler getirdi. İstanbul Türkçesinin deyimlerine şiirlerinde yer verdi. Şiirlerinde zengin bir ses ve göz ahengi vardır. Kendi döneminin yaşantısını ve İstanbul görüntülerini şiirlerine yansıttı. Mahallîleşme akımının önde gelen temsilcilerindendir. Şarkı türünün gelişmesine katkıda bulundu. Şiirlerinde genellikle zevki ve aşkı ele aldı.

Sanatçının eseri: *Divan* (manzum).

Nedim'in temsilî resmi

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

1. Aşağıdaki cümlelerde yazımı yanlış olan kelimelerin altını çiziniz. Kelimelerin doğru şekillerini defterinize yazınız.

a. Andiçerek söylüyorum, ben, Buhara'nın -sözüne güvenilir- imamlarının birinden ve başkaca Nişaburlu bir imamdan işittim, ikisi de senetleriyle bildiriyorlar ki Yalavacımız kıyamet belgelerini, âhir zaman karışıklıklarını ve Oğuz Türklerinin ortaya çıkacaklarını söylediği sırada "Türk dilini öğreniniz; çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır." buyurmuştur.

b. Onları ilk söyliyenler sonrakilere, bunlar da daha sonrakilere bildirmişlerdir.

c. Gönül bağlamış olduğum şu işde Tanrıdan yardım isterim.

ç. Ağla göz yaşını sil melil melil

d. Hakk'a âşıkolan cânlar soyulur

2. Aşağıdaki parçada yer alan noktalama yanlışlarını tespit ediniz.

Şimdi, bundan sonra Muhammed oğlu Hüseyn, Hüseyn oğlu Mahmud der ki: "Tanrı'nın devlet güneşini Türk burçlarında doğdurmuş olduğunu ve onların milkleri üzerinde göklerin bütün teğrelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk adını verdi ve onları yeryüzüne ilbay kıldı. Zamanımızın Hakanlarını onlardan çıkardı; dünya milletlerinin idare yularını onların ellerine verdi; onları herkese üstün eyledi; kendilerini hak üzere kuvvetlendirdi. Onlarla birlikte çalışanı, onlardan yana olanı aziz kıldı ve Türkler yüzünden onları her dileklerine eriştirdi; bu kimseleri kötülerin –ayak takımının- şerrinden korudu.

3. Aşağıdaki dizelerde yer alan isim tamlamalarının altını çiziniz.

a. Su dibinde mâhi ile

b. Tûr Dağında Musa ile

c. Bilmişim dünya halini

4. Aşağıdaki dizelerde yer alan isim tamlamalarını tespit ediniz. Tamlamaların hangi isim tamlaması olduğunu ilgili kutucuğa yazınız.

a. Telgrafın tellerine kuşlar mı konar

b. Ağla göz yaşını sil melil melil

c. Kudret kalemini çekme kaşına

5. Aşağıdaki dörtlükte kesme işaretinin kullanım amacını ilgili kutucuğa yazınız.

Karac'oğlan der ki ölüp ölünce
Ben de güzel sevdim kendi halımca
Varıp gurbet ile vâsıl olunca
Dostlardan haberim al melil melil

6. Aşağıdaki dörtlükte altı çizili kelimeleri telaffuz ederken nelere dikkat edersiniz? Düşüncelerinizi sözlü biçimde dile getiriniz.

Gülzâra salın mevsimidir geşt ü güzârın
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın
Dök zülfünü semmûr giyinsin ko izârın
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın

7. Aşağıdaki parçada yer alan yay ayraç içindeki üç noktanın kullanım amacını söyleyiniz.

(…)
Sultân Murâd-ı kâmrân-efsürde vü kişversitân
Hem pâdişeh hem Kahramân sâhibkırân-ı Cem haşem
(…)
Şâhâne meşreb Cem gibi sâhibkırân Rüstem gibi
Hem Îsâ-yı Meryem gibi ehl-i dil ü ferhunde dem
(…)

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Anonim halk edebiyatının yaygın türlerinden olan mâni, Türkler tarafından ilgi gören bir nazım biçimidir. Mânilerde Anadolu insanının düşünceleri, duyguları, hayalleri kısaca hayatın her ayrıntısı yer alır. Her zamanda ve geniş bir konuda söylenen bu şiirler, Anadolu'da asırlarca devam ettirilen mâni söyleme geleneğini oluşturmuştur. Türkçemizde bile bu geleneği yansıtan "mâni yakmak" veya "mâni düzmek" deyimleri vardır.

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

İncelediğiniz metinler ve Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma bölümünde verilen bilgilerden hareketle bir mâni ve koşma yazınız. Mâni ve koşma yazarken aşağıda verilenleri göz önünde bulundurunuz.

Mâni Yazma Çalışmaları

- Mâninin biçim özelliklerine dikkat ediniz.
- Günlük konuşma dilini kullanınız.
- Hangi konuda ve temada mâni yazacağınıza karar veriniz.
- Yazma aşamalarında arkadaşlarınızla fikir alışverişi yapınız, öğretmeninizden yardım isteyiniz.
- Mânileri defterinize veya bağımsız kâğıtlara yazınız.

Koşma Yazma Çalışmaları

- Koşmanın biçim özelliklerine dikkat ediniz.
- Hangi konu ve temada koşma yazacağınıza karar veriniz.
- Koşmayı güzelleme, koçaklama, taşlama veya ağıt türlerinden birini esas alarak yazınız.
- Yazma aşamalarında arkadaşlarınızla fikir alışverişi yapınız, öğretmeninizden yardım isteyiniz.
- Koşmalarınızı defterinize veya bağımsız kâğıtlara yazınız.

Yazdığınız mâni ve koşmaları sınıfınızda arkadaşlarınızla ve öğretmeninizle sözlü olarak değerlendiriniz. Mâni ve koşmalarınızı sınıf panosunda, okul panolarında sergileyiniz; dergi ve gazetelerde yayımlayınız. Sosyal medyada, genel ağdaki güvenilir sitelerde mâni ve koşmalarınızın yayımlanmasını sağlayınız.

Sınıf İçi Etkinlik

Şair Melih Cevdet Anday'ın şiir yazma süreciyle ilgili kendisine yöneltilen soruya verdiği cevap diğer sayfada verilmiştir. Metni okuyunuz. Metinde şiir yazmayla ilgili açık ve örtük iletileri tespit ederek defterinize yazınız.

(…)

Şiir yazma süreci nasıl bir süreçtir? Hangi evrelerden geçerek tamamlanır bir şiir?

"Yadırgatıcı yanıtlar da verebilirdim. Önce, bir yanılgıyı ortadan kaldırarak başlayayım sözüme: Şiir önce düşünüp planlamak, sonra da bu planlanmış düşünceleri kâğıda dökmek değildir bence. Şiir, yazılırken ortaya çıkan bir şeydir. Yani, yaratıcılık ancak çalışma sırasında olabilir. Onun için, başlamalı bir şiire, şiirin nereye gideceğini de merakla izlemeli... O zaman insanın aklında, kafasında çeşitli olanaklar belirir. Şiirin şuraya mı gitmesi doğru olur, bu yana gitmesi mi, gibi... Şair onlardan birini ya da ikisini yeğleyerek çalışmasını o yönde düzenler. Dolayısıyla ortaya çıkan, yadırgatıcı dediğim sonuç şu: Şiir, çalışırken yaratılan bir şeydir. Ressam için de yonutçu için de böyledir. Yonutçu taşı kırarken biçime nasıl varacağını da denetler boyuna. Ressam da öyledir. Sanıyorum ki ressamlar da yonutçular da çalışmanın sonuna doğru buluyorlar yapacakları şeyleri... Evet, kendine özgü bir yaratım süreci..."

Nasıl Yazıyorlar?, Ahmet Köklügiller

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Şiir, insanların asırlardır tercih ettiği bir anlatım yoludur. Şiirin tanımını kesin bir şekilde yapmak zordur. TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünde "Zengin imgelerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan yazınsal anlatım biçimi." şeklinde tanımlanan şiir kendine özgü niteliklere sahiptir. Ayrıca estetik ayrıntıları fazlaca içerir.

Derleme

Derleme seçerek toplama, bir araya getirme anlamına gelir. Halk edebiyatı ürünleri olan masallar, destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri vb. derlenerek yazıya geçirilen sözlü ürünlerdir. Bu ürünler belli bir zamanda, belli bir yerde, belli yöntemlerle kaynak kişilerden sözlü veya yazılı şekilde kayıt altına alınır.

Mâniler de derleme yöntemiyle yazıya geçirilir. Derlenen mâniler konularına göre sınıflandırılır. Derlemede ürünü kayıt altına alma işi belli bir plana göre yapılır. Bir derleme yapılırken kaynak kişiyle yapılan tüm konuşmalar ses ya da görüntü kayıt cihazları ile kaydedilir. Ayrıca kaynak kişinin adı, soyadı, yaşı gibi kişisel bilgileri de kayıt altına alınır. Kaynak kişilerle yapılacak görüşmede kullanılacak sorular önceden hazırlanır. Notlar alınır.

Şiir Dinletisi

Şiir okuma ve şiiri dinleyiciye sunma, belli kurallara göre yapılır. Bu kurallara göre hareket edilirse hem dinleyici kitlesi şiirden zevk alır hem de şiiri okuyan, yaptığı işten mutlu olur. Bir şairin ya da şairlerin eserlerinin çeşitli mekân ve ortamlarda sesli biçimde dinleyicilere sunulmasına **şiir dinletisi** denir. Şiir dinletisinde amaç, okunan şiirlerle dinleyicide estetik bir haz uyandırmaktır. Şiir dinletisinde başarılı olmak için şiirleri okuyacak kişi, kendi ses tonuna ve duygu dünyasına uygun şiirleri seçer. Şiir dinletisinde okunacak şiirlere uygun müzikleri tespit etmek önemlidir. Ayrıca okunulacak şiirler uygun resim, fotoğraf, video gibi görsel unsurlarla desteklenir.

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Sınıfınızda üç grup oluşturunuz. Aşağıdaki yönlendirmeleri dikkate alınız.

1. grup: Aile büyüklerinden veya başka kişilerden mâniler derleyiniz. Derlediğiniz mânileri konularına göre sınıflandırarak sınıfınızda arkadaşlarınıza okuyunuz.

2. grup: Halk şiiri nazım biçimlerinden (koşma, semai, varsağı, destan, türkü, mâni, ilahi, nefes vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlayınız ve sununuz.

3. grup: Divan şiiri nazım biçimlerinden (gazel, kaside, şarkı, rubai, terkibibent vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlayınız ve sununuz.

İzlediğiniz sunumlardan sonra şiirlerin ahenk unsurları, ses akışları ve hissettirdikleri ile ilgili çıkarımlarda bulununuz.

Ünite Özeti

3. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "Bâkî, nefes, Geçiş Dönemi, *Atabetü'l-Hakâyık*, Kaşgarlı Mahmut, anonim, Destan Dönemi, koşuk, *Divân-ı Hikmet*, varsağı" **ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.**

1. ..... tarafından XI. yüzyılda yazılan *Divânu Lugati't-Türk*, Türkçenin ilk sözlüğüdür.
2. İslamiyet'in kabulünden önceki Türk edebiyatına ..... de denilmektedir.
3. Sagu, koşuk, destan ve sav, İslamiyet'in kabulünden önceki Türk edebiyatının ..... ürünleridir.
4. ..... söyleyiş biçimi ve yapı yönünden halk edebiyatındaki koşmaya, içerik açısından da divan edebiyatındaki gazele benzer.
5. X. yüzyıl ile XIII. yüzyıl arasını kapsayan Türk edebiyatı dönemine ..... adı verilir.
6. "Hakikatlerin eşiği" anlamına gelen ..... Edip Ahmet Yüknekî tarafından yazılmıştır.
7. Bektaşi şairlerin yazdıkları tasavvufi şiir olan ....., özel bir makamla okunur.
8. XVI. yüzyıl divan edebiyatı şairi ....., Sultanü'ş-Şuara (Şairler Sultanı) lakabıyla anılır.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucuklara yazınız.

1. *Beng ü Bâde*	☐	a. Yunus Emre
2. *Budalanâme*	☐	b. Kaygusuz Abdal
3. *Kutadgu Bilig*	☐	c. Firdevsî
4. *Divân-ı Hikmet*	☐	ç. Hoca Dehhani
5. *Risaletü'n-Nushiyye*	☐	d. Hoca Ahmet Yesevî
6. *Şehnâme*	☐	e. Yusuf Has Hâcip
		f. Fuzulî

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D"**, yanlış olanların başına** "Y" **yazınız.**

1. ☐ Yunus Emre'nin asıl adı Alaattin Gaybî'dir.
2. ☐ Mâni, âşık tarzı halk edebiyatının en küçük nazım biçimidir.
3. ☐ Türkülerin çoğu, halkın sözlü geleneğinde doğup gelişir.

4. ☐ Koşma, 6+5 veya 4+4+3 duraklı ya da duraksız 11'li hece ölçüsüyle söylenir.
5. ☐ Kaside, halk şiirinde din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan bir nazım biçimidir.
6. ☐ Hikemî gazel, düşünceye dayalı konuları ele alan gazeldir.
7. ☐ Divan edebiyatı şairi olan Nef'î'nin *Sihâm-ı Kazâ (Kaza Okları)* adlı eseri bir methiyedir.
8. ☐ Şarkı beyitlerle kurulan bir nazım biçimidir.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Geçiş Dönemi eserlerinin adlarını yazınız.
2. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı Dönemi hakkında bilgilerimizin kaynakları nelerdir?
3. Anonim halk edebiyatı nazım biçimleri nelerdir?
4. Türklerin divan şiirine kazandırdıkları nazım biçimleri hangileridir?
5. Koşma ile ilahi arasındaki ortak yönler nelerdir?
6. Türk edebiyatında dinî konulara değinen şairlerimizden hatırladıklarınız hangileridir?
7. Şarkı ile türkünün benzer yönleri nelerdir?
8. *Divânu Lugati't-Türk*'ü kültür hazinemiz açısından değerlendiriniz.

D. Aşağıda özellikleri verilen nazım biçimlerinin adlarını ilgili alana yazınız.

1. Âşık edebiyatı nazım biçimlerindendir. Dörtlüklerle yazılır. Dörtlük sayısında bir sınırlama yoktur. Deprem, göç, sel gibi konular ele alınır. 11'li hece ölçüsüyle yazılır.

2. Beyitlerle kurulan divan edebiyatı nazım biçimidir. Kafiye düzeni gazelle aynıdır. Bir uzun, bir kısa dizeden oluşur. Kısa dizelere ziyade denir. Aruzun özel bir kalıbıyla yazılır.

3. Divan edebiyatı nazım biçimidir. İki beyitten oluşur. Beyitler "xa-xa" şeklinde kafiyelenir. Düşünceye dayalı konularda yazılır.

4. Âşık edebiyatı nazım biçimidir. 8'li hece ölçüsüyle ve dörtlüklerle söylenir. Dörtlük sayısı 3-5 arasındadır. Sevgi, doğa, güzellik gibi konuların ele alındığı bir nazım biçimidir. Özel bir ezgiyle söylenir.

5. Âşık edebiyatı nazım biçimidir. 8'li hece ölçüsü ve dörtlüklerle söylenir. Dörtlük sayısı 3-5 arasındadır. Kendine özgü bir ezgiye sahiptir. Şiirde "bre, hey, behey" gibi ünlemlere sıklıkla yer verilir.

6. Aşağıdaki mânilerin çeşitlerini harflerin karşısındaki alana yazınız.

a.	**b.**	**c.** .....
Deli koyun Deli kurt deli koyun Yârinden ayrılanın Adını deli koyun	İlkbahara yaz derler Şirin söze naz derler Kime derdim söylesem Bu dert sana az derler Kendin ettin kendine Yana yana gez derler	Kuş kafese girmiyor Buna aklım ermiyor Hiç boşuna ah çekme Annem beni vermiyor

7. Koşmalardan alınan aşağıdaki dörtlüklerin hangi nazım türüne örnek olabileceğini ilgili alana yazınız.

a.	**b.** .....
Nesini söyleyim canım efendim Gayri düzen tutmaz telimiz bizim Arzuhal eylesem deftere sığmaz Omuzdan kesilmiş kolumuz bizim Serdari	Karac'oğlan der de yanıp alışsam Akam giden şu sulara karışsam Yol başına gelmiş varam danışsam Felek beni nazlı yârdan ayırdı Karacaoğlan
c.	**ç.** .....
Benden selam olsun Bolu Beyi'ne Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır Ok gıcırtısından kalkan sesinden Dağlar seda verip seslenmelidir Köroğlu	Civan da canına böyle kıyar mı Hasta başın taş yastığa koyar mı Ergen kıza beyaz bezler uyar mı Al giy allı balam şalların hani Kağızmanlı Hıfzı

E. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. • Murabba • Rubai • Terciibent • Terkibibent • Tuyuğ

Bu terimlerle ilgili aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

A) Türklere aittir. B) Bentlerle kurulurlar. C) Nazım biçimleridir.

D) Divan şiirine aitlerdir. E) Aruz ölçüsüyle yazılırlar.

2. İslamiyet'in etkisiyle yazılan ilk Türkçe eserdir. XI. yüzyılda yazılmış bu eserin adı "mutluluk veren bilgi" anlamına gelir. Eser, insana hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olmanın yollarını göstermek için yazılmıştır. Eserde birey, toplum ve devlet hayatının nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur. 73 dörtlük ve 6645 beyitten oluşan bu kitap, Türk edebiyatında mesnevi nazım biçiminin ve aruz ölçüsünün kullanıldığı ilk eserdir. Alegorik (sembolik) niteliğe sahip eserde dört kavram sembolleştirilmiştir.

Bu parçada sözü edilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

A) *Atabetü'l-Hakâyık* B) *Divân-ı Hikmet* C) *Divânu Lugati't-Türk*
D) *Kutadgu Bilig* E) *Risaletün-Nushiyye*

3. *Divânu Lugati't-Türk* XIII. yüzyılda (I) yazılmıştır. Eserin adı "Türk dillerinin sözlüğü (kitabı)" anlamına gelir.

Türkçe-Arapça bir sözlük olan bu kitap, Türklere (II) Türkçeyi öğretmek ve Türkçenin zengin dil varlığını ortaya koymak amacıyla yazılmıştır. Eserde 12.500 (III) kadar Türkçe kelimenin Arapça (IV) karşılıkları verilmiş, Türk illeriyle Türk boylarının dilleri tanıtılmıştır. Eser, halk dilinden ve edebiyatından alınan kelime, deyim, atasözü ve şiir örneklerini içermektedir. Eser, İslam sonrası (V) kültürün dili ve edebiyatı, tarihi, coğrafyası, folkloru ve sosyolojisi hakkında bilgiler içermektedir.

Bu parçada numaralanmış unsurların hangisinde verilen bilgi doğrudur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

4. XII. yüzyılda yazılan bu eserde Türk–İslam değerleri çerçevesinde insanları eğitmek amaçlanmıştır. Eser; Allah'a, Hz. Muhammed'e, dört halifeye ve eserin sunulduğu kişiye övgü ile başlar. Kitapta 102 dörtlük, 40 beyit vardır. Beyitlerde aruz ölçüsü, dörtlüklerde hece ölçüsü kullanılmıştır. Türk dili ve edebiyatı, tarihi araştırmaları için kaynak niteliğindeki bu eser Hakaniye Türkçesiyle ve sade bir dille yazılmıştır. On dört bölüm hâlinde düzenlenen eserde yazar, düşüncelerini hadis ve ayetlerle desteklemiştir. Eser didaktik bir özelliğe sahiptir. Bir değerler kitabı olan eserde yumuşak huyluluk, zamanın bozukluğu, ilim öğrenmenin ve ilmin faydaları, cehaletin zararları, dünyanın fâniliği ve vefasızlığı, cömertlik, kanaat ve alçak gönüllülüğün övgüsü, cimrilik ve hırsın kötülüğü gibi ayrıntılar işlenmiştir.

Bu parçada sözü edilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

A) *Atabetü'l-Hakâyık* B) *Dil-guşâ* C) *Divânu Lugati't-Türk*
D) *Kutadgu Bilig* E) *Şikâyetnâme*

5.
I. Benden selam olsun Bolu Beyi'ne
II. Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
III. Ok gıcırtısından kalkan sesinden
IV. Dağlar seda verip seslenmelidir
V. Düşman geldi bölük bölük dizildi
VI. Alnımıza kara yazı yazıldı
VII. Tüfenk icad oldu mertlik bozuldu
VIII. Eğri kılıç kında paslanmalıdır

Köroğlu'na ait bu dörtlüklerdeki numaralanmış dizelerin hangi ikisinde belirtisiz isim tamlaması vardır?

A) I ve III B) II ve VII C) III ve VIII D) IV ve V E) V ve VI

6. (I) Mâni söylenen toplantılarda yöreye, yerleşim yerine, toplantıyı düzenleyen evin ekonomik durumuna, mevsimine göre çeşitli ikramlarda bulunulur. (II) Bunları şöylece sıralayabiliriz: çerez, leblebi, kuru üzüm, pekmez, şerbet, tatlı, süt, meyve, helva, ayran, börek, pide, lokum, çay, kahve vb… (III) Evlenme töreni toplantılarında ikramlar yemeğe dönüşür; yüksük çorbası, et yahnisi, haşlama türü yemekler, etli patates gibi yemekler ikram edilir. (IV) Kızların kendi aralarındaki toplantılarında ise kurutulmuş karpuz çekirdeği, kaynamış mısır, pestil, çerez yenir. (V) Kızlar, aralarında mâni atışması da yaparlar, yarışmada üstün gelen kıza çeşitli hediyeler verilir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde noktalama yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Hoca Ahmet Yesevî'nin "hikmet"lerini içeren eser, Türk edebiyatında dinî-tasavvufi geleneğin önemli bir ürünüdür. Türklere İslamiyet'i sevdirmek ve yol göstermek amacıyla XII. yüzyılda Karahanlı Türkçesiyle yazılmıştır. Eserin adı "bilgece söz" anlamına gelir. Allah ve peygamber sevgisinin işlendiği eser beyit ve dörtlüklerle, aruz ve hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Aşağıdaki dizelerden hangisi bu parçada hakkında bilgi verilen eserden alınmıştır?

A) Açıldı dil-berin ruhsârı gibi lâleler güller
Yakıştı zülf-i hûban veş zemîne saçlı sünbüller
Nevâ-sâz olmada bin şevk ile âşüfte bülbüller
Çerâgan vakti geldi lâlezârın dîdesi rûşen

B) Garib, fakir, yetimlerni Resûl sordı
Uşal tüni mi'râc çıkıp dîdâr kördi
Kaytıp tüşüp fakir halin sordı
Gariblerni izin izlep tüştüm mena

C) Dağlar ile taşlar ile
Çağırayım Mevlâm seni
Seherlerde kuşlar ile
Çağırayım Mevlâm seni

D) Ali gitti Hakka yetti
Zülfekârı derya yuttu
Sa'd-ı Vakkas bir ok attı
O da yine ağaçtandır

E) Kumaş olsam arşın arşın yırtılsam
Köle olsam çarşılarda satılsam
Vadem yetmedi ki ölem kurtulsam
Felek beni nazlı yardan ayırdı

8.
Altın kafes idi benim durağım
Dost elinden yaralandı yüreğim
Evvel yakın idim, şimdi ırağım
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

Karacaoğlan'a ait bu şiirle ilgili aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Ek biçiminde redif kullanılmıştır.

B) Yarım kafiye kullanılmıştır.

C) Bir koşmanın tapşırma dörtlüğüdür.

D) Üçüncü dizede tezat sanatı vardır.

E) 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir.

9.

Süzme çeşmin, gelmesün müjgân müjgân üstüne
Urma zahm-i sîneme, peykân peykân üstüne

Rîze-i elmâs eker, her açtığı zahme o şûh
Lütfü vâr olsun, eder ihsân ihsân üstüne

Dîlde gâm var şimdilik, lûtfeyle, gelme ey sürûr
Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne

Yârdan mehcûr iken düştük diyâr-ı gurbete
Dehr, gösterdi yine, hicrân hicrân üstüne

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına
Eylemişler Râsih'e, bühtân bühtân üstüne

Bu dizeler için aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Nazım biçimi gazeldir. B) İlk beytine matla denir. C) Son beytine makta denir.
D) Aruz ölçüsü kullanılmıştır. E) Yarım ve tam kafiyeler kullanılmıştır.

10.

Eğerleyin kır atımın ikisin
Fethedeyim düşmanların hepisin
Sabah namazında Bağdat kapısın
Allah Allah deyip açtı Genç Osman

Kul Mustafa'ya ait bu dörtlük için aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Koçaklama nazım türünde yazılmış bir şiirden alınmıştır.
B) "Fethedeyim" kelime grubu ayrı yazılmalıdır.
C) Hece ölçüsü kullanılmıştır.
D) Birden fazla belirtisiz isim tamlaması vardır.
E) Düz kafiye dizilişine sahiptir.

11.

I. Açıl bâğun gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler
Salın serv ü sanevber şîve-i reftârı görsünler

II. Kapunda hâsıl itdi bu devâsuz derdi hep gönlüm
Ne derde mübtelâ oldı dil-i bîmârı görsünler

III. Güzeller mihribân olmaz dimek yanlışdur iy Bâkî
Olur vallâhi billâhi hemân yalvarı görsünler

IV. Açıldı dâğlar sênemde çâk itdüm girîbânum
Mahabbet gülşeninde açılan gülnârı görsünler

V. Ten-i zârumda pehlûm üstühânı sayılur bir bir
Beni seyr itmeyen ahbâb mûsîkarı görsünler

Bazı beyitleri karışık verilen bu gazelinin son beyti aşağıdakilerden hangisidir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

F. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

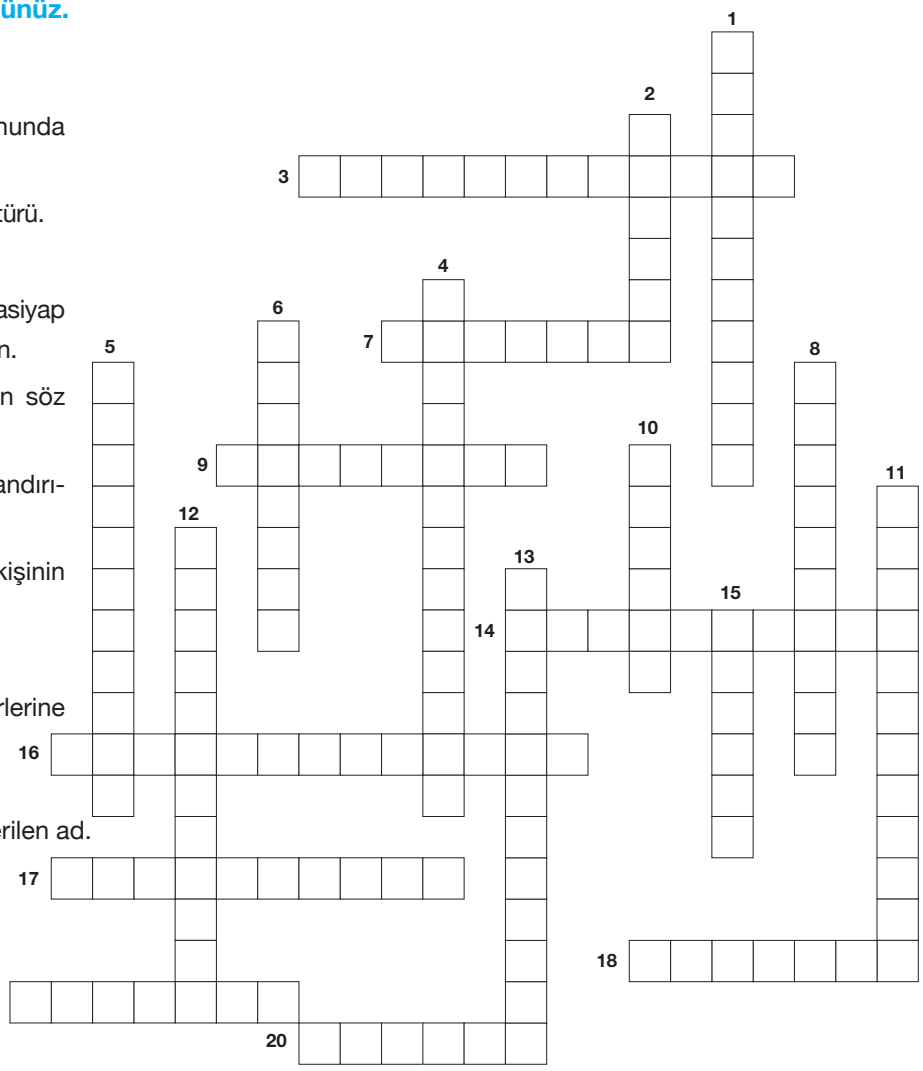

Sağdan Sola:

3. Terkibibentte her bendin sonunda değişen beyit.

7. Divan şiirinde eleştiri içerikli şiir türü.

9. Türküde tekrarlanan bölüm.

14. Firdevsî'nin *Şehnâme*'de Efrasiyap olarak sözünü ettiği Türk kahraman.

16. Bütün beyitleri aynı konudan söz eden gazel.

17. Fuzulî'nin, redifine göre adlandırılan bir kasidesi.

18. Kasidede şiirin sunulduğu kişinin övüldüğü bölüm.

19. *Kutadgu Bilig*'de vezirin adı.

20. Hoca Ahmet Yesevî'nin şiirlerine verilen ad.

Yukarıdan Aşağı:

1. Bir gazelin en güzel beytine verilen ad.

2. Bayramdan söz eden kaside.

4. Hoca Ahmet Yesevî'nin lakabı.

5. Düşünce konulu gazel.

6. Anadolu'da bir türkü çeşidi.

8. Kaygusuz Abdal'ın bir kitabı.

10. Divan şiirinde sevgilinin gamzesi için kullanılan bir mazmun.

11. Nedim'in de içinde bulunduğu edebî yönelim.

12. Bütün beyitleri aynı güzellikte söylenen gazel.

13. Tasavvufta bir terim.

15. Divan şiirinde Allah'ın varlığını, birliğini anlatan şiir türü.

Daha fazla soru çözmek isterseniz yandaki karekod aracılığıyla sorulara ulaşabilirsiniz.

Ek Sorular-1 *Ek Sorular-2* *Ek Sorular-3*

Bu ünitede öğrendiklerinizi pekiştirmek için aşağıdaki kaynaklardan yararlanınız.

- https://ogmmateryal.eba.gov.tr/
- http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/
- https://ders.eba.gov.tr/

4. ÜNİTE: DESTAN/EFSANE

ANAHTAR KELİMELER

- Destan
- Efsane
- Doğal destan
- Yapma destan
- Epope
- Mit
- Mitoloji
- Motif
- Tip

DESTAN/EFSANE ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI

- Dünya edebiyatında destan
- Türk edebiyatında efsane
- İslamiyet'in kabulünden önceki dönemde destan
- İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemde destan
- Cumhuriyet Dönemi'nde destan
- Sıfat tamlaması
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI

- Efsane derleme ve sergileme
- 15 Temmuz Demokrasi Zaferi ve Şehitleri konulu metin yazma

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Derlenen ve yazıya geçirilen bir efsaneyi sınıfta sunma

BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİNİZ

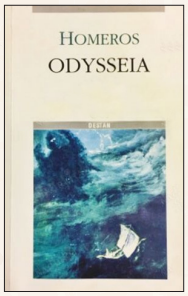

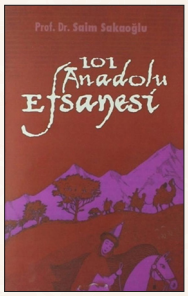

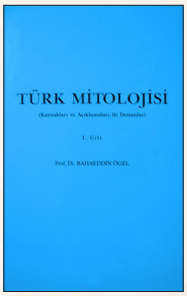

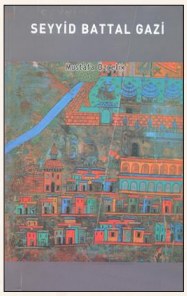

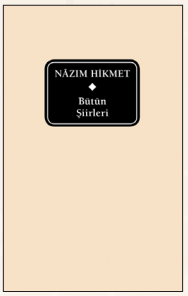

Yukarıda kapakları verilen eserler üzerinden;

- dünya edebiyatından ilk destanları ve bunların özelliklerini,
- Türk halk edebiyatında efsane türünün özelliklerini,
- İslamiyet'in kabulünden önceki dönemin Türk destanlarını ve bunların özelliklerini,
- İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemin Türk destanlarını ve bunların özelliklerini,
- 1923-1980 dönemi Türk edebiyatındaki yapma destanları ve bunların özelliklerini,
- yazım ve noktalama kurallarını,
- sıfat tamlamalarını

anlatmaya bağlı edebî metinlerin kazanımlarına uygun şekilde öğreneceksiniz.

Yandaki karekodları akıllı telefonunuzun ya da tabletinizin kamerasına okutarak destan ve efsane metinleri üzerinden işlenecek e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite Tanıtımı

YETERLİLİKLER, BECERİLER

Bu ünitede "okuma", "yazma", "konuşma" ve "dinleme" becerilerinin yanı sıra iletişim ve iş birliği, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve görsel okuryazarlık becerilerini de edineceksiniz.

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda Türk edebiyatı ve dünya edebiyatından destan ve efsane metinleri okuyunuz.

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

• Aşağıdaki terimlerle ilgili araştırma yapınız. Terimlerle ilgili kısa ve bilgilendirici kartlar hazırlayıp kartları sınıf ve okul panolarına asınız.

Destan	Epope	Mit	Mitoloji	Mitos

1. Metin

ODYSSEİA (ODİSSE)

Odysseus (Odisse), on yıl süren Truva Savaşı'ndan sonra evine dönemez. Odysseus'nin oğlu Telemakhos (Telemakus) yirmi yaşındadır. İthaka (İtaka) Adası'nda, annesiyle yaşamaktadır. Athene (Atene), Odysseus'nin koruyucu tanrıçasıdır. Poseidon (Poseydon) ise Odysseus'nin düşmanı olan tanrıçadır. Athene, Odysseus'nin kaderini kral tanrı Zeus'la (Zeus) görüşür. Daha sonra Telemakhos'la görüşüp onu babasından haber alması için teşvik eder. Odysseus, yedi yıl Ogygia (Ogiya) Adası'nda Kalipso'nun (Kalipso) tutsağı olarak yaşar. Athene'nin yakarışını duyan Zeus, Odysseus'yi bırakmasına Kalypso'yu ikna etmesi için haberci Hermes'i (Hermes) yollar. Odysseus, Kalypso'nun gösterdiği ağaçlardan kendine bir sal yapar. Poseidon, Odysseus'nin adadan kaçtığını öğrenir öğrenmez yolladığı rüzgârlarla onun salını parçalar. İno (İno) adında bir deniz perisi göğsüne bağlaması için ona bir yaşmak vermiştir, bu sayede Odysseus yüzerek Phaiakların (Pahak) bölgesine ulaşır. Phaiakların kralı Alkinoos'un (Alkinos) kızı Nausikaa (Nasuka) deniz kenarına inmiştir. Odysseus, kızdan yardım ister. Nausikaa ona yardım ederek babası Alkinoos'un sarayına yollar. Odysseus, sarayda ağırlanır. Gerçek kimliğini ve Truva Savaşı sürecinde yaşadıklarını insanlara açıklar.

(…)

"Sana şunu soracağım ilkin, konuğumuz:
Kimsin sen? Hangi insan soyundan? Bu rubaları kim verdi sana?
Denizlerde sürüldüm de vardım buraya, demedin mi?"
Çok akıllı Odysseus karşılık verdi, dedi ki:
"Gökteki tanrılar öyle çok çile verdiler ki bana,
anlatmak çok zor, Kraliçem, bütün çektiklerimi!
Ama öğrenmek istediğini anlatacağım sana;
Ogygie adlı bir ada var, ta uzakta, denizin ortasında,
Atlas'ın kurnaz kızı oturur orada, Kalypso,
güzel belikli, korkunç bir tanrıça,
ne bir tanrı uğrar ona, ne ölümlü bir insan.
Kötü niyetli bir tanrı düşürdü beni
onun ocağına, tek başıma.
Ak yıldırımıyla Zeus parçaladıydı tez giden gemimi,
sonra sürdüydü beni (…) rengi denizin ortasına.
Yok olmuş gitmişti soylu dostlarımın hepsi,
bir ben kaldıydım su üstünde dokuz gün,
sarılmıştım kollarımla çift kıvrımlı gemimin omurgasına,
tanrılar Ogygie Adası'na attılar beni
kapkara gecenin ortasında onuncu günü,
orada Kalypso oturur, o korkunç Tanrıça, güzel belikli,
aldı beni, candan baktı bana, sevdi, besledi,
seni ölümsüz kılayım, derdi, hiç yaşlanmayasın,
ama göğsümde yüreğim bir türlü istemezdi bunu.

orada yedi yıl kaldım zorla,
ıslattım durdum rubalarımı gözyaşlarımla,
o tanrısal rubaları, Kalypso'nun bana verdiği.
Yıllar döne döne geçti, geldi çattı sekizinci yıl,
buyurdu Tanrıça, hadi çık yola, dedi, yurduna dön,
ya Zeus'tan bir haber almış ya da fikrini değiştirmişti,
ekli tahtalardan bir salla yolladı beni,
bol yiyecek ve (…) koydu yanıma,
ölümsüz giysiler verdi giyineyim diye,
bir yel saldı ardıma, uğurlu ve tatlı.
Gittim on yedi gün tam salımla denizlerde,
göründü on sekizinci gün toprağınızın gölgeli dağları,
sevindi içimde canım yüreğim ama,
çok çekeceklerim varmış benim daha!
Nice çileler hazırlamış bana Poseidon, yeri sarsan!
örttüm üstümü baştan başa yapraklarla,
tanrı da sonsuz bir uyku döktü gözüme.
Uyudum bütün gece, şafaktan günün ortasına dek,
orada, yapraklar arasında, yana yana yüreğim.
Varırken gün ikindiye, uyandım tatlı uykudan,
kızının hizmetçileri top oynarlar baktım kıyıda,
kızın da ortalarındaydı, tıpkı bir tanrıça.
Gittim yalvardım ona, ağırbaşlı dinledi beni,
gösterdi soyuna uygun bir akıl gücü,
bu kadarını ummazdım doğrusu bu genç kızdan,
aklı başında olmaz gençlerin çoğu.
Bana bol ekmek verdi, (…) verdi,
yıkattı ırmakta, giydirdi şu gördüğün giysileri.
İşte gerçeği olduğu gibi söyledim sana
yüreğim yanarken acılar içinde."
(…)
Karşılık verdi Alkinoos ona, dedi ki:
"Ey konuğum, benim göğsümde yüreğim
bilmez öyle boş, olur olmaz öfkeleri,
doğru düşünürüm ben, ölçer biçer, tartarım her şeyi,
keşke Zeus Baba, Athene, Apollon nasip etse
Saldı üstüme yelleri, yolumu tıkadı benim o,
bir karıştırdı denizi, bir allak bullak etti ki, anlatamam,
inledim inim inim, bırakmadı salın üstünde beni dalga,
bir kasırga darmadağın etti salı,
ben de aşmaya koyuldum engini, yüze yüze,
yel ve deniz beni atıncaya dek sizin toprağınıza.
Karaya çıkacakken dalga bir daha çullandı üstüme,
koca bir kayaya, biçimsiz bir yere attı beni,
yeniden yüzmeye koyuldum geri çekilip,
vardım bir ırmak ağzına, uygunca bir yere,
kaya maya yoktu, rüzgar falan hak getire,
attım kendimi kıyıya yarı baygın,
tanrısal gece kaplamıştı ortalığı,
çıktım Zeus'un akıttığı ırmaktan,
uzandım gittim çalılıkların arasına,

Homeros'un temsilî heykeli

senin gibi düşünen, soylu bir erkek,
alsın benim kızımı, damat olsun bana,
burada kalırdın, sana bir ev verirdim,
üstelik mal mülk verirdim bir sürü,
burada kalmak istersen ama,
yoksa hiçbir Phaiak alıkoymaz seni zorla,
Zeus Baba bunu bize göstermesin.
Şimdi kararlaştırayım işte gideceğin günü,
yarın gidersin, koy kafana bunu,
uykuya dalınca götürür adamlarım dümdüz denizde,
baba toprağına, evine bırakırlar seni,
canın nereye isterse bırakırlar oraya.
isterse daha uzak olsun yerin Euboia Adası'ndan,
adamlarım dünyanın ucu derler oraya,
sarışın Rhadamanthys'ü götürdüydüler bir gün,
toprağın oğlu Tityos'u görmeye,
hiç yorulmadan, bir solukta almışlardı bu yolu,
ve o gün dönmüşlerdi buraya gerisin geri.
Göreceksin bak, ne üstündür gemilerimiz bizim,
adamlarımız göreceksin ne üstündür kürekle dövmekte denizi."

Böyle dedi, çok çekmiş tanrısal Odysseus de sevindi,
sonra da yakardı, konuştu, diller döktü:
"Yerine getir bütün dediklerini Alkinoos'un, Zeus Baba,
sonsuz bir ünü olsun onun bereketli topraklarda,
koy ben de yurduma varayım sağ salim."
(…)

Denizci olan Phaiaklar, Odysseus'nin maceralarını dinleyince onu evine gönderirler. Odysseus uyurken onu İthake'de gizli bir limana bırakırlar. Odysseus başta yabancı bir adaya ulaştığını düşünür ama Athene onu kendi topraklarında olduğuna ikna eder. O da hizmetkârı Eumaios'un (Eyimaus) kulübesine gider. Athene, Odysseus'yi bir garibana çevirmiştir. Böylece Odysseus evinde ne olup bittiğini öğrenebilecektir. Bu sırada Telemakhos, eve doğru yelken açar. İthake sahilinden karaya çıkar ve Eumaios'un evinin yolunu tutar. Baba ve oğul burada karşılaşırlar. Odysseus, kimliğini sadece oğluna açıklar. Odysseus'nin yaşlı dadısı Eurykleia (Eyruka), Odysseus'yi bir yara izinden tanır. Odysseus, evinde kendisine ve ailesine kötülük edenleri ortadan kaldırır ve kimliğini karısı Penelope'ye açıklar. Athene gökten iner. İthake'ye tekrar barış gelir.

Odysseia
Homeros
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

belik: Saç örgüsü.

engin: Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, çok geniş.

ruba: Giysi, giyecek.

yaşmak: Kadınların bir tür hırka ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince, yüz örtüsü.

yakarmak: Israrlı bir biçimde istemek, yalvarmak.

yel: Rüzgâr.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin Homeros tarafından MÖ IX. yüzyılda derlenen *Odyssia* destanından alınmıştır. Odyssia, Yunan kahramanı Odysseus'u ve onun Truva'nın düşmesinden sonra evine dönüş yolculuğunu konu edinir. On sene süren Truva Savaşı'ndan sonra Odysseus, evinin bulunduğu İthake'ye on yıl gibi bir sürede döner. Bu destan modern Batı kültürünün önemli eserlerinden biridir.

Destan; milletlerin geçmişinde etkili olan bir olayı, olağanüstülükleri, kahramanlıkları uzunca anlatan edebî bir türdür. Destan için **epope** terimi de kullanılır. Destanlarda milletlerin düşünce ve yaşam biçimleri, medeniyetleri ve tarihleri yer alır. Tarih öncesi dönemlerle ilgili tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanların yaşamlarını ve maceralarını anlatan, bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini yansıtan ürünler olan **mit** destanlarda güçlü şekilde yer alır. Destanlar, mitleri sistematik şekilde inceleyen bir dal olan **mitoloji**nin de önemli çalışma alanıdır. Tarih, sosyoloji, folklor, edebiyat açısından birçok kültürel unsuru yansıtan ve millî bir kültüre sahip destanlarda coşkulu üslup vardır. Destanlar biçim yönünden manzum eserlerdir. Nazım–nesir biçiminde olan destanlar da vardır. Olaylar ve kişiler gerçekle masal arasındadır. Destan olay çevresinde gelişen, anlatmaya dayalı metin türlerindendir. Olağan ve olağanüstü olayların birlikte ele alındığı destanların kahramanları genellikle olağanüstü özelliklere sahiptir. Zaman ve çevre net değildir, belirsiz bir şekilde ifade edilir. Destanlar yapısı bakımından doğal ve yapma destan olmak üzere ikiye ayrılır. Belirli kültür döneminde bulunan milletlerin sözlü olarak yarattıkları **doğal destanlar** o milletin hayatını ve geçmişini yansıtan anonim ürünlerdir. Doğal destanlar, tarihin bilinmeyen dönemlerinde milleti derinden etkileyen savaş, göç, kıtlık gibi bir olay üzerine söylenir. Doğal destanlara **asıl destan** da denir.

Doğal destanın oluşum aşamaları vardır. Bir milleti derinden etkileyen olay üzerine şiirsel anlatımlar oluşmaya başlar. Bu sürece **çekirdek** (doğuş aşaması) denir. Bu anlatımlar zaman içinde geniş bir coğrafyada sözlü biçimde dilden dile yayılır. Bu sürece **yayılma** denir. Uzunca bir zamandan sonra milletin farklı boyları arasında ve geniş bir coğrafyada söylenenler, sanatçılar tarafından bir araya getirilir. Bu sürece de **derleme** denir. Sözlü gelenekteki destanın halk ağzından derlenerek manzum bir biçimde yazıya geçirildiği bu aşamada destanı yazıya geçiren kişi çoğu zaman bilinmez.

Okuduğunuz metin Helen (Yunan) uygarlığına ait bir doğal destandır. Bu destan çekirdek ve yayılma sürecinden sonra Homeros tarafından bir araya getirilmiştir.

Doğal yabancı destanlar şunlardır:

Destan	**Destanın Ait Olduğu Millet**
Beowulf (Bivolf)	İngiliz
Chanson de Roland (Şason dö Rölan)	Fransız
Gılgamış	Sümer
İgor	Rus
İliada (İlyada) ve Odysseia	Yunan
Kalevala (Kalevela)	Fin
Le Cid (Lö Sid)	İspanyol
Mahabharata (Mahabarata)	Hint
Nibelungen (Nibelugın)	Alman
Ramayana	Hint
Şehname	İran
Şinto	Japon

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan "bir yel saldı ardıma, uğurlu ve tatlı." cümlesindeki "salmak" kelimesinin anlamını cümlenin bağlamından tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Metinde anlatıcının kim olduğunu ve hangi bakış açısını kullandığını belirleyiniz.

3. Okuduğunuz metinden o dönemdeki inançlara yönelik çıkarımlarda bulununuz.

4. Metin, destan türünün hangi özelliklerini taşımaktadır? Metinden örneklerle açıklayınız.

5. Destan kahramanı büyük eziyetlere niçin katlanmaktadır? Onun bu davranışını yorumlayınız.

6. Okuduğunuz metindeki abartılı anlatımları tespit ediniz.

7. Okuduğunuz destan metninde anlatmaya bağlı edebî metinlerin yapı unsurlarından hangisi ön plana çıkmaktadır?

8. Okuduğunuz metindeki çatışmaları belirleyiniz.

9. Metinden hareketle Odysseus ve Alkinoos'un olay akışını etkileyen fiziksel ve psikolojik özelliklerini belirleyiniz.

10. Sizce bu destan metni dönemin gerçek yaşamını ne kadar yansıtıyor? Düşüncelerinizi belirtiniz.

11. Okuduğumuz metinden ve özetten yararlanarak metnin olay örgüsünü defterinize yazınız.

12. Destan türünün ortaya çıkmasında sözlü kültür mü yoksa yazılı kültür mü etkili olmuştur? Açıklayınız.

13. Okuduğunuz metinde betimleyici anlatımdan yararlanılan yerleri tespit ediniz. Bu anlatım biçiminin metne katkısını belirtiniz.

14. Bu metinde öyküleyici anlatıma örnekler gösteriniz. Bu anlatım biçiminin metne katkısını belirtiniz.

Yazarın Biyografisi

HOMEROS (?-?), Antik Çağ'da yaşamıştır. Yaşamı hakkında kesin bilgiler yoktur. Dünya edebiyatının ilk ozanı olarak kabul edilmektedir. Anadolu'da İyonya bölgesindeki İzmir civarında yaşadığı kabul edilmektedir. Yunan medeniyetinden derlediği *İlyada* ve *Odysseia* destanlarıyla tanınmıştır. Bu iki destan, dünya çapında birçok sanatçıya ilham kaynağı olmuştur.

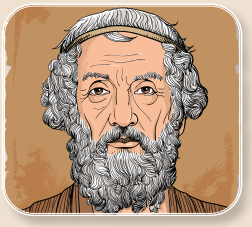

Homeros'un temsilî resmi

Sınıf Dışı Etkinlik

Azra Erhat'ın *Odysseia* için yaptığı aşağıdaki değerlendirmeyi okuyunuz. Destan, roman ve film arasındaki ilişkiye yönelik değerlendirme yapınız.

"İlyada bir olayın, *Odysseia* bir kişinin destanıdır. Çağdaş okuyucu destan da demez *Odysseia*'ya, onu daha çok bir romana, bir filme benzetir. Gerçekten de konusuyla romanı, kuruluşuyla filmi andırır *Odysseia*."

Metne Hazırlık

• “Efsane, menkıbe” kelimeleri size neleri çağrıştırmaktadır? Düşüncelerinizi sözlü biçimde sınıfınızda belirtiniz.

2. Metin

Büyük Ağrı Dağı ve Küçük Ağrı Dağı

BÜYÜK VE KÜÇÜK AĞRI

Derler ki, dünyada dümdüz bir ovadan yükselerek boyunu gösteren dağların en yükseği Ağrı’dır. Hatta ilâve ederler, Everest tepesi bir çok dağların en yüksek tepesidir. İşte, dümdüz bir ovada yükselen dağların en yücesi ile küçüğünün hikâyesi:

Vaktiyle Sürmeli Çukuru’nda iki kız kardeş varmış. Bunlar birlikte dolaşır, evlerinin odun ihtiyacını karşılarlarmış. Yine bir gün evlerine götürmek üzere ormanda odun hazırlarlar, odunları bağlarlar. Sıra sırtlarına yüklemeye gelince büyüğü:

“Bacım, kurbanın olayım, gel şu yükü benim sırtıma yükleyiver.” Bacısı odunları ablasının sırtına yüklemediği gibi acı bir cevap vermekten de geri kalmaz:

“Ben senin hizmetçin değilim ki kaldırayım. Kocaya gitmekte benden çabuk davranırsın da bir çöpü mü sırtına yükleyemiyorsun.”

Derken iki kardeş kavga etmeye başlarlar. Sonunda düğüşmekten yorgun düşerler. Fakat dilleri hâlâ işlemektedir, birbirlerine beddua etmeye başlarlar:

“Allah seni öyle bir dağ etsin ki yaz kış üstünden kar eksik olmasın.”

“Sen de öyle bir dağ olasın ki başından yılan çıyan eksik olmasın.” Her ikisinin de duaları kabul olur. Bugün biri Büyük Ağrı, diğeri de Küçük Ağrı olarak göğe baş çekmektedirler. Ayrıca büyüğünün tepesi daima karlı, küçüğü de yılanlı, akreplidir.

101 Anadolu Efsanesi

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bacı: Kız kardeş.

işlemek: Durmadan konuşmak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin olay çevresinde gelişen, anlatmaya dayalı bir tür olan efsanedir. Büyük ve Küçük Ağrı Dağı'nın konu edildiği bu metin, sözlü edebiyat geleneğinin ürünü olan efsane türünün özelliklerini taşımaktadır.

Efsane; gerçek veya hayalî bir şahıs, olay veya yer hakkında anlatılan sözlü edebiyat ürünüdür. Efsane çok eski zamanlardan itibaren anlatılan ve dilden dile yayılan bir türdür. Anonim bir özeliğe sahiptir. Anlatılanlar belli bir ölçüde inandırıcı olsa da olağanüstülük söz konusudur. Genellikle bir veya birkaç motife dayalı efsane kısa bir anlatıma sahiptir. Efsanelerde halk diline özgü günlük dil kullanılır, kalıplaşmış ifadelere yer verilmez. Doğaüstü olayların ve güçlerin anlatımında inanç önemli bir yer tutar. Efsanelerde anlatılanların gerçekliğine inanılır. Olayların geçtiği mekânlar gerçek veya gerçeğe yakındır. Efsanenin konusu bir kişiye, olaya ve yere dayalıdır. Kahramanlar dinî, mistik veya tarihî kişiliklerdir. Mitlerdeki tanrı veya yarı tanrı kahramanların yerini efsanede normal insanlar alır. Efsaneler acıklı bir şekilde sonlanır.

Kökenini din, mitoloji ve tarihten alan efsane ulusal bir nitelik taşımaz. Bir efsane başka bir toplumda da görülebilir. Kahramanlıklar efsanede yer almaz. Efsaneler tarihî gerçeklikle doğrudan bir ilişkiye de sahip değildir. Bir milletin geneline değil, belli bir bölgeye veya yöreye aittir. Efsaneler topluma yararlı mesajlar vermesi, insanları güzelliğe yönlendirmesi, geleneksel değerleri koruması açısından önemli bir türdür.

Efsaneler konularına göre şu şekilde sınıflandırılır:

- Dinî efsaneler (Dinî konulu efsanelere **menkıbe** denir.)
- Tarihî efsaneler
- Yaradılış efsaneleri
- Oluşum ve dönüşüm efsaneleri
- Olağanüstü kişileri, varlıkları ve güçleri konu edinen efsaneler

Türk efsanelerinde fedakârlık, cesaret, Allah'a iman, doğruluk, cömertlik, samimiyet gibi temalar önemli bir yer tutar. *Şahmeran, Yusufçuk Kuşu, Gelin Kaya, Boş Beşik, Çakırcı Efe, Kan Kuyusu* Türk edebiyatındaki efsanelere örnek verilebilir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Büyük ve Küçük Ağrı* adlı efsanenin iletisi nedir? Açıklayınız.

2. Metindeki olağanüstülükleri tespit ediniz.

3. Okuduğunuz hikâyede hangi anlatım biçimi ön plandadır? Açıklayınız.

4. Metindeki temel çatışma nedir? Bu çatışma etrafında metinde yer alan ya da metnin ima ettiği başka çatışmalar var mıdır? Açıklayınız.

5. Bu efsanedeki olayları inandırıcılık yönünden değerlendiriniz.

6. *Büyük ve Küçük Ağrı* ile *Odysseia* metinlerini aşağıda verilen ayrıntılara göre karşılaştırınız.

	Büyük ve Küçük Ağrı	***Odysseia***
Tema		
Konu		
Kişi		
Zaman		
Mekân		
Üslup		
Anlatıcı		
Bakış açısı		
Edebî dönem		
Metnin gerçeklikle ilişkisi		
Nesnellik-öznellik		
Şahısların tip-karakter özellikleri		

7. Efsanedeki kardeşlerden birinin yerinde siz olsaydınız nasıl davranırdınız?

Sınıf İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metnin içerik ve üslup özelliklerini defterinize yazınız.

(…)

Kaknus, Hindistan'da yaşayan güzel fakat acayip bir kuştur. Üzerinde ney gibi yüzlerce delik bulunan uzun, kuvvetli bir gagası vardır Kaknus'un. Sonra bu kuşun ne eşi ne kardeşi vardır, tekdir bu kuş. Kaknus bir kere ötmeye, gagasının deliklerinden türlü türlü nağmeler çıkarmaya başladı mı bütün hayvanların aklı başından gider, onu dinlemeye koşarmış. Hepsi susar, onun ormanı dolduran nağmelerinde kaybolurlarmış. Ömrü bin yıla yakınmış Kaknus'un, öleceği zamanı da iyi bilirmiş. Ölüm vakti gelip çattığında Kaknus, çalı çırpı toplar, onları çepeçevre yığar, sonra da onların ortasına oturup en acıklı nağmelerle feryada başlarmış. Kaknus bir yandan böyle feryat eder, bir yandan da kurumuş yapraklar gibi titrermiş. Hep onun nağmeleriyle coşan bütün hayvanlar, kuşlar bu defa ağıdını dinlemek için etrafında halkalaşırlarmış. Onun feryadından kimisinin yüreğinden kan damlar, kimisi de oracıkta ölüp gidermiş. Can boğaza gelip bir solukluk nefesi kaldığında Kaknus şiddetle kanatlarını çırpar, kanadından çıkan bir kıvılcım çalıları da kendisini de yakar kül edermiş. Ateş sönüp dumanlar dağıldığında ise küllerin içinden bir yavru Kaknus baş gösterirmiş. Öldükten sonra doğmak ya da doğurmak... Böyle bir şey başka kime nasip olmuş ki? Zavallı Kaknus bin yıl kendi derdine ağlar durur, âlemle hiçbir işi olmaz fakat sonunda ölüm başa gelince külünü rüzgâra savurup gider.

(…)

Mantıku't-Tayr, Ferîdüddîn Attâr

Metne Hazırlık

1. Çevrenizde "Oğuz", "Kağan", Alper", "Attila" adlarında arkadaşlarınız, tanıdıklarınız var mı? Türk tarihinin eski dönemlerine ait bu isimler günümüzde de niçin kullanılmaktadır? Düşüncelerinizi belirtiniz.

2. Bazı milletlerin doğal destanları varken bazılarının olmamasının sebepleri sizce nelerdir?

3. Metin

OĞUZ DESTANI

Oğuz Han'ın doğuşu:

(…)

Yine günlerden bir gün:

Aydın oldu gözleri, renklendi, ışık doldu,

Ay Kağan'ın o gündü, bir erkek oğlu oldu.

Gömgök, gök mavisiydi, bu oğlanın yüz rengi,

Kıpkızıl ağıziyle, ateş gibiydi benzi.

Al al idi gözleri, saçları da kapkara!

Perilerden de güzel, kaşları var ne kara!

Geldi ana göğsüne, aldı emdi sütünü,

İstemedi bir daha, içmek kendi sütünü!

Pişmemiş etler ister, aş, yemek ister oldu!

(…)

Ansızın dile geldi, söyler, konuşur oldu!

Kırk gün geçtikten sonra, yürür oynaşur oldu!

Öküz ayağı gibi, idi sanki ayağı!

Kurdun bileği gibi, idi sanki bileği!

Benzer idi omuzu, tıpkı samurunkine!

Göğsü de yakın idi, koca ayınınkine!

(…)

Güder at sürüleri, tutar atlara biner!

Daha bu yaşta iken, çıkar avlara gider!

Geceler günler geçti, nice seneler doldu!

Oğuz da büyüyerek, yahşi bir yiğit oldu!

Oğuz'un gençliği:

(…)

Ormanda yaşar idi, çok büyük bir gergedan,

Yer idi yaşatmazdı, ne hayvan, ne de insan!

(…)

Oğuz Kağan'ın temsilî resmi

Oğuz Kağan derlerdi, çok alp bir kişi vardı,
Avlarım gergedanı, diye o yere vardı.
Kargı, kılıç aldı, kalkan ile ok ile,
Dedi, gergedan artık, kendisini yok bile!
(…)
Gergedan geldiğinde, Oğuz'u görüp durdu,
Oğuz'un kalkanına, gerilip bir baş vurdu!
Kargıyla gergedanın, başına vurdu Oğuz!
Öldürüp gergedanı, kurtardı yurdu Oğuz!
(…)
Oğuz'un göğün kızıyla evlenmesi:
Oğuz Kağan bir yerde, Tanrıya yalvarırken :
Karanlık bastı birden, bir ışık düştü gökten!
Öyle bir ışık indi, parlak aydan, güneşten!
Oğuz Kağan yürüdü, yakınına ışığın,
Oturduğunu gördü, ortasında bir kızın!
Bir ben vardı başında, ateş gibi ışığı,
Çok güzel bir kızdı bu, sanki Kutup yıldızı!
Öyle güzel bir kız ki, gülse gök güle durur!
Kız ağlamak istese, gök de ağlaya durur!
Oğuz kızı görünce, aklı gitti beyninden,
(…)
Gebe kalmış idi kız, gün geceler dolunca,
Gözleri aydın oldu, üç oğlancuk doğunca.
Birinci oğlancuğa, Gün adını koydular,
İkinci oğlanaysa, Ay adını buldular,
Yıldız olsun üçüncü, diye memnun oldular!
(…)
Oğuz Kağan'ın Türklerin ""Büyük Kağanı" olması:
Emir verdi Oğuz Han, kendinin iç iline,
Toplandı halk sözleşti, koştu onun eline.
Oğuz kırk masa ile, sıra dizdirmiş idi,
Türlü (…) ile, aşlar pişirtmiş idi.
(…)
Toy bitince Oğuz Han, verdi şu buyruğunu:
"Ey benim beğlerimle ilimin ey budunu!
"Sizlerin başınıza, ben oldum artık kağan,
"Elimizden düşmesin, ne yayınız ne kalkan!
"Damgamız olsun bize, yol gösteren bir buyan!
"Alpler olun savaşta, Bozkurt gibi uluyan!
(…)
Ayrıca emir yazdı, dört tarafa Oğuz Han,
Bildirdi elçilerle, öğrendi bunu her yan.
Oğuz bu bildirisinde, buduna şöyle dedi:
"Madem ki Uygurların, benim büyük Kağanı,
"O halde sayılırım, ben bir dünya Kağanı,
"Bana bağlıdır artık, dünyanın her dört yanı!
"Bana itaat etmek, sizlerden dileğimdir,
"Benim ağzıma bakıp, durmanız isteğimdir!
(…)
Oğuz Kağan'ın Batıda İdil boyu akınları:
Urum Kağan derlerdi, ulu büyük bir Kağan,
Oğuz'un komşusuydu, sol yanında oturan.
Kentleri çok çok idi, sayısız orduları,
Dinlemezdi Oğuz'dan, giden buyrultuları.
Gitmez idi ardından, direnir durur idi,
"Sözünü tutmam!" Diye, söylenir durur idi.
Yarlık gönderdi Oğuz, yarlığın dinlemedi,
Oğuz başına koydu, yok edeyim ben dedi!
Oğuz yola çıkarak, bayraklarını açtı,
Muz-Dağ eteklerini, kırk günden sonra aştı.
Çadırları kurdurup, derin uykuya daldı.
Tan ağarıyordu ki, çadıra ışık daldı.
Bir erkek kurt göründü, ışıkta soluyarak!
Bir kurt ki gök yeleli! Bir kurt ki gömgök tüylü!
Bakıyordu Oğuz'a, ışıkta uluyarak!
Döndü bu kurt Oğuz'a, tıpkı bir insan gibi!
Ağzından sözler döktü, tıpkı bir lisân gibi!
Dedi: "Ey! Ey! Oğuz ey! Bilirim ne dilersin!
"Urum'un illerinde, savaş yapmak istersin!
"Ey Oğuz! Askerini, ben kendim güdeceğim!
"Ordunun en önünde, ben de yürüyeceğim!"

Toplattı çadırını, Oğuz duyunca bunu,
Ordusuna gidince, hayretle gördü şunu:
Bir büyük erkek bir kurt, askere öncü gibi!
Gök tüyü gök yelesi, yolveren izci gibi!
Yürür durur önlerden!
Nihayet durdu bir gün, neçe sonra günlerden,
Duruverdi Oğuz'un, ordusu da ardında,
Bir nehir vardı burda, İdil-Müren adında.
Savaş başladı birden, nehrin kıyılarında,
Ok ile, kargı ile, Kara-Dağ sırtlarında.
Askerler arasında, çok çok vuruşgu oldu,
Halkın gönlü bunaldı, kalplere kaygu doldu.
Bu vuruşma, döğüşme, öyle yaman oldu ki,
İdil-Müren'in suyu, kıpkızıl kanla doldu!
Oğuz Kağan başardı, Urum Kağan da kaçtı,
Kağanlığını aldı, halkı iline kattı.
Oğuz Han'ın Otağı, ganimetlerle doldu,
Ölü, diri ne varsa, onun tutsağı oldu.
(…)
Oğuz-Han'ın, altı oğluna "Hanlık" vermesi:
Söz dışında kalmasın, bilsin herkes bu işi,
Oğuz Han'ın yanında, vardı bir koca kişi.
Sakalı ak, saçı boz, çok uzun tecrübeli,
Âsil bir insan idi, akıllı düşünceli.
Ünvanı Tüşimel'di, yani Kağan veziri,
Uluğ Türük'dü adı, Oğuz'un seçme eri.
Altından bir yay gördü, uyur iken uykuda,
yayın bulunuyordu, üç gümüşten oku da.
Ta doğudan batıya, altın yay uzanmıştı.
Üç gümüş ok kuzeye, sanki kanatlanmıştı.
Anlattı Oğuz-Han'a, uyanınca uykudan,
Rüyayı tâbir etti, içindeki duygudan.
Dedi: "Bu düşüm sana, dirlik düzenlik versin!
"Hakanıma inşallah, birlik güvenlik versin!
"Rüyada ne gördüysem, Gök Tanrının sözüyle,
"Seni de öyle yapsın, Tanrı kutsal özüyle!
"Yeryüzünün ki hepsi, dolup taşar boyuna,
"Tanrım, bagışlayıver! Oğuz Kağan soyuna!"
Oğuz-Han çok beğendi, Uluğ Türük'ün sözün,
Ögüd ver dedi bana, tuttu onun öğüdün.
Sabah olunca gördü, kendinden büyükleri,
Çağırtarak getirtti, kendinden küçükleri.
Dedi: "Hey! Gönlüm benim! Avlansana haydı-der!
"Başa geldi ihtiyarlık, cesaretin hani der?
"Gün, Ay ve Yıldız sizler, gidin gün doğusuna,
"Gök, Dağ ve Deniz siz de, gidin gün batısına!"
Oğuz-Han oğulları, bunu hemen duyunca,
Gitti üçü doğuya, üçü batı boyunca.
Av avlayıp, kuşlanan, Gün ile Yıldız ve Ay
Buldular yolda birden, som altından tam bir yay.
Sundular Oğuz-Han'a, Han sevindi hem güldü,
Aldı bu altın yayı, kırarak üçe böldü.
Dedi: "Ey! Oğullarım! Kullanın bir yay gibi,
"Oklarınız erişsin, göğe deg bu yay gibi!"
Av avlayıp, kuşlanan, Dağ ile Deniz ve Gök,
Buldular yolda birden, som altından tam üç ok.
Sundular Oğuz-Han'a, Han sevindi, hem güldü,
Aldı üç gümüş oku, kırarak üçe böldü.
Dedi: "Ey! Oğullarım! Sizlerin olsun bu ok,
Yay atmıştı onları, olun siz de birer ok!"
Oğuz-Hanın büyük bir şölen vermesi:
Bunu diyen Oğuz-Han, çağırdı kurultaya,
Beğ geldi, halkı geldi, selâm verdi otağa.
(…)
Kırk kulaçlık bir direk, sağa dikip sağladı,
Direğin üzerine, altın bir tavuk koyup,
Direğin altına da, bir ak koyun bağladı.
Kırk kulaç bir direk de, sola dikip solladı,
Direğin üzerine, gümüş bir tavuk koyup,
Direğin altına da, kara koyun bağladı.
Sağ yanında Bozoklar, sol yanında da Üç-ok,
Oturup eğlendiler, kırk gün kırk geceden çok.

Yediler hem içtiler, erip muradlarına,
Oğuz böldü yurdunu, verdi evlâtlarına.
Dedi: “Ey! Oğullarım!
Ne vuruşmalar gördüm! Ne çok sınırlar aştım!
Ben ne kargılar ile, ne okları fırlattım!
Ne çok atla yürüdüm! Ne düşmanlar ağlattım!
Nice dostlar güldürdüm!
Ben ödedim çok şükür!
Borcumu Gök Tanrıya!
Veriyorum artık ben, sizin olsun bu yurdum!”

Türk Mitolojisi I
Bahaeddin Ögel
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

budun: Ulus, millet.
buyan: Mutluluk, uğur, talih.
buyrultu: Sadrazam, vezir, beylerbeyi vb. yüksek devlet görevlileri tarafından yazılan buyruk.
deg: Kadar, değin.
kargı: Silah olarak kullanılan, ucu sivri ve demirli uzun mızrak.
kulaç: Gerilerek açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklığı.
neçe: Uzun süreden beri.
peri: Doğaüstü güçleri olduğuna inanılan, hayal ürünü güzel varlık.
som: İçine başka şeyler karışmamış olan, katışıksız.
toy: Ziyafet.
vuruşgu: Düşmanla savaşmak, çarpışmak.
yahşi: İyi, güzel, çok güzel.
yarlık: Ferman.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Türklerin millî ve manevi değerlerini yansıtması yönünden önemli bir eser olan *Oğuz Kağan Destanı*'ndan alınmıştır. Destanda Oğuz Kağan'ın yaşamı konu edilmiştir.

MÖ II. yüzyılda oluştuğu sanılan *Oğuz Kağan Destanı* XIII. yüzyılda yazıya geçirilmiştir. Destanın tek yazma nüshası vardır. Paris Ulusal Kitaplığının Türkçe Yazmalar Bölümünde 1001 numarada kayıtlı olan bu destan Uygur harfleri ile yazılmıştır.

Bu destanda destan kahramanı olarak adı geçen Oğuz Kağan, MÖ II. yüzyılda büyük bir Türk devleti kurmuş tarihî bir şahsiyettir. Oğuz Kağan, aynı zamanda “ideal insan tipi”ni temsil etmesi yönüyle de Türk tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Türklerin *Oğuz Kağan Destanı* gibi İslamiyet Öncesi Dönem'e ait birçok destanı vardır. Bu destanlar Türk toplumunun millî kimliğiyle doğrudan ilişkilidir. Bu destanlar tarihî, kültürel ve toplumsal açıdan hem belge niteliğine sahiptir hem de toplumun geleceğini şekillendirmede önemli birer etkendir.

İslamiyet'ten önceki doğal Türk destanları şunlardır:

Destan	Destanın Ait Olduğu Türk Boyu
Yaratılış Destanı	Altay-Yakut Türkleri
Alp Er Tunga Destanı	Saka Türkleri
Şu Destanı	Saka Türkleri
Oğuz Kağan Destanı	Hun-Oğuz Türkleri
Attila Destanı	Hun-Oğuz Türkleri
Bozkurt Destanı	Kök Türkler
Ergenekon Destanı	Kök Türkler
Türeyiş Destanı	Uygur Türkleri
Göç Destanı	Uygur Türkleri

Destanlarda belirli soyut kavramları somutlaştıran bazı semboller kullanılır. Bu sembollere **motif** denir. Motifler, kalıplaşmış simgelerdir. Etkili ve kısa anlatım olanağı sunan motifler, bir milletin köklü geçmişini yansıtır. Türk destanları da motiflerle örülüdür.

Türk destanlarında yer alan bazı motifler şunlardır:

Ağaç	Türk varlığını, vatanı ve devleti temsil eden semboldür. Ağaç, gökten inen kutsal bir nesne olarak algılanmıştır. Yaşamın devamlılığı, koruyuculuk, bereket gibi anlamlar üstlenmiştir.
At	Destan kahramanını koruyan ve uyaran, ona yol gösteren, kahramanın yol arkadaşı olan semboldür.
Hızır	Yol göstericiliğin sembolüdür. Her türlü olumsuz durumda destan kahramanını yönlendirir, sorunların çözümünü sağlar.
Kırklar	Kahramanların etrafındaki koruyucu gücün sembolüdür. Bu sayının büyülü gücü ile kahraman her türlü tehlikeden uzak durur.
Kurt	Hayatın ve savaş gücünün sembolüdür. Türk destanlarında bozkurt olarak karşımıza çıkar. Kök-börü olarak da adlandırılır.
Işık	Dinî bir motiftir. Aydınlık vermesi yönünden destanlarda işlenir. Destan kahramanları ilahî bir ışıktan doğarlar.
Mağara	İnanca dayalı bir motiftir. Sığınağın ve anne karnının sembolüdür.
Ok-Yay	Hukuki ve siyasi açıdan gücün sembolüdür. Türklerin savaşçı gücünü ve devlet kurma yönünü temsil eder.
Rüya	Destan kahramanını yönlendiren, onun gelecekteki olaylardan haberdar olmasını sağlayan motiftir.

Türk destanlarında görülen diğer ortak yön ise tiptir. **Tip**, benzer özellikleriyle birçok destanda yer alan ve değişmez özelliklere sahip karakterdir. Tip, toplumun inandığı temel değerleri yansıtması açısından önemlidir.

Türk destanlarında yer alan bazı tipler şunlardır:

Alp Tipi	Savaşçı, kahraman ve lider kişidir. Kahramanlığın, yiğitliğin, cesurluğun, asaletin göstergesidir.
Bilge Tipi	Liderlik yapan, yol gösteren, saygı duyulan kişidir. "Ak Sakallı Dede" olarak da adlandırılır. Özellikle bilginin ve manevi gücün temsilcisidir.
Kadın Tipi	Aile kurumunu var eden kişidir. Koruyucu, birleştirici özelliği vardır. Sevginin, fedakârlığın ve sadakatin göstergesidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz destandan alınan "dile gelmek", "başa gelmek" kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Okuduğunuz destanda ahengi sağlayan unsurları tespit ediniz. Bu ögelerin destana katkısını söyleyiniz.

3. Destandan alınan aşağıdaki mısraların kafiyelerini ve kafiye düzenini tespit ediniz. Bu mısralar, kafiye düzeni bakımından divan edebiyatının hangi nazım biçimini size hatırlattı?

"Altından bir yay gördü, uyur iken uykuda,

Yayın bulunuyordu, üç gümüşten oku da.

Ta doğudan batıya, altın yay uzanmıştı.

Üç gümüş ok kuzeye, sanki kanatlanmıştı."

4. Okuduğunuz destan hangi bakış açısıyla yazılmıştır? Açıklayınız.

5. *Oğuz Kağan Destanı*'nda zaman ve mekân var mıdır? Açıklayınız.

6. Okuduğunuz metinde hangi kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptir? Bu özellikler olayların akışını nasıl etkilemiştir?

7. *Oğuz Kağan Destanı*'nın olay örgüsünü tespit ediniz.

8. Olayların anlatımında kronolojik bir sıra izlenmiş midir? Niçin?

9. Metindeki temel çatışmanın ne olduğunu tespit ediniz.

10. Temel çatışmayı besleyen karşılaşma ve karşıtlıklar nelerdir?

11. Okuduğunuz metinden yola çıkarak destanın ortaya çıktığı dönemin inanç dünyası, kültür ve sanat ortamı hakkında değerlendirme yapınız.

12. *Oğuz Kağan Destanı*'ndaki diyalogların anlatıma katkısı nedir? Açıklayınız.

13. *Oğuz Kağan Destanı*'nda görülen tipleri bulunuz.

14. Metinde Türk destan motiflerinden hangileri kullanılmıştır?

15. Oğuz Kağan'ın kurultay toplantısını günümüzün demokrasisiyle karşılaştırırsanız neler söylersiniz?

16. Oğuz Kağan'ın evlatlarına verdiği öğütle Atatürk'ün Türk gençlerine verdiği öğüdü karşılaştırınız.

17. Bu destan metninden Türklerin İslamiyet öncesi dinî inanışlarının özelliklerine örnekler veriniz.

18. Türklerin çok sayıda doğal destana sahip olmaları ile Türk tarihi arasında bir ilişki kurarsanız neler söylersiniz?

19. Oğuz Kağan'ın okuduğunuz metinde ulaşabildiğiniz tutum ve davranışlarını aşağıdaki tabloda örnekte gösterildiği gibi işaretleyiniz.

	Adil olma	✓	Aile birliğine önem verme
	Alçak gönüllü olma		Davranışlarının sorumluluğunu alabilme
	Doğru sözlü olma		Eşit davranma
	Güvenilir olma		İş birliği yapma
	Öz güven sahibi olma		Azimli olma
	Sözünde durma		Toplumu önemseme
	Vefalı olma		Yardımlaşma

E-İçerik

Sınıf Dışı Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden destanın bir milletin geleceğini şekillendirmesine yönelik çıkarımda bulununuz. Düşüncelerinizi aşağıda belirtilen yere yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TÜRK KÜLTÜR TARİHİ BAKIMINDAN OĞUZ KAĞAN DESTANI VE ÖNEMİ

Türk kültür tarihi bakımından Oğuz Kağan Destanı önemli bir yere sahiptir. Zira Oğuz Kağan, cihan hâkimiyeti fikrinin ortaya konulması ve bunun gerçekleştirilmesi noktasında bir takım kurallar ve gereklilikler ortaya koymuştur. Oğuz Kağan'ın tarihi kişiliği ve kimliği noktasında temel iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Büyük Hun Hakanı Mete olduğuna dair görüştür. İkincisi destanda anlatılan fetih hareketlerinden yola çıkarak, daha eski bir döneme yani İskitler dönemine ait olduğu düşüncesidir. Kanaatimizce Uygurca Oğuz Kağan destanı, içerisinde bir takım tarihi katmanlar barındırmaktadır ve başlangıç dönemi olarak Hun döneminden daha eski bir tarihi dönemi işaret eder. Bu dönem büyük Türk fatihi Alp Er Tunga'nın, İranlıların tabiriyle Afrasyab'ın yaşadığı dönemlere tekabül etmektedir. Bu nedenle Türk düşünce hayatında ve Türk devlet geleneğinde Oğuz Kağan ile Alp Er Tunga arasında bir ilişki kurulabilmiştir.

(…)

Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, İbrahim Onay

Metne Hazırlık

1. Kahramanlık hikâyelerinin abartılı olmasının nedenleri sizce nelerdir? Açıklayınız.

2. Destan dönemine yolculuk yapmak mümkün olsaydı en çok hangi destan kahramanını görmek isterdiniz? Niçin?

4. Metin

BATTAL GAZİ DESTANI

Hükümdar Kayser, Müslümanlara zulmetmektedir. Müslümanların kendisine karşı akınlar yapacağını duyunca önlem almaya başlar.

(…)

Kayser'i tahtına getirdiler. Tahtına geçip oturdu. Ahmer adlı gayet gürbüz bir pehlivan vardı, onu getirip yanına yüz bin er verdiler. Kayser, kendi boynundan yardım haçını çıkarıp ona verdi. Diğer yandan Kayser, büyük oğlu Şemun ve onun küçüğü Şemmas'ın emrine elli bin asker verdi. Ayrıca İlgun oğlu Mihran, Feridun ve Büyük Sercayil adlı vezirleri de askerle beraber gönderdi. Bunlar büyük vezirlerdi. Sürdüler, geldiler ve Ahmer'le buluştular, birlikte yürüdüler. Diğer taraftan haber Emir Ömer'e yetişti. Asker geldiğini bildirdiler. Buyurdu, bazıları şehre, bazıları da dağlara gittiler.

Mansur oğlu Yahya adında Müslüman askerlerin bir casusu vardı, gelip Emir Ömer'e Kayser'in oğlu Şemun, Şemmas ve Ahmer'in iki yüz bin kişiyle filan yere geldiklerini haber verdi. Malatya serverleri bu haberi işitip "Gazaya hazır olun!" diyerek tellâl çıkardılar ve üç bin piyade toplandı. On iki bin gazi, şehir önüne geldiler. Çadırlar kurdular. Cûy-ı Kavakıb denilen yere vardılar. Cafer atına bindi, ileri gitti ve bir tepeye çıktı. Aşağı baktı ve büyük bir asker topluluğu gördü. Atın başını çekti, durdu, düşündü ve: "Ey Allah'ım! Bütün zorluklar senin için kolaydır. Ne olaydı da bu lâinleri bu zayıf kuluna lutf edip bana boyun eğdiriverseydin." dedi.

Bu düşüncedeyken Cûde, dört oğluyla çıkıp geldi: "Ya Cafer! Bu seferki düşman askeri öncekilere benzemez. Bu, onun yanında deryadır. Silahlı ve hazır geldim." dedi.

"Kâfir askerinin gözcüleri göründü!" diye haber ettiler, iki yüz bin asker dalgalandı. Atları birbirine dokundu. Cafer: "Yârenler! Bir an ferahlayın, görün ben neylerim, dedi. Atından inip atının kolanını çekti. Hamle etmek

istedi. Tam bu sırada lalası Tevabil geldi: "Ciğer köşem! Biraz bekle, işte asker geldi, meşveret edelim." dedi. Bunun arkasından Emir Ömer, on iki bin kişiyle çıkıp geldi. Cafer'i düşman askeri üzerine gitmekten alıkoydu. "Vakit dardır, yerleşecek bir yer bulalım." dedi. Cafer'i döndürdüler. Müşavere ettiler. Abdülvahap: "Gelin şu dağ kenarına çepeçevre hendek kazalım, bir iki yerden kapı bırakalım, sonra çıkalım, savaşalım." dedi. Bu fikri uygun buldular ve öyle yaptılar.

Kayser'in oğlu Şemun bir mektup yazdı ve Bülkas adlı bir pehlivanın yanına kırk kişi katıp Emir Ömer'e gönderdi. Emir Ömer ve kalan beyler otururlarken elçinin geldiğini haber verdiler. İçeri aldılar. Bülkas mektubu sundu. Mektupta deniliyordu ki: "Rum Kayseri'nin oğluyum. Hüseyin Gazi'nin oğlunu tutunuz ve bana veriniz. Ayrıca "Muhammed'i gördüm" diyen o koca ihtiyarı da istiyorum. Yedi yıllık haraçla birlikte halifeniz boğazına kefen dolayıp gelsin ve Kayser'in karşısında diz çöksün. Bu teklifime karşı gelirseniz Kâbe kapısına kadar her şeyi yakıp yıkarım..."

Bu haberi Cafer işitti, yerinden kalktı. (…) "Var Şemun'a de ki: Bütün Rum ülkesini Müslümanlığa döndüreceğim." (…)

Savaş, bütün şiddetiyle devam eder.

Cafer'in artık sabrı kalmadı. Bulunduğu yerden yıldırım gibi bir nara attı ki duyanlar yer gök birbirine değdi sandılar. Müslümanlardan ve kâfirlerden ne kadar insan varsa sersemlediler. Ahmer, kendini toparladı. Karşıdan kendine doğru heybetli bir kişinin geldiğini gördü. Bu kişinin bindiği atın ayakları yere değmiyormuş gibiydi. Yaklaşınca yüzünden örtüsünü kaldırdı. Ahmer, baktı ki bir oğlandır, kızdı ve: "Hey! … Başka adam yok mudur ki seni gönderdiler?" dedi. Cafer: "Gençliğime bakma, Kuşade'yi, Mihriyayil'i ve Şameseb'i tepeleyen benim." dedi. Elindeki süngüyle hamle kıldı. Ahmer: "Ben de seni karşımda görmek istiyordum." dedi ve hamle kıldı. Cafer, kamçıyla çarptı ve Ahmer'in süngüsü parça parça oldu. Ahmer, gürzüyle saldırdı. Cafer, Ahmer'in gürzüne karşı sırtını tuttu. Hakk Teâlâ sakladı ve bir kılına zarar gelmedi. Müminlerin tekbir sedaları yedinci kat göğe erişti. Abdülvahap bağırıp "Aleyke aynullah ey pehlivan-zâde" dedi. Tevabil de "Barekallah ciğer köşem, seni Allah kötü gözden, kötü dilden saklasın. Allah'ım başına devlet külahı olsun, onun başına kasteden başlar kurusun, kötülük eden diller çürüsün." dedi. Diğer yandan Şemun ve Şemmas onu görüp hayrette kaldılar ve: "Hay Allah! Bu kimdir ki Ahmer gibi pehlivanın gürzüne sırtını tuttu." dediler.

Bunlara korku düştü, nefes alamaz oldular. Cafer, kükredi ve Ahmer'e: "Hazır ol! Kendi bağının koruğu tatlı mı, ekşi mi sana göstereceğim." dedi. Yetişti ve bir darbe vurdu, Ahmer'in kalkanı parça parça oldu. Gürz başına dokundu ve yere yıkıldı. (…) Müslümanların sedası göklere çıktı. Cafer Gazi, atını durdurdu. Kâfirler başka bir at yetiştirdiler. Ahmer, ata bindi. Kendini toparladı ve Cafer'in üzerine yürüdü. Cafer'in yiğitliğine hayran oldu. Cafer'e: "Ya Cafer! Gece oldu, hele var, bu gece dinlen, ben de boş bulundum, yarın yine buluşuruz." dedi. Cafer: "Hoş ola!" dedi. İkisi de döndüler. Müminler Cafer'i coşku ile karşıladılar. Sevinçle getirdiler. Bütün müminler Cafer'e aferin dediler. Kâfir askerleri de çok üzgün bir vaziyette döndüler.

Cafer Gazi, Rum askerlerini kovalamaya başlar.

(...)

Ardınca bir iki dere tepe aştı. Bir sahraya çıkıp geldiler. Ahmer sahranın ortasındaki bir bahçenin kapısına geldi. Atından aşağı indi, içeri girdi. Atını koyuverdi. Kapıyı kapattı. "Ola ki Muhammedîlerden biri gelir" dedi, gitti. Ardından Cafer de girdi. Baktı, bağın içinde merdiven dikilmiş bir köşk. Ahmer'in bağın içinde yürüdüğünü ve adam aradığını gördü. Ahmer, "Sakın, Muhammedîlerden biri gizlenmiş olmaya" dedi. Yukarı çıktı. Baktı, bir taht bağlanmış, tahtın üstünde ayın on dördüne benzer güzel bir kız oturuyor. Meclis kurulmuş (…) yiyecekler hazır, altın gümüş şamdanlar yanıyor. Ahmer de geldi, kız karşıladı (…) "Niçin geciktin?" dedi. Ahmer: "Şemmas'ın yanındaydım." dedi.

(…) Bir iki lokma yediler... Kız: "Seni kim zor durumda bıraktı?" dedi. Ahmer, Cafer'in erliğini ve güzelliğini anlatmaya başladı. Bu sözleri saklandığı yerden işiten Cafer: "Acaba bu yiğit Müslüman olmaz mı? diye düşündü... Cafer, hemen paldır küldür merdivenden aşağı indi ve: "Sıhhat olsun." dedi. Ahmer'in içine korku düştü. "Kimsin?" dedi. Cafer: "(…) Ben seni düşman sanıyordum, hâlbuki sen bana dost imişsin. (…) gel şimdi iman et, Müslüman ol ve bana arkadaş, kardeş ol. Canını cehennem ateşinden kurtar." dedi. Ahmer: "Hey! Sen burada ne yapıyorsun?" dedi. Cafer: "Beni nerede anarlarsa ben orada hazır olurum." dedi. Ahmer: "Hele hoş geldin, şimdi seninle güreş tutalım; eğer sen beni yenersen ben Müslüman olayım, eğer ben seni yenersem sen benim dinime gir." dedi. Cafer: "Hoş söz." dedi.

Bunun üzerine Ahmer aşağı inip bir güzel tuman giydi ve durdu. Cafer'e: "Pehlivan sen benim kuşağımı tut, ben de senin kuşağını tutayım." dedi. Bu söze razı oldular. Ahmer üç defa zorladı, Cafer'i yenemedi, kızdı. Cafer'e bir yumruk vurmak istedi, ancak Cafer öyle bir nara attı ki Ahmer'in ve kızın akılları kaçtı. Cafer, Ahmer'i yavaşça yere indirdi.(…) Cafer: "Ya Ahmer! Sözünde duruyor musun?" dedi. Ahmer: "Er olan sözünden dönmez." dedi. (…) Ahmer doğruldu ve yüzünü yere koyup: "Ne yapayım ki Müslüman olayım?" dedi. Cafer, Kelime-i Şahadet' i okuttu. Ahmer iman etti, Müslüman oldu. Kız dahi birlikte Müslüman oldu. (…) Ahmer: "Ya Cafer! Sana bir lakap koymak istiyorum, bende hatırın kalmasın." dedi. Cafer: "İyi olur." dedi. Ahmer: "Senin adın Battal olsun." dedi. Battal: "Ben de sana bir ad koyayım." dedi. Ahmer: "İyi olur." dedi. Cafer: "Senin adın, Ahmet Turan olsun." dedi. Mutlu ve şen oturdular. Battal Gazi çok şükretti. Ahmet Turan: "Ya pehlivan! Kalk şimdi yerine git. Ben de askerime varayım. Yarın bu meydana gel. Ben de geleyim. Birbirimizle cenk edelim. Beni meydanda yere yık, ben de çaresiz kalayım. Bütün askerler bu durumu görsünler. Sonra da kâfir askerine karşı neler yapacağımı gör, dedi. Battal: "İyi olur." dedi ve ikisi de askerlerinin yanına vardılar.

Sabah oldu. Her iki asker grubu karşılıklı saf bağladılar. Seyyid Battal büyük bir cesaretle meydana atını sürdü. Çağırdı: "Ahmer nerede? Gelsin!" dedi. Ahmer de Battal'ı gördü ve meydana atını sürdü, ancak Ahmer geceki gibi değildi, sözünden dönmüştü. Battal: "Ya Ahmer! Ahdinden sapmışsın!" dedi. Ahmer: "Gece söylediklerim ciddi değildi (…)." dedi. Elindeki süngüyle saldırdı. Seyyid Battal onun süngüsünü kamçısıyla karşıladı, süngü parça parça oldu. O anda Ahmer Battal'ın önünden kaçmak isterken Battal öyle bir ayak darbesi vurdu ki iki ayağı üzengilerden çıkıp tepesinin üzerine yedi adım öteye yıkıldı. İslâm askerinden bir ses yükseldi ve hepsi aferin kıldılar. Seyyid Battal tıpkı şahin gibi sıçradı, (…): "Ya Ahmer! Sözünde duruyor musun, yoksa ölür müsün?" dedi. Ahmer aman diledi. Seyyid Battal ayağa kalktı. Ahmer de doğruldu ve başını Battal'ın ayağına dayadı. Yüzünü kâfir askerinden yana döndürdü. Yüksek sesle ve samimiyetle dedi ki "Eşhedü Enlailahe illallah ve Eşhedü Enne Muhammeden Abdühü ve Resûlüh" diyerek kelime-i şahadet getirdi.

Ahmet Turan adını alan Ahmer, savaşta Müslümanlara yardım eder.

(...)

Battal Gazi'yi Cûde ve dört oğlu takip etti. Emir Ömer üç bin er ile hamle yaptı. Diğer dostları da cenge girdi. Bir gün ve bir gece boyunca şiddetli cenk oldu. Müslümanlar zor durumda kalınca Battal yüzünü göğe döndürerek: "Ey Allah'ım! Bu cenge ben sebep oldum, beni mahcup etme!" dedi. Hemen o anda şiddetli bir rüzgâr çıktı. Toprak savruldu ve kâfir askerlerinin göz çukurları toprak ile dolarak gözleri kör oldu. Battal atını sürüp safları yararak bayrağın yanına geldi. (…) Bayrağı indirdi. Kâfir askerleri korkup kaçmaya başladılar. (…) Esir alınanların tümü Müslüman oldular. Seyyid Battal tümüne atlar ve giysiler bağışladı. Yeni Müslümanları Kayser'in oğlu Rabi'nin üzerine gönderdi. Ondan sonra pencik çıkardı. Geri kalanı gazilere dağıtarak kendisine bir tane bile kabul etmedi. Sonra dönüp Malatya'ya geldiler. Fetihnâme yazıp o pencik malı ile birlikte halifeye gönderdi. Ne zaman ki Cûde, Halife Hazretlerine geldi, mektubu o zaman okudular. Seyyid Battal'ın bu fethine

mutlu olup sevindiler ve bu haberi Şam vilayetine bildirdiler. Yedi günden sonra halife emretti ve Cûde'ye kaftanla pahalı elbiseler verdiler. Battal ve diğer beylere de iyi birer kaftan verildi.

Cûde Malatya'ya gelip Seyyit Battal ve Emir Ömer'in yanına vardı. Diğer beyler de hediyelerini iletti. Halife hepsine gönül alıcı davranışlarda bulundu. Bütün beylerin hatırları hoş oldu. (…) Böylece bu hikâye de burada bitti.

Seyyid Battal Gazi

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

aleyke avnullah: "Allah'ın yardımı üzerinize olsun." anlamında kullanılan söz.

aman: Bir suçun bağışlanmasının istendiğini anlatan bir söz.

barekallah: "Allah mübarek etsin, hayırlı ve bereketli olsun." anlamında olan söz.

fetihnâme: Bir yerin alındığını müjdelemek için hükümdarların yabancı devlet adamları, şehzadeler, valiler vb.ne yazdıkları resmî mektup.

gaza: İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş.

gürbüz: Sağlam, güçlü ve iyi gelişmiş.

kaftan: Padişahların gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış giysi.

kayser: Roma ve Bizans imparatorlarına verilen san.

kolan: At, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.

koruk: Henüz olgunlaşmamış ekşi üzüm.

lâin: Lanetlenmiş.

lala: Hükümdar çocuğunun bakım, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse.

meşveret etmek: İki veya daha fazla kişinin birbiriyle fikir alışverişinde bulunması.

Muhammedî: Müslüman.

pencik: Asker yetiştirilmek üzere, savaş tutsaklarından beşte bir oranında ayrılan acemioğlan adaylarına verilen ad.

piyade: Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf.

server: Baş, başkan, reis, ulu.

tellâl: Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağıran kimse, çağırtmaç.

tuman: Don, şalvar.

üzengi: Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka.

yâren: Arkadaş, yakın dost.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin Battal Gazi isimli kahramanın din için yaptığı savaşları konu edinen bir destandan alınmıştır. Battal Gazi, Müslümanlara eziyet eden Bizans beyi Kayser ile mücadelesinde ideal bir insan tipi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Battalnâme VIII. yüzyılda Emevî-Bizans savaşlarında meşhur olmuş Battal Gazi'nin mücadelesini konu edinen bir destandır. *Battal Gazi Destanı*'na *Battalnâme* de denir. İslamiyet Etkisiyle Oluşan Dönem'e ait bu destandaki olayların büyük bölümü Malatya çevresinde geçmektedir. Battal Gazi samimi inancı ve cesaretiyle ünlenmiş bir kişiliktir. Asıl adı Abdullah olan bu kişiye kahraman anlamına gelen Battal lakabı verilmiştir. Cihat ve gaza amaçlı savaşların kahramanı olan Battal Gazi, olağanüstü kahramanlıklarıyla asırlar boyu hem asker hem de halk tarafından sevilmiştir. Battal Gazi İslam uğruna yalnız kâfirlerle değil, sihirbazlarla, devlerle, cadılarla da çarpışır. Onun Aşkar Devzâde adındaki atı da kendisi kadar kahramandır.

Battal Gazi Destanı millî dayanışmanın ve kahramanlıkların oluşumunda etkili olmuştur. Müslüman-Türk geleneklerine göre oluşturulan Battal Gazi Türk gazi tipinin örneğidir. *Battalnâme*'nin XI ve XII. yüzyıllarda yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir. Türklerin İslamiyet Etkisiyle Oluşan Dönem'e ait bu destan gibi birçok doğal destanı vardır.

İslamiyet Etkisiyle Oluşan Dönem'e ait destanlar şunlardır:

Destan	**Destanın Yayılma Alanı ve Boyu**
Battal Gazi Destanı	Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı
Cengiznâme	Orta Asya, Türk-Moğol
Danişmentnâme	Anadolu, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı
Edige Destanı	Orta Asya, Tatar-Kırım
Timur	Orta Asya, Tatar-Kırım
Köroğlu Destanı	Anadolu, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı
Manas Destanı	Orta Asya, Kırgız
Satuk Buğra Han Destanı	Karahanlı

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Bu metinde halk diline özgü kelime ve kelime gruplarına örnekler gösteriniz.

2. Halk diline özgü kelime ve kelime grupları metinde niçin çok kullanılmıştır? Açıklayınız.

3. Bu metinden abartılı anlatımlara örnekler gösteriniz. Bu durumun gerekçesini açıklayınız.

4. Battal Gazi'nin bu denli güçlü ve yenilmez oluşunun sebebini açıklayınız.

5. Bu metinde gazi tipinin yer almasını, metnin oluştuğu dönemde meydana gelen tarihî olayların etkisi açısından değerlendiriniz.

6. Okuduğunuz metinden hareket ederek aşağıdaki tabloda istenenler doğrultusunda gerekli açıklamaları tabloya yazınız.

Tema	
Konu	
İleti	
Çatışmalar	
Karşılaşmalar	
Karşıtlıklar	
Olay örgüsü	
Zaman	
Mekân	
Anlatıcı	
Bakış açısı	
Yararlanılan anlatım biçimleri	
Yararlanılan düşünceyi geliştime yolları	

7. *Battalnâme* İslami alanda ortaya çıkan ilk destandır. *Battal Gazi* ve diğer İslami Dönem'in bazı destanlarında Hz. Muhammed Dönemi'ndeki olay ve menkıbelerden uyarlamalar bulunmaktadır. Örneğin Battal Gazi'ye Cafer ismi, Caferi Tayyar isimli kahramanlığıyla meşhur sahabeden etkilenilerek verilmiştir. Bu durumun nedenini açıklayınız.

8. Ahmer, Battal Gazi'ye niçin saygı duymaktadır? Açıklayınız.

9. Bu destanın oluşmasıyla sözlü kültür arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

10. Aşağıda belirtilenlere metinden örnekler bulunuz. Örnekleri ilgili alana yazınız.

Mecaz anlamda kullanılan kelimeler:
Öznel ifadeler:
Coşkulu anlatım:
Duygusallık içeren cümleler:

Metne Hazırlık

• Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen fotoğrafları genel ağdan temin ederek etkileşimli tahta üzerinden sınıfınızda yorumlayınız.

5. Metin

26 AĞUSTOS GECESİNDE SAATLER İKİ OTUZDAN BEŞ OTUZA KADAR VE İZMİR RIHTIMINDAN AKDENİZ'E BAKAN NEFER

Türk ordusunun İzmir'e girişi

Saat 2.30.
Kocatepe yanık ve ihtiyar bir bayırdır,
ne ağaç, ne kuş sesi,
ne toprak kokusu vardır.
Gündüz güneşin,
gece yıldızların altında kayalardır.
Ve şimdi gece olduğu için
ve dünya karanlıkta daha bizim,
daha yakın,
daha küçük kaldığı için
ve bu vakitlerde topraktan ve yürekten
evimize, aşkımıza ve kendimize dair
sesler geldiği için
kayalıklarda şayak kalpaklı nöbetçi
okşayarak gülümseyen bıyığını
seyrediyordu Kocatepe'den

dünyanın en yıldızlı karanlığını.
Düşman üç saatlik yerdedir
ve Hıdırlık-tepesi olmasa
Afyonkarahisar şehrinin ışıkları gözükecek.
Kuzeydoğuda Güzelim-dağları
ve dağlarda tek
tek
ateşler yanıyor.
(…)
Dağlarda tek
tek
ateşler yanıyordu.
Ve yıldızlar öyle ışıltılı, öyle ferahtılar ki
şayak kalpaklı adam
nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden
güzel, rahat günlere inanıyordu
ve gülen bıyıklarıyla duruyordu ki mavzerinin yanında,
birdenbire beş adım sağında onu gördü.
Paşalar onun arkasındaydılar.
O, saati sordu.
Paşalar: "Üç," dediler.
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçurumun başına kadar,
eğildi, durdu.
Bıraksalar
ince, uzun bacakları üstünde yaylanarak
ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe'den Afyon ovasına atlıyacaktı.
(…)
Saat beşe on var.
Kırk dakka sonra şafak
sökecek.
"Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak."
(…)
Yüzbaşı sordu:
— Saat kaç?
— Beş.
— Yarım saat sonra demek…
98956 tüfek
ve şoför Ahmet'in üç numrolu kamyonetinden
yedi buçukluk (…), on beşlik obüslere kadar,
bütün aletleriyle
ve vatan uğrunda,
yani, toprak ve hürriyet için ölebilmek kabiliyetleriyle
Birinci ve İkinci ordular
baskına hazırdılar.
(…)
"Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket bizim.
Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
ve ipek bir halıya benziyen toprak,
bu cehennem, bu cennet bizim.
Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
yok edin insanın insana kulluğunu,
bu dâvet bizim…
Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim…"
Sonra, 9 Eylülde İzmir'e girdik
ve Kayserili bir nefer
yanan şehrin kızıltısı içinden gelip
öfkeden, sevinçten, ümitten ağlıya ağlıya,
Güneyden Kuzeye,
Doğudan Batıya,
Türk halkıyla beraber
seyretti İzmir rıhtımından Akdeniz'i.
(…)

Kuvâyı Milliye, Bütün Şiirleri
Nâzım Hikmet Ran
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

kalpak: Kesik koni biçiminde deri, kürk veya kumaştan yapılmış başlık.

kısrak: Dişi at.

mavzer: Atış hızı dakikada ortalama altı mermi olan ve orduda kullanılan bir tüfek tipi.

obüs: Yüksek ve alçaktan mermi atabilen kısa namlulu top.

şayak: Kaba dokunmuş, dayanıklı bir çeşit yün kumaş.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Nâzım Hikmet'in Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen *Kuvâyı Milliye Destanı*'ndan alınmıştır. Bu destan Türk toplumunu derinden etkilemiş önemli bir savaşı ele alan yapay bir destandır.

Yapma (yapay) destan, sanatçıların kendi milletlerinin tarihinden çıkardıkları olayları bazı hayal unsurları ile karıştırarak hikâye edip yazdıkları destanlardır. Sanatçılar, toplumu derinden etkileyen bir olayı doğal destanlara benzeterek destan oluştururlar. Yapma destanlar okunmak amacıyla yazılır ve anonim olmamaları yönünden doğal destanlardan ayrılır.

Türk yapma (yapay) destanları şunlardır:

Destan	Destanın Sanatçısı
19 Mayıs Destanı	Fazıl Hüsnü Dağlarca
Çakır'ın Destanı	Fazıl Hüsnü Dağlarca
Çanakkale Destanı	Fazıl Hüsnü Dağlarca
Üç Şehitler Destanı	Fazıl Hüsnü Dağlarca
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda	Cahit Külebi
Çanakkale Şehitlerine	Mehmet Âkif Ersoy
Genç Osman Destanı	Kayıkçı Kul Mustafa
Kuvâyı Milliye	Nâzım Hikmet Ran
Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı	Gülten Akın
Sakarya Meydan Savaşı	Ceyhun Atuf Kansu

Yapay yabancı destanlar şunlardır:

Destan	Destanın Sanatçısı	Millet
Aeneis (İniis)	Vergilius (Virgil)	Latin
Çılgın Orlando	Ariosto (Aryosto)	İtalyan
Henriade (Henrad)	Voltaire (Vulter)	Fransız
İlahi Komedya	Dante	İtalyan
Kayıp Cennet	John Milton (Con Miltın)	İngiliz
Kurtarılmış Kudüs	Tasso (Taso)	İtalyan

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz yapma destanın temasını, konusunu ve iletisini defterinize yazınız.

2. Söyleyicinin bu metinde vermek istediği ileti günümüzde de geçerliliğini korumakta mıdır?

3. "şayak kalpaklı adam / nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden / güzel, rahat günlere inanıyordu" dizelerinde sözü edilen kişinin ruh durumu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

4. Okuduğunuz metinde teşbihe (benzetme) örnekler bulunuz. Bu söz sanatının metne katkısını değerlendiriniz.

5. Bu metindeki "ve ipek bir halıya benziyen toprak / bu cehennem, bu cennet bizim." dizelerinde söyleyici, Anadolu'yu niçin ipek halı, cennet ve cehennemle ilişkilendirmiştir? Açıklayınız.

6. Okuduğunuz metni doğal destan örnekleriyle karşılaştırıp bulduğunuz benzerlik ve farklılıkları defterinize yazınız.

7. Metindeki olayların geçtiği mekân ve zamanın tarihsel gerçeklik içindeki yeri hakkında değerlendirme yapınız.

8. Okuduğunuz metinden millî ve manevi değerlerimizle ilgili çıkarımlarda bulununuz.

9. Okuduğunuz destanda ahengi sağlayan ögeleri tespit ediniz.

10. Metindeki mekân ve zaman unsurlarını belirleyerek bunların metnin türüne katkısını açıklayınız.

11. Metinde sizi etkileyen dizeleri tespit ediniz. Bu dizeleri sınıfınızda arkadaşlarınıza okuyunuz.

12. Okuduğunuz metni tür, biçim, içerik, dil ve üslup özellikleri açısından *Büyük ve Küçük Ağrı* ve *Oğuz Kağan Destanı* metinleriyle karşılaştırınız.

13. Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen sanatçı niçin şiir türünü tercih etmiştir? Açıklayınız.

14. Siz bir yapma destan yazmak isteseydiniz hangi konuyu seçerdiniz? Niçin?

15. Yapma destan türünde metinlerin toplumsal yaşama katkıları hakkında neler söyleyebilirsiniz? Düşüncelerini belirtiniz.

Yazarın Biyografisi

NÂZIM HİKMET RAN (1902-1963), Selanik'te doğdu. İstanbul'da Heybeliada Bahriye Mektebinden mezun oldu. Moskova'da bir üniversitede siyasal bilimler ve iktisat eğitimi aldı. Üniversiteyi bitirince yurda dönüp İstanbul'da çeşitli gazete ve dergilerde çalıştı. 1951'de tekrar Moskova'ya gitti.

Rus şair Mayakovski'den (Mayakovski) etkilenerek ölçülü ve kafiyeli şiiri bıraktı. Öz, biçim ve tema yönünden yeni şiirleriyle serbest nazmın ve toplumcu gerçekçi şiirin öncüsü oldu. Memleket özlemi, barış, gelecek güzel günlere inanç, aşk, umut, ölüm gibi insana özgü birçok temayı şiirlerinde ele aldı.

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *835 Satır, 1+1=1, Sesini Kaybeden Şehir, Memleketimden İnsan Manzaraları, Kuvâyı Milliye* (şiir); *Unutulan Adam, Ferhâd ile Şirin* (oyun); *Kan Konuşmaz, Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* (roman); *Ferhad ile Şirin, Yusuf ile Menofis* (tiyatro).

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

1. Aşağıdaki cümlelerde büyük harflerin kullanım gerekçelerini ilgili yere yazınız.

a. Zeus Baba bunu bize göstermesin.
isterse daha uzak olsun yerin Euboia Adası'ndan,

b. "Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket bizim.

2. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimelerin niçin ayrı ve bitişik yazıldıklarını ilgili boşluğa yazınız.

a. bir karıştırdı denizi, bir allak bullak etti ki, anlatamam,

b. inledim inim inim, bırakmadı salın üstünde beni dalga,

c. bir kasırga darmadağın etti salı,

ç. Gittim yalvardım ona, ağırbaşlı dinledi beni,

d. yoksa hiçbir Phaiak alıkoymaz seni zorla,

e. Gömgök, gök mavisiydi, bu oğlanın yüz rengi,

3. Aşağıdaki dizelerde ve cümlede yazımı yanlış olan kelimeleri bulunuz. Bulduğunuz kelimelerin altını çiziniz.

a. Hatta ilâve ederler, Everest tepesi bir çok dağların en yüksek tepesidir.

b. Oğuz Kağan bir yerde, Tanrıya yalvarırken:

c. Çok güzel bir kızdı bu, sanki Kutup yıldızı!

ç. Öyle güzel bir kız ki, gülse gök güle durur!

d. "Madem ki Uygurların, benim büyük Kağanı,

e. Gök tüyü gök yelesi, yolveren izci gibi!

f. Kocatepe'den Afyon ovasına atlıyacaktı.

g. ve ipek bir halıya benziyen toprak,
bu cehennem, bu cennet bizim.

ğ. Sonra, 9 Eylülde İzmir'e girdik
ve Kayserili bir nefer
yanan şehrin kızıltısı içinden gelip
öfkeden, sevinçten, ümitten ağlıya ağlıya,
Güneyden Kuzeye,
Doğudan Batıya,
Türk halkıyla beraber
seyretti İzmir rıhtımından Akdeniz'i.

4. Aşağıdaki dize ve cümlelerde dilin standart dışı kullanımına örnekler gösteriniz. Bu durumun gerekçesini belirtiniz.

a. Sonunda döğüşmekten yorgun düşerler.

b. Kıpkızıl ağıziyle, ateş gibiydi benzi.

c. Kırk dakka sonra şafak
sökecek

5. Aşağıdaki cümlelerde ve dizede düzeltme işaretinin yanlış kullanıldığı kelimeleri tespit ediniz.

a. Malatya serverleri bu haberi işitip "Gazaya hazır olun!" diyerek tellâl çıkardılar ve üç bin piyade toplandı.

b. Ne olaydı da bu lâinleri bu zayıf kuluna lutf edip bana boyun eğdiriverseydin.

c. Kâfir askerinin gözcüleri göründü!

ç. "Yârenler! Bir an ferahlayın, görün ben neylerim, dedi.

d. Hemen o anda şiddetli bir rüzgâr çıktı.

e. yok edin insanın insana kulluğunu,

bu dâvet bizim…

6. Aşağıdaki cümlelerde yanlış kullanılan noktalama işaretlerini tespit ediniz.

a. Müslümanlar zor durumda kalınca Battal yüzünü göğe döndürerek: "Ey Allah'ım! Bu cenge ben sebep oldum, beni mahcup etme!" dedi.

b. Derler ki, dünyada dümdüz bir ovadan yükselerek boyunu gösteren dağların en yükseği Ağrı'dır.

7. Aşağıdaki dizelerde geçen sıfat tamlamalarını bulunuz.

a. ne bir tanrı uğrar ona, ne ölümlü bir insan.

b. kapkara gecenin ortasında onuncu günü,

c. orada Kalypso oturur, o korkunç Tanrıça, güzel belikli,

ç. orada yedi yıl kaldım zorla,

d. göründü on sekizinci gün toprağınızın gölgeli dağları,

e. Oğuz Kağan derlerdi, çok alp bir kişi vardı,

f. Avlarım gergedanı, diye o yere vardı.

8. Aşağıdaki dizelerde geçen sıfat tamlamalarının altını çiziniz. Kullanılan sıfat tamlamalarının metinde nasıl bir işlevi olduğunu söyleyiniz.

a. koca bir kayaya, biçimsiz bir yere attı beni,

b. vardım bir ırmak ağzına, uygunca bir yere,

c. Varırken gün ikindiye, uyandım tatlı uykudan,

ç. bu kadarını ummazdım doğrusu bu genç kızdan,

d. Kırk gün geçtikten sonra, yürür oynaşur oldu!

e. "Bana bağlıdır artık, dünyanın her dört yanı!

9. Aşağıdaki cümlelerde yer alan bazı noktalama işaretlerinin parçadaki kullanım amaçlarını açıklayınız.

Derken iki kardeş kavga etmeye başlarlar. Sonunda döğüşmekten yorgun düşerler. Fakat dilleri hâlâ işlemektedir, birbirlerine beddua etmeye başlarlar:

"Allah seni öyle bir dağ etsin ki yaz kış üstünden kar eksik olmasın."

"Sen de öyle bir dağ olasın ki başından yılan çıyan eksik olmasın." Her ikisinin de duaları kabul olur. Bugün biri Büyük Ağrı, diğeri de Küçük Ağrı olarak göğe baş çekmektedirler. Ayrıca büyüğünün tepesi daima karlı, küçüğü de yılanlı, akreplidir.

Nokta	
Virgül	
İki nokta	
Düzeltme işareti	

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Destan ve efsane oluştukları dönemin izlerini taşıyan ürünlerdir. Bu iki edebî tür ait oldukları toplumun hazineleridir. Bu sebeple destan ve efsane o toplumun dilindeki deyimler, atasözleri, kalıplaşmış ifadeler gibi anlatıma özgü ayrıntıları, bazı tarihî olayları, geleneği içinde barındırır. Bu hazineler dili ve kültürü güçlendirir. Bu hazineleri bulmak ve ortaya çıkarmak için de derleme çalışmaları yapılır. Derleme yoluyla her tür veri yazıya geçirilir. Böylece kalıcılık sağlanır.

Derleme sözlü kültüre yönelik ürünleri belli yöntemlerle kaynak kişilerden sözlü ve yazılı biçimde kaydetme işidir. Yazılı belge olan derleme, bir amaç doğrultusunda geçerli ve güvenilir bilgilerin sistemli biçimde düzenlenmesiyle hazırlanır. Sözlü kültüre yönelik yapılacak derlemelerde önce alan araştırması yapılır.

Kırşehir'de Muharrem Ertaş'la yapılan bir derleme çalışması

Derleme yapılırken şu aşamalara dikkat edilir:

- Derleme yapılacak türün özelliklerine göre derleme yapacak kişi tarafından amaç, hedef ve konu tespit edilir.
- Derleme yapılacak kişinin, grubun veya topluluğun yaşadığı yere gidilir.
- Sözlü kültüre yönelik araştırmalarda mülakat yöntemi uygulanır.
- Görüşme yapılacak kaynak kişi veya kişiler tespit edilir.
- Görüşmenin yapılacağı zaman ve yer tespit edilir.

- Görüşmenin yapılacağı zaman ve yer hakkında görüşme yapılacak kişinin onayı alınır.
- Görüşme yapılacak kişinin yaşı, öğrenim durumu, mesleği, verdiği bilgileri nasıl ve kimden öğrendiği, görüşme tarihi ve yeri, görüşmeyi yapan kişi kayıt altına alınır.
- Görüşme yapılan yerde elden geldiğince fazla kalınır.
- Kaynak kişi sayısının birden fazla olmasına dikkat edilir.
- Görüşme sırasında ses ve görüntü kaydeden cihazların kullanılacağı, görüşme yapılacak kişiye bildirilmeli ve kişinin onayı alınmalıdır.
- Saygı sınırları dışına çıkılmamalıdır.
- Derlenen efsane, türün özelliklerine uygun biçimde yazım, noktalama ve anlatım kurallarına uyularak yazıya geçirilir.

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

İncelediğiniz metinler ve Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma bölümünde verilen bilgilerden yararlanarak yakın çevrenizdeki varlıklar, mekânlar, tarihî olaylar, tabiat olayları ve inanışlarla ilgili derleme yapınız. Derlemenizi sınıf ve okul panosunda, dergi, gazete veya sosyal medyada sergileyiniz.

Destan türü yazarların her dönemde beslendikleri bir kaynaktır. Yaşanan bazı olaylar toplumu derinden etkilediği gibi o toplumun içinde yaşayan bir birey olan yazarları da etkiler. Yazarlar da bu olayları eserlerine yansıtıp duygu ve düşüncelerini belirtirler. Örneğin H. Nihal Atsız *Bozkurt Destanı*'ndan etkilenilerek *Bozkurtların Ölümü* adlı eseri, Cengiz Aytmatov da *Manas Destanı*'ndan yararlanarak *Gün Olur Asra Bedel* adlı romanı yazmıştır.

Günümüzde de yaşanan kimi olaylar, toplumu ve sanatçıları derinden etkilemektedir. Bazı yazarlar bu olayları konu edinen eserler ortaya koymuşlardır. Örneğin 15 Temmuz 2016'da terörist bir yapı olan FETÖ, devleti ele geçirmek amacıyla darbe girişiminde bulunmuştur. Ülkemizin demokrasisine ve geleceğine karşı meydana gelen bu darbe girişimi milletimizin büyük gücü sayesinde engellenmiştir.

Diğer sayfada verilen bilgi grafiğini (infografi) inceleyiniz. "15 Temmuz Demokrasi Zaferi ve Şehitleri" konusunda tercih ettiğiniz türde bir yazı yazınız. Yazınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Darbe girişiminin kilit noktası İstanbul'da yaşananlar

İstanbullular, 15 Temmuz'daki FETÖ terör örgütünün darbe girişiminde büyük bir direniş gösterdi

Darbe girişimi gecesi
İSTANBUL'DA
99

YURT GENELİNDE
251
KİŞİ ŞEHİT OLDU

KÖPRÜLERİ KAPATTILAR

İstanbul'da darbenin ilk ayak sesleri **15 Temmuz Şehitler Köprüsü**'ndeki hareketlilikle başladı

Darbeci askerler 22.00 sıralarında **Boğaziçi** (15 Temmuz Şehitler Köprüsü) ve **Fatih Sultan Mehmet köprülerini** tek yönlü trafiğe kapattı

Boğaziçi Köprüsü'nde **34 kişi** şehit düştü

Darbeci askerler saat **06.42'de teslim oldu**

CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN, UÇAKLA İSTANBUL'A GELDİ

Saat: **03.20**

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Atatürk Havalimanı'nda kendisini karşılayan yüzlerce vatandaşa

"Milletin üzerinde hiçbir güç yoktur. Bu bir ayaklanma, ihanet, vatana ihanet hareketidir. Bunun bedelini çok ağır ödeyecekler"

diyerek seslendi

KURUMLARIN İŞGALİ VE HALKIN DİRENİŞİ

Adım adım Vatan Caddesi, İstanbul Valiliği, Çevik Kuvvet, TRT, Atatürk Havalimanı ve bazı medya kuruluşları ile meydanlar FETÖ mensuplarınca ablukaya alındı

Darbe girişimi, İstanbul'da destansı bir direnişle akamete uğratıldı

HALKA ATEŞ AÇILDI

Vatandaşlar belediye binasını işgale gelen darbeci askerleri protesto etti

Halkın üzerine ateş açan **darbeciler, 14 kişiyi şehit etti**

ÇENGELKÖY

Darbeciler, Çengelköy Polis Merkezi'ndeki görevli polislerle çatıştı, **7 kişi şehit oldu**

Polis ve vatandaşın direnci ile darbeciler, 05.48 sıralarında geri çekilmek zorunda kaldı

Anadolu Ajansı

(Görselin orijinal yazım ve noktalamasına sadık kalınmıştır.)

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Sunum yapılırken tonlama, vurgu ve telaffuz kurallarına dikkat edilerek konuşma yapılır. Konunun dışına çıkılmaz. Gereksiz kelime tekrarı yapılmaz. Jest ve mimiklere dikkat edilir. Konuşmada konuşmanın akışını kesecek ve konuyla ilgisi olmayan düşüncelerden uzak durulur. Sunuma etkili bir başlangıç yapmak, sunumun süresini verimli kullanmak ve sunumu etkili biçimde sonlandırmak da dikkat edilmesi gereken bazı ayrıntılardır.

Ünite Özeti

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

- Derleyip yazdığınız efsaneleri sınıfınızda arkadaşlarınıza sununuz.
- Sunumu aşağıda verilen bilgilere dikkat ederek dinleyiniz.

Görüşmenin yapılacağı zamanı ve yeri tespit ediniz.
Not alarak dinleme, empati kurarak dinleme, seçici dinleme, eleştirel dinleme gibi dinleme tekniklerinden yararlanınız.
Konuşmacıyla göz teması kurunuz.
Konuşmacının sözünü kesmeyiniz.
Dinlediğiniz konuşmanın konusunu ve ana düşüncesini tespit ediniz.
Dinlediğiniz konuşmadaki açık ve örtük iletileri tespit ediniz.
Dinlediğiniz konuşmanın konu akışını takip ediniz.
Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız.
Dinlediklerinizi özetleyiniz.
Dinlediğiniz konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayınız.
Konu akışındaki uyum, olaylar, bilgiler ve düşünceler arasındaki tutarlılık açısından konuşmayı değerlendiriniz.
Konuşmanın sonunda sorularınızı konuşmacıya sorunuz.

4. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "Battalnâme, anonim, yapma destan, efsane, manzum, destan, mitoloji" **ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.**

1. ....., milletlerin geçmişinde etkili olan bir olayı, olağanüstülükleri, kahramanlıkları uzunca anlatan edebî bir türdür.
2. Destanlar biçim yönünden ……..…. eserlerdir.
3. Milletlerin sözlü olarak yarattıkları doğal destanlar o milletin hayatını ve geçmişini yansıtan ….……..……..……..…… ürünlerdir.
4. ……..……, VIII. yüzyılda Emevî-Bizans savaşlarında meşhur olmuş bir kahramanın mücadelesini konu edinen destandır.
5. ……..……..……..…… gerçek veya hayalî bir şahıs, olay veya yer hakkında gerçek olduğuna inanılarak anlatılan sözlü edebiyat ürünüdür.
6. Sanatçıların kendi milletlerinin tarihinden çıkardıkları olayları bazı hayal unsurları ile karıştırarak hikâye edip yazdıkları destanlara ……..……..……..…… denir.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucukların içine yazınız.

1. *Şehnâme*	☐	a. Yapma destan	
2. *Aşkar Devzâde*	☐	b. Kırklar	
3. Doğal destan	☐	c. Homeros	
4. Motif	☐	ç. Battal Gazi	
5. Efsane	☐	d. Menkıbe	
6. Zeus	☐	e. Nibelungen	
		f. İran	

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D"**, yanlış olanların başına** "Y" **yazınız.**

1. ☐ Doğal destanlar, tarihin bilinmeyen dönemlerinde milleti derinden etkileyen savaş, göç, kıtlık gibi bir olay üzerine söylenir.
2. ☐ *Odyssia*, MÖ IX. yüzyılda yazılan yapay bir destandır.
3. ☐ *Oğuz Kağan Destanı*'ndaki kahraman, MÖ II. yüzyılda büyük bir Türk devleti kurmuş tarihî bir şahsiyettir.

4. ☐ Efsane, çok eski zamanlardan itibaren anlatılan ve dilden dile yayılan divan edebiyatı ürünüdür.
5. ☐ Türklere ait bir destan olan *Bozkurt Destanı*'nda İslamiyet'in etkisi söz konusudur.
6. ☐ Yapma destanlarda gerçek olmayan tarihî olay ve kişiler ele alınırken doğal destanlarda bu durum söz konusu değildir.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Destanlar ait oldukları toplumun millî kimliğini niçin yansıtır?
2. Destanların tarihî olay ve kişilere dayalı olmalarının gerekçeleri nelerdir?
3. İnancın efsanelerdeki yeri hakkında neler biliyorsunuz?
4. Bir sanatçı hangi durumlarda yapay destan yazma ihtiyacı duyar?
5. Efsane ile destan arasındaki farklar nelerdir?
6. Destan ile efsane arasındaki ortak noktalar nelerdir?

D. Aşağıda tanımı ve özellikleri verilen kavramların ne olduğunu ilgili alana yazınız.

1. Tarih öncesi dönemlerle ilgili tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanların yaşamlarını ve serüvenlerini anlatan, bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini yansıtan ürünlere denir.

2. Herhangi bir tarihî olayın bir şair tarafından destan kurallarına uygun biçimde yazılmasıyla oluşan destanlara denir.

3. Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen inanca dayalı hayalî hikâyedir.

4. Bir adı nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımından niteleyen, belirten kelime türüdür.

5. Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.

E. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Destanlarda ve halk hikâyelerinde atın çok özel ve önemli bir yeri vardır. Bu yüzden destanlarımızda kahramanlar atlarıyla birlikte anılırlar. Hele bir yiğit kişi için at onun yoldaşı, arkadaşı, yaptığı kahramanlıkların ayrılmaz bir parçasıdır. Mesela Köroğlu'nun "Kırat"ı böyle bir örnektir. Bu durum Battal Gazi'de de öyle olmuştur. Onun atı da kendisinin en yakın yardımcısı, bir manada mücadele arkadaşıdır. Battal Gazi'nin atı "Aşkar" ismini taşımaktadır. Halk inanışı nasıl Battal Gazi'ye olağanüstü nitelikler yüklemişse atı için de aynısını yapmıştır. Buna göre Aşkar, Allah tarafından Battal Gazi için gönderilmiş, Kâbe toprağından yaratılmış ve abıhayattan içerek ölümsüzleşmiştir.

Bu parça sözü edilen motifle ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Sözlü dönem ürünlerinde yer bulduğuna
B) İnanca dayalı bir anlam üstlendiğine
C) Kutsal bir varlık olarak algılandığına
D) Edebî türün kahramanıyla bütünleştirildiğine
E) Sadece destanlarda görülen bir motif olduğuna

2. Bir gün Osman adlı bir yiğit gelip Kanatur'un altı yüz bin asker toplayıp Malatya'ya yürüdüğünü anlatır ve Müslümanların zor durumda kaldığını söyler. Seyyid bu duruma çok üzülür. O gece düşünde Hz. Peygamber'i görür. Peygamber ( ) ona ( ) Ya Seyyid ( ) Hemen Rum'a git ( ) Zira Müslümanlar zor durumdalar ( ) Onların yardımına yetiş ( ) ( ) der.

Bu parçada yay ayraçlarla belirtilen yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi getirilir?

A) (:) (") (!) (.) (;) (.) (")
B) (,) (") (!) (!) (.) (.) (")
C) (,) (:) (!) (.) (;) (.) (.)
D) (;) (") (!) (!) (…) (!) (")
E) (,) (;) (.) (.) (,) (!) (…)

3. (I) Eşyasını yükleyeli aylar olduğu hâlde hâlâ menzile ulaşmayan bir kervan, uzun yolculuğun verdiği sıkıntı, gecikmenin verdiği tasa ile olanca gücünü sarf ederek yoluna devam etmektedir. (II) Fakat mevsim, güneşin insanı yaktığı yaz, çiçek kokularının insanı mestettiği bahar değildir. (III) Hava soğuktur, kış iyice bastırmıştır. (IV) Tek kurtuluş çaresi ilerideki harabelere sığınmak ve orada bir müddet beklemektir. (V) Kervanın sahibi böyle düşünür, emir verip orada konaklanacağını söyler.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) I. cümlede "hâl" ve "hâlâ" kelimelerinde düzeltme işaretinin kullanımı doğrudur.
B) II. cümlede "mest etmek" kelimesi ayrı yazılmalıdır.
C) III. cümlede niteleme sıfatına yer verilmiştir.
D) IV. cümlede "ilerideki" kelimesi sıfat görevindedir.
E) V. cümlede virgül, sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılmıştır.

4. Türk destanlarında ağaç -özellikle çınar ya da (I) kayın- gündelik hayattan alınarak kutsallık kazandırılmış ve böylece ağaca olağanüstü (II) bir özellik verilmiş bir motiftir. İnsanın yaratılışı ile ilgili bir Türk efsanesinde Tanrı, yer yüzündeki (III) dokuz insan cinsini bu insanlardan önce yarattığı dokuz dallı bir ağacın gölgesinde barındırmıştır. Ağaçların gökten indiğine inanıldığından kamların (şamanların) davulları üzerine ay ve yıldız resimlerinin yanı sıra (IV) kayın ağacı resmi yapmışlardır. Ağaç motifini hemen hemen her Türk destanında sıkça görmek mümkündür. Aslında insanlar ve evren için çok büyük önemi olan ağaç, destanlarda bilinçli olarak kutsallaştırmak sureti ile yok edilmenin (V) önüne geçilmiştir.

Bu parçada numaralanmış kelimelerden hangisinin yazımı yanlıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

5. I. Altmış iki yıl derler, Tanrısına yalvardı.

II. Tanrı gelip insafa, şeytana şöyle dedi:

III. Ey şeytan bana eğer, düşmanlık yapmaz isen,

IV. Affettim haydi seni, katımda otur, dedi.

V. Tanrının affı ile şeytan göklere gitti.

***Altay Yaratılış Destanı*'dan alınan bu parçadaki numaralanmış dizelerin hangisinde sıfat tamlaması vardır?**

A) I B) II C) III D) IV E) V

6. (I) Türk tarihine anahatlarıyla bakıldığında Türk hayatı, fetihlerle başlamış ve yeni toprakları yurt edinerek gelişmiştir. (II) İlk anayurt olan Orta Asya hiç bir zaman terk edilmemiştir. (III) Türk halkları Orta Asya'dan itibaren Dünya coğrafyası üzerinde geniş alana yayılmıştır. (IV) Türk kültüründe tarih ve coğrafyadaki çok boyutluluğa paralel olarak çeşitlenip zenginleşerek ve farklılaşarak günümüze ulaşmıştır. (V) Bu sebeple Türk destanları da tarihî ve coğrafi çok boyutluluğun getirdiği dil ve kültür dayirelerine paralel olarak çeşitlenmiştir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde yazımı yanlış olan kelime sayısı en fazladır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Destan türünün Türk edebiyatındaki tarihî gelişimini araştıran bir bilim insanı, aşağıdaki destanlardan hangisini kronolojik sıralamaya göre en son inceler?

A) *Bozkurt Destanı*

B) *Ergenekon Destanı*

C) *Manas Destanı*

D) *Oğuz Kağan Destanı*

E) *Yaratılış Destanı*

8.

1. *Aeneis*	**a.** Virgilius	**A.** Latin	**I.** Yapay
2. *İliada*	**b.** Homeros	**B.** Yunan	**II.** Doğal
3. *Kalevela*	**c.** Tasso	**C.** Fin	**III.** Yapay
4. *Şehnâme*	**ç.** Firdevsî	**Ç.** İran	**IV.** Doğal

Aşağıda belirtilenlerin hangilerinde yapılacak değişiklikler bu tabloda yer alan eşleştirmelerdeki bilgi yanlışlarını giderir?

A) 1 ve C B) 2 ve IV C) c ve III D) B ve IV E) Ç ve I

9. *Şu Destanı* M.Ö. (I) 330-327 (II) yıllarındaki olaylarla bağlantılıdır. Bu tarihlerde Makedonyalı İskender, İran'ı ve Türkistan'ı istila etmişti. Bu dönemde Saka hükümdarının adı Şu idi. (III) Bu destan Türklerin İskender'le (IV) mücadelelerini ve geriye çekilmelerini anlatmaktadır. Doğuya çekilmeyen yirmi iki ailenin Türkmen adıyla anılmaları ile ilgili sebep açıklayıcı bir efsane de bu destanın içinde yer almaktadır. Kaşgarlı Mahmut, (V) *Divanu Lügat-it Türk*'te İskender'den Zülkarneyn olarak bahsetmektedir.

Bu parçada numaralanmış yerlerin hangisinde noktalama yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

10. Güney (I) kıyılarımızın incisi Mersin ilimizin (II) adı ile ilgili çeşitli (III) efsaneler anlatılır. Bunlar (IV) daha ziyade, aynı ad ile anılan balık ve bitki ile ilgilidir. Kim bilir belki de balık ile bitki, adlarını bu güzel (V) ilimizden almışlardır.

Bu parçada numaralanmış kelimelerden hangi ikisi sıfattır?

A) I ve II B) I ve V C) II ve IV D) III ve V E) IV ve V

11. Aşağıdaki görsellerden hangisi Türk destanlarındaki motiflerden biri değildir?

A) 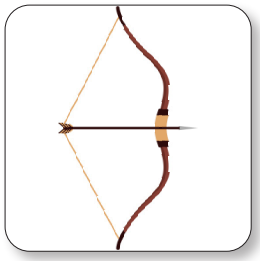

B)

C)

D)

E)

F. Aşağıdaki kelimeleri bulmacada bulunuz. Kelimelerin üzerini karalayınız. Geriye kalan harfleri soldan sağa doğru sırasıyla takip ederek bir cümle oluşturunuz. Defterinize bu cümlenin iletisini açıklayacak bir metin yazınız.

Aeneis	Alp Er Tunga	Attila	Cengiznâme	Çılgın Orlando	Gılgamış	İgor	Kalevala
Kayıp Cennet	Köroğlu	Mahabharata	Manas	Nibelungen	Ramayana	Şinto	

A	E	N	E	İ	S	D	Ç	■	■	■	■	E	O	■	■	■	M	S	C
L	■	■	■	G	T	■	I	■	■	■	■	■	T	A	■	■	A	E	N
P	■	■	■	O	■	B	L	■	■	■	■	■	N	■	■	İ	N	■	■
E	■	■	■	R	■	■	G	■	■	■	■	■	İ	■	N	G	A	■	■
R	■	R	■	■	M	G	I	L	G	A	M	I	Ş	■	İ	■	S	■	İ
T	■	■	■	■	A	L	N	■	■	■	■	■	L	Z	B	■	■	■	■
U	E	■	■	■	T	■	O	■	■	K	■	■	N	■	E	■	■	■	T
N	■	■	■	İ	A	■	R	■	■	A	■	A	■	■	L	N	■	■	■
G	■	■	■	■	R	■	L	G	■	L	M	■	■	■	U	■	■	E	■
A	T	T	İ	L	A	Ç	A	■	■	E	■	■	■	M	N	■	■	■	■
İ	■	■	■	■	H	■	N	■	■	V	Ş	■	■	■	G	■	■	■	■
■	■	■	■	■	B	■	D	İ	■	E	■	■	■	■	E	■	■	■	■
■	■	■	■	■	A	■	O	■	■	L	■	■	D	■	N	■	■	■	■
■	■	■	i	■	H	■	■	■	■	A	■	■	■	■	■	■	■	■	■
■	■	■	■	■	A	■	■	■	T	E	N	N	E	C	P	I	Y	A	K
■	■	■	R	A	M	A	Y	A	N	A	R	■	■	■	■	■	■	■	■

Tespit edilecek cümle:

☐☐☐☐☐☐ ☐☐☐ ☐☐☐☐☐☐☐☐ ☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐ .

Daha fazla soru çözmek isterseniz yandaki karekod aracılığıyla sorulara ulaşabilirsiniz.

Ek Sorular

Bu ünitede öğrendiklerinizi pekiştirmek için aşağıdaki kaynaklardan yararlanınız.

- https://ogmmateryal.eba.gov.tr/
- http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/
- https://ders.eba.gov.tr/

5. ÜNİTE: ROMAN

ANAHTAR KELİMELER

- Realizm
- Uyarlama
- Olay örgüsü
- İç konuşma
- Çatışma
- İç çözümleme

ROMAN ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI

- Dünya edebiyatında roman
- Tanzimat Dönemi'nde roman
- Servetifünun Dönemi'nde roman
- Millî Edebiyat Dönemi'nde roman
- Cümle çeşitleri
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI

- Okunan bir romanın sonunu değiştirerek metin yazma
- Bir romanın olay örgüsünü hikâye formunda yazma
- Romanın bir kesitini diyalog hâlinde yazma

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Türk ve dünya edebiyatından sinemaya uyarlanmış bir romanın filmini izleyip yorumlama

BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİNİZ

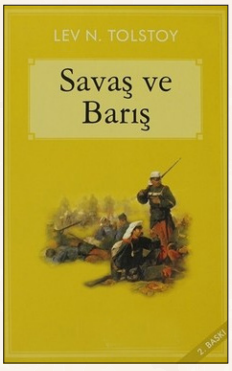

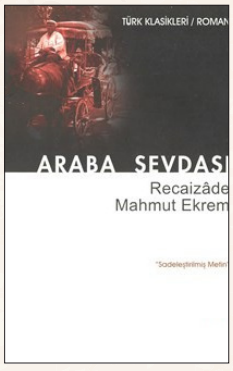

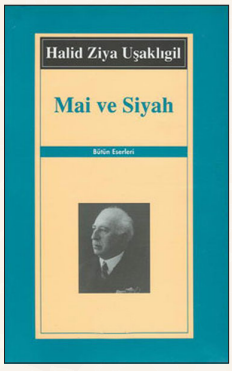

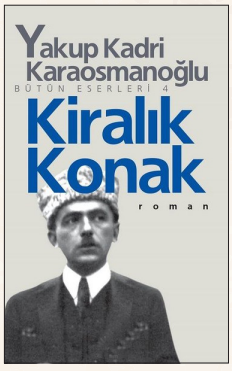

Yukarıda kapakları verilen eserler üzerinden;
- dünya edebiyatındaki bazı önemli romancıları ve eserleri,
- Tanzimat Dönemi romanının özelliklerini ve dönemin önemli romancılarını,
- Servetifünun Dönemi romanının özelliklerini ve dönemin önemli romancılarını,
- Millî Edebiyat Dönemi romanının özelliklerini ve dönemin önemli romancılarını,
- cümle çeşitlerini,
- yazım ve noktalama kurallarını

anlatmaya bağlı edebî metinlerin kazanımlarına uygun şekilde öğreneceksiniz.

Yandaki karekodları akıllı telefonunuzun ya da tabletinizin kamerasına okutarak roman metinleri üzerinden işlenecek e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite Tanıtımı

YETERLİLİKLER, BECERİLER

Bu ünitede “okuma”, “yazma”, “konuşma” ve “dinleme” becerilerinin yanı sıra iletişim ve iş birliği, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve görsel okuryazarlık becerilerini de edineceksiniz.

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda Türk edebiyatı ve dünya edebiyatından romanlar okuyunuz.

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

1. "Realist" kelimesinin size çağrıştırdıklarını söyleyiniz.

2. Aşağıda verilen görselleri "savaş"ın ve "barış"ın insanlığa etkileri açısından sınıfınızda değerlendiriniz.

1. Metin

SAVAŞ VE BARIŞ

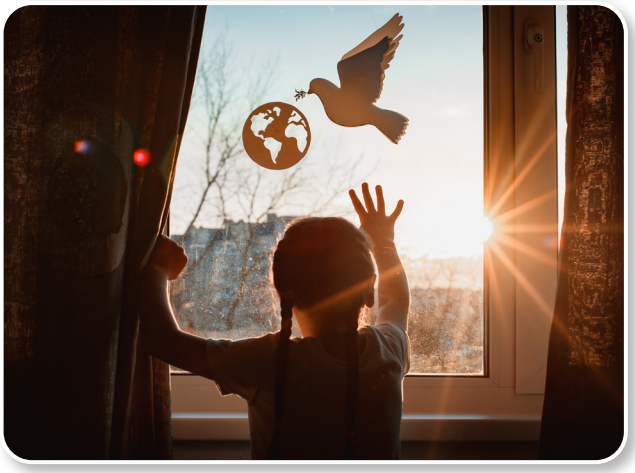

Emekli bir general olan Bolkonskiy (Bolkonski), kızı Mariya (Marya) ile yaşamaktadır. Generalin oğlu Prens Andrey (Andre) savaştan yaralı döner. Prensin karısı, prens dönmeden önce vefat etmiştir. Prens Andrey, Rostovların (Rostov) kızıyla nişanlanır. Prens Andrey, yeniden savaşa gider. Rostovların kızı, Anatol (Anatol) adında biriyle evlenir. Rostovların kızı, hatasını anlayınca yataklara düşer. Prens Andrey'e kendisini unutması için mektup gönderir. Bu sırada Rus topraklarına giren Napoleon'un (Napolyon) ordusu ile Rus General Kutuzov'un (Kutuzov) ordusu şiddetli çatışmalara girer. Napoleon Moskova'ya doğru ilerler.

Aşağıda okuyacağınız bölüm, Fransız-Rus tarihinde Borodino (Bırodino) Savaşı'nın anlatıldığı bölümden alınmıştır.

(…)

Borodino Savaşı'nın en önemli kısmı bu köyle Rus ileri istihkâmları arasında bulunan iki kilometrelik kadar bir saha üzerinde yaşandı. Savaşın başlama işareti her iki taraftan da yüzden fazla topun ateşlenmesiyle verilmiş oldu. Sonra duman kalın bir bulut gibi her tarafı kaplayınca, Fransız ordusundan Desaix ve Compans tümenleri birer ok gibi ileriye uzanmış istihkâmlara doğru ilerledi. Bu sırada da Viceroi tümenleri Borodino üzerine ilerliyordu. Bu ok şeklindeki istihkâmlarla Napoleon'un bulunmakta olduğu Sevardino tabyası arasında bir kilometre, bu ileri istihkâmlar ile Borodino arasında ise kuş uçuşu iki kilometreden fazla mesafe vardı.

Duman bütün savaş alanını kaplamış olduğundan Napoleon o noktada olup bitenleri bilemezdi. Desaix tümeninin askerleri ancak çukurluğa inecekleri ana kadar gözle görülebildi. Onlar oraya iner inmez duman daha da koyulaştığından karşıki yamaç gözden kayboldu. Her iki taraftan bir iki kara noktanın belirdiği, bir iki süngünün parladığı oluyordu ama Sevardino tabyasının üzerinden bakıp Fransızların mı yoksa Rusların mı hareket hâlinde ya da hareketsiz olduklarını söylemeye imkân yoktu.

Parlak güneşin eğrilemesine vuran ışıkları Napoleon'un yüzünü aydınlatıyordu, imparator ileri istihkâmları görebilmek için elini gözlerine siper etmekteydi. Tüfek ateşinin arasından bazı haykırmalar da işitiliyordu ama hep artmakta olan duman, Napoleon'un hiçbir şey görmesine imkân vermiyordu. Tepecikten aşağıya inerek bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. Arada bir duruyor, silah seslerine kulak kabartıyor, savaş alanına bakıyordu. Fakat ne o anda durduğu o yerden ne generallerinin kaldıkları tepeden, hatta ne de bir Rusların, bir Fransızların eline geçen siperlerden savaş meydanında olup bitenleri anlamaya imkân yoktu. Saatlerce devam eden aralıksız tüfek ateşinin ortasında bazen Ruslar, bazen Fransızlar, bazen piyade, bazen süvari görünüyordu.

Borodino Savaşı'nı tasvir eden panoramik görüntü

Bunlar meydana çıkıyorlar, yere yıkılıyorlar, ateş ediyorlar, kendi aralarında itişiyorlardı. Fakat ne onlar ne de ötekiler ne yapacaklarını bilemediklerinden bağırışıyorlar, konuşuyorlar, sonra yine geri dönüyorlardı.

Napoleon'un gönderdiği yaverlerle, mareşallerin emir subayları her an gelip imparatora raporlarını veriyorlardı. Bu raporların gerçekle ilgisi yoktu. Çünkü bu kargaşalığın harareti içinde işlerin ne hâlde olduğunu anlamak imkânsızdı. Sonra yaverler kendilerine söylenenleri anlatıyorlar, asıl savaşın olup bittiği yere yaklaşamıyorlardı. Ve en sonunda, onların yolda geçirdikleri zaman içinde her şey değişiyor, bu yüzden de getirdikleri haberin hiçbir değeri kalmıyordu.

İşte sadece ortadaki şartların zoruyla doğru olmayan bu raporlar yüzünden Napoleon birtakım önlemler almaya kalkışıyordu. Halbuki o zamana kadar bu gibi önlemler başkaları tarafından daha yerinde olarak alınmamış olsalardı, Napoleon'un emirlerini yerine getirmek de mümkün olmazdı. Savaş alanına Napoleon'a göre daha yakın olan, kurşun yağmuruna ancak zaman zaman maruz kalan mareşallerle generaller, imparatora sormadan gerekli önlemleri alıyorlar, ateşi idare ediyorlar, süvariyi bir taraftan piyadeyi öbür taraftan ilerletiyorlardı.

(…)

Napoleon acınacak bir durumdaydı (…). Askerler de, generaller de yine eskisinin aynı idiler. Önlemlerini iyi almıştı. Kısa ve yaman bir günlük emir yazmıştı. Kendisinden, kendi dehasından ve tecrübesinden emindi. Yıllar, bu detayı, bu tecrübeyi daha da arttırmıştı. Çarpıştığı düşman Austerlitz'dekinin, Friedland'dakinin aynıydı. Düşmanın üzerine birden çullanacağını sanmıştı ama umduğu sert darbeyi, sanki bir terslik yüzünden, bir türlü indirememişti! Önceleri yaptığı bütün savaş planları başarı ile bitmişti. Her zaman olduğu gibi şimdi de bataryalarını bir tek noktaya yığmış, yedekleriyle süvarisini –yani demir gibi askerleri– düşman hatlarını çökertsinler diye ileri sürmüş, yine de zaferi elde edememişti.

Üstelik her yandan haber yollayıp ondan destek gücü istiyorlar, generallerin öldüğünü, yaralandığını bildiriyorlar, askerlerin dağıldığını, Rusları yerlerinden sökmenin imkânsız olduğunu haber veriyorlardı. Halbuki eskiden bunun tam tersi olurdu. Bugün ise acayip bir şey olmaktaydı. İleri istihkâmlar hücumla ele geçirilmişti ama yine de zafer kazanılmamıştı. Napoleon bunu kendi içgüdüsüyle hissediyor, çevresindeki komutanların da bu duyguyu paylaştıklarını anlıyordu.

(…)

Kutuzov, ak saçlı başını önüne eğmiş ve bütün ağırlığıyla kendi üzerine yığılmış olduğu hâlde, hep o üzerinde örtü yayılı sırada oturuyordu. Piyer sabahleyin onu nasıl bıraktıysa yine o durumdaydı. Hiçbir önlem almıyor, kendisine yapılan tekliflere ya "Evet," ya "Hayır," diyordu.

— Evet evet... Öyle yapın! ... Olur, azizim git yap, diyor ya da sadece, "Hele biraz daha bekleyelim... Yararı yok şimdi bunun..." diyordu.

Bununla birlikte durum hakkında anlatılanları dinliyor, konuşanların söylediklerinin anlamıyla ilgilenmez görünerek, fakat onların tavırlarını, yüzlerinin ifadesini gözden kaçırmayarak, istenen emirleri veriyordu. Uzun tecrübesinin ve yaşının verdiği sağduyu ile, bir tek adamın ölümle pençeleşen yüz bin insanı yönetemeyeceğini anlamakta idi. Kutuzov'un yüzünde sakin ve ciddi bir hava vardı. Bu ise yaşlılığın etkisiyle bitkin düşen vücudu ile belirli bir zıtlık hâlindeydi. Sabahın saat on birinde, Fransızların ele geçirdiği istihkâmların onlardan geri alındığı Kutuzov'a bildirildi. Bu haberi getirenler, komutanlardan Prens Bagrat'tı.

(…)

O sırada tepenin üzerinde hoş görünüşlü bir general belirdi.

Kutuzov eliyle onu göstererek, "Gel bakalım, aslanım," dedi. Gelen, general Raiyevskiy'di. Bütün günü Borodino savaş meydanının en önemli noktasında geçmiş, askerlerinin hâlâ dayanmakta olduğunu, Fransızların artık saldırmaya cesaret edemediklerini söylemeye gelmişti.

Kutuzov ona, “Ötekiler bizim gerilememiz gerektiğini söylüyorlar,” dedi. “Sen de onlar gibi düşünmüyor musun?”

— Ben tam tersini düşünüyorum, efendim. Kararsız durumlarda kim ayak direrse partiyi o kazanır... Benim düşünceme gelince...

Kutuzov bağırdı:

— Kaysarov, günlük emri hazırla bana! Sonra bir yavere döndü, “Sen de,” dedi. “Bütün hatları dolaş, hücumun yarın yapılacağını herkese bildir.”

(…)

Prens Andrey’in kumanda ettiği alay Semenovskiy köyünün gerisinde, şiddetli topçu ateşi altında hiçbir şey yapmaksızın yedekte kalmıştı. O sırada zaten iki yüzden fazla kayıp vermiş olan alay ileriye, Semenovskiy köyü ile tepeceğin arasındaki yere gönderildi. O gün burada binlerce kişi ölmüştü ve Fransız topçusu birkaç yüz topla sürekli burasını dövmekteydi.

Yerinden ayrılmadan, bir tek el ateş bile etmeden alay burada sayısının üçte birini daha kaybetti. Önünde, özellikle sağında toplar koyu bir duman bulutu içinde gürlüyorlar, alayın üzerine sürekli bir humbara ve gülle yağmuru yağdırıyorlardı. Bazen humbaralarla gülleler ıslık sesleri çıkararak başlarının üzerinden geçtiği zaman askerler biraz nefes almak imkânını buluyorlardı. Fakat bazen de bir tek saniye içinde birkaç askerin, birden yaralandığı ya da öldüğü görülmekteydi. O zaman ölüler bir kenara konuyor, yaralılar ise ateş hattı gerisine götürülüyordu.

Louis-François Lejeune’un (Luyis Fransis Lejon) *Moskova Savaşı* adlı tablosu

(…)

Yüzü onlar gibi solgun olan Prens Andrey çayırın bir başından öbür başına gidip geliyordu. Ellerini arkasında kavuşturmuş, başını önüne eğmişti. Yapacak hiçbir şey, verecek hiçbir kumandası yoktu. Her şey onun karışmasına gerek kalmadan yapılıyordu. Ölüler kaldırılıyor, yaralılar taşınıyor, askerler sıralardaki boşlukları yeniden dolduruyorlardı. İşin başında askerlerini düşünmüş, sonradan buna ihtiyaç olmadığını anlamıştı. O da bütün askerler gibi oradaki durumun korkunçluğunu zihninden silmeye çalışıyordu.

Çiğnenmiş otlar üzerinde ayaklarını sürüyerek çizmelerini kaplamış olan toza bakıyordu. Dünkü düşüncelerden zihninde hiçbir şey kalmamıştı. Hiçbir şey düşünmüyor, yorgun bir kulakla hep aynı gürültüleri, homurtularla tüfeklerin çatırtısını dinliyordu. Arada bir birinci tabura bir göz atıp bekliyordu. Duman bulutları arasından bir ıslık işitince, "İşte! bize geliyor bu!" dedi. "İşte bir tane daha! İşte! Hayır, başımın üzerinden geçip gitti... Hah! Bu seferki buraya düştü!"

Sonra yine yürümeye başlıyor, yürürken adımlarını sayıyordu. On altı adımda çayırın kenarına varabiliyordu.

Islıklar çıkaran bir gülle, birdenbire beş adım ilerisinde toprağa gömüldü. Elinde olmaksızın titremeye başladı, sıralara baktı. Birçok asker ölmüştü herhâlde. Çünkü ikinci taburun önünde büyük bir hareket gördü.

(…)

Prens Andrey tereddüt içinde ayakta duruyordu. Kocaman bir topacı andıran obüs, çayırlığın kenarındaki bir ot kümesinin yanında dumanlar çıkararak dönüyordu. Tam kendisiyle yaverinin arasında bulunmaktaydı. Prens Andrey tarif edilmez bir hisle ot kümesine ve fır fır dönen bu kara şeye bakarak, "Ölüm saati geldi mi acaba?" diye düşündü. "Ölmek istemiyorum, yaşamayı seviyorum, dünyayı seviyorum!" Bunları düşünüyordu ama gözlerinin önünde bulunan şeyin ne olduğunu da çok iyi anlıyordu.

– Yaver! diye bağırdı. Ayıp değil mi böyle... Fakat sözünü bitiremedi, korkunç bir patlama oldu. Ardından da kırılan camların şangırtısını andıran bir ses duyuldu. Patlama ile birlikte bir sürü demir parçası bir demet hâlinde havaya fırladı, sonra sert bir barut kokusu çıkararak bir demir yağmuru hâlinde aşağıya düşmeye başladı. Prens Andrey kolları ileride olduğu hâlde fırladı, bütün ağırlığıyla göğsü üzerine düştü. Birkaç subay ona doğru koştular: Sağında bir kan birikintisi meydana gelivermişti. Hemen çağrılan milisler subayların arkasında durdular. Prens Andrey, yüzükoyun yere yatmış, gürültü ile soluk alıyordu.

(…)

Piyer tutsak düşeli dört hafta olmuştu. Fransızlar onu tutsakların barakasından subayların barakasına alacaklarına söz vermişlerdi ama ilk gün getirildiği yerdeydi hâlâ.

Moskova yanmış, yıkılmış, yağma edilmişti; böyle bir şehirde Piyer aşağı yukarı insanın katlanabileceği en büyük yoksulluk içindeydi, ama bereket versin ki yapısı sağlamdı, gücü kuvveti yerindeydi. Bu nimetin değerini ancak şimdi anlıyordu. Bu yoksulluklara o kadar yavaş yavaş uğramıştı ki ne zaman başladıklarını sorsalar söyleyemezdi, onun için bunlara yalnız kolaylıkla değil, sevine sevine katlanıyordu.

İşte yine o sıralarda, yıllardır boşuna çırpınıp da bir türlü bulamadığı iç huzuruna, hâlinden memnunluğa da ulaştı. Bunu sırasıyla, insanseverlikte, (…), sosyetik hayatın eğlencelerinde, özveride, (…) karşı duyduğu şairane sevgide aramıştı. Bunlara hep kafasını işleterek başvurmuş, hiçbirinde de umduğunu bulamamıştı. Şimdiyse, kendini hiç zorlamadan, kafasını hiç kurcalamadan, bu iç huzurunu, hâlinden memnunluğu ölüm korkusuyla, yoksullukla bulmuştu.

Artık ne Rusya'yı düşünüyordu ne savaşı ne siyaseti ne de Napoleon'u. Artık iyice anlamıştı ki onun üzerine gerekli değildi bunlar; "Bana ne?" diyordu. "Benden mi soracaklar ki ben bir karara varmaya, yargılamaya kalkıyorum?"

(…)

İsteklerin yerine gelmesi, iyi yiyecek, temizlik, kendi başına buyrukluk... Asıl iş bundaydı. Şimdi bunlardan yoksun kalmıştı ya, gerçek mutluluk bunlarmış gibi geliyordu ona.

(…)

Rusya'nın kışı aylardır bütün korkunçluğuyla sürüp gidiyordu. Napoleon'un o "Yüce Ordu"su, sürekli geri çekiliyordu. Rus orduları, çete kuvvetleri de onları dört bir yandan sıkıştırarak aman vermeden kovalıyorlardı.

Fransa'da iç durum karışmış, Napoleon'a karşı olanlar gittikçe kuvvetlenmeye başlamıştı. İmparatorun şimdi tek düşündüğü, orduyu elinden geldiği kadar eksiksiz olarak yurda götürebilmekti.

Yumuşak, yağmurlu bir sonbahar günüydü. Gökyüzü de toprak da bir renge -çamurlu su rengine- bulanmıştı. Bir bakıyordunuz sis gibi bir şey iniyordu, bir bakıyordunuz birdenbire yuvarlak yuvarlak yağmur damlaları, eğri eğri düşmeye başlıyordu.

(...)

Şiddetli çatışmaların birinde Prens Andrey vefat eder. Napoleon'un ordusu Moskova önlerinde bozguna uğratılır. Piyer Bezuhov (Piyer Bezuhov), Fransızlara esir düşüp özgürlüğüne kavuşunca hastalanır. İyileşince Rostovların kızıyla evlenir. Nikolay (Nikola) da Prens Andrey'in kardeşi Mariya ile evlenir.

(...)

Savaş ve Barış
Tolstoy
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

hemcins: Aynı cinsten olan.

humbara: Demir veya tunçtan dökülmüş, yuvarlak ve boş olan içine patlayıcı maddeler doldurulup havan topu veya el ile atılan, yuvarlak bir bomba türü.

istihkâm: Düşman saldırısını durdurmak, düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş yer.

mareşal: Üç meydan muharebesi yönetip başarılı olan komutana verilen yüksek askerî rütbe.

milis: Savaş sırasında orduya yardımcı olarak toplanan silahlı halk gücü.

tabya: Bir bölgeyi savunmak için yapılan ve silahlarla güçlendirilen yapı.

tümen: 1. Tugayla kolordu arasında yer alan birlik. 2. On bin erden oluşan asker kuvveti.

yaver: Emir subayı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Rus ve dünya edebiyatının tanınmış romancılarından Tolstoy'un eseri *Savaş ve Barış*'tan alınmıştır. Roman, Napoleon Savaşları sürecinde savaşın yıkıcılığını Rus toplumu üzerinden irdelemeye çalışmıştır.

Roman; insanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî bir türdür. Bir ana olay etrafında gelişen roman, ana olayı destekleyen ikinci dereceden olayların yardımıyla ve kahramanların duygu, düşünce ve hayallerinin irdelenmesiyle gelişir. Roman; olay, olayda yer alan şahıslar (kahramanlar), olay zamanı ve olayın geçtiği yer (mekân) olmak üzere dört temel unsur üzerine kurulur.

Roman, destan türünün geçirdiği değişimin sonucunda Avrupa'da ortaya çıkan edebî bir türdür. Roman türünün ortaya çıkmasına efsaneler, halk hikâyeleri ve masallar da kaynaklık etmiştir.

Dünya edebiyatında roman türünün ilk başarılı örneği İspanyol yazar Cervantes'in (Sörvantes) XVII. yüzyılda yazdığı *Don Kişot'tur (Don Kişot)*. XVIII. yüzyılda İngiltere'de Daniel Defoe'nun (Danyel Döfo)

Robinson Crusoe (Robinson Kruzo), Jonathan Swift'in (Canıtın Svift) *Guliver'in Gezileri* adlı eserleri de bu türün ilk örneklerindendir.

Roman türünün yetkin örnekleri XIX. yüzyılda verilmeye başlanmıştır. Romantizm ve realizm akımları sayesinde roman, bir tür olarak karakteristik özelliklerini bu yüzyılda kazanmıştır.

Realizm (Gerçekçilik) XIX. yüzyılda görülen bir edebî akımdır. Bu dönemdeki bilimsel gelişmeler sanatçıları etkilemiş, sanatçıların olaylara, durumlara daha nesnel ve gerçekçi yaklaşmalarını sağlamıştır. Böylelikle realist yazarlar eserlerinde tarafsız bir tutum sergilemişlerdir. Eserlerinde gerçekleri anlatırken kişilerin psikolojilerini, onların kişiliklerini etkileyen çevrelerin betimlemelerini, içinde bulundukları ortamı ayrıntılarıyla vermişlerdir. Realist sanatçılar romanlarda yalın bir dil kullanmışlar, hayale ve duyguya kapılmadan toplumsal gerçekliği eserlerine yansıtmışlardır.

Realizm akımının etkisiyle Flaubert (Flober), Stendhal (Stendal), Balzac (Balzak), Gogol (Gogol), Gorki (Gorki), Tolstoy (Tolstoy), Dostoyevski (Dosteyevski) gibi yazarlar roman türünde önemli eserler yazmıştır. Türk edebiyatında Recaizâde Mahmut Ekrem, Samipaşazâde Sezai, Halit Ziya Uşaklıgil, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adıvar gibi sanatçılar bu akıma uygun romanlar yazmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan "Duman bütün savaş alanını kaplamış olduğundan Napoleon o noktada olup bitenleri bilemezdi, Desaix tümeninin askerleri ancak çukurluğa inecekleri ana kadar gözle görülebildi." cümlesindeki altı çizili kelimelerin anlamını cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Metnin temasını ve konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki temel çatışma nedir?

4. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini aşağıdaki tabloya yazınız.

	Fiziksel Özellikler	Psikolojik Özellikler	Ahlaki Özellikler	Toplumsal Statü
Napoleon				
Kutuzov				
Piyer				

5. Napoleon ve Kutuzov'un ruh hâlleri ile mekân ve zaman arasında bir ilişki var mı? Değerlendiriniz.

6. Okuduğunuz metnin anlatıcısını ve bakış açısını belirleyiniz.

7. Metinde anlatıcı ve bakış açısının değiştiği yerleri tespit ediniz. Bu durumun metne katkısı hakkında değerlendirme yapınız.

8. Metnin anlatıcısı sizce yazarın düşünce ve kişiliğiyle örtüşen bir yansıtıcı mı? Niçin?

9. Metinde betimleyici anlatım biçiminden yararlanılan yerleri gösteriniz. Bu anlatım biçiminin metne katkısı nedir?

10. Savaşın kötülüğüne değinen bölümleri metinde bulunuz. Sizce yazar savaşa niçin karşıdır? Açıklayınız.

11. Okuduğunuz metinde sözü edilen savaş 1812 yılında başlamıştır. Tolstoy, bu eserini savaşın üzerinden yaklaşık elli yıl geçtikten sonra yazmıştır. Aynı zamanda savaş gazisi olan yazar, eserini yazmak için hem Rus hem de Fransız tarihçilerinden yararlanmış; savaş alanlarını tek tek incelemiştir. Sizce yazar bu hassasiyeti niçin göstermiştir?

12. *Savaş ve Barış* adlı metni, yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtması açısından başarılı buldunuz mu?

13. Okuduğunuz metinden realizmin öne çıkan özelliklerini tespit ediniz.

Yazarın Biyografisi

TOLSTOY (1828-1910), varlıklı bir ailenin çocuğu olarak Moskova'da doğdu. İki yaşında annesini, dokuz yaşında babasını kaybetti ve akrabaları tarafından büyütüldü. Eğitimine devam etmeyerek kendi kendini yetiştirdi. 1852'de orduya katıldı. 1863'te yazmaya başladığı ve başyapıt olarak kabul edilen *Savaş ve Barış*'ı 1869'da tamamladı. İnanç, toplum, ahlâk, sanat konularında yazılar yazdı. Toplumda yaşanan zıtlıkları ortaya koyarak kötülüklere karşı savaşmayı amaçladı. Eserlerinde hayatın anlamını sorguladı. Eserlerinde yoksullara, ezilenlere yer verdi. Paranın gücünü reddederek sıradan bir yaşamı tercih etti.

Yazarın bazı eserleri şunlardır: *Anna Karenina, İvan İlyiç'in Ölümü, Diriliş, Hacı Murat* (roman).

Sınıf Dışı Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. Don Kişot romanının özelliklerini tespit ediniz.

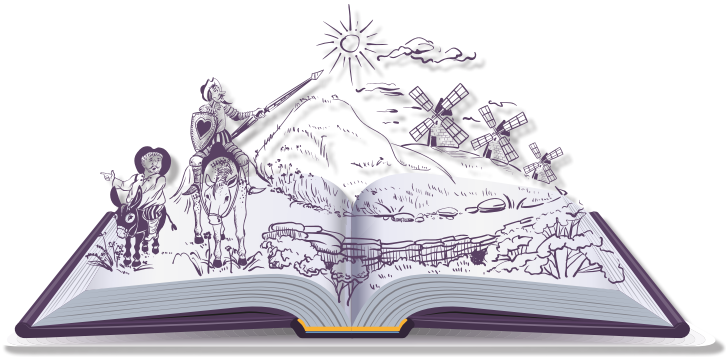

Cervantes, Don Kişot karakterini yaratana kadar çağının makbul edebî türlerinin çoğunu denemiş ama hiçbiriyle beklediği üne kavuşamamış, edebiyat dünyasının dikkatini çekememişti. Belki de bu düş kırıklığıyla edebiyata karşı bir edebî eser yazmaya girişti. Hedefe, en popüler ve o ölçüde yüzeysel bir tür olan şövalye romanlarını koydu. Şövalye romanlarının dili de kişileştirmeleri de kurguları da artık tümüyle birbirlerinin kopyaları olacak kadar klişeleşmişti. Okurun bu romanlarla beslenmesi, Cervantes'e edebî zevkin giderek köreldiğinin bir işareti ve kendi yapıtlarının ses getirmemesinin bir nedeni gibi görünmüş olmalı. (…) Amacı, yozlaşmış bir anlatı biçimi saydığı şövalye romanlarında, hatta diğer romanlarda, ne kadar konvansiyon varsa hepsini yıkmaktı. Ama elbette kaygılıydı. "Halk denilen eski kanun koyucu" acaba böyle bir deneyi nasıl karşılayacaktı? (…) Cervantes de bir "ilk"e kalkıştığını biliyordu. Bu "ilk"le eskileri yıkacak, bir "yeni" keşfedecekti. Keşifler Çağı'na yaraşır bir yönelişti bu.

Don Kişot, Jale Parla

Metne Hazırlık

• Çevrenizde farklı yaşam tarzlarına özenen gençler var mı? Onların bu durumları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınıza sınıfınızda anlatınız.

2. Metin

ARABA SEVDASI

Bihruz Bey, nitelikli bir öğrenim görmemiş, yaşam deneyimi olmayan bir kişidir. Vezir olan babasından kalan mirası gösteriş ve eğlence uğruna tüketmiştir. Araba kullanmak, süslü kıyafetler giymek ve herkesle Fransızca konuşmaya çalışmak gibi davranışlara sahiptir. Annesiyle yaşayan Bihruz, İstanbul Çamlıca'daki bir bahçede Periveş adında bir kadına âşık olur.

Pierre de Gigord'un (Piyor di Gigor) bir fotoğrafı

Aşağıda okuyacağınız bölümde Bihruz Bey'in Çamlıca'da gösteriş uğruna içine girdiği gayretlere yer verilmiştir.

(…)

Çamlıca halk bahçesinin açılacağını, oraya yakın oturduğu için doğal olarak herkesten önce haber alan Bihruz Bey, mart gelir gelmez annesini zorlaya zorlaya yazlığa taşınmaya razı etmişti. Köşke taşınmalarının ertesi günü hemen *Jarden Publik* (halk bahçesi)'in içini, dışını gezdi. Buranın çok *a lâ mod* (modaya uygun) ve özellikle de kendi arzusu bakımından gösterişe çok *favorabl* (uygun) bir *prömonad* (gezinti) yeri olacağını anladı. Bunun üzerine *ekipajını* (araba takımını) yine biraz daha süslü gösterebilmek için Beyoğlu'nda bulduğu bazı vasıtalarla *Bender* fabrikası ürünlerinden oldukça hafif ve zarif bir arabayla diğerlerine nazaran ikişer parmak daha uzun boylu, bir çift eğitimli Macar araba hayvanı ısmarladı.

Araba ile hayvanlar, bahçenin açıldığının ikinci haftasında geldi. Bihruz Bey de hemen o haftadan itibaren her cuma ve pazar günü halk bahçesinin seyircileri arasında görünmeye başladı.

Araba, gerçekten de o senenin moda rengi olan çok açık, tatlı bir sarıya boyanmıştı. Yan tarafları beyin ad ve soyadının ilk harflerini içine alan yaldızlı birer marka ile süslenmişti. Tekerleklerinin çubukları incecik fakat kendisi fazlasıyla yüksek, zarif, nazik ve adi bir tabirle kız gibi bir şeydi. Annelerinin en güzellerinden olan kır hayvanlarına gelince, bunların da gerek boyları, gerek renkleri araba ile uygun ve koşum takımı da tabiî ki en iyisindendi.

Mevsimin modasına göre bazen koyu, bazen açık renkli epey dar elbisesi, bal renginde eldivenleri, ufak fesi ile yan taraftan görünen yüzünün bir yarısı frenk gömleğinin dimdik duran yüksek yakasıyla örtülmüştü. Bihruz Bey, yeleğinden aşağı ellerinin yarısından fazlası yine o gömleğin uzun kolları içinde saklanmış bir şekilde arabanın ön tarafında hayvanların dizginlerini tutuyordu. Parlak düğmesi, lâcivert örtüsü, malta renginde olan açık ve dar pantolonu, diz kapaklarına kadar çıkan uzun konçlarının bu yukarıdan tersine kıvrılmış tarafı beyaz, oradan aşağısı siyah çizmeleri ve beyinkinden daha açık olan büyük fesiyle seyis de kendine ait olan yerde oturarak beyefendinin hareketlerine dikkat ediyordu.

Bunun için Bihruz Beyin *ekipajı* -yukarıda tarif edildiği gibi- bahçenin etrafını devamlı dönen hareketli zincirin birinci övünme halkası kabul edilmeye lâyıktı!

Bihruz Bey, bahçe gezintisinde araba kullandığı zamanlar bir kimseyi çiğneyip de bir kaza çıkarmamak, arabayı bir yere çarptırıp da bir sakatlığa meydan vermemek için kendi hayvanlarının ve özellikle de öndeki ve arkadaki arabaların hareketlerine bütün dikkatini vermeye mecbur olduğu için hiçbir şey göremez, hiç kimseye bakamazdı. Zaten görmek, bakmak da istemezdi. Çünkü tek amacı, süs ve tantana bakımından gezinen insan ve arabalar içinde birinciliği kazanmaktı. Bu amacın gerçekleşeceğinden kendisi tamamen emindi. Şu kadar ki o kıyafette, o durumda ve en çok da o kalabalık içinde saatlerce araba kullanmak yorgunluğuna tahammül edemediğinden, hem dinlenmek hem de *ekipaj*ının gezintiye çıkmışlar tarafından ortaya çıkardığı etkiyi bizzat gözlemlemek için ara sıra bahçenin üst tarafındaki meydancığın, gelen geçen arabaları görmeye, içindekileri seçmeye uygun bir noktasında arabasını durdurur ve bazen arabadan inerek bahçenin içerisinde bir tur yapardı.

Yine bir keresinde öyle araba içinde geleni geçeni seyrederek eğlenirken kalem arkadaşlarından kendisi gibi epeyce süslü, fakat arabasız, hatta hayvanı da olmayan yayan bir genç bey, Bihruz Bey'in arabasına yaklaştı. Beyefendiye kısacık bir selâm verdi ve el sıkıştı. Araba ve hayvanları öven birkaç söz söyledikten sonra Bihruz Beyin davet etmesi üzerine arabaya çıktı ve onun yanına oturdu.

İki arkadaş hem konuşuyor, hem de gözlerinin önünden geçip giden arabaları seyrediyorlardı. Bu arabalardan bir tanesi ikisinin birden dikkatini çekti. Çünkü bu araba güzel bir çift doğru beygir koşulu, büyük ve yeni bir *lândo* idi. Çünkü *lândo*da arabacının oturduğu yer üzerinde özel bir tedbirle oturan *koşe*, yani arabacı parlak düğmeliydi. Çünkü *lândo*nun içinde bulunan iki beyaz baştan birisi, beylerin bulundukları noktaya gelince arabadan dışarıya doğru farklı bir edayla uzanarak önce arabaya, hayvanlara, sonra da beyefendilere dikkatli bir şekilde bakmıştı.

Lândo, ikinci kez geçtiğinde o beyaz baş, yine önceki hareketi tekrar edince Bihruz Bey hemen söze başladı ve iki genç arasında şu konuşma geçti:

— *Tres çhic! (Çok şık!)*

— *Trz èlègant! (Çok zarif!)*

— *Mon şer (azizim),* kimin bu *lândo?*

— *Lândoyu* tanıyamadım...

(…)

Amedeo Preziosi'nin (Amedya Pıreziyo) bir resmi

Aşağıda okuyacağınız bölümde Bihruz'un, kadını tanımadan ona yazdığı mektubu verebilme telaşı anlatılmıştır.

Bihruz Bey bu mektubu verebilmek için tam iki ay dolaştı. Bu müddet içinde haftada iki, üç defa uğramadığı gezinti yeri kalmadı. Bir günde dört, beş yerde birden bulunmak için yağız ve kır beygirleri -cuma ve pazar günleri mutlaka kırlara rastgelmek üzere- nöbetleşe koşmuştu. Günleri de şöyle düzenlemişti: Cuma veya pazar saat yedide köşkten çıkarak Fenerbahçe, Haydarpaşa ve Duvardibi'nin her birinde yarımşar saat bulunduktan sonra saat dokuz buçukta halk bahçesine gelip akşama kadar orada eğlenecekti. Cumartesi ve salı yine o saatte köşkten çıkarak doğruca Göksu'ya gidip yarım saat eğlendikten sonra Küçüksu'ya gelip dokuza kadar orda bekleyecek ve dönüşte Havuzbaşı'na da uğrayıp akşam üzeri halk bahçesine yetişecekti. Pazartesi ve perşembe günleri yine her zamanki saatte köşkten çıkıp Çamlıca'ya ve sonra halk bahçesine gidecek; saat dokuza kadar orada dinlenecek; akşam üzeri Duvardibi'ne, ordan Haydarpaşa'ya ve ezana yakın bir zaman da Fenerbahçe'ye gidecekti.

Bihruz Bey'in haftanın her günü postacı gibi böyle oradan oraya dolaşmasındaki amaç, görmeyi çok istediği sarışın hanıma rastlamak ve bu rastlantıdaki amacı ise hazırladığı özür mektubunu vermekti. Ne yazık ki "siyeh-çerde" hiçbir yerde görülemiyor ve o görülemedikçe beyin onu görmek arzusu da şiddetini artırıyordu.

Zavallı mektuba gelince, haftalarce cepte taşınmaktan zarfı yıprandıkça yenileniyor; her gün sabahtan akşamlara kadar beyin ceketinin yan cebinde hapsedilmiş ve ümitsiz kalıyordu.

(…)

Uzunca bir süre Periveş'i göremeyen Bihruz, çok üzülür. Bihruz'un Keşfi adında yalancı arkadaşı ona kadının hastalanıp vefat ettiğini söyler. Bihruz derin bir acıya kapılır. Gününü gün etmeyi alışkanlık hâline getiren Bihruz, yas tutmaya başlar. Bir gün İstanbul Şehzadebaşı'nda Periveş'e rastlayan Bihruz, genç kadını Periveş'in ablası sanır. Ona sevdiği kadının mezarını sorar. Periveş, Bihruz'un bu durumuyla alay eder.

Aşağıdaki bölümde Bihruz Bey'in Periveş'i tanımayıp içine düştüğü komik durum anlatılmıştır.

Hanımlar önde Bihruz Bey arkada biraz daha gidildi, yine sola sapıldı; burası tenhâcaydı. Beyin de artık daha ziyâde beklemeye tahammülü kalmamıştı. Hızlı hızlı gitti, kırmızı şemsiyelinin yanına vardı, kırmızı şemsiyeli ise tâkip edildiğinden haberdâr olduğundan, beyin ayağının sesini alınca döndü, kendisine baktı. Bu dakikada Bihruz Bey artık kırmızı şemsiyeli hanımın yüzüne bakmıyordu. Gözleri yerde olduğu hâlde merâmını arzetmeye başladı; hanım da mukabeleye mecbur etti:

— *Ah, pardon* efendim!... *Mil pardon!...*

— Niçin?... Ne var *pardon* diyecek?...

— Ah! Nasıl söyleyeyim?... Dilim varmıyor... Lâkin mecbûriyet... Ah!... İki aydır ne kadar *sufrans* içinde olduğumu bilseniz, bana merhamet edersiniz...

— Ne istiyorsunuz?... Adamlar geliyor, çabuk söyleyiniz...

— Ah! Nasıl söyleyeyim?... Hemşirenizin... Of... Söyleyemiyorum... Ah!... Mezarını nerede ise bana söylemenizi ricâ ederim... Affedersiniz... Lâkin emin olunuz ki hemşireniz... Ah!... Bir *anj* gibi *şast* olarak gitmiştir...

— Ne söylüyorsunuz, anlamıyorum ki!...

— Ah!... O zavallı meleği görmüş, sevmiş idim... Benim bahtsızlığım... Aman affediniz!...

— Ne istiyorsunuz diyorum size?

— Hemşirenizin mezarını öğrenmek isterim...

— Benim hemşiremin mezarını?...

— Evet!... *Pardon*... Kusurumu affedin... Ne yapayım... Zât-ı seniyyenizi temin ederim ki...

— Siz hemşiremi nerede gördünüz?...

— Çamlıca bahçesinde gördüm... Lâkin sizi te'min ederim ki... Ah!... Hemşireniz bir *anj* idi...

— Konuştunuz, görüştünüz müydü?

— *Evet!...* Lâkin *ma parol donör* nâmus dâiresinde konuştuk... Ah!... *Kom se trist!... Mil pardon,* efendim!... Ne söylediğimi, ne söyleyeceğimi de bilmiyorum... Evet!... Topu bir defa konuştuk!...

— Bahçede konuştunuz, öyle mi?

— Evet efendim, bahçede... Ah!...

— Havuz başında olacak...

— Evet, evet!... Ah!... Siz neden biliyorsunuz?

— Siz ona bir çiçek verdiniz gâliba...

— Ah, evet!... Bir çiçek... *Ma povr flör*!...

— O da size teşekkürler etti, çiçeği aldı, göğsüne iliştirdi, öyle mi?

— Ah!... Öyle oldu...

(…)

— Eeee sonra? Bir defa kendisine bir mektup da verdiniz miydi?

— Ah!... Pardon efedim. Mektup evliliğimiz için bir tekliften başka bir şey değildi.

— Kız kardeşimi beğendiniz, sevdiniz miydi?

— Ah! Bilemezsiniz, hayal edemezsiniz ne kadar sevmiştim.

Vefat ettiğini nereden duydunuz?

— İki ay. Tam iki ay gezdim, aradım. Bir yerlerde görmek nasip olmadı. Birdenbire kayboluşuna bir anlam veremiyordum, korkuyordum, kimseye soramıyordum. En sonunda o felâketi öğrendim. Ah! Neler çektim!

— Besbelli çok sevdiğiniz için öldürdünüz.

— Ah!... Ben mi öldürdüm? Onun için ben her dakika ölmeye hazırdım. O gideceğine keşke ben gideydim. Hayat bana haram oldu. Gözüm dünyayı görmüyor. Zavallı meleğim...

— Şimdi görseniz kız kardeşimi tanırsınız değil mi?

— Ah!... Ne demek efendim, ne demek? Hiç tanımaz mıyım?

— Hele yüzüme biraz bakınız! Sakın kız kardeşim sandığınız ben olmayayım?

— Ah! Ne kadar benziyorsunuz!

— Beyefendi, beni anam bir tane doğurmuş, ne kız kardeşim var, ne de erkek kardeşim.

— Ah! Doğru mu söylüyorsunuz? İmkânsız!

— Bahçede kız kardeşimle beraber gördüğünüz hanım da bu hanım değil miydi?

Periveş Hanımın önünden giden Çengi Hanım bu sırada arkasına dönüp bakarak ve alay edercesine gülümseyerek:

— Küçük bey ihtiyarlamadan benim gibi bunamış galiba dedi. Bihruz Bey de Çengi Hanım'ın Çamlıca'daki karşılaşma gününden kulağında kalan sesini çok iyi tanıdı. Bunun üzerine kadınların yanında mahcubiyetini hafifletecek bir mazeret aradı ve tekrar söze başladı:

— Ah! Özür dilerim, çok özür dilerim! Kabahat benim değil. Keşfi Bey söyledi. İşte, işte o beni aldattı.

— Zararı yok! Bari bundan sonra sevdiklerinizi çabuk çabuk mezara göndermeyin.

(...)

Araba Sevdası

Recaizâde Mahmut Ekrem

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

beygir: Sadece yük taşımakta veya araba çekmekte kullanılan at.

dizgin: Atı yönlendirmek için ağzına takılan demir araç olan gemin uçlarına bağlanarak hayvanı yöneltmeye yarayan kayış.

doru: Gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi koyu renkli olan, yağız at.

fes: Şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık.

Frenk: Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad.

konç: Ayağa giyilen şeylerde ayak bileğinden baldıra doğru olan bölüm.

koşmak: Hayvanı çekeceği arabaya, sabana vb.ne bağlamak.

koşum takımı: Araba hayvanının kayış takımı.

mukabele: Karşılık verme, karşılama, karşılık.

nazaran: Göre, oranla, kıyasla.

seyis: At bakıcısı.

yaldızlı: Eşyaya altın veya gümüş görünüşü vermek için kullanılan, sıvı veya yaprak durumundaki altın, gümüş ve bunların taklidi olan madde ile süslenmiş.

zat-ı seniyye: Yüce kişi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Türk edebiyatında Batılı yaşam tarzına özenenleri eleştiren eserlerden biri olan *Araba Sevdası*'ndan alınmıştır. Mizahi bir üslupla trajikomik (hem acıklı hem de güldürücü özelliği olan) bir konuyu ele alan roman, Batı kültürüne bilinçsizce bağlanan ve millî değerlerinden uzaklaşan bir kuşağın durumunu irdelemesi açısından edebiyatımızda önemli bir konumdadır.

Türk edebiyatında roman türüne ait ilk örnekler 1860'tan sonra Tanzimat Dönemi'nde verilmeye başlanmıştır. Fransız edebiyatından romanlar çevrilmiş, sonra da yerli romanlar yazılmıştır. Edebiyatımızdaki ilk çeviri roman Yusuf Kâmil Paşa'nın Fransız sanatçı Fenelon'dan (Fenelon) çevirdiği *Telemaque (Telemak)* adlı eserdir. Şemsettin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* eseri ilk yerli roman, Namık Kemal'in *İntibah*'ı ilk edebî roman, *Cezmi*'si ilk tarihî romandır. Recaizâde Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* ilk realist roman, Nabizâde Nazım'ın *Karabibik*'i ilk köy romanıdır. Samipaşazâde Sezai'nin *Sergüzeşt* adlı eseri de romantizmden realizme geçişi temsil eden bir romandır.

Tanzimat'ın Birinci Dönemi'nde yazılan romanlar teknik yönden kusurludur. Romantizmin etkisinden ve roman türüne hâkim olamamaktan dolayı eserlerde tesadüflere çokça yer verilmiş, yazarlar eserlerinde kendilerini gizlememişlerdir. Romanlarda yazarlar araya girerek okuyucuya seslenmiş, olayların akışına müdahale etmiştir. Roman kahramanları tek yönlü ele alınmış; iyiler iyi, kötüler de kötü olarak verilmiştir. Romanların sonunda iyiler ödüllendirilmiş, kötüler ise cezalandırılmıştır. Mekân tasvirleri süs amacıyla yapılmış; mekânın, kahramanın ruh dünyası üzerindeki etkisine önem verilmemiştir.

Tanzimat'ın İkinci Dönemi'nde roman tekniği giderek gelişmiş, ilk dönemdeki aksaklıklar giderilmiştir. Bu dönemde realizm akımının etkisiyle romanlar yazılmıştır.

Tanzimat Dönemi romanlarında mekân İstanbul'dur. Olaylar günlük yaşamdan veya tarihten alınmıştır. Esaret, yanlış evlilik, Batı medeniyetine geçişte yaşanan sorunlar, kadın-erkek ilişkileri, aşk gibi konular romanlarda ele alınmıştır.

Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami gibi sanatçılar romanlarında halka; Samipaşazâde Sezai, Recaizâde Mahmut Ekrem gibi sanatçılar ise aydınlara yönelmiştir. Halka yönelen sanatçılar daha yalın bir dil kullanmaya çalışmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Araba Sevdası* adlı metinden alınan "Zaten görmek, bakmak da istemezdi." cümlesinde geçen "görmek" ve "bakmak" kelimelerinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Metnin temasını ve konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki çatışmaları ve karşılaşmaları gösteriniz.

4. Okuduğunuz metinde betimleyici anlatımdan yararlanılan yerleri gösteriniz.

5. Metnin iletisi ile yazarın esere verdiği ad arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

6. Bihruz Bey'in olay akışını etkileyen psikolojik ve ahlaki özellikleri hakkında bilgi veriniz.

7. Okuduğunuz metnin olay örgüsüne yönelik aşağıdaki şemayı doldurunuz.

8. Bihruz Bey'i tip-karakter özelliği açısından değerlendiriniz.

9. Metinde iç çözümleme anlatım tekniğine örnek veriniz.

10. Özetleme anlatım tekniğinin metinde kullanıldığı yerleri gösteriniz.

11. Metnin içeriğini doğal, toplumsal ve bireysel gerçeklik açısından değerlendiriniz.

12. Siz, Bihruz Bey'in arkadaşı Keşfi'nin yerinde olsaydınız nasıl davranırdınız? Bihruz Bey'e neler söylerdiniz?

13. Bihruz Bey'de aşağıdaki değerlerden hangileri olsaydı Bihruz Bey komik duruma düşmezdi? İşaretleyiniz.

- ☐ Çalışkan olma
- ☐ Alçak gönüllü olma
- ☐ Öz güven sahibi olma
- ☐ Toplumu önemseme
- ☐ Davranışlarını kontrol etme
- ☐ Davranışlarının sorumluluğunu alabilme
- ☐ Çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma

Yazarın Biyografisi

RECAİZÂDE MAHMUT EKREM (1847-1914), İstanbul'da doğdu. İyi bir eğitim aldı. Devletin üst düzey kademelerinde çalıştı. Tanzimat Dönemi'nin önemli aydınlarından biri oldu. Şair, romancı, oyun yazarı ve eleştirmen olarak Batılılaşma sürecinde öncü bir yazar oldu. Servetifünun Dönemi'nin oluşumuna katkıda bulundu. Yaşanan sanat tartışmalarında görüşleriyle edebiyatın gelişimine yön verdi. Ölüm, doğa, aşk konularında eserler yazdı.

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *Nağme-i Seher, Yadigâr-ı Şebâb, Zemzeme, Nijad Ekrem, Takdir-i Elhan, Ah Nijad* (şiir)*; Araba Sevdası* (roman)*; Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi, Şemsâ* (hikâye)*; Afife Anjelik, Atala, Vuslat, Çok Bilen Çok Yanılır, Muhsin Bey* (tiyatro).

Sınıf İçi Etkinlik

Aşağıda verilenlerden doğru olanları takip ederek kaç numaralı çıkışa ulaştığınızı işaretleyiniz.

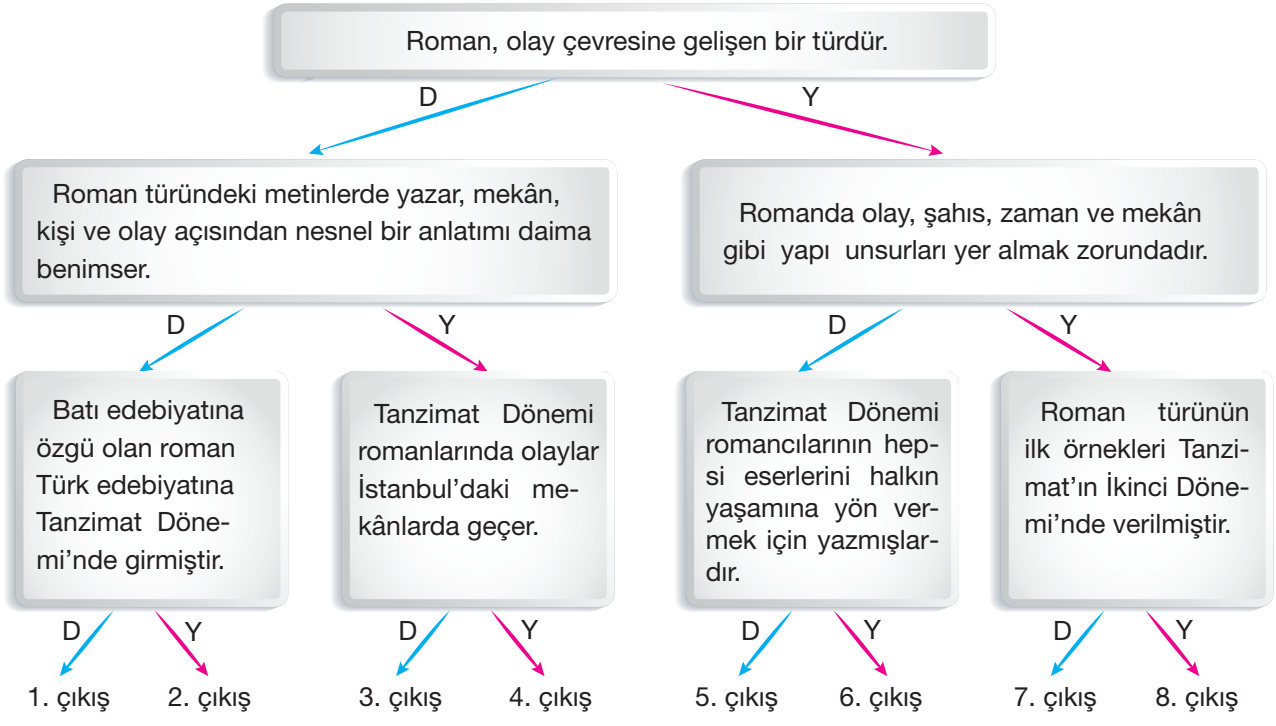

Metne Hazırlık

1. Mutluluğunuzu ve mutsuzluğunuzu hangi renklerle sembolize edersiniz? Niçin?

2. Aşağıda verilen durumları/duyguları tablodaki hangi renklerle ifade ettiğinizi ilgili renk sütununa işaretleyiniz. Sınıfınızın duygu renk haritasını çıkarmak için işaretlenen toplam renk sayılarını tespit edip yorumlayınız.

	Beyaz	Kırmızı	Lacivert	Mavi	Mor	Pembe	Sarı	Siyah	Turuncu	Yeşil
Ciddiyet										
Güven										
Heyecan										
Hüzün										
Masumiyet										
Neşe										
Öfke										
Özgürlük										
Yaratıcılık										
Yorgunluk										

3. Metin

MAİ VE SİYAH

Ahmet Cemil; duygusal mizaca sahip, şair ruhlu, yirmi iki yaşında bir gençtir. Mülkiye son sınıf öğrencisiyken babası vefat eder. Evin geçim yükünü üstlenerek annesine ve kız kardeşine bakmaya başlar. Bu süreçte hem okul hayatını devam ettirir hem de çalışır. Yabancı dil öğrenir, roman çevirileri yapar, geceleri ders verir. Ahmet Cemil, şiir yazmayı ve şiir üzerine sohbet etmeyi çok sevmektedir. Onu kıskanan Raci adındaki arkadaşına rağmen şiir kitabını yayımlamayı hayal eder. Mirat-ı Şuûn adlı gazetede çalışmaya başlar. Hayatı düzene girmeye başlar. Çalıştığı gazetenin sahibi olan Tevfik Bey'in oğlu Vehbi Efendi, Ahmet Cemil'in kız kardeşi İkbal'le evlenir. Vehbi Bey, matbaanın ihtiyacı olan makineleri alabilmek için Ahmet Cemil'i matbaaya ortak olmaya ikna ederek Ahmet Cemil'in babadan kalma evine rehin koydurur. Vehbi Efendi kötü alışkanlıklara sahiptir. Aile sorumluluğunu üstlenemez. Vehbi Efendi, hamile olan İkbal'in ölümüne sebep olur. Ahmet Cemil, arkadaşı olan Hüseyin Nazmi'nin kız kardeşi Lamia ile evlenme hayali kurmaktadır.

(…)

Ahmet Cemil burada, hayalinin şu müdebdep levhasını yaşatırken: "Ah! O ümit güneşi!..." diyordu. Onu ne kadar senelerden beri bekliyordu.

Henüz yirmi iki yaşında idi. Öyle bir yaşta, gençliğin öyle hassas bir devresinde ki fikir, münevver bir semanın bârân-ı elması altında parlak hulya âlemlerinde kanatları kırılmış bir kuş gibi henüz topraklara düşmemiş, gözler ziyadar bir hayal ufkunun envarıyla dolu iken bir perde altında siyah bir köşenin açılmak üzere olduğunu henüz görmemiş; yalnız münevver, mübtehiç bir sabahın rüyasına dalmış; ümit güneşinin üzerine ta uzaklarda bir ufkun içinde hazırlanan bulutların dökülmeye müheyya olduğunu anlamamıştı. Henüz yirmi iki yaşında,

bütün maneviyeti yalnız bir ümidin tahakkukuna muntazır... Şöhret bulmak, edip olmak, herkesçe tanınmak, bugün o kadar acılıklarına göğüs vermek için hayatını zehirlediği bu edebiyat âleminin bir gün yüksek zirvelerine çıkmak ve ismini o kadar yükseltmek ki... O tasavvur ettiği yüksek payeye bir had bulamıyor; sonra da bu derece emellerine kapılıyor olduğundan kendi kendine utanıyordu. Edip olmak, şöhret olmak, senelerden beri bütün düşüncesi bu değil miydi?

Ta mektepte bir kimya kitabının üzerine başını dayayarak, gözleri ötede siyah tahtanın üzerinde unutulmuş, yarım kalmış bir cebir muadelesine dalarak; fikri bir hayal rüzgârı üzerinde, meçhul emeller fezasında uçtuğu zamanlardan beri bütün varlığını istila eden emel, iştihar arzusu değil miydi?

Ahmet Cemil daima aceleci ve telaşlı yürüyüşle, adeta koşarak Bâbıâli Caddesi'nin kenarından çıkarken şu kitapçı dükkânları, cam kapıların aralarından fark edilen şu kütüphane müdavimleri, bu matbaalar, sabahtan akşama kadar fikir ve sanat hareketlerinin münferit mecrası olan şu cadde bir gün olacak ki onun teshiri altına girmiş olacak. Şimdi birkaç eski mektep arkadaşıyla sekiz on kalem erbabından başka herkesin meçhulü olan bu genç, bugün koltuğunun altında bir iki kitapla buradan bir gölge gibi çıkarken bir gün olacak ki tesadüfen bir kitapçının dükkânına gözü isabet edecek olursa mektepten henüz çıkmış iki genç edebiyat müntesibinin birbirine kendisini gösterdiğini fark edecek... Ah! O zaman göğsü nasıl bir iftihar havasıyla şişecek! Şimdi oradan mevhum bir cisim şeklinde geçiyor; gören yok, bakan yok, lakin o zaman.. Güzergâhında isminin yavaşça fısıldandığını işitecek ve ciğerlerinden sıcak bir şeyin aktığını duyacak...

Mai ve Siyah romanının bölümler hâlinde yayımlandığı Servet-i Fünûn dergisinden bir sayfa, Ahmet Cemil eserini sobada yakıyor, 1897, 315. sayı

Zaten bu neticeye, bu ümidin tahakkukuna şayan olmak için az mı ıstırap çekmiş, hayatın az meşakkatlerine mi tahammül etmişti? Bugün yirmi iki yaşında idi; fakat bu yaşa gelinceye kadar...

(...)

Hüseyin Nazmi gülüyor, haber vermediği için pek iyi etmiş olduğunu söylüyordu. Sonra birden arkadaşının, iki hafta içinde büyük bir hastalıktan çıkmış gibi duran zayıf, çökük çehresini, altlarında birer siyah daire beliren gözlerini, musibetin kahrıyla hırpalanarak ihtiyar olmuş görünen bu vücudu görünce Ahmet Cemil'in karşısında gülmek değil ağlamak lazım geleceğini hissederek durdu. O da, şu dakikada büyük matemlerden sonra birbirini seven iki kalbin ilk tesadüfünde hissedilen ağlamak arzusu ile Hüseyin Nazmi'ye bakıyordu. O vakit ikisinin de gözlerinde daha o mateme dair bir kelime teati edilmeden seri ihtilaçlar hâsıl oldu. Ahmet Cemil kendisini zapt etti. Fesini çıkarıp fırlatmak için arkadaşının gözlerinden gözlerini ayırdı:

— Vereceğin havadisi söyle... dedi.

— Havadis!.. Gidiyorum, o kadar...

Ahmet Cemil hayretle döndü:

— Nereye gidiyorsun?

— Yalnız orası belli değil. Teşebbüslerimi biliyordun, sefaretlerden birine tayin edilmek için daima uğraşıyordum, nihayet:

Hüseyin Nazmi ellerini ovuşturuyor, arkadaşından sevincini saklayamıyordu:

— Nihayet tayin edilmek üzereyim. Paris, Londra, Brüksel, Madrid velhâsıl bir yere; benim için ilk meslek kademesini teşkil edecek bir yer olsun da...

Hüseyin Nazmi'nin çocukça sevincine karşı Ahmet Cemil duruyordu. Bu mesut refiki, zengin bir babaya, emin bir hayata malik olduktan sonra istikbaline parlak bir meslek hazırlayan bu arkadaşı kıskandığı için değil, fakat bunlar hep boşa çıkan emellerini, bahtsız, başlayarak yine bahtsız devam edecek gibi görünen hayatının mahrumiyetlerini takrir ettiği için ağır bir yeis duydu.

İnsan kendisinin sefaletini bir servetin ihtişamı yanında, bedbahtlığının hükmünü bir saadet nümayişi karşısında daha büyük bir acı ile anlar; bu bir saniye zarfında da mukaddimesinden şu ana kadar ikisinin hayatını teşkil eden tezat silsilesi fikrinin içinden geçti.

— Ne düşünüyorsun, Cemil?

Tebrikte teahhur ederek aldığı habere karşı durgun kaldığına utandı, bu suali başka bir sual ile iptal etmek isteyerek:

— Demek hemen gidiyorsun? dedi.

Hüseyin Nazmi'nin hemen gitmesi onun için bir başka ehemmiyeti haizdi. O gidecek olursa Lâmia ne olacak. O bulunmadıkça mesele birçok zorluklar kesp ediyordu, hiç olmazsa ondan bir vaat alacak olsa...

Hüseyin Nazmi diyordu ki:

— Kim bilir? Zannetmem ki o kadar çabuk gidebilmek mümkün olsun... Resmi muamele hiç olmazsa bir ay sürer, ondan sonra... Ha, sana verilecek başka bir haber var, buna da ayrıca memnun olacaksın...

Ahmet Cemil bu ikinci şeyi bekleyerek arkadaşının yüzüne bakıyordu, o gülerek söyledi:

— Senin küçük Lâmia'yı veriyoruz...

Kulaklarında bir şey tıkandı. Hüseyin Nazmi'nin sesini bir uğultu içinde duydu. Gözleri bulandı, durduğu yerde vücudu sallanıyor zannetti. Veriyoruz, ne demek? Bu kelimenin başka bir manası olup olamayacağını düşünüyordu, tıkanarak sordu:

— Ne demek?...

Hüseyin Nazmi alay ediyordu:

— Ne demek olacak? Ben gidiyorum, eve bir enişte geliyor...

Şu dakikada Hüseyin Nazmi'ye hücum ederek bağırmak hevesini duydu, şu sözler ağzından taşmak istiyordu:

— Demek, beni aldattınız?.. Demek onu bana vermeyecektiniz?.. Lakin bilmiyor musun ki ben ona malik olamazsam benim için hayat bitmiştir, (…) başka bir şey kalmamıştır?

Boğularak:

— Tebrik ederim! dedi, fakat artık lakırdıya devam edebilmek için kuvveti yoktu, bir iskemleye düşmek nev'inden oturdu. Nefsini zapt ederek bir şey ilave etmek istiyor, fakat bir kelime daha söylerse saklamak istediği bu müthiş ıstırabı, şu şimdi kalbini kıvıran vahşi yeisi gizleyememekten korkuyordu.

(…)

Babasının vefatından sonra geçen beş senelik -ancak beş senelik- zaman içinde hayatın ne zalim sillelerine uğramış idi! Daha hayatın henüz mukaddimesinde iken bundan sonra kırılmış emellerle, sönmüş hulyalarla, unutulmaz matemlerle istikbalin önüne çıkacak, "İşte ben seni bu omuzları çöktüren yüklerle yaşayacağım." diyecekti... Ah! Bundan sonra yaşayacağı seneler... Kim bilir! Yirmi sene, belki kırk sene... Artık kuvveti kalmamıştı, o nasipsiz, ümitsiz senelerin kuru geçişi içinde kırık bir hayatı sürüklemek onun için ne büyük bir işkence idi.

"Nasıl yaşayacağım?" diyordu; o zaman yine babasının, İkbal'in, Lamiâ'nın çehreleri birer birer, bazen bir melûl mana ile yavaş yavaş; bazen ondan kaçmak isteyerek uçup silinerek zihninin içinden geçiyordu.

Şimdi ağlıyordu; sakin ve aheste yaşlarla, aczin ve yeisin mefturiyetiyle akan sıcak ve iri damlalarla ağlıyordu. Niçin bu kadar hulya esiri olmuş idi!

Biraz hayatın maddiyetini düşünmüş, bu toprak parçasının üstünde bir şiir bulutuna sarılarak uçmak için çalışmamış olsaydı bugün bu kadar mağlup olmayacaktı.

En küçük sebepleri en büyük hulyalara kâfi addetmiş, kendisine sahte esaslar üzerine kurulmuş bir hayat vücuda getirmiş idi. İşte şimdi hakikatin insafsız rüzgârları üzerinden geçtikçe o hulyaları hep birer birer düşürmüş, onu şuracıkta en küçük bir yaşamak arzusundan tam bir mahrumiyet içinde bırakmış idi.

(…)

Rehin bırakılan babadan kalma ev Ahmet Cemil'den alınır. Hayalleri yıkılan genç Ahmet Cemil, tüm şiirlerini sobada yakar. Yemen'de bir ilçede memurluk görevini kabul eder. Annesiyle İstanbul'u terk eder.

Mai ve Siyah
Halit Ziya Uşaklıgil
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

addetmek: Yeterli saymak.
aheste: Yavaş.
bârân-ı elmas: Elmas yağmuru.
bedbahtlık: Mutsuzluk.
envar: Nurlar, ışıklar.
feza: Gök.
haiz: Önem.
ihtilaç: Çırpınma.
ihtişam: Görkemli.
iştihar: Ünlü olma.
itila: Yükselme.
malik: Sahip.
maneviyet: Ruh hâli.
mecra: Yol.
mefturiyet: Bezginlik.

melul: Üzgün.
mevhum: Gerçekte olmayıp var sanılan, var diye düşünülen, kuruntuya dayanan.
muadele: Denklem.
muamele: İşlem.
mukaddime: Bir olayın başlangıcı.
muntazır: Bekleyen.
müheyya: Hazır.
münevver: Aydın.
münferit: Tek.
müntesip: Bir yere, birine bağlanmış, kapılanmış, intisap etmiş olan (kimse).
mübtehiç: Işıklı, sevinçli.
paye: Derece.
refik: Arkadaş.
sefaret: Elçilik.
sema: Gök.
sille: Tokat.
silsile: Birbirine bağlı, birbiriyle ilgili şeylerin oluşturduğu dizi, sıra.
şayan: Layık.
tahakkuk: Gerçekleşme.
teahhur etmek: Gecikmek.
teati etmek: Konuşmak.
velhâsıl: Kısacası.
yeis: Umutsuzluktan doğan karamsarlık, üzüntü.
ziyadar: Işıklı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, 1896-1897 yıllarında Servet-i Fünûn dergisinde bölüm bölüm yayımlanıp 1898'de kitap olarak basılmış *Mai ve Siyah* romanından alınmıştır.

Mai ve Siyah romanı; mavi bir gecede başlar, siyah bir gecede biter. "Mai" (mavi), hayali ve ümidi; "siyah" ise hayal kırıklıklarını, hayatın gerçeklerini temsil eder. Romanda idealist bir şair olan Ahmet Cemil'in iç dünyası, orta hâlli bir Türk ailesinin yaşam tarzı ve dönemin basın hayatı anlatılmıştır. *Mai ve Siyah* roman tekniğinin sorunsuz olduğu bir eserdir. *Mai ve Siyah* romanında renkler sembol olarak kullanılmıştır. Realizmin etkisinde yazılan romanda ruh ve mekân tahlilleri ön plana çıkar. Aşırı duygusal ve hayalperest biri olan Ahmet Cemil'in mavi düşlerden umutsuzluğa doğru gidişi ve yaşadığı şehri karanlık bir gecede terk etmesi Servetifünun Dönemi sanatçılarının ruh durumlarını yansıtması açısından önemlidir.

Servetifünun Dönemi, 1896-1901 yılları arasında Servet-i Fünun dergisi etrafında bir araya gelen sanatçılardan oluşan edebî bir topluluktur. Edebiyatıcedide (yenilikçi edebiyat) adıyla da anılan bu topluluk Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Süleyman Nazif, Ahmet Şuayp, Hüseyin Suat Yalçın gibi sanatçılardan oluşmuştur. Servetifünun Dönemi'nde yazılan romanlar teknik

ve yapı bakımından olgunluğa erişmiştir. Olay örgüsü, olayların işlenişi ve diyaloglar ustaca yapılmıştır. Yazarlar kişiliklerini eserlerde gizlemişlerdir. Kişilerin ruh durumları eserlerde ele alınmış, sosyal hayat tasvir edilmiş, gerçek hayat sahnelerine yer verilmiştir. Servetifünun Dönemi'nin bazı sanatçıları içinde bulundukları ortamdan memnun değildir ve hayal kırıklığı içindedir. Onların bu ruh durumları edebî eserlere de yansımıştır.

Okuduğunuz metinde de gördüğünüz gibi dönemin romanları büyük oranda kötü sonlanır. Halit Ziya Uşaklıgil'in *Kırık Hayatlar*; Mehmet Rauf'un *Eylül* (ilk psikolojik roman), *Bir Aşkın Tarihi*; Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Nadide* romanlarında bu durumun izleri görülür.

Romanlarda bireysel konular ele alınmış, sosyal sorunlara değinilmemiştir. Realizm akımından etkilenen sanatçılar olay örgüsünü ve şahısları tarafsız bir biçimde okuyucuya aktarmışlar, romanlarda mekân olarak İstanbul dışına çıkmamışlar, roman kahramanlarını büyük oranda aydın kesimden seçmişlerdir. Romanlarda Arapça, Farsça kelimelerin ve tamlamaların fazlaca kullanılmasından dolayı ağır bir dil vardır. Sanatçılar Fransızcanın cümle yapısından etkilendiklerinden devrik ve uzun cümlelere sık sık başvurmuşlardır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metindeki hâkim bakış açısını metinden örnekler vererek açıklayınız.

2. Metindeki temel çatışmayı belirleyerek bu çatışmanın temaya etkisini açıklayınız.

3. Metnin olay örgüsünü olayların gerçekleşme zamanına göre belirleyiniz.

4. Ahmet Cemil'in ruh hâlini etkileyen olaylar nelerdir? Açıklayınız.

5. Bu metinde iç çözümleme anlatım tekniğinin metnin anlamına katkısını değerlendiriniz.

6. Okuduğunuz metindeki mekânın ve zamanın Ahmet Cemil üzerindeki etkisine örnekler gösteriniz.

7. Halit Ziya Uşaklıgil, *Mai ve Siyah*'ın 1938 yılından sonraki baskılarında romanın dilini sadeleştirmiştir. Bu bilgiden yola çıkarak okuduğunuz metnin dil ve üslup özelliklerini değerlendiriniz.

8. Ahmet Cemil'le Servetifünun Dönemi sanatçıları arasında ilişki kurarsanız neler söyleyebilirsiniz?

9. Siz, Hüseyin Nazmi olsaydınız hayallerini gerçekleştirebilmesi için Ahmet Cemil'e neler önerirdiniz?

10. Okuduğunuz metinde dönemin sosyal ve kültürel özellikleri ile ilgili ne tür bilgiler öğrendiniz?

11. *Araba Sevdası* adlı metinle *Mai ve Siyah* adlı metni Servetifünun Dönemi ve Tanzimat Dönemi romanının özellikleri açısından karşılaştırınız.

Yazarın Biyografisi

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL (1866-1945), İstanbul'da doğdu. Ailesi İzmir'e taşınınca eğitimine İzmir'de devam etti. Fransızca ve İtalyanca öğrendi. İstanbul'a dönünce Servetifünun topluluğuna katıldı. İstanbul Darülfünununda Batı edebiyatı dersleri verdi. Batılı anlamda ilk önemli romancımız olarak kabul edilir. Gözlem ve ayrıntılı betimlemeleriyle Türk romanının başarılı örneklerini verdi. Romanlarının konularını genellikle aydınlardan seçti. Eserlerinde sanatlı ve kapalı bir dil kullandı. Realizm akımının etkisinde kalan sanatçı; roman, hikâye, tiyatro, anı gibi birçok türde eser verdi.

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Ferdi ve Şürekâsı, Kırık Hayatlar, Sefile* (roman); *Bir Yazın Tarihi, Solgun Demet, Hepsinden Acı* (hikâye); *Kırk Yıl, Saray ve Ötesi, Bir Acı Hikâye* (anı) *Kâbus, Fare* (tiyatro); *Mensur Şiirler, Mezardan Sesler* (mensur şiir).

Metne Hazırlık

• Aile büyükleri hayatımızda niçin önemli bir yere sahiptir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

4. Metin

KİRALIK KONAK

Naim Efendi, millî ve manevi değerlerine bağlı, II. Abdülhamit Dönemi'nin bakanıdır. Naim Efendi'nin eşi Nefise Hanım vefat etmiştir. Naim Efendi; emekli olduktan sonra Kanlıca'daki konağında kızı Sekine, damadı Servet ve torunları Cemil ve Seniha ile yaşamaya başlar. Servet; öz değerlerinden nefret eden, Batılı hayat tarzına düşkün biridir. Naim Efendi'nin torunları Cemil ve Seniha da eskiyi beğenmeyen, yeniye de alışamayan, Batılı değerleri yanlış anlayan kişilerdir. Hakkı Celis, Naim Efendi'nin akrabasıdır. Konağa gidip gelen Hakkı Celis, Seniha'ya ilgi duymaktadır. Servet ve Seniha, Naim Efendi'nin huzurlu bir hayat yaşamasına fırsat vermezler. Seniha, Faik Bey adında biriyle Avrupa'ya kaçar. Servet, kızının bu gidişinden Naim Efendi'yi sorumlu tutar ve yoksullaşan Naim Efendi'den ayrılarak bir apartmana taşınır. Naim Efendi'ye destek veren tek kişi Hakkı Celis'tir. Naim Efendi'nin kız kardeşi, konağı kiraya vererek ağabeyini yanına taşımak ister.

Aşağıda okuyacağınız metin, Naim Efendi ile Servet Bey'in değer yargıları üzerinde çatışmalarını gösteren bölümden alınmıştır.

(…)

Servet Bey, geniş satrançlı robdöşambrı ile kayınpederinin odasına girdi:

"Beni istetmişsiniz, efendim," dedi.

Naim Efendi, odanın bir tarafını kaplayan uzun bir erkân minderinin ucundan, yarı diz çökmüş, yarı bağdaş kurmuş bir vaziyette, kafesi kaldırılmış, fakat camı indirilmiş bir pencereden dışarıya bakıyordu. Arkasında beyaz pikeden iki sıra iri, sedef düğmeli, pamuksuz bir uzun hırka, başında aynı pikeden bir takke vardı. İnce uzun çehresi her vakitten ziyade solgun ve çizgili, gözleri her vakitten ziyade çukurlaşmış görünüyordu; damadı içeri girer girmez yerinden kalkmak ister gibi bir hareket yaptı ve eliyle önündeki koltuğu işaret ederek:

"Buyurunuz rica ederim," dedi.

Dirseğini dayadığı bir uzun yastığın altından küçücük bir anahtar külçesi çıkardı. Yanıbaşında, minderin üstüne konmuş sedef kakmalı büyükçe bir çekmeceyi açtı, içinden üç tane mektup çıkardı. Bunları, bir şey söylemeksizin Servet Bey'e uzattı ve başını tekrar pencereye çevirdi. Servet Bey, ancak birer saniye devam eden bir müddet zarfında üç mektuba sırayla göz gezdirdi; sonra tıpkı kayınpederinin yaptığı gibi, kâğıtları lakayt bir tavırla sedef kakmalı çekmecenin üstüne bıraktı.

Naim Efendi, göz ucuyla damadının mektupları okumadan iade ettiğini gördü ve dedi ki:

"Niçin okumadınız, efendim?"

Servet Bey, dik dik ihtiyar adamın yüzüne baktı:

"Çünkü," dedi; "bana verdiğiniz mektupların üçü de imzasızdır. Bendeniz, müddeti hayatımda ne imzasız mektup yazdım, ne de imzasız mektup okudum. Terbiyem ve tabi olduğum prensipler buna müsait değildir."

Bunları söylerken acı bir tebessümle gülüyordu. Naim Efendi birdenbire yüzüne bir sille inmiş gibi şaşırdı kaldı; ne diyeceğini bilemedi:

"Vakıa ben de bu yaşıma kadar hiç kimseye imzasız mektup göndermedim, ne de kimse bana gönderdi. Bu hususta taassubunuza iştirak etmemekle beraber, doğrusu prensibinizi şayanı takdir görürüm. Fakat bu sefer lütfen, benim hatırım için prensibinize mugayir bir harekette bulunuveriniz..."

Servet Bey, kendisinden bir şey rica edilen bir adam tavrını takındı:

"Ne hacet efendim... Bu mektuplardan bana da geldi," dedi; "derhal yırtıp attım. Fakat, şöyle bir göz gezdirmek dolayısıyle neden bahsettiklerine aşağı yukarı vakıfım. Ne garip memleket! Herkes işini gücünü bırakmış, nelerle meşgul oluyor! Hey gidi, haysiyet, namus hey!.. Haysiyetli, namuslu adam, imzasız mektup yazar mı rica ederim? İmzasız mektup yazan bir adamın haysiyet ve namus hakkında bir fikri olabilir mi? İmzasız mektup yazıyorlar. Kime, niçin?

(...)

Naim Efendi, damadına uzattığı mektupları kendisi yazmış gibi, mahcup oluyordu; oturduğu yerde ezildi, büzüldü:

"Rica ederim, hiddet buyurmayınız, rica ederim..." dedi. "Maksadım, sizinle ailemize müteallik bir mesele için hasbıhal etmekti. Ben de sizin gibi, çirkin bir dedikodudan ibaret..."

"İftira deyiniz, tezvir deyiniz... Abdülhamit devrinin bu millete terk ettiği anane-i ruhiye..." [ruh alışkanlığı]

"Evet, evet, hakkı âliniz var. Bunun bir dedikodudan ibaret olduğuna zerre kadar şüphe etmiyorum. Fakat, anlamak istediğim şey şudur ki, acaba bu mektuplarda hakikate temas eden noktalar hangileridir? Mesela, bu mektupların birinde deniliyor ki..."

(...)

Naim Efendi, mektubun yalnız bu kadarcık yerini okuduktan sonra tekrar gözlüklerini çıkardı, mahfazasına koydu. Mahfazayı tekrar çekmecenin üzerine bıraktı ve büyük bir saffetle adeta yalvarır gibi Servet Bey'in yüzüne baktı:

“Ne dersiniz? Acaba bunu da yaptılar mı?” dedi.

Servet Bey, müstehzi bir tavır takınmıştı:

“Olabilir a, bunda o kadar harikulade ne var, efendim?” diye cevap verdi.

Bunun üzerine Naim Efendi, ellerini kavuşturdu, gözlerini yere dikti ve damadı izahatını bitirip gidinceye kadar artık bir kelime söylemedi.

Servet Bey’in izahatı ise hayli uzun sürdü. Fakat Naim Efendi dinlemiyor, işitmiyordu. Sanki idrak ve şuuru üzerine Servet Bey’in, “Olabilir a, bunda o kadar harikulade ne var?” cümlesi bir yumruk gibi inmiş ve onu benliğinin ta içerilerine doğru itmişti.

(…)

Konağı kiraya verip hemşiresinin yanına taşınmak bahsi çıktığı günden beri, Naim Efendi’nin rahatı, huzuru büsbütün kaçtı. Selma Hanımefendi’nin kararı o kadar katiydi ki, hiçbir mazeretle bunun önüne geçmek kabil olmuyordu? Naim Efendi:

“Burada doğmuşum, burada yaşamışım, ihtiyarlamışım! Nasıl bırakır giderim?” diyordu.

Hemşiresi cevap veriyordu:

“Göreceksin, bu konaktan çıkar çıkmaz her şey öyle bir yoluna girecek ki! Bütün uğursuzluklar bu evden geliyor.”

Naim Efendi konaktan çıkmamak için daha mühim sebepler buldu. Dedi ki:

“Ben buradan çıktığım gün ölürüm. Kabil değil, dayanamam ölürüm.”

Selma Hanımefendi buna karşı şöyle cevap verdi:

“Burada, fareler, örümcekler ortasında yapayalnız öleceğine, benim yanımda benim gözüm önünde ölürsün!”

Biçare ihtiyar, bu çelikten irade karşısında ne yapacağını bilemedi, mukavemeti kırılmak üzereydi; birden hatırına bir hile geldi; sonuncu defa olarak büyük bir lando içinde kendisini almaya gelen hemşiresine dedi ki:

“Hemşire, birkaç zaman daha burada oturmaya mecbur olacağım zannederim. Ciheti askeriye ne kadar boş ev bulursa derhal işgal ediyormuş; şimdi burasını da boş bırakırsak diğer evler gibi hemen askerler yerleşecek. Ondan sonra ise evin ne satılmaya ne de kiralanmaya hayrı kalacak. Binaenaleyh ben düşündüm, taşındım. Bizim Hasan Ağa ile de uzun uzadıya görüştük. Nihayet şu an karar verdik: Evvela konağı el altından iyi bir fiyatla kiraya vereceğim, sonra size taşınacağım.

Bu kuvvetli mantık ve bu maddi zaruret önünde her şeyden evvel tedbirli ve hesaplı bir kadın olan Selma Hanımefendi’nin iradesi kırılıverdi.

“Ha, bakınız, buna diyeceğim yok, buna akan sular durur,” dedi, “fakat çarçabuk bir kiracı bulmalı, çarçabuk.”

Naim Efendi hemşiresini bu suretle başından savdıktan sonra geniş bir nefes aldı; adeta neşelendi; kapıdan Cenan Kalfaya seslendi:

“Bana Hasan Ağayı çağırınız!”

Biraz sonra Hasan Ağa da kapısının eşiğindeydi.

Selma Hanımefendi’nin biraderi dedi ki:

“Hasan, evladım Hasan! Bugünden itibaren bu konak kiralıktır; fakat, senden rica ederim; kapıya müşteri geldikçe bir bahane ile savıver!”

(…)

Konağı kiralayacak kişiler konağı eski ve kasvetli bulurlar. Hakkı Celis, Çanakkale Savaşı'nda şehit olur. Naim Efendi, değişen dünyaya ve darmadığın olan ailesine üzülerek konağındaki yapayalnız hayatına devam eder.

Kiralık Konak
Yakup Kadri Karaosmanoğlu
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

biçare: Çaresiz.

binaenaleyh: Bundan dolayı, bundan ötürü, bunun için, bunun üzerine.

cihet: Yön, yan, taraf.

erkân: Bir topluluğun ileri gelenleri, büyükler, üstler.

hacet: Herhangi bir şey için gerekli olma, ihtiyaç, gereklilik, lüzum.

hemşire: Kız kardeş, bacı.

iştirak etmek: Katılmak.

kabil: Olabilir.

kakma: Ağaç üzerinde veya diğer ahşap malzemede, mobilyada, belirlenmiş desen ve çizimlere göre oyulmuş yuvalara gümüş, sedef vb. süs maddeleri kakılıp oturtularak yapılan iş.

külçe: Yığın durumundaki nesnelerin oluşturduğu küme.

lakayıt: (Metinde lakayt) İlgisiz.

mahfaza: İçinde küpe, yüzük, bilezik vb. değerli süs eşyalarının saklandığı kutu, koruncak.

mugayir: Uymaz, aykırı.

mukavemet: Dayanma, karşı durma, karşı koyma.

müddet: Süre.

müstehzi: Alaycı.

müteallik: İlişkin.

pike: Kabartmalı pamuklu kumaş.

ropdöşambr: (Metinde robdöşambr) Erkeklerin evin içinde kıyafetlerinin üzerine giydikleri üstlük.

saffet: Temizlik, arılık.

satrançlı: Satranç tahtası gibi karelere ayrılmış bir biçimde çizilmiş veya basılmış olan, kareli.

sedef: Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuğunda bulunan sedefçilikte kullanılan, pırıltılı, beyaz, sert bir madde.

şayan: Uygun, yaraşır, değer, layık.

taassup: Bir kimseye veya bir şeye aşırı düşkünlük ve tutkuyla bağlılık.

takke: İnce kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık.

tezvir: Yalan dolan, dedikodu.

vakıa: Olgu.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Millî Edebiyat Dönemi sanatçılarından Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kiralık Konak* adlı romanından alınmıştır. Batılılaşma sürecindeki Türk toplumunda değişen hayat tarzı, değerlerin yozlaşması ve kültürel değişim bu romanda üç neslin çatışması üzerinden anlatılmıştır.

1911-1923 yılları Türk toplumunun büyük sıkıntı çektiği zamanlardır. Toprak kayıpları, savaşlar, işgaller, göçler insanlarda derin acılara yol açmıştır. Millî Edebiyat Dönemi'nde romancılar bireysel temalardan uzak durarak yaşanan büyük savaşları ve kurtuluş mücadelesini tüm gerçekliğiyle anlatmışlardır. Türkçülük, Millî Mücadele, yanlış Batılılaşma, çağdaşlaşma, yoksulluk, cehalet, gerilik gibi konulara sıklıkla değinen sanatçılar romanlarına gözlemlerini aktarmışlardır. İstanbul dışına çıkıp Anadolu'nun eserlerde işlenmesi bu dönemin diğer bir özelliğidir. 1911'de Selanik'te Genç Kalemler dergisinde yayımlanan *Yeni Lisan* makalesinin etkisiyle romanlarda sade bir dil kullanılmıştır.

Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay ve Reşat Nuri Güntekin bu dönemin önemli romancılarındandır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Kiralık Konak* adlı metnin temasını ve konusunu belirleyiniz.

2. Okuduğunuz metnin teması ve konusu ile yazıldığı dönem arasında bir ilişki var mı? Açıklayınız.

3. Metnin anlatıcısını ve anlatıcının bakış açısını belirleyiniz.

4. Metinde anlatıcı ve bakış açısının değiştiği bölümler var mıdır? Gösteriniz.

5. Naim Efendi niçin mutsuzdur? Örnekler vererek açıklayınız.

6. Naim Efendi kız kardeşinin önerisine niçin karşı çıkmaktadır?

7. *Kiralık Konak* romanında yazarın olumsuz kişilik olarak kurguladığı roman kahramanları yakın çevrenizde var mı? Gözlemlerinizi anlatınız.

8. *Savaş ve Barış, Araba Sevdası, Mai ve Siyah* ile *Kiralık Konak* adlı metinlerden yola çıkarak aşağıda belirtilen başlıklara göre roman türünün ortaya çıkışını değerlendiriniz.

- Yazılı kültürün gelişmesi
- Toplumsal değişim
- Toplumsal etkileşim
- Basın yayın organlarının gelişmesi

E-İçerik

9. Okuduğumuz metinde mekânla ilgili ne tür ayrıntılar yer almaktadır?

10. Metinde betimleyici anlatımdan yararlanılan yerleri bulunuz. Betimleyici anlatımın metne katkısını açıklayınız.

11. *Kiralık Konak* romanının kişilerini aşağıdaki tabloda belirtilen başlıklara göre değerlendiriniz. Roman kişilerinde görülen özellikleri örnekteki gibi "✓" şeklinde işaretleyiniz. En az işaretleme yaptığınız kişi/kişilerle ilgili değerlendirmeyi ilgili yere yazınız.

	Naim Efendi	Servet Bey	Seniha	Hakkı Celis	Değerlendirme:
Diğerkâmlık					.....
Vefalı olmak					.....
Güven vermek				✓	.....
Tahammül etmek				✓	.....
Doğru sözlü olmak				✓	.....
Açık ve anlaşılır olmak					.....
Toplumu önemsemek					.....
Aile birliğine önem vermek					.....
Davranışlarını kontrol edebilmek					.....
Vatanına karşı sorumluluk duymak				✓	.....
Tarihsel ve doğal mirasa saygı duymak					.....

12. Metinden yola çıkarak değer çatışmalarının topluma verdiği zararlar hakkında düşüncelerinizi söyleyiniz.

13. Siz Naim Efendi'nin yerinde olsaydınız aile yaşamını korumak için ne tür önlemler alırdınız?

14. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* romanında aydın-halk çatışması üzerinden Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'nun durumunu anlatmıştır. *Ankara* romanında da Cumhuriyet'in kuruluş ve ilk dönem süreçlerini ele almıştır.

Bu bilgilerden yola çıkarsanız yazarın *Kiralık Konak* romanında Osmanlı Dönemi'nin son yıllarını ele almasının nedenleri hakkında neler söylersiniz?

Yazarın Biyografisi

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU (1889-1974), Kahire'de doğdu. Kahire'de bir Fransız okulunda öğrenim gördü. 1908'de İstanbul'a yerleşerek Hukuk Mektebine yazıldı. Fecriati Topluluğu içinde yer aldı. Mütareke yıllarında yazılarıyla Kurtuluş Savaşı'nı destekledi. Cumhuriyet'in ilanından sonra birçok kez milletvekili seçildi. Büyükelçilik görevlerinde bulundu. Eserlerinde millî konuları işledi. Nesil çatışması, Kurtuluş Savaşı, Anadolu insanının çektiği sıkıntılar, aydın-halk çatışması gibi yaşadığı dönemin gerçeklerini eserlerinde ele aldı.

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *Kiralık Konak, Nur Baba, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Yaban, Ankara, Panorama I, II* (roman); *Bir Serencam, Rahmet, Millî Savaş Hikâyeleri* (hikâye); *Zoraki Diplomat, Anamın Kitabı, Vatan Yolunda* (anı).

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

1. Aşağıdaki cümleleri çeşitlerine göre inceleyiniz. Cümlelerin özelliklerini tablodaki örneklerde olduğu gibi "✓" ile işaretleyiniz.

		Yüklemin Yerine Göre			Yüklemin Türüne Göre		Anlamına Göre				Yapısına Göre				
		Kurallı cümle	Devrik cümle	Eksiltili cümle	İsim cümlesi	Fiil cümlesi	Olumlu cümle	Olumsuz cümle	Soru cümlesi	Ünlem cümlesi	Basit cümle	Girişik birleşik cümle	İç içe birleşik cümle	Sıralı cümle	Bağlı cümle
1.	Hele biraz daha bekleyelim.														
2.	Araba ile hayvanlar bahçenin açıldığının ikinci haftasında geldi.														
3.	Fakat pek emin değilim.														
4.	Bihruz Bey bu mektubu verebilmek için tam iki ay dolaştı.	✓				✓	✓					✓			
5.	Hızlı hızlı gitti, kırmızı şemsiyelinin yanına vardı.														
6.	"Nasıl yaşayacağım?" diyordu.														
7.	Henüz yirmi iki yaşında idi.														
8.	Siz hemşiremi nerde gördünüz?														
9.	Selma Hanımefendi'nin kararı o kadar katiydi ki, hiçbir mazeretle bunun önüne geçmek kabil olmuyordu.														
10.	Bunları söylerken acı bir tebessümle gülüyordu.														
11.	İsteklerin yerine gelmesi, iyi yiyecek, temizlik, kendi başına buyrukluk…														
12.	Şimdi bunlardan yoksun kalmıştı ya, gerçek mutluluk bunlarmış gibi geliyordu ona.														
13.	Ah! Ne kadar benziyorsunuz!														

2. Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili kelimelerin hangisinde düzeltme işareti yanlış kullanılmıştır?

a) Çünkü bu kargaşalığın harareti içinde işlerin ne hâlde olduğunu anlamak imkânsızdı.

b) Beyefendiye kısacık bir selâm verdi ve el sıkıştı.

c) Beyin de artık daha ziyâde beklemeye tahammülü kalmamıştı.

d) Kırmızı şemsiyeli ise tâkip edildiğinden haberdâr olduğundan, beyin ayağının sesini alınca döndü, kendisine baktı.

3. Aşağıdaki cümlelerde yanlış kullanılan noktalama işaretlerini tespit ediniz. Yanlışlıkların nedenlerini söyleyiniz.

a) Bununla birlikte durum hakkında anlatılanları dinliyor, konuşanların söylediklerinin anlamıyla ilgilenmez görünerek, fakat onların tavırlarını, yüzlerinin ifadesini gözden kaçırmayarak, istenen emirleri veriyordu.

b) Gökyüzü de toprak da bir renge -çamurlu su rengine- bulanmıştı.

c) Zavallı mektuba gelince, haftalarca cepte taşınmaktan zarfı yıprandıkça yenileniyor; her gün sabahtan akşamlara kadar beyin ceketinin yan cebinde hapsedilmiş ve ümitsiz kalıyordu.

4. Aşağıdaki cümlede yazımı yanlış olan kelimeyi gösteriniz.

Yanıbaşında, minderin üstüne konmuş sedef kakmalı büyükçe bir çekmeceyi açtı, içinden üç tane mektup çıkardı.

5. Aşağıdaki parçada yay ayraçlarla belirtilen yerlere doğru noktalama işaretlerini koyunuz.

Naim Efendi hemşiresini bu suretle başından savdıktan sonra geniş bir nefes aldı( ) adeta neşelendi( ) kapıdan Canan Kalfa( )ya seslendi( )

( ) Bana Hasan Ağa( )yı çağırınız( )

Biraz sonra hasan Ağa da kapısının eşiğindeydi( )

Selma Hanımefendi( )nin biraderi dedi ki( )

( )Hasan( ) evladım Hasan( ) Bugünden itibaren bu konak kiralıktır fakat senden rica ederim( ) kapıya müşteri geldikçe bir bahane ile salıver( ) ( )

5. Aşağıdaki cümleye yönelik değerlendirmelerden doğru olanları tespit ediniz.

C

A Hüseyin Nazmi gülüyor,

B haber vermediği için pekiyi etmiş olduğunu söylüyordu.

C cümlesi, öznesi ortak sıralı bir cümledir.

B cümlesi, birden fazla yan cümleden oluşmuştur.

A cümlesi, basit yapılı bir cümledir.

C cümlesi, kuralı ve olumlu bir cümledir.

B cümlesi, girişik cümledir.

A cümlesi hem anlamca hem de biçimce olumlu bir cümledir.

6. Aşağıdaki bilgi grafiğinde yer alan yazım ve noktalama hatalarını tespit ediniz.

Türk romanına dil ve üslup kazandıran yazar:

Halid Ziya Uşaklıgil

Uşaklıgil, Servet-i Fünun döneminde roman ve hikaye türünün en önemli ismi olarak öne çıktı, edebiyat otoritelerince Türk edebiyatında batılı anlamda ilk romanları kaleme alan yazar olarak gösterildi

1866
İstanbul'da dünyaya geldi

1884
Tevfik Nevzad ve Bıçakçızade Hakkı'yla "Nevruz" dergisini çıkarmaya başladı

1896
Recaizade Mahmut Ekrem aracılığıyla Edebiyat-ı Cedide topluluğuna katıldı

Darülfünun'da Batı edebiyatı tarihi ile estetik dersleri verdi

1909-1912
Mabeyin Başkatibi olarak sarayda görevlendirildi

Başkatipiliğin ardından Ayan Meclisi üyesi oldu

1925
"Aşk-ı Memnu" eserini yayımladı

1945
Modern Türk edebiyatına damga vuran yazar, 27 Mart'ta hayatını kaybetti

Bazı eserleri

Roman:
"Sefile", "Nemide", "Bir Ölünün Defteri", "Ferdi ve Şürekası", "Mai ve Siyah", "Kırık Hayatlar", "Aşk-ı Memnu", "Nesl-i Ahir"

Hikaye:
"Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası", "Bir Muhtıranın Son Yaprakları", "Küçük Fıkralar", "Bir Yazın Tarihi", "Solgun Demet", "Sepette Bulunmuş", "Bir Hikaye-i Sevda", "Hepsinden Acı", "Onu Beklerken", "Aşka Dairdi", "İhtiyar Dost", "Kadın Pençesi"

Gezi Yazıları:
"Almanya Mektupları", "Alman Hayatı"

26.03.2022

Anadolu Ajansına ait bir bilgi grafiği

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Roman türündeki eserlerin yapı unsurlarından biri de olaydır. Bir temel çatışma üzerine oluşan ana olaya bağlı olarak yan çatışmalarla olay örgüsü oluşur. Olay örgüsü, kimi zaman okur tarafından tahmin edilebilir kimi zaman da okurun hiç beklemediği şekilde sonlanır. Olay, okuyucunun merakını ve heyecanını uyandırır. Böylelikle kitabın okunurluğu sağlanır.

Roman, hikâye türüne göre daha hacimli bir eserdir. Olayların sayısı fazladır, anlatımlar hikâyeye göre daha uzun ve detaylıdır. Romanda ayrıntılara fazlasıyla değinilir.

Yazarlar, romanlarda birden fazla anlatım tekniğini kullanarak esere canlılık katarlar. Anlatım teknikleri, iletiyi hedef kitlesine ulaştırmada yazarın işini kolaylaştırır; ayrıntıya inme, okuru heyecanlandırma, anlatımda sürükleyiciliği sağlama gibi hususlarda yazara destek sağlar.

Romanlarda kullanılan anlatım tekniklerinden biri de diyalog tekniğidir. İki veya daha fazla kişinin karşılıklı konuşmasına dayalı bu teknik sayesinde eserde gerçeklik etkisi sağlanır. Romandaki şahıslar karşı karşıya getirilerek şahısların karakter özellikleri ve iç dünyaları kolaylıkla verilir. Görüş ve düşünceler birinci ağızdan ifade ettirildiği için okurun olaya dâhil olması kolaylaşır. Diyalog tekniğinde şahıslar konuşturulurken şahısların karakter özelliklerine, sosyal statülerine ve kültürel düzeylerine uygun ifadeler kullanılır.

> "Günün birinde Selma Hanımefendinin, bizzat kendisi, bir araba dolusu ev bakıcıları getirdi ve bunları ta biraderinin yatak odasına kadar soktu. Zavallı Naim Efendi, o gün haysiyetinden büyük bir şeyin kırıldığını hissetti; kendini (…) derecesine inmiş sandı ve ziyaretçiler gittikten sonra bütün bir gece sabaha kadar teessüründen hıçkırdı, durdu."

Yukarıda verilen metin, *Kiralık Konak* romanından alınmıştır. Bu metin diyalog tekniğine şu şekilde dönüştürülebilir:

> Naim Efendi:
>
> — Selmacığım bir araba dolusu ev bakıcıları burada ne yapacak?
>
> Selma Hanım:
>
> — Bunlar evin her tarafını silecekler. Önce sizin yatak odanızdan başlayacaklar. Durmayın bakayım, hemen yatak odasını temizlemeye başlayın!
>
> Naim Efendi:
>
> — Ama orası benim özelim. Rica ederim durunuz. Haysiyetime dokunacak bu işten vazgeçiniz!
>
> Selma Hanım:
>
> — Buralara çekidüzen vermek lazım.
>
> Naim Efendi:
>
> — Ben (…) değilim, lütfen yapmayınız!

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Bu ünitede ve yukarıda verilen bilgilerden yararlanarak aşağıda belirtilen çalışmalardan birini yapınız.

1. Bu ünitede okuduğunuz bir romanın sonunu değiştirerek yazınız.

2. Bu ünitede okuduğunuz bir romandaki olay örgüsünü hikâye formunda yazınız.

3. Bu ünitede okuduğunuz romanlardan birinin bir kesitini diyalog hâlinde yazınız.

Metninizi aşağıdaki aşamalara dikkat ederek yazınız.

- Okuduğunuz romanlardan birini belirleyiniz. Yazacağınız metinle ilgili hazırlık yapınız.
- Roman türüne özgü yapı özelliklerini göz önünde bulundurarak yazacağınız metni planlayınız.
- Yazınızı, metnin türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazınız.
- Yazdığınız metni anlatımın temel ilkeleri, dil bilgisi, yazım ve noktalama bakımından gözden geçiriniz.
- Yazdığınız metni arkadaşlarınız ve ders öğretmeninizle değerlendiriniz.
- Yazdığınız metni okul panosu, okul gazetesi veya genel ağ üzerinden yayımlayınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Sunum yapılırken tonlama, vurgu ve telaffuz kurallarına dikkat edilerek konuşma yapılır. Konunun dışına çıkılmaz. Gereksiz kelime tekrarı yapılmaz. Jest ve mimiklere dikkat edilir. Konuşmada konuşmanın akışını kesecek ve konuyla ilgisi olmayan düşüncelerden uzak durulur. Sunuma etkili bir başlangıç yapmak, sunumun süresini verimli kullanmak ve sunumu etkili biçimde sonlandırmak da dikkat edilmesi gereken bazı ayrıntılardır.

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Günümüzdeki teknolojik olanaklar sayesinde birçok film kolaylıkla izlenebilmektedir. Bu filmler izlenirken bazı aşamalara dikkat edilirse daha yararlı sonuçlar alınır. Filmler eğlenmek, öğrenmek, macera yaşamak gibi farklı amaçlara göre izlenmektedir. Film izlemenin farklı amaçlarla gerçekleştirilmesinin sonucunda çeşitli izleme türleri oluşmuştur. Eleştirel film izleme de bunlardan biridir. Bu izleme türünde izleyici, filmi izlemeden önce "Niçin izleyeceğim?", "Filmi izlemedeki amacım nedir?" sorularını kendine sorar. Eleştirel film izleme; izleyiciye irdeleme, yorumlama ve yaşamdan zevk alma becerisi kazandırır.

Bir film izlenirken dikkatli olunur. Filmin sahnelerinin kaçırılmaması oldukça önemlidir. Film sessiz bir ortamda izlenir. Film izlenirken not almak filmi anlamada kolaylık sağlar. Filmler de edebî metinlerin yapı unsurları olan olay, olay örgüsü, mekân, şahıs, zaman unsurlarını içerir. Ayrıca filmler sinemaya özgü kamera açısı, ışık, efekt, ses, müzik gibi unsurlara da sahiptir. Film izlenirken bunların filmdeki kullanımlarına dikkat edilir.

Türk ve dünya edebiyatından sinemaya uyarlanmış ve öğretmeniniz tarafından seçilmiş bir romanın filmini izleyiniz. İzlediğiniz filmi yorumlayınız.

Ünite Özeti

Yorumunuzu yaparken aşağıda verilenlere dikkat ediniz.

- Konuşma kartları hazırlamanız yorum yapmanızı kolaylaştırır.
- Yorum sırasında yararlanacağınız görsel ve işitsel araçları hazırlayabilirsiniz.
- Yorumunuza uygun sunu da hazırlayabilirsiniz.
- Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşunuz.
- Gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınınız.
- Beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanınız.
- Dinleyici kitlesinin dikkatini çekmek için konuşmanıza etkili bir başlangıç yapınız.
- Konuşmanızda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanınız.
- Konuşmanızı etkili bir biçimde sonlandırınız.
- Konuşmanızda süreyi verimli kullanınız.

5. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "(Millî Edebiyat Dönemi, realizm, Tolstoy, romantizm, Genç Kalemler, roman, Cervantes, Edebiyatıcedide)" **ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.**

1. ……; insanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî bir türdür.
2. …….. adıyla da anılan edebî dönemde Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Süleyman Nazif gibi sanatçılar eser vermiştir.
3. 1911'de Selanik'te, …….. dergisinde yayımlanan *Yeni Lisan* makalesinin etkisiyle romanlarda sade bir dil kullanılmıştır.
4. Gerçekçilik de denilen……., XIX. yüzyılda oluşmuş bir edebî akımdır.
5. Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay …….. romancılarındandır.
6. Dünya edebiyatında roman türünün ilk başarılı örneği, İspanyol yazar ..... tarafından yazılan *Don Kişot*'tur.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucukların içine yazınız.

1. Daniel Defoe	☐	a. *Guliver'in Gezileri*
2. Halit Ziya Uşaklıgil	☐	b. *İntibah*
3. Hüseyin Cahit Yalçın	☐	c. *Sergüzeşt*
4. Jonathan Swift	☐	ç. *Kırık Hayatlar*
5. Mehmet Rauf	☐	d. *Bir Aşkın Tarihi*
6. Namık Kemal	☐	e. *Hacı Murat*
7. Samipaşazâde Sezai	☐	f. *Nadide*
		g. *Robinson Crusoe*

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D"**, yanlış olanların başına** "Y" **yazınız.**

1. ☐ Roman; olay, şahıs, zaman ve mekân olmak üzere dört temel unsur üzerine kurulur.
2. ☐ Servetifünun Dönemi, 1860-1891 yılları arasında devam eden edebî bir topluluktur.

3. ☐ Tanzimat'ın İlk Dönemi'nde yazılan romanlar teknik yönden kusursuzdur.
4. ☐ Tanzimat'ın İlk Dönemi'nde yazılan romanlarda yazarlar eserlerinde kendilerini gizlememişlerdir.
5. ☐ Tanzimat Dönemi romanlarında mekân büyük ölçüde Anadolu'dur.
6. ☐ *Araba Sevdası* romanındaki Bihruz Bey, Batılı yaşam tarzına özenen bir tiptir.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Tanzimat'ın Birinci Dönemi romanıyla İkinci Dönemi romanını karşılaştırınız.
2. Servetifünun Dönemi romancıları niçin realizm akımından etkilenmişlerdir?
3. Realizm akımının üç özelliğini yazınız.
4. *Savaş ve Barış* adlı romanın dünya kültürüne katkısı hakkında değerlendirme yapınız.
5. Bir genç, geleceğini şekillendirirken *Kiralık Konak* adlı romanı okursa ne tür kazanımlar elde eder?
6. Millî Edebiyat Dönemi Türk romanını dil ve üslup açısından değerlendiriniz.

D. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alana yazınız.

1. *Anna Karenina*, *İvan İlyiç'in Ölümü*, *Diriliş, Hacı Murat* romanlarını yazan, toplumda yaşanan zıtlıkları ortaya koyarak kötülüklere karşı savaşan Rus edebiyatının dünyaca tanınan yazarı kimdir?

2. Fecriati Topluluğu içinde yer alan, mütareke yıllarında yazılarıyla Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen; *Nur Baba, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Ankara* romanlarını yazan edebiyatçımız kimdir?

3. Tanzimat Dönemi şair, romancı, oyun yazarı ve eleştirmenlerinden olan, *Araba Sevdası* romanını yazan sanatçımız kimdir?

4. Eserlerinde realizm akımının etkisi görülen, *Aşk-ı Memnu* ve *Kırık Hayatlar* romanlarını yazan Servetifünun Dönemi sanatçımız kimdir?

5. "Sekine, Servet, Cemil, Seniha, Hakkı Celis" adlı kişiler bu ünitede okuduğunuz hangi romanda yer almaktadır?

E. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi roman türünün oluşumunda etkisi olan edebî bir tür değildir?

A) Deneme B) Destan C) Efsane
D) Halk hikâyeleri E) Masal

2. Aşağıdakilerden hangisi realist sanatçılar için söylenemez?

A) Toplumsal gerçekliği yansıtma B) Tarafsız bir tutum sergileme
C) Hayal ve duyguya yaslanma D) Kişilerin psikolojilerini önemseme
E) Olaylara ve durumlara gerçekçi yaklaşma

3. *Kiralık Konak* (1922) Birinci Dünya Savaşı'na doğru gittiğimiz ve savaşa girdiğimiz yılların; *Hüküm Gecesi* (1927) II. Meşrutiyet'in; *Sodom ve Gomore* (1928) Mütareke Dönemi'nin; *Yaban* (1932) Kurtuluş Savaşı yıllarının; *Ankara* (1934) Cumhuriyet'in ilk on yılının; *Bir Sürgün* (1937) II. Abdülhamit Dönemi'nin; *Panaroma I , Panoroma II* (1953-1954), 1923-1952 yıllarının işlendiği romanlardır.

Bu parçada yanlış kullanılan noktalama işareti aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kesme işareti B) Kısa çizgi C) Nokta
D) Noktalı virgül E) Yay ayraç

4. • Halit Ziya Uşaklıgil • Samipaşazâde Sezai
• Recaizâde Mahmut Ekrem • Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Aşağıdakilerden hangisi bu sanatçıların eserlerinde etkisi görülen edebî akımın Batı edebiyatındaki temsilcilerinden değildir?

A) Balzac B) Fenelon C) Flaubert D) Stendhal E) Tolstoy

5. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat'ın İlk Dönemi'ne ait romanlarda görülen kusurlardan biri değildir?

A) Romanların sonunda iyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandırılması
B) İyilerin iyi, kötülerin de kötü olarak işlenmesi
C) Kahramanların çok yönlü ele alınması
D) Mekân tasvirlerinin süs amacıyla yapılması
E) Yazarların araya girerek okuyucuya seslenmesi

6. Aşağıdakilerden hangisi Servetifünun Dönemi'nde yazılan romanlar için söylenemez?

A) Bireysel konular ele alınmıştır.
B) Yazarlar kişiliklerini eserlerde gizlemişlerdir.
C) Sanatçılar realizm akımından etkilenmişlerdir.
D) Teknik ve yapı bakımından eserler sorunsuzdur.
E) Eserlerde İstanbul dışındaki mekânlar tercih edilmiştir.

7. I. Bireysel temalardan uzak durmuşlardır.

II. Gözleme önem vermişlerdir.

III. Kurtuluş mücadelesini anlatmışlardır.

IV. Türkçülük akımından etkilenmişlerdir.

V. Yalın bir dilden uzak durmuşlardır.

Yukarıdaki numaralanmış yargılardan hangisi Millî Edebiyat Dönemi romancıları için söylenemez?

A) I B) II C) III D) IV E) V

8. Seniha, salonun diğer bir köşesinde arkadaşlarından iki genç kızla biraderinin dostlarından iki genç adam ve yeni evlenmiş bir hanımdan bileşik bir grup ortasında büyük halasının torunu Hakkı Celis'in kendisine okuduğu şiirleri dinler görünüyordu. Ta içinden Faik Bey'e kızgındı. Zira bu meclislere parlaklık verebilecek yalnız onun sohbetleri, onun esprileri, onun şakalarıydı. O, bir köşeye çekilir çekilmez oda suyu çekilmiş bir havuza dönüyor ve hiç kimse ne yapacağını bilemiyordu. Seniha'nın ise başkalarının sözlerinden dehşetli bir surette içi sıkılıyordu. Hele halazadesi Celis'in şiirlerine hiç tahammülü yoktu. Bu genç, kendisinden ancak bir iki ay küçük olmasına ve şimdiden birçok şiiri bazı mecmualarda çıkmış olmasına rağmen ona parmakları mürekkep lekeli ve pantolonunun dizleri çıkmış zavallı bir mektep çocuğu gibi görünmekten kurtulamıyordu.

Bu parçanın anlatımına yönelik aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) İlahi bakış açısı kullanılmıştır.

B) Anlatıcı, üçüncü tekil kişidir.

C) Benzetmelere başvurulmuştur.

D) İç konuşma tekniğinden yararlanılmıştır.

E) İç çözümleme tekniğinden yararlanılmıştır.

9. Gerçekten Naim Efendi'nin dramı (I) kimi zaman benliğine dek sarsılsa da sonunda kendi içine kapanmayı seçse de toplumun gelişimine ayak uyduramayışından ya da değişmeye karşı direnmesinden gelmez. Torunlarına duyduğu sevgi onu her şeye boyun eğmeye (II) bütün aykırılıkları kabullenmeye götürür. Konağıyla birlikte parça parça dökülmeye (III) yok olmaya yazgılı bir sınıfın bireyidir o. İşlevi bitmiştir. Yapabileceği tek şey kendini zamanın akışına bırakmaktır. Eskiyle yeni (IV) alaturkalıkla alafrangalık arasında için için tükenip (V) büyük mücadelelerle elde ettiği hayatı elinden gidecektir.

Bu parçada numaralı yerlerden hangisine virgül getirilemez?

A) I B) II C) III D) IV E) V

10. (I) Goriot'nun kızlarına karşı olan delicesine bağlılığını, kıskanç, içli sevgisini herkez iyi biliyordu. (II) Rakiplerinden biri, bir gün fiatları kendi kontrolü altına alabilmek için onu pazardan uzaklaştırmak isteyince Delphine'e araba çarptığını söyledi. (III) Goriot sap sarı kesilmişti, hemen fırladı koştu. (IV) Bu yalan, sinirlerini o kadar bozmuştuki günlerce hasta yattı. (V) Adamın omzuna yumruğunu indirmedi ama pek çetin bir durum ortaya çıkınca onu iflas etmek zorunda bırakarak pazardan uzaklaştırdı.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

11.

1.	Yusuf Kâmil Paşa	**a.**	*Telemak*	**I.**	İlk çeviri roman
2.	Samipaşazâde Sezai	**b.**	*Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*	**II.**	İlk yerli roman
3.	Namık Kemal	**c.**	*Cezmi*	**III.**	İlk edebî roman
4.	Recaizâde Mahmut Ekrem	**ç.**	*Araba Sevdası*	**IV.**	İlk realist roman
5.	Nabizâde Nazım	**d.**	*Karabibik*	**V.**	İlk psikolojik roman

Aşağıda belirtilenlerin hangisinde yapılacak değişiklikler, bu tabloda bulunan bilgi yanlışlarını giderir?

A) 1 – a – IV B) 2 – c – V C) 3- d – III D) 4 – b –II E) 5 – ç – I

12. (I) Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah* romanının birinci bölümündeki ilk olay Ahmet Cemil ile Raci'nin münakaşasıdır. (II) Bu münakaşa Hüseyin Nazmi'nin edebî faaliyeti üzerindedir. (III) Ahmet Cemil ile Raci arasındaki ilişki, her ikisinin de edebiyat ile meşgul olması ve Mirat-ı Şuûn gazetesi yazı heyeti içinde bulunmasıdır.

Bu parçadaki cümleler için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Üç cümle de devrik cümledir.
B) Üç cümle de sıralı cümledir.
C) Üç cümle de ad cümlesidir.
D) Üç cümle de sözde soru cümlesidir.
E) Üç cümle de biçimce olumsuzdur.

13. (I) Akşam hava kararırken parmaklıklı kapının yerini tam bir kapı alır. (II) Evin yüzü kadar geniş olan küçük bahçeyi, sokak duvarı ile komşu evin bitişik duvarı çevirmiştir. (III) Bu evin duvarını boydan boya sarmaşıklar kaplamıştır. (IV) Ev, Paris içindeki bu göz alıcı görünüşüyle geçenlerin bakışlarını kendine çeker. (V) Duvarların her birini ağaççıklarla asmalar sarmıştır.

Bu parçadaki cümleler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) I. cümle anlamca ve biçimce olumlu cümledir.
B) II. cümle yapısına göre sıralı cümledir.
C) III. cümle yüklemin türüne göre fiil cümlesidir.
D) IV. cümle yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
E) V. cümle yapısına göre basit cümledir.

14.

I

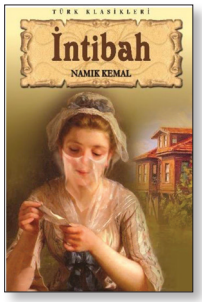

II

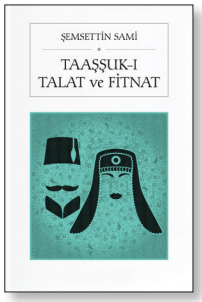

III

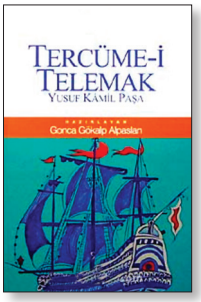

IV

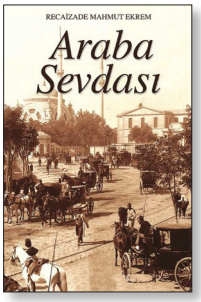

V

Bu romanlar kronolojik bir sıralamaya alınırsa hangi ikisinin yer değiştirmesi gerekir?

A) I ve III B) II ve III C) II ve IV D) III ve V E) IV ve V

F. Bu ünitede okuduğunuz metinlerdeki roman şahıslarına yönelik aşağıdaki soruları cevaplayarak şahısların adlarını tabloya yazınız. Mavi kutucuklardan yararlanarak şifreli cümleyi tespit ediniz. Bu cümleyle ilgili bir atasözü bulunuz.

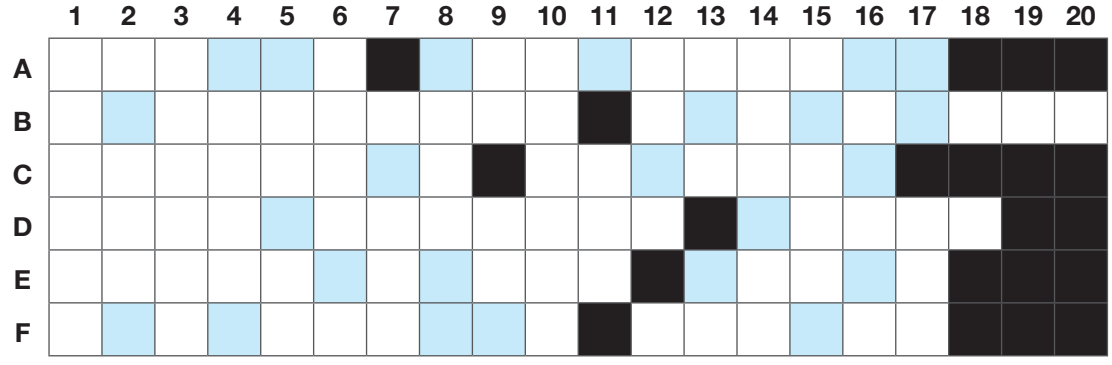

A/4	A/5	A/16		B/2	B/15	D/14	A/8	E/8	E/6	C/16	A/17	F/2	C/12	

A/11	F/9	E/16	F/8	F/4	C/7	E/13	F/15	D/5	B/13	B/17

.

Sorular

A. *Savaş ve Barış* romanında General Bolkonskiy'in kızı. – *Mai ve Siyah* romanında şair olmak isteyen başkahraman.

B. *Kiralık Konak* romanında şehit düşen genç. – *Araba Sevdası* romanında özentili yaşamı olan genç mirasyedi.

C. *Mai ve Siyah* romanında matbaanın sahibi olan kişi. – *Araba Sevdası* romanında Batılı yaşam tarzına özenen gencin âşık olduğu kadın.

D. *Mai ve Siyah* romanında başkahramanın âşık olduğu kadının ağabeyi. – *Araba Sevdası* romanında başkahramanın kötü kalpli arkadaşı.

E. *Savaş ve Barış* romanında savaşa katılan genç asilzade. – *Mai ve Siyah* romanında roman kahramanının evlenmek istediği kadın.

F. *Kiralık Konak* romanında konağında yalnız başına kalan yaşlı kişi. – *Kiralık Konak* romanında yurt dışına kaçan torun.

Daha fazla soru çözmek isterseniz yandaki karekod aracılığıyla sorulara ulaşabilirsiniz.

Ek Sorular-1 *Ek Sorular-2* *Ek Sorular-3*

Bu ünitede öğrendiklerinizi pekiştirmek için aşağıdaki kaynaklardan yararlanınız.

- https://ogmmateryal.eba.gov.tr/
- http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/
- https://ders.eba.gov.tr/

6. ÜNİTE: TİYATRO

ANAHTAR KELİMELER

- Karagöz
- Hacivat
- Orta oyunu
- Kavuklu
- Pişekar
- Meddah
- Modern

TİYATRO ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI

- Karagöz ve orta oyunu
- Modern Türk tiyatrosu
- Dünya edebiyatında tiyatro
- Cümle çeşitleri
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI

- Geleneksel Türk tiyatrosunun eğlence kültürümüzdeki yeri ve Osmanlı toplumunda bir arada yaşama kültürü, geleneksel Türk tiyatrosunda isimlerle karakter arasındaki ilişki, yanlış anlamalar ve şive taklitleri gibi konular üzerinde yazma çalışmaları

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- İzlenen bir meddah ve stand-up (stendap) gösterisinden hareketle hazırlanan meddah oyununu sunma
- Genel ağdan Karagöz oyunu izleme

BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİNİZ

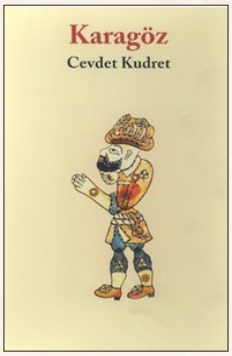

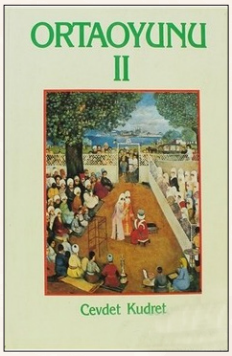

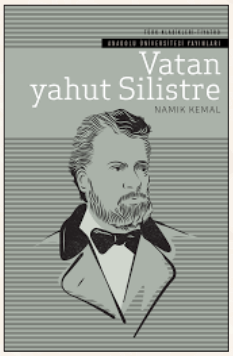

Yukarıda kapakları verilen eserler üzerinden;
- Karagöz ve orta oyununun özelliklerini,
- modern Türk tiyatrosunun gelişimini ve özelliklerini,
- tiyatro türünün dünya edebiyatındaki gelişimini ve özelliklerini,
- cümle çeşitlerini,
- yazım ve noktalama kurallarını,
- meddah ve stand-upın özelliklerini

göstermeye bağlı edebî metinlerin kazanımlarına uygun şekilde öğreneceksiniz.

Yandaki karekodları akıllı telefonunuzun ya da tabletinizin kamerasına okutarak tiyatro metinleri üzerinden işlenecek e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite Tanıtımı

YETERLİLİKLER, BECERİLER

Bu ünitede "okuma", "yazma", "konuşma" ve "dinleme" becerilerinin yanı sıra yaratıcı düşünme, medya okuryazarlığı, iletişim ve iş birliği ve bilgi okuryazarlığı becerilerini de edineceksiniz.

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda Türk edebiyatı ve dünya edebiyatından tiyatro metinleri okuyunuz.

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

1. Çevrenizde insanları güldürmeye çalışan kimseler var mı? Bu kişilerin özellikleri nelerdir? Gözlemlerinizi sınıfınızda anlatınız.

2. https://ders.eba.gov.tr/ uzantısından *Geleneksel Türk Tiyatrosu-1* adlı videoyu sınıfınızda etkileşimli tahtada izleyiniz. İzlenimlerinizi arkadaşlarınıza anlatınız.

1. Metin

Hacivat, semai okuyarak sahneye gelir ve ardından perde gazelini okur. Karagöz'ün evine gider ve onunla konuşmaya başlar.

Aşağıda Hacivat'la Karagöz'ün konuşmalarının yer aldığı bir bölüm okuyacaksınız.

Karagöz oyununu sahneleyen bir sanatçı

BAKKALLIK

(…)

HACİVAT: *(Gelir.)* Vay, Karagözüm, maşallah! Efendim, vakt-i şerîfler hayırlar olsun!

KARAGÖZ: Hı?

HACİVAT: Vakt-i şerîfler hayırlar olsun!

KARAGÖZ: Senin de silsileni tavşanlar boğsun! *(Vurur.)*

HACİVAT: Aman, Karagözüm, bendeniz şuraya gelirken güzel güzel gazeller okuyaraktan geldim. Sen bana vuruyorsun.

KARAGÖZ: Ben de öyle yaptım.

HACİVAT: Sen ne yaptın?

KARAGÖZ: Ben de tencereyi okuttum geldim.

HACİVAT: A birader, tencere okur mu?

KARAGÖZ: Kazan okur da tencere okumaz mı?

HACİVAT: A birader, bunun mektebi nerde?

KARAGÖZ: Beyazıt'ta Kazancılariçi'nde.

HACİVAT: Efendim, ustaları, kalfaları?

KARAGÖZ: Hepsi orda dururlar, tikitak tikitak tikitak tikitak...

HACİVAT: Karagözüm, öyle değil. Yani bendeniz şuraya gelirken, güzel güzel semâî okuyaraktan geldim.

KARAGÖZ: İşte ben de öyle yaptım.

HACİVAT: Sen ne yaptın?

KARAGÖZ: Ben de çaydanlığı okuttum geldim.

HACİVAT: A birader, çaydanlık okur mu?

KARAGÖZ: Semaver okur da çaydanlık okumaz mı?

(…)

HACİVAT: Karagözüm, ben sana bir şey söyliyeceğim.

KARAGÖZ: Söyle bakalım!

HACİVAT: Bilmece bilir misin?

KARAGÖZ: Maşallah!

HACİVAT: Efendim!

KARAGÖZ: Maşallah!

HACİVAT: Demek bilirsin?

KARAGÖZ: Zâhir!

HACİVAT: Yaa!

KARAGÖZ: Elbet. Bilmece demek ben demek, ben demek bilmece demek. Söyle bilmeceni, al cevabını!

HACİVAT: Peki, Karagözüm, bir tane söyleyim.

KARAGÖZ: Söyle bakalım.

HACİVAT: Efendim, "Sokakta aldım bir tane, evde oldu bin tane". Nedir o, bil.

KARAGÖZ: Onu bilirim yahu!

HACİVAT: Nedir efendim?

KARAGÖZ: Tahtakurusu.

HACİVAT: Hay Allah müstahakını versin, Karagözüm! Tahtakurusu olur mu?

KARAGÖZ: Sokakta bir tane al da bak, evde on bin tane olur.

HACİVAT: Benim söylediğim bilmece "nar".

KARAGÖZ: Haaa, nar. *(Güler.)* he he he!

(…)

HACİVAT: Vay efendim, maşallah! Safâ geldiniz, benim güzel evlâdım!

I. ÇELEBİ: Teşekkür ederim. Hacivat Çelebi!

HACİVAT: Nasılsınız bakayım? İyisiniz inşallah!

I. ÇELEBİ: Elhamdü-lillâh, elhamdü-lillâh! Siz nasılsınız efendim?

HACİVAT: Hamd ü senâlar olsun efendim! Peder nasıldır?

I. ÇELEBİ: Ah Hacivat Çelebi, onu sormayın!

HACİVAT: Hayrola efendim?

I. ÇELEBİ: Takrîbî bundan altı ay mukaddem, sizler bâki, vefat etti.

HACİVAT: Vah vah vah vah! Vah vah vah! Çok acıdım efendim. Cenab-ı Hak sizlere –efendime söyleyim– ömürler ihsan buyursun. Allah sabır versin, efendime söyleyim.

KARAGÖZ: *(İçeriden.)* Hacivat aşağıda [birisiyle konuşuyor.] Bakayım ne o? *(Pencereden bakar.)* […] Pencere içinden ben de dinlerim.

HACİVAT: Efendim, buralarda ne işiniz var bayakım.

I. ÇELEBİ: Hacivat Çelebi, malûm-i âlîniz şu dükkânla –efendime söyleyim– şu ev bizimdir. Çoktandır efendime söyleyim– bunlar boş duruyor.

HACİVAT: Evet.

I. ÇELEBİ: Şimdi bunları artık kiraya verip de beş on para almak istiyorum.

HACİVAT: Başüstüne efendim, çok güzel yaparsınız.! […].

I. ÇELEBİ: Hacivat Çelebi, bunlar böylece size emanet olsun. Bir güzel namuslu kiracı bulursanız, her ikisini de veririz kiraya.

HACİVAT: Efendim, kaç kuruş kira isteyim?

I. ÇELEBİ: Hacivat Çelebi, siz ne münasip görürseniz onu isteyin. Ben sizden –efendime söyleyim– şunu isterim, bunu isterim demem.

HACİVAT: Peki evlâdım, başüstüne efendim! İstediğinizden âlâsını bulmaya –efendime söyleyim– çalışırım.

(…)

KAYSERİLİ: *(Seslenir.)* Haceyvat!

HACİVAT: *(Gelir.)* Vay efendim maşallah efendim, ben de size geliyordum.

Nasılnız bakayım. İyisiniz inşallah!

KAYSERİLİ: Bana bah! Nasılsın bahalım. Haceyvat Çelebi? Sen beni çohdan belli görmedin değel mi?

HACİVAT: Evet efendim, evet, evet, evet! Bir zamanlar siz şu bakkal dükkânını tutardınız.

KAYSERİLİ: Elbette. Ne zannitdin. Duyduk, yene kiraya verilecekmiş.

HACİVAT: Evet efendim.

KAYSERİLİ: Sen karışın mı?

HACİVAT: Evet, bendeniz karışırım.

KAYSERİLİ: Di bahalım, ni virecez?

HACİVAT: Efendim, işte artık siz bilirsiniz! Eskiden beri siz buranın yabancısı değilsiniz, –efendime söyleyim– ne isterseniz, ne münasip görürseniz onu verin.

KAYSERİLİ: Bana bah, Haceyvat Çelebi, nasıl, 25 kuruş virsek olur mu?

HACİVAT: Efendim, çok mu çok az, efendim. Malûm ya, çoktan beridir kapalı kaldı.

KAYSERİLİ: Gapalı galdığının kârını zararını da benden mi çıhartacan?

HACİVAT: Arkadaş, siz iki mecidiye verin, iki mecidiye!

KAYSERİLİ: Bana bah, Haceyvat Çelebi, iki mecidiye viririm, ammâ, şimdi bana bir adam lâzım.

HACİVAT: Efendim?

KAYSERİLİ: Bir adam lâzım. Namuzlu olacak.

HACİVAT: Sen merak etme efendim. Şimdi dükkânı tuttunuz mu?

KAYSERİLİ: Tuttum.

HACİVAT: Efendim, ben sana bir adam bulurum. Benim arkadaşım bir Karagöz vardır, çok namuslu bir adamdır. Biraz -efendime söyleyim- boşboğazdır ama, şey, ne bileyim, yani hilekârlık filân bilmez.

KAYSERİLİ: Bana bah, sen o adamı bana gonder bahalım?

HACİVAT: Başüstüne efendim. Gideyim, haber vereyim kendisine!

(Gider, seslenir.)

Bana bak, Karagöz! Karagöz!

KARAGÖZ: Hıı?

HACİVAT: Gel buraya bakayım!

KARAGÖZ: Olur. *(Gelir.)*

HACİVAT: Bak efendim, bu bizim Mayıs-oğlu. Kendisi, efendim, iyi bir bakkal ustasıdır.

KARAGÖZ: Eee!

HACİVAT: Yanına bir adam istiyor, bir çırak istiyor. Bakın. Dükkânında çalışabilir misin?

KARAGÖZ: Maşallah! Aylık kaç?

HACİVAT: Efendim, aylık yıllık işlerine karışmıyorum. Haber veriyorum. İşte konuşunuz efendim. *(Gider.)*

(…)

HACİVAT: *(Karşılar.)* Vay efendim, maşallah! Safâ geldiniz, hanım kızım!

CEMÂLİFER: Eksik olmayın, Hacivat Çelebi. Ben de size kadar geliyordum.

HACİVAT: Hayrola, efendim, hayrola! Nedir efendim böyle? – Şetâret Hanım, sen nasılsın?

ŞETÂRET: Aaa! Şok güzel, Hacivat Çelebi. Sen nasılsın bakalım, iyisin inşallah!

HACİVAT: Elhamdü-lillâh!

KARAGÖZ: Evet efendim, bakkal da var! Güpgüp makarnası, kaşkerekaşera peyniri, istermaçiret mumları, hepsi var!

ŞETÂRET: Aaa! Sen ne bağırıyor arkada öyle?

KARAGÖZ: Ha?

KARAGÖZ: Bakkal var!

ŞETÂRET: Aaa! Dur bakalım hele! Hanim avi tutajak da ondan sonra...

KARAGÖZ: Anlamadım.

ŞETÂRET: Hanim avi tutajak.

KARAGÖZ: Hanım ayı mı tutacak? [……]

HACİVAT: Karagözüm, sen karışmasan a! Sen dükkânına karış!

KARAGÖZ: [……]

HACİVAT: Efendim, hayrola, efendim kızım?

CEMÂLİFER: Efendim, Hacivat Çelebi, oturduğumuz evi –efendime söyleyim– biraz tamir ettirecekmiş ev sahibi. Çoktan beridir akıyor. Efendim, bize de çık düştü. Onun için size kadar geldim. Elinizin altında bir ev olduğunu işittim, duydum.

HACİVAT: Evet efendim, kızım. Tam zamanında geldiniz. Bakınız efendim, elimin altında bir konak yavrusu var efendim. Bakın, beğenirseniz ne âlâ!

CEMÂLİFER: Aaa! Bi kere görelim?

HACİVAT: Buyurun efendim içeri, görünüz!

(...)

CEMÂLİFER: Aaa, çok güzel, Hacivat Çelebi! Buna ne vereceğiz, efendim!

HACİVAT: Efendim, on iki aylığı efendim, sizin için iki mecidiye olur.

CEMÂLİFER: Peki, Hacivat Çelebi.

HACİVAT: Ama, iki üç aylık da peşin isterim.

CEMÂLİFER: Başüstüne. İki aylık peşin versek!

HACİVAT: Teşekkür ederim. Verin efendim. [……]

CEMÂLİFER: [Buyurun!]

HACİVAT: Güle güle oturunuz, efendim, güle güle! Bakkal da karşınızda, –efendime söyleyim– istediğinizi alırsınız.

CEMÂLİFER: Aaa, çok güzel, efendim!

HACİVAT: Efendim, Allah âfiyet versin!

CEMÂLİFER: Ömrüne bereket, Hacivat Çelebi. *(Hacivat gider.)*

KARAGÖZ: Efendim, güpgüp makarnası, istermaçiret mumları var, ondan sonra, –ne vardı bakayım?– güpgüp makar... daha bir şey daha... İstermaçi... Haa, kaşkerekaşera peyniri var... *(Güler.)* — Hani bizim usta mal gönderecekti yahu?...

(...)

KARAGÖZ: Ooo! Hamallar geliyor yahu!

I. HAMAL: Bana bah! Mayıs-oğlu'nun dukkanı burası mı?

KARAGÖZ: Ha?

I. HAMAL: Mayıs-oğlu'nun dukkanı burası mı?

KARAGÖZ: Hee, burası.

I. HAMAL: Aha, zeytinyağı getirdim, fıçıylan!

KARAGÖZ: Peki, getir.

I. HAMAL: Aha!

KARAGÖZ: Yavaş yahu, kıracaksın fıçıyı!... Daya, daya!

I. HAMAL: Arhadan da getirirler, ondan sonra efendim...

KARAGÖZ: Evet

I. HAMAL: Gaşar peyniri, ondan sonra efendim, maharnalar, hepsi gelir. Ben gediyorum. Ben zeytinyağını getirdim bırahdım. *(Gider.)*

(…)

ŞETÂRET: Aman, ne oluyor?... Mangalın üstüne düşecek!...

KARAGÖZ: Düşer miyim... Ooo, düşer miyim ben?... *(Karagöz mangala düşer. Gürültü olur. Yangın çıkar. Bağırışırlar.)*

SESLER – Aaay!... Mangal devrildi, yanıyoruuuz!... — Eyvaaah!... Amaaan!...

— Eyvaaah, yanıyoruuuz!...

BEKÇİ: *(Sopasını vurur, bağırır.)* Yaanguun vaaar!... Şeyh Küşterî meydanındaaa!... *(Sopasını vurur.)*

KÖŞKLÜ – *(İçeriden, bağırır.)* İimdaaat!... Bekçiii!

BEKÇİ: Ogurlar olsun! Ogurlar olsun!

KÖŞKLÜ — Şeyh Küşterî meydanındaaa!...

BEKÇİ: Yaanguun vaaar!... Şeyh Küşterî meydanındaaa!...

(Nâra atarak tulumbacılar gelir. Karagöz atlar, tulumbanın üstüne biner.)

KARAGÖZ: *(Tulumbanın üzerinde bağırır)* Heeey!... Vardaaa!... Destuuur! Karagöz geliyor!...

(Giderler.)

KARAGÖZ: *(Gelir.)* Eyvaaah! Ne dükkân kaldı, ne ev kaldı! Hepsi yandı, kül oldu gittiii!...

HACİVAT: *(Gelir.)* Aman Karagözüm, nedir bu işler?

KARAGÖZ: Kafanı kırsın kerata, geyiklerle [……] ler! *(Vurur.)*

HACİVAT: Birader, yıktın perdeyi eyledin vîrân!

Varayım sahibine haber vereyim hemân!

(Gider.)

KARAGÖZ: Her ne kadar sürç-i lisân ettikse affola!

İnşallah başka oyunda yakan elime geçerse, Hacivat, vay hâline vay!...

Karagöz, I. Cilt

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

hamd ü senâ: Allah'ı övme ve yüceltme, Allah'a şükür.
İspermeçet: (Metinde istermaçiret) Balinadan çıkarılan ve mum yapmakta kullanılan beyaz bir yağ.
kalfa: Aşaması çırakla usta arasında bulunan zanaatçı.
kaşkerekaşera: Kaşar peyniri.
malûm-i âlî: "Yüce zatınızın bildiği üzere" anlamında kullanılan nezaket sözü.
mecidiye: Osmanlı Devleti'nde 1840 yılında basılmış, 20 kuruş değerinde olan gümüş sikke.
mukaddem: Önce gelen, önceki.
peder: Baba.
semaver: Özellikle çay demlemekte kullanılan, içinde kömür yakacak ocağı bulunan, elektrikle de çalışabilen, bakır, pirinç vb. metallerden yapılmış musluklu kap.
silsile: Bilinen en eski atalardan yaşayan torunlara kadar aile sırası, soy zinciri.
takribî: Yaklaşık.
tulumbacı: Mahallelerde bulundurulan yangın tulumbalarını, yangın olan yerlere götüren ve orada yangının söndürülmesine yardım eden kimse.
vakt-i şerîf: Mübarek vakit.
zahir: Elbette, kuşkusuz.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin geleneksel Türk tiyatrosu ürünlerinden olan Karagöz'den alınmıştır. Türk mizahının birçok yönünü yansıtan bu oyun, asırlar boyunca sözlü kültürümüzde yerini korumuştur. Oyunda da gördüğünüz söz oyunları, oyun kişilerinin çeşitliliği, dramatik örgünün akıcılığı gibi ayrıntılar Karagöz oyununun kültürel niteliklerini yansıtmaktadır. Hacivat'ın kalıplaşmış ifadeler söyleyerek sahneye gelmesiyle başlayan oyun, oyunun asıl iki oyuncusu Karagöz ve Hacivat arasında geçen karşılıklı konuşma sahneleri ile devam eder. Hacivat'ın sözlerini Karagöz'ün yanlış anlaması, bilmeceler üzerine kurulu güldürü unsurları, seslenmeler ve tekerlemeler Karagöz oyununun önemli özelliklerindendir.

Türk tiyatrosu tarihî gelişim sürecine uygun olarak geleneksel ve modern olmak üzere ikiye ayrılır. Geleneksel Türk tiyatrosu modern tiyatronun dışında kalan tiyatrodur. Karagöz, orta oyunu, kukla, meddah, köy seyirlik oyunu gibi türler geleneksel tiyatro başlığı altında yer alır. Müzik, dans ve söz oyunlarına dayanan geleneksel tiyatro yazılı bir metne dayanmaz. Güldürü ögesinin ön planda tutulduğu geleneksel tiyatroda ders verme de önemsenir. Türk halkının temaşa (oyun) ihtiyacını asırlar boyunca gideren geleneksel tiyatro modern tiyatroya da kaynaklık etmiştir.

Karagöz geleneksel Türk tiyatrosu ürünlerindendir. Sözlü halk geleneğinin bu türü anonimdir. Karagöz oyununun yazılı bir metni yoktur. Oyun doğaçlama oynanır. Bir gölge oyunu olan Karagöz, deriden yapılan bazı şekillerin (insan, hayvan, eşya vb.) arkadan bir ışık verilerek beyaz bir perde üzerine yansıtılması temeline dayanır. Şive taklitlerine ve yanlış anlaşılmalara dayanan oyun mizahi ögeler içerir. Modern tiyatrodaki dekor, sahne, kostüm, ışık gibi unsurlar oyunda yok denecek kadar azdır. Bu oyunlar önemli günlerde kahvehanelerde; evlenme, sünnet, doğum gibi törenlerde; ev, saray ve konaklarda; şehirlerde düzenlenen ramazan şenliklerinde oynatılmıştır.

Karagöz oyununu sahneleyen Hayalî Kör Hasanzâde Mehmet Çelebi, Hayalî Memduh, Hayalî Küçük Ali, Kel Hasan gibi kişiler Karagözcü olarak tanınan bazı isimlerdir. *Kanlı Nigâr, Ağalık, Abdal Bekçi, Ters Evlenme, Bursalı Leyla, Balık/Balıkçılar* adlı eserler izleyicinin zevkle izlediği bazı oyunlardır.

Karagöz oyunu dört bölümden oluşur:

Mukaddime	Bu bölüme **giriş** de denir. Oyunun başlangıç bölümüdür. Perdeye görüntü verilmeden önce müzik başlar. Hacivat bir semai okuyarak perdeye gelir. Hacivat "Of, hay, Hak!" diyerek perde gazelini söyler, dua ederek Karagöz'ü çağırır. Karagöz; Hacivat'ın çıkardığı gürültüye kızar, perdeye gelir, kavga ederler.
Muhavere	Bu bölüme **söyleşme** de denir. Asıl oyundan bağımsız bir bölümdür. Karagöz ile Hacivat arasındaki karşılıklı konuşmaların ve güldürü unsurlarının yer aldığı bölümdür. Hacivat'ın "Vay Karagöz'üm, benim iki gözüm merhaba!" sözü ile başlar. Bu bölümde Karagöz ve Hacivat birbirlerini yanlış anlarlar.
Fasıl	Bu bölüme **oyun** da denir. Olayın konu edildiği bölümdür. Burada ele alınan konuya göre oyuna isim verilir. Asıl oyunun yer aldığı bu bölümde konuya uygun şekilde çeşitli tipler perdeye gelir.
Bitiş	Hacivat ile Karagöz arasında geçen birkaç cümlelik kısa konuşmaların yer aldığı bölümdür. Hacivat "Yıktın perdeyi eyledin virân. Varayım sahibine haber vereyim hemân." diyerek perdeyi terk eder. Karagöz de "Her ne kadar sürçülisan ettikse affola!" şeklinde izleyiciden özür diler, gelecek oyunu duyurur ve oyunu bitirir.

Karagöz oyunuyla ilgili bilinmesi gereken bazı terimler vardır. Bu terimler şunlardır:

Gölge oyunu	Geriden ışıkla aydınlatılmış bir perdenin arkasında hareket ettirilen nesnelerin gölgelerinden yararlanılarak oynatılan oyuna denir.
Göstermelik	Genellikle bir ev veya bitki benzeri manzara tasvirine denir.
Hayal oyunu	Halk arasında Karagöz oyununa verilen isimdir.
Hayalbaz	Oyunu sahneleyen kişiye denir. Oyunun figürlerini hareket ettirir. Kahramanların konuşmalarını seslendirir.
Hayalî	Karagöz oyununu sahneleyen kişiye verilen başka bir addır.
Işkırlak	Karagöz'ün saçsız başına taktığı şapkaya denir.
Karagözcü	Karagöz oyununu sahneleyen kişiye verilen diğer bir addır.
Küşteri Meydanı	Oyunun oynatıldığı perdedir. Karagöz oyununun kurucusu ve Karagözcülerin piri olarak kabul edilen Şeyh Küşteri'nin adı perdeye verilmiştir.
Nareke	Kamıştan yapılmış bir düdüktür. Mukaddime bölümünde bu düdüğün eşliğinde göstermeliğin aşağısından perde yavaş yavaş yükseltilir.
Tasvir	Deriden kesilerek yapılan insan, hayvan, eşya gibi şekillerdir.
Yardakçı	Oyunda tef çalan, şarkı söyleyen, tasvirleri Hayalî'ye veren yardımcı kişidir.

Karagöz oyununda konuya göre türlü meslek, yöre ve halktan birçok kişi yer alır. Bunlar Osmanlı toplumundaki geniş kesimleri ve toplumsal barışı yansıtması açısından önemlidir. Bu kişiler oyunda şiveleriyle taklit edilir. Karagöz oyununun bazı kişileri şunlardır:

Karagöz	Oyunun asıl iki kahramanından biridir. Yoksul halk tipidir. Halkın sağduyusunu ve geleneğini yansıtır. Eğitim almamıştır. Halk diliyle konuşur. Söylenenleri çoğu zaman anlamaz. Duyduklarına ters anlamlar yükler. Dürüst ve açık sözlüdür. Hiçbir zaman düzgün bir işi olmamıştır. Hacivat'ın ona bulduğu geçici işlerde çalışır.
Hacivat	Oyunun bir diğer asıl kahramanıdır. Yukarıya doğru kıvrık, sivri bir sakalı vardır. Yarı aydın tiptir. Eğitim almıştır. Görgü kuralarına uyar. İçten pazarlıklı bir tiptir. Arapça, Farsça kelimeleri ve tamlamaları süslü bir dille sıkça tekrarlar. Bu yüzden Karagöz, onun dediklerini çoğu zaman anlamaz ya da anlamazlıktan gelir.
Acem	Zengin tüccar rolünü üstlenen tiptir.
Arnavut	Bahçıvan, korucu, bozacı meslek grubunu temsil eden tiptir.
Beberuhi	"Altı karış" lakabıyla anılan, oldukça kısa, yaygaracı bir tiptir.
Bolulu	Aşçı rolünü üstlenen tiptir.
Çelebi	Genç, zengin, mirasyedi tiptir.
Frenk ve Rum	Doktor, terzi, tüccar rollerini temsil eden tiptir.
Kastamonulu	Oduncu, bekçi rollerini temsil eden tiptir.
Kayserili	Tüccar, bakkal, pastırmacı rollerini üstlenen tiptir.
Laz	Kayıkçı, kalaycı rollerini temsil eden tiptir.

Rumelili	Pehlivan, arabacı rollerini üstlenen tiptir.
Tiryaki	Konuşmaların en önemli yerinde uyuklamaya başlayan, çok konuşan yaşlı tiptir.
Tuzsuz Deli Bekir	Kaba güç kullanmaya meyilli tiptir.
Yahudi	Bezirgân (tüccar) rolünü üstlenen tiptir.
Zenne	Oyunun temasına göre farklı farklı rollerde gözüken kadın rolündeki tiptir. Genellikle az konuşur. Zenne, Karagöz'ün karısı rolündeyse perdede gözükmez, sadece onun sesi duyulur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili kelimeler ve kelime gruplarının anlamını cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

• HACİVAT: Başüstüne efendim, çok güzel yaparsınız!

• ÇELEBİ: Hacivat Çelebi, siz ne münasip görürseniz onu isteyin.

• HACİVAT: Efendim, aylık yıllık işlerine karışmıyorum.

2. Okuduğunuz metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. *Bakkallık* adlı metinden hareketle aşağıdaki tabloda belirtilenlere gerekli açıklamaları yazınız.

Temel çatışma	
Temel karşılaşma	
Temel karşıtlıklar	

4. Bu metnin olay örgüsü aşağıda karışık şekilde verilmiştir. Metinden yola çıkarak olay örgüsünü örnekteki gibi sıralayınız.

	I. Çelebi'nin babadan kalma dükkânı kiralaması için Hacivat'tan yardım istemesi
11	Karagöz'ün ve Hacivat'ın kalıp ifadelerle seyirciden özür dilemesi
	Karagöz'ün dükkânda çırak olarak çalışmaya başlaması
	Karagöz'ün dükkânda çalışmak için Kayseriliyle buluşması
	Hacivat'ın dükkânı Kayseriliye kiraya vermesi
	Karagöz'ün mangalı devirip yangın çıkarması
	Hacivat'ın Cemâlifer'e kiralık ev bulması
	Hamalın dükkâna eşya getirmesi
	Hacivat'ın semai okuyarak gelmesi
2	Hacivat'ın perde gazelini okuması
	Hacivat'ın Karagöz'e bilmece sorması

5. Geleneksel tiyatroda olay örgüsü modern tiyatrodaki gibi perde, sahne gibi bölümlerin etrafında düzenlenmez. Karagöz oyununda olay örgüsü mukaddime, muhavere, fasıl ve bitiş olmak üzere dört bölüm etrafında düzenlenir. Okuduğunuz metinde Karagöz oyununun bu bölümlerini gösteriniz.

6. Bu metindeki şahısları fiziki, ruhsal açıdan ve sosyal statü açısından değerlendiriniz.

7. Senaryo; tiyatro oyunu, piyes, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metne denir. Okuduğunuz oyunun bir senaryosu niçin yoktur? Açıklayınız.

8. Metinde Karagöz'ün yanlış anladığı sözler nelerdir? Karagöz bu sözleri niçin yanlış anlamaktadır? Açıklayınız.

9. *Bakkallık* adlı oyunun içeriğini toplumsal ve bireysel gerçeklik açısından değerlendiriniz.

10. Hacivat'ın evi ve dükkânı kiraya vermesi gibi davranışlar toplumsal yaşama katkıda bulunur mu? Düşüncelerinizi belirtiniz.

11. Evliya Çelebi, Karagöz ile Hacivat'ın Anadolu Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubat zamanında yaşadıklarını belirtir. Bazı araştırmacılar da Karagöz ve Hacivat'ın Sultan Orhan Dönemi'nde Bursa'da Ulu Cami'nin inşaatında çalışan işçiler olduğunu halk kaynaklarına dayanarak belirtirler. İkili arasındaki eğlenceli konuşmaların, diğer işçileri oyalayıp işi yavaşlattığı için Karagöz ve Hacivat cezalandırılır. Bu hazin olaydan sonra Şeyh Küşteri adlı kişi, Hacivat ve Karagöz'ün deriden yapılmış tasvirlerini perdede oynatır. Böylece bu iki isim kalıcı hâle gelir. Oyunun kaynağına yönelik başka bir tez de şudur: Yavuz Sultan Selim 1517'de Mısır'ı fethettiğinde oyunu görür ve İstanbul'a getirtir.

Bu bilgilerden hareketle Karagöz oyununu tarihsel gerçeklik açısından değerlendiriniz.

E-İçerik

Metne Hazırlık

• Yaşadığınız şehirde ramazan ayında iftarlardan sonra ne tür etkinlikler yapılmaktadır? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Metin

İstanbul Boğaziçi'nde orta oyunu

MAHALLE BASKINI

(Zurna, Bülbül havası çalar. Pişekâr, pastav elinde, çıkar, meydanı dolaşır. Zurna keser. Etrafa iki el ile selâm verir.)

KAVUKLU — *(Huzzâra.)* Beyler, efendiler! Oyunumuz "Mahalle Baskını veya Şalgam Hoca." Çalsın çalgıcı ağalar, usûl ü âheng ile, veli-nimetler temâşâ buyursunlar... *(Zurnanın önüne gelir durur.)*

(Zurna, Rumeli gelin havası çalar, Kavuklu, zembili omuzunda bir Kambur'la meydana gelir, bir defa dolaşır ve vekaar ü azametle Kambur'a döner.)

(…)

PİŞEKÂR — Efendim, bendeniz yemek meraklısıyım da, her kime tesadüf etsem yemek tertibi sorarım.

KAVUKLU — Sor bakalım.

PİŞEKÂR — Pazardan patlıcan mı aldınız?

KAVUKLU — On tane kadar. Onu da bu becerebildi. Sakın sen gitme, dayak yersin.

PİŞEKÂR — Dayak yemek, ne münasebet? Paramla mal alacağım.

KAVUKLU — Biz, görmeden aldık da.

PİŞEKÂR — Lâtifeyi bırakın. Ne yemeği yapacaksınız? Karnıyarık mı?

KAVUKLU — Karnıyarığı sevmem. Hasta gibi yatar.

PİŞEKÂR — Mutlak kızartma olacak.

KAVUKLU — Ona da çok yağ lâzım.

PİŞEKÂR — İmambayıldı da hoş olur.

KAVUKLU — Iskatta bayılırsa helvayla turşuya çok dalar.

PİŞEKÂR — Aman efendim, meraklıyım. Şu patlıcanları mutlak oturtma yapacaksınız.

KAVUKLU — Oturtmayı pek severim, pişirmesi müşkül.

PİŞEKÂR — Efendim kolay. Ben size tarif edeyim.

KAVUKLU — Sandalye filân tedarik edecek miyiz?

PİŞEKÂR — Ne lüzumu var. Tepsiye oturacak.

KAVUKLU — Bağdaş filân kuracak mı?

PİŞEKÂR — Müsaade buyurun da tarif edeyim.

KAVUKLU — Anlat bakalım.

PİŞEKÂR — Evvelâ patlıcanları pâre pâre doğrarsınız.

KAVUKLU — Doğradık.

PİŞEKÂR — Kemerse olmaz haa!

KAVUKLU — Kemer değil, sarnıç... Ne biçim lâflar bunlar?

PİŞEKÂR — Her ne hâl ise... Yağla kıymayı tavaya atar, kavurursunuz. Ba'dehû sovanı alır, evvelâ bıyığını kesersiniz.

KAVUKLU — Sakalını da tıraş ederiz, dımdızlak kalır.

(...)

PİŞEKÂR — Yok efendim... Sovanı kıymaya karıştırır, kardeş edersiniz.

KAVUKLU — Süt-kardeş mi olacaklar?

PİŞEKÂR — Yok efendim... Patlıcanları da kızartır, tepsiye dizer, üstüne harcını korsunuz. Bir taşım kaynar, olur oturtma.

KAVUKLU — Benim bildiğim, bu kadar teferruatlı oturtmayı gizli yapmalı.

PİŞEKÂR — Neden gizli olsun?

KAVUKLU — Her görenin gözü kalır, isâbet-i ayna uğrar.

(…)

PİŞEKÂR — Onlar kapının topu. Hem de billûr.

KAVUKLU — Orada ne çocuk vardı, ne de top oynayan. Beni götüren uşak o toplardan birini çevirdi. Görme, İsmail, ne süslü oda. Bey bir sedire oturmuş, önüne bir ihram örtmüş, eline bir çıngırak almış, sallayıp duruyor. Bey ya kızamıktan yeni kalkmış veya yeni sünnet olmuş olacak.

PİŞEKÂR — Beyin sünnetle ne münasebeti var?

KAVUKLU — Eline oyuncak vermişler ya.

PİŞEKÂR — O çıngırakla etbâsını çağırır.

KAVUKLU — Bizde, Eyüp'te kurban payına çağırmazlar; kim erken içeri girebilirse o payını alır... Selâm verdim, Bey yer gösterdi. On bir buçuk mangalı gibi erkân minderine çöktüm... Dur, dur, İsmail, Bey bana kibarca bir şey sordu.

PİŞEKÂR — Ne sordu bakayım?

KAVUKLU — Mevlûdumu sordu. "— Bu sene okutmadık." dedim, güldü.

PİŞEKÂR — Çok hatâ etmişsin, Hamdi.

KAVUKLU — Aman! Pencere perdelerine bayıldım. (…) bir kız çocuğu toplu iğne ile çiçek işlemiş, perde diye pencereye asmışlar.

PİŞEKÂR — Ona "tül perde" derler.

KAVUKLU — Her ne hâl ise! (…) Biraz oturduk. Beni getiren uşak geldi, "— Hazır, Beyim!" dedi, gitti. Bey hemen yerinden kalktı, sedirin altından iki çiçekli pabuç çıkarıp ayaklarıma giydi.

PİŞEKÂR — Pantufla.

KAVUKLU — Pantufla mantufla, ben eşek miyim?, gelirken yemenileri kimse çalmasın diye koynuma koymuştum, ben de ayaklarıma çektim.

PİŞEKÂR — Çok ayıp etmişsin.

KAVUKLU — Beyin hoşuna gitmiş, katılıyorgülmeden. Bey önden, ben arkadan, gene o sofada bir kapı açtılar, içeri girdik. Tam dediğim çıktı.

PİŞEKÂR — Ne oldu?

KAVUKLU — Ne olacak! Mahmutpaşa'da, iki kişi sedye ile tabaklar, sürahiler, bardaklar, fincanlar satarlar: "— Ne alırsan beşer kuruşa, beşer kuruşa! Gümrüğün malları, beşer kuruşa, beşer kuruşa!..." Beyin de sanatı o imiş.

PİŞEKÂR — Nereden anladın?

KAVUKLU — Nereden anlayacağım! Uzun bir masa üzerinde sürahiler, tabaklar, bardaklar, kâseler, her şey var. Bu biraz zengincesi.

PİŞEKÂR — Ayol, orası alafranga sofra.

KAVUKLU — Öyle imiş, ama benim aklım ermedi. Altı arşın uzun bir sofra. Bey o başa oturdu, ben bu başa. Meselâ çorba geldi. Hortum mu atacağız, (…) yoksa her defasında uzun bir kepçe ile mi yiyeceğiz!

PİŞEKÂR — A kuzum! Alafarangada herkese ayrıca tevzî ederler.

KAVUKLU — Öyle oldu ya. Beyaz takkeli birisi, çanak, kâse, tas bulamamış, bahçedeki saksıya çorbayı doldurmuş, getirdi.

PİŞEKÂR — O, saksı değil, ayaklı kâse.

KAVUKLU — Kâse yürümüyordu, herif yürüyordu be sen de! Beye iki kepçe, bana üç kepçe verdi, kâseyi de sofranın ortasına koydu. Dört kaşıkla benimki bitti. Sağa baktım, sola baktım, beni gözetleyen yok; hemen sandalyeye bastım, masanın üstüne bastım, çorba kâsesini kulaklarından yakaladım, lak lak lak içmeğe başladım.

PİŞEKÂR — Ah, ne yaptın? Kendini rezil etmişsin.

KAVUKLU — Ne rezili be! Beyin hoşuna gitti, kahkahayla gülüyor... Arkasından uzun bir tabak.

PİŞEKÂR — Kayık, kayık.

KAVUKLU — Yok, mavna. Dayak yer misin sen? ... Şu kibar kısmı hiç ağzının tadını bilmiyor.

PİŞEKÂR — Gene ne oldu?

KAVUKLU — Ne olacak! Çorbadan sonra pestil tatlısı yenir mi?

PİŞEKÂR — Ne pestil tatlısı?

KAVUKLU — Beye, verdi, bana da iki tane verdi. Parmağımla salçasına baktım, tuzlu.

PİŞEKÂR — Biftek.

KAVUKLU — Onun et olduğunu anladım. Yan gözle Beye baktım. Önünde kahve kutusu gibi bir şey var. Az sürüp yiyor. Ben de yapayım, dedim. Sen misin yapan? O kutuyu açtım, tahin zannettim. Bir iri kaşık yedim. Bir dudak yerde, bir dudak gökte. Gözlerimden yaş boşandı. Ne acı şeymiş o!

PİŞEKÂR — Ona "hardal" derler.

KAVUKLU — Eti elimle koparayım dedim, kuru pastırma gibi kopmuyor. Gene yan gözle Beye baktım: Elindeki çatalı ete batırıyor, yuvarlak başlı bıçakla ufak ufak kesip ağzına atıyor.

PİŞEKÂR — Sen de öyle yapaydın.

KAVUKLU — Senin dediğin gibi, ben de Beyi taklit edeyim dedim, keşke etmez olaydım, İsmail, rezil odum gitti.

PİŞEKÂR — Eti kesemedin mi?

KAVUKLU — Kestim, kestim ama, o hınzır cilâlı tabak... Ben keserken, çatalın altından et kaydı ve biraz da kaydırak oynar gibi doğru Beyin suratına gidip yapışmasın mı?

PİŞEKÂR — Vah vah vah! Sonra ne oldu?

(…)

KAVUKLU — Beyin suratının bir tarafı beyaz, bir tarafı siyah. Âdeta şîrpençe çıkarmış gibi.

PİŞEKÂR — Bey hiddetlendi mi?

KAVUKLU — Hiddetlenmez olur mu? Hemen: "— Pilâv, pilâv!" diye emretti. Pilâvı getirdiler, iki kepçe Beye, üç kepçe de bana verdiler. Yemeğe başladık. Ben de utançtan hiçbir tarafa bakamıyorum. Beylen beraber sofrayı terk etmek lâzım gelecek diye acele acele pilâvı bitirmeğe çalışıyordum. Üç kaşık dolu pilâvı üst üste ağzıma attım. Yan gözle "Beye bir bakayım" dedim. Bakmaz olaydım. Ağzım dolu pilâvla güleceğim geldi. "Pufff!" der demez, ağzımda ne kadar pirinç tanesi varsa, İzmir saçması gibi, Beyin suratına yapışmasın mı? Çiçek çıkarmışa döndü.

PİŞEKÂR— Aman! Sonra iş ne vaziyet aldı?

KAVUKLU — Ne vaziyet alacak? "— Atın şunu!" dediğini işittim. Hemen dört kişi beni karga-tulumba gibi kaldırdılar, dönemeçli merdivenden aşağıya koyverdiler... Gözümü açtım. Yaz diye sedirde yatmışım. Uyku arası döneyim derken yere yuvarlanmışım. Bizim karı da yatağından fırlamış. "— Ne oluyorsun?" diyor. Ne olacak! Rüya bu! Belli olmaz. İnsan ne acayip şeyler görür.

PİŞEKÂR — Ay! Bu söylediğin rüya mı idi?

KAVUKLU — Ben sana: "— Hayırdır inşallah!" demedim miydi?

PİŞEKÂR — Ben de, başından geçmiş bir vaka diye dinliyorum.

KAVUKLU — Aklıma gelmedi. Bileydim, rüya olduğunu evvelden söylerdim.

FASIL

PİŞEKÂR — Eee, Hamdi'ciğim, buralardan geçmenin elbet bir sebebi vardır.

KAVUKLU — Olmaz olur mu? Senin bu mahallede muhtar olduğunu haber aldım; koşa koşa sana geldim, bana bir yardımın olsun diye. Elbette bu mahallede bana münasip bir iş bulursun.

PİŞEKÂR — Sana münasip bir iş var ki. Hamdi'ciğim, senin için biçilmiş hırka. Eğer giyebilirsen.

KAVUKLU — Ne gibi bir iş bu?

PİŞEKÂR — Bu mahallenin bir bekçisi noksan. Seni bekçi yapalım, arkadaşınla geçinir gidersiniz.

KAVUKLU — Dediğin güzel ama, ben bekçilikten anlamam.

PİŞEKÂR — Ben sana mühim yerlerini tarif ederim. Bir kere arkadaşın buralı değil, Kastamonu'lu. O ince işlerden anlamaz, sense İstanbul'lusun, her bir şey yapabilirsin. Düğün gibi, nikâh gibi şeylerden de para kazanırsın.

KAVUKLU — Ya geceleri gezmek?

PİŞEKÂR — O kolay bir şey. Yarı gece sen, yarı gece de arkadaşın gezecek.

(…)

PİŞEKÂR — Tak, tak, tak, tak!... Gelelim. Ramazan geldi. Ne yapacaksın?

KAVUKLU — Ne yapacağım?

PİŞEKÂR — Davul çalacaksın, her akşam sahurda beyit söyleyeceksin.

KAVUKLU — Ben beyit bilmem.

PİŞEKÂR — Ben sana öğretirim. Meselâ, Ramazanın ilk gecesinden başlarsın; gece sahur oldu mu, davulu boynuna takarsın... Çalmasını biliyor musun?

KAVUKLU — Kimse görmezse.

PİŞEKÂR — Nasıl kimse görmezse?... Evvelâ davulu alırsın, sağ eline tokmak, sol eline çırpı:

Dum dumudu dum dum!

Dum dumudu dum dum!...

KAVUKLU — Ben bu dum dum'u yapamam.

PİŞEKÂR — Canım, sana sözlüsünü öğreteyim.

KAVUKLU — Nasıl sözlü? Davul lâkırdı mı söyleyecek?

PİŞEKÂR — Bak dinle:

Kalk kadın, kalk kalk, gözleme yap!

Kalk kadın, kalk kalk, gözleme yap!

KAVUKLU — Ya kadın gözleme yapmayacaksa?

PİŞEKÂR — Yahu, ne söz anlamazsın! Davulun ezgisi... Gelelim beyit söylemeye.

KAVUKLU — Beyit nasıl olur?

PİŞEKÂR — Arkadaşın fener çeker, sen de söylersin. Beyit:

Tahtadan fener yaparım

Çıkmaz sokağa saparım

(…)

Bir başka beyit daha:

Halayıklar halayıklar

Ocak başında sayıklar

Davulun sesin işitince

Pirincin taşın ayıklar

KAVUKLU — Ya halayıklar kızar da, birer kızılcık değneğiyle bizim abanın piresini ayıklarsa? O zaman iş fenalaşır.

PİŞEKÂR — Gelelim yatıp kalkacak yere. Mahallemizde bir çok kiralık evler vardır. Boş olanlardan hangisinde olsa yatar kalkarsın. Şu arka tarafımdaki hâne sana münasip.

KAVUKLU — Bizim köroğlu gelirse, sakın burada olduğumu söyleme.

PİŞEKÂR — Neme lâzım! Hiç senin rahatını bozar mıyım? Bir kere de arkadaşını çağıralım da görüşün.

(Yenidünyaya otururlar.)

(…)

I. ZENNE — Ah, İsmail Efendiciğim! Büyük felâkete düştüm. Kimsesizliğin sonu böyle olur.

PİŞEKÂR — Ne oldu, kızın? Sen benim sadık arkadaşımın kızısın. Benim de evlâdım sayılırsın. Derdini söylemeyen derman bulamaz.

I. ZENNE — Aman, İsmail Efendiciğim, o kılavuz kadınların şerrinden el-aman! En nihayet, benim gibi biçareyi, köpek ağzına kemik atar gibi, hayırsız bir adama verdiler. Dünyam zindan oldu.

PİŞEKÂR — Vah vah! O kocan olacak, kimselerden! Tanıyabilir miyim?

I. ZENNE — Belki tanırsınız. "— Boş gezenler kâhyası Hamdi" diyorlar.

PİŞEKÂR — Mülâhhamca bir adam mı?

I. ZENNE — Ta kendisi. Hiçbir iş güç sahibi değil. Ne getirmesi var, ne götürmesi.

PİŞEKÂR — Aranız açıldı galiba. Seni bırakıp kaçtı mı?

I. ZENNE — Ha şunu bileydin! Beş gündür eve gelmiyor. Buralarda, sizin yanınızda olduğunu işittim.

PİŞEKÂR — Evet, kızım. Burada ama, şimdi bir yere ayrılamaz; zirâ bu mahallenin bekçisi oldu.

I. ZENNE — Pekâlâ! Kocam değil mi, o nerede, ben de orada.

PİŞEKÂR — Dur bir kere yoklayım. Sen ses çıkarma. Bir desîse ile onu buraya getiririm. *(Gider.)*

(…)

PİŞEKÂR — A kızım, böyle telâşe ile bir yere gidiyorsunuz zannederim.

II. ZENNE — Af edersiniz, efendi peder, cariyeniz sizi tanıyamadım.

PİŞEKÂR — "Zenginin gözü perdeli olur" derler, doğru imiş. Bak, siz kızımı uzaktan görür görmez tanıdım. Siz, dokumacı Hasan Beyin kızı değil misiniz?

II. ZENNE — Ay! İnan olsun bildiniz. Sizlere kim derler?

(…)

PİŞEKÂR — A kızım, ben bu mahallenin muhtarı İsmail değil miyim?

II. ZENNE — Aaa! Sahi öyle! Öpeyim, İsmail Efendim.

PİŞEKÂR —Çok yaşa, hanım kızım! Maşallah büyümüşsün.

II. ZENNE — Ömrünüze bereket, İsmail Efendi. Bu yaşa gelinceye kadar pek çok meşekkatler çektim.

PİŞEKÂR — Peder, valide ne oldu? Epeyce de hâliniz vaktiniz yerindeydi.

II. ZENNE — Ben sekiz yaşında iken her ikisi de sizler bâkî.

PİŞEKÂR — Vah vah! Demek bîkes kaldın?

II. ZENNE — Âdeta sokak ortasında kaldım. Nasılsa, merhametine, "Şalgam Hoca" isminde birisi beni kendine evlât edindi. Ben yaşta bir oğlu var, onunla berber büyüdük.

(…)

PİŞEKÂR — Eee, şimdi o adamın gene yanında mı bulunuyorsunuz?

II. ZENNE — Çoktan o adamın zulmünden kurtulmak için kaçtım. Biçare sevgili Cenan'ımı aradım, bulamadım. Siz aklıma geldiniz. Buraya kadar geldim, himâyenize sığındım.

PİŞEKÂR —Pekâlâ, kızım, başım üstünde yerin var. Fakat sana bir mekân ister.

I. ZENNE — Ne var, kocacığım?

KAVUKLU — Sana bir şey söyleyeceğim, razı olursan?

KAVUKLU — İsmail Efendinin ahbaplarından birinin kızı kimsesiz kalmış, sokak ortalarında perişan olacak, şunu birkaç gün kendimize misafir edelim.

(…)

I. ZENNE — Buraya buyursun, bir göreyim.

KAVUKLU — Şimdi alır gelirim.

— Buyurun, kızım, birkaç gün ablanla bizde misafir ol. *(Kavuklu'nun evine gelirler. Pişekâr bir yana çekilir.)*

(…)

I. ZENNE — Pek âlâ etmiş. — Eee, kızım, o çocuğu seviyor musun?

II. ZENNE — Canımdan ziyade.

I. ZENNE — Öyleyse, burada amcanla benim himâyemde bulun; o hocaya bir koz oynayım ki, acısı tepesinden çıksın.

II. ZENNE — Eksik olma, ablacığım.

KAVUKLU — Siz şimdilik istirahat edin, ben de Himmet Dayı'dan şu evin anahtarını alayım. *(Evden çıkar.)*

(…)

PİŞEKÂR — Eee, efendim, mademki iş bu raddeleri buldu. Şekerpâre'yi oğlunuza vereceksiniz.

KAVUKLU — Eğer hak ararsanız, ikisi de birbirine lâyık.

ŞALGAM HOCA — Mademki sen öyle arzu ediyorsun, senin hâtıran için ben de verdim. Hep düğün masârifi benim üzerime olduğu gibi, bir de ev bağışladım.

KAVUKLU — Düğünlerinde de her bir hizmeti üzerime alıyorum.

BİTİŞ

PİŞEKÂR — Gelecek faslımızda da cemiyetlerini yaparız.

KAVUKLU — Her ne kadar sûrç-i lisan ettikse af ola! İnşallah gelecek fasılda cümleten teşrîf buyururlar.

Ortaoyunu II

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

arşın: Yaklaşık 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü.
bikes: (Metinde bîkes) Kimsesiz.
cümleten: Hep birden.
desise: Aldatma, oyun, düzen, hile.
elaman: (Metinde el-aman) Bezginlik ve sızlanma anlatan bir söz.
erkân minderi: Ev ve konaklarda seçkin konukların oturması için yapılmış yer minderi.
etbâ: Hizmet gören kimseler.
halayık: Cariye.
huzzâr: Bir yerde hazır bulunan, orada mevcut olan kimseler.
ıskat: Ölenlerin kılınmamış namazları ve tutulmamış oruçları için verilen sadaka.
ihram: Yün yaygı.
isabet-i ayn: Nazar değme, göz değme.
köroğlu: Kocanın karısına verdiği ad.
latife: (Metinde lâtife) Şaka.
mesârif: Masraflar.
meşakkat: Güçlük.
mevlit: (Metinde mevlûd) Doğum yeri.
mülâhham: Şişman.
pastav: Çuha kumaşının sarıldığı top.
radde: Derece.
sürçülisan: (Metinde sürc-i lisan) Dil sürçmesi.
şer: Kötü olma durumu.
şirpençe: Deri altı hücre dokusunun ve yağ bezlerinin iltihaplanmasından oluşan, genişlediğinde çok tehlikeli olabilen, mikropların sebep olduğu bir kan çıbanı, kızılyara, aslanpençesi.
temaşa: (Metinde temâşâ) Hoşlanarak bakma, seyretme.
tertip: Düzenleniş, sıralanış biçimi.
tevzi etmek: Dağıtmak, üleştirmek.
velinimet: (Metinde velî-nimet) Birine, etkisi yaşadıkça sürecek bir iyilik ve bağışta bulunan kimse, ana.
zembil: Hasırdan örülmüş saplı torba.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin geleneksel Türk tiyatrosu ürünlerinden orta oyununa aittir. **Orta oyunu**nun XIX. yüzyılın ikinci yarısıyla XX. yüzyılın başlarında bugünkü hâlini aldığı araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir. Oyunda ustadan çırağa devredilen konular ele alınır. Şehirlerde ortaya çıkan oyun, sahne olarak kabul edilen ve etrafı seyircilerle çevrilmiş açık bir alanda oynanır. Seyirciler ve oyun yeri ip gerilmiş kazıklarla ayrılır. Seyirciler bu alanın dört bir yanına yayılarak oyunu izler. Dans, şarkı, taklit ve konuşmalardan oluşan oyunda müzik unsuruna yer verilir. Çalgıcılar seyircilerin önünde yer alır. Müzik sahneye giren oyuncuları haber verme sırasında kullanılır.

Orta oyunu gülmeceye dayalıdır. Söz oyunları, hazırcevaplık, yanlış anlaşılmaya dayanan konuşmalar ve oyunun diğer tiplerinin ağız taklitleri oyundaki gülmece unsurlarını oluşturur. Oyunda tiplerin kendine özgü giysileri vardır.

Kavuklu Hamdi, Küçük İsmail Efendi gibi kişiler orta oyununun önemli ustalarındandır. *Geçmiş Zaman Olur ki, Kavuk, Mandıra, Ağalık, Berber, Fotoğrafçı* gibi eserler de zevkle izlenen bazı orta oyunlarıdır.

Orta oyunu şu bölümlerden oluşur:

Giriş	Bu bölüme **mukaddime** de denir. Zurnanın Pişekâr havasını çalmasıyla sahneye Pişekâr gelir. Pişekâr izleyiciyi selamlar ve zurnacı ile kısa bir konuşma yapar. Bu konuşmada sahnelenecek oyunun adı izleyiciye söylenir. Sonra zurna Kavuklu havasını çalar. Kavuklu ile Kavuklu arkası konuşarak sahneye gelir.
Muhavere	Bu bölüme **söyleşme** de denir. Pişekâr'la Kavuklu'nun konuşmalarının olduğu bölümdür. Bu bölüm iki kısımdan oluşur. Birinci kısım Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirileriyle tanıdık çıkmaları sonucu yaptıkları sohbetten, ikinci kısım da tekerlemeden oluşur. Bu bölümde Kavuklu başından geçmiş ilginç bir olayı anlatır. Pişekâr da Kavuklu'yu dikkatle dinler. Bölümün sonunda bunun bir rüya olduğu anlaşılır.
Fasıl	Bu bölüme **oyun** da denir. Asıl olayın konu edildiği bölümdür. Oyuna bu bölümde ele alınan konuya göre isim verilir. Fasıl bölümü genellikle iki paralel olay dizisinde gelişir. Birinci olaylar dizisinde, dükkân dekorunda gelişen olayda Kavuklu iş arar. Pişekâr'ın ona iş bulmasıyla olay gelişir. Dükkâna gelip giden çeşitli müşterilerle ilgili oyunlar da bu bölümde yer alır. İkinci olaylar dizisi ise ev dekorunda geçer. Zenne takımı ev arama telaşına girer. Pişekâr aracılığıyla onlara ev bulunur, bir eve yerleşilmesiyle olaylar gelişir.
Bitiş	Pişekâr ile Kavuklu'nun son bir konuşma yaptıkları bölümdür. "Her ne kadar sürçülisan ettikse affola!" denilerek seyircilerden özür dilenir. Bir sonraki oyunun yeri ve zamanı izleyiciye bildirilerek seyirciler selamlanır ve oyun bitirilir.

Orta oyunuyla ilgili bilinmesi gereken bazı terimler şunlardır:

Arzbar	Muhavere bölümünün ilk kısmında Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirinin sözlerini ters anlamaları üzerine oluşan gülmeceye denir.
Çifte nağra	Birbirine bağlı iki yarım küre benzeri ve iki değnekle vurularak çalınan bir davul türüdür.
Dükkân	Oyunun dekor sayılabilecek iki nesnesinden biridir. İş yeri olarak kullanılan iskemledir. Oyunun akışında önemli bir görevi vardır.
Kol oyunu	Orta oyununa verilen diğer bir addır.
Meydan oyunu	Orta oyununa verilen başka bir addır.
Palanga	Oyun alanıdır, herhangi bir yerde kolaylıkla hazırlanabilir.
Şakşak	Pişekâr'ın elinde bulunan, tahtadan yapılmış maşadır. Oyunda kapı açma, merdiven çıkma, eşik atlama, selamlama gibi durumlar için kullanılır.
Yenidünya	Oyunda dekor sayılabilecek ikinci nesnedir. Ev olarak kullanılan bir paravandır. Oyunun akışında önemli bir görevi vardır.
Zuhuri kolu	Orta oyununa, oyunculara verilen diğer adlardan biridir.
Zurna	Orta oyununda kullanılan nefesli bir çalgıdır.

Orta oyununun bazı oyuncuları şunlardır:

Kavuklu	Eğitim almamış bir tiptir. Söylenen sözleri yanlış anlar. Toplumun okumamış kesimini temsil eder. Gördüğü her şeyi ağzına geldiği gibi söyler. Diğer oyuncu tipleri ile ara sıra tartışır. Kavuklu, Karagöz oyunundaki Karagöz'le ortak özelliklere sahiptir.
Pişekâr	Eğitimli tiptir. Görgü kurallarına uyar. Toplumun aydın kesimini temsil eder. Herkesin huyuna göre konuşur. Ara bulucudur, kavgaları yatıştırır, dargınları barıştırır. Karagöz oyunundaki Hacivat'la ortak özelliklere sahiptir.
Kavuklu arkası	Boyu kısa olan bir kişidir. Oyunda Kavuklu'yu izler.
Zenne	Kadın rolüne çıkan erkek oyuncudur.

Bunların dışında Yahudi, Acem, Rumelili, Arnavut, Kayserili, Frenk, Çelebi, Muhacir gibi Osmanlı toplumunun tüm kesimlerini yansıtan başka oyuncular da orta oyununda yer almaktadır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Mahalle Baskını* adlı metinden alınan "bir dudak yerde, bir dudak gökte" kelime grubunun ve "münasip" kelimesinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Orta oyunu için "Karagöz ve Hacivat'ın perdeden ortaya inmiş hâli" denir. Bu fikre katılır mısınız? Düşüncelerinizi belirtiniz.

3. Orta oyununun ortaya çıkışını aşağıda belirtilen başlıklara göre değerlendiriniz.

- Sözlü kültürün etkisi
- Yazılı kültürün etkisi
- Toplumsal değişimlerin etkisi

4. *Mahalle Baskını* adlı oyun, başka bir yerde ve farklı oyuncular tarafından sahnelendiğinde oyuncular kendi tarzlarına ve kabiliyetlerine göre oyunu sahneleyebilir mi? Açıklayınız.

5. Okuduğunuz oyundaki şahıs kadrosunun özelliklerini aşağıdaki tabloda verilenlere göre belirleyiniz. Tabloya gerekli açıklamaları yazınız.

	Toplumsal Statü	**Eğitim Durumu**	**Psikolojik Özellikler**	**Fizyolojik Özellikler**
Kavuklu				
Pişekâr				
Zenne				

6. Okuduğunuz metinden oyunun dekor/sahne düzenlemesine yönelik hangi ayrıntılara ulaşabilirsiniz?

7. Bu metnin içeriğini doğal, toplumsal ve bireysel gerçeklik açısından değerlendiriniz.

8. Kavuklu'nun ve eşinin, kalacak yeri olmayan kadına yardım etmelerini Türk toplumunun manevi değerleri açısından yorumlayınız.

9. *Mahalle Baskını* adlı oyunu sahneleyen bir ekipte yer alsaydınız hangi rolü üstlenirdiniz? Niçin?

10. *Mahalle Baskını* adlı metni *Bakkallık* adlı metinle aşağıda belirtilenlere göre karşılaştırınız.

	Mahalle Baskını	***Bakkallık***
Metnin bağlı olduğu edebî dönem		
Metinde görülen edebî gelenek		
Metnin yaşama etkisi		
Metnin içeriği		
Metnin yapı özellikleri		
Metnin tema ve konusu		
Metnin dil özellikleri		

Metne Hazırlık

1. Vatan sevgisiyle ilgili şiirleri genel ağdan temin ederek sınıfınıza getiriniz. Şiirleri arkadaşlarınıza okuyunuz. Sizde oluşan duygular hakkında kısa değerlendirmeler yapınız.

2. Namık Kemal'in "Tiyatro eğlencelidir fakat eğlencelerin en faydalısıdır." sözünü sınıfınızda değerlendiriniz.

3. Metin

VATAN YAHUT SİLİSTRE

İslâm Bey; savaş çıkar çıkmaz nişanlısı Zekiye ile vedalaşır, hemen cepheye gitmeye çalışır. İslam Bey'in dışarıda bekleyen gönüllülere "Beni seven arkamdan ayrılmaz." dediğini duyan Zekiye, gizlice erkek kılığına girer ve Âdem adıyla savaşa gidecek gönüllülerin arasına katılır. Silistre Kalesi komutanı Miralay Sıtkı Bey, çelimsiz bulduğu Âdem'i geri göndermek istese de Zekiye kalmakta diretir. İslâm Bey yaralanır ama Abdullah Çavuş ve Âdem'le gidip düşman cephaneliğini havaya uçurur. Düşman, kuşatmayı kaldırır ve geri çekilir.

Silistre kuşatmasını konu edinen bir resim

BİRİNCİ FASIL

İkinci Meclis

(…)

İslâm Bey — Hiç benim ocağımdan oralarda yatar adam gördün mü? Ecdadımdan kırk iki şehit adı bilirim. Rahat döşeğinde ölmüş bir adam işitmedim. Anladın a? Bir adam işitmedim...

Devlet savaş açmış. Düşman serhatte şehitlerimizin kemiklerini, topraklarını çiğnemeye çalışıyor. Hiç nasıl olur ki hasmın silahı vatana çevrilsin de, karşısında iptida benim göğsümü bulmasın? Hiç nasıl olur ki, vatan muhatarada bulunsun da, ben evimde rahat oturayım? Hiç nasıl olur ki, devlet yerinden oynasın da ben mıhlanmış gibi burada kalayım? Hiç nasıl olur ki, vatan muhabbeti bugün her şeyden mukaddes olsun da ben yalnız senin muhabbetinle uğraşayım? Hiç nasıl olur ki, dünyada her şeyin ilerlediğini bilip dururken, ben

babamdan, ecdadımdan aşağı kalayım? Vatan! Vatan!... Vatan muhatarada diyorum... İşitmiyor musun? Beni Allah yarattı, vatan büyüttü. Beni Allah besliyor, vatan için besliyor. Ben anamın karnından vatana geldiğim vakit aç idim, vatan karnımı doyurdu... (...) Vatanımın nimeti kemiklerimde duruyor. Vücudum vatanın toprağından... Nefesim vatanın havasından... Vatanımın uğrunda ölmeyeceksem, ya ben niçin doğdum? Ben adam değil miyim ? Vazifem yok mu? Vatanımı sevmeyeyim mi?

Ah, vatanını sevmeyen adamdan, sana nasıl muhabbet memul edersin?

Zekiye — Eğer... Vatan... Vatan olunca... Ben... Ne derim? Ben... Ben ne diyebilirim? Git!.. Git beyim! Dünyanın bu hali de varmış! Ben vatanı bilirim. Ben vatan lakırdısını işitmiştim. Lakin iki kalbi birbirinden koparır sanmazdım. Meğer koparırmış. Benim gönlümü kopardı, hâlâ içime kanlar akıyor. Gözümle görmüş gibi biliyorum. İstediği kadar aksın. Git beyim! Ben olsa olsa, bir iki damla yaş dökerim. İzin vermezsen onu da dökmem, gönlümde saklarım. İsterse her damlası bir damla zehir olsun. Kavgaya gideceksin değil mi? Vatanın için gideceksin, değil mi? Beni de unut, dünyayı da unut...

Ben... Ben bir mektubunu bile istemem. İnşallah selametle gelirsin. O vakit burada bir kul bulursun. Ben her vakit kulunum... Yok eğer... Of! Sanki her lakırdıyı söyledikçe ciğerimden bir alev kopuyor da boğazıma sarılıyor.

(Şiddetle ağlayıp yere kapanarak)

İslâm Bey — Bari ben tekmil edeyim. Eğer vatanım için şehit olacak kadar bahtım var ise o zaman sen de istediğin adamı ihtiyar edebilirsin.

Zekiye — Allah yüz bin kere canımı alsın. Bana gözünün önünde ellerimle gönlümü paralatacaksın?... Sen şehit olursan mı?

O vakit benim dünyada ne alakam kalır? Ben niçin ... yaşayacağım... Hayatından bıkanlara dünyada ölümden kolay bir şey mi olur?

Beni gerçekten yolunda ölemez mi zannediyorsun?

Bir kere yüzüme bak! Ölüden ne farkım kalmış.

(Kendi kendine)

Acaba birbirinden ayrılmış da telef olmuş iki garibin toprağını havada birleştirecek kadar olsun feleğin insafı yok mudur?

(Âşıkane bir tavır ile)

Gel beyim... Benden bir yemin istemiyor muydun? Âlemleri muhabbet üzerine yaratan Rabbimin bin bir ismine ahdederim ki, dünyada da ahirette de Zekiye senindir, senin kulundur.

İslâm Bey — Ben de Allah'ım...

Zekiye (Lakırdısını keserek) — Sus! Yemin edeceksen istemem. Ağzından bir yalan çıkabileceğini bir dakikada düşünsem, o dakikada çıldırırım.

Ah! Bilsen seni gözüm nasıl görüyor?.. Gönlüm nasıl biliyor?

Yüzüne baktıkça Allah'ın ihsanı canlanmış önümde geziyor zannediyorum. Sen erkeksin... Belki böyle şeyler hatırına gelmez. Seni gördükçe ne düşünüyorum bilir misin?

Buradan gittikten sonra zihininde kalacak hayalimi kıskanıyorum da beni bütün bütün unuttuğunu istiyorum. Delilik... Değil mi?

İslam Bey — Allah aşkına biraz gayret bırak ki veda edebileyim. Benim gönlümü demirden mi zannediyorsun?

(Kendi kendine)

Vazife yolunda her şeyi feda etmeye dünyada herkesten çok kendimi müstahak bilirken, on yedi yaşında bir kız kadar olamadım. Ben kederimden ağlamamaya çalışıyorum, o merhametinden gülmeye uğraşıyor.

(Biraz düşündükten sonra)

Bundan sonra ölürsem, hatta senin için bile gam yemeyeceğim... Vatanda senin gibi bir kız görmek, indimde sana malik olmaktan da büyüktür.

(Uykudan uyanır bir hâl ile)

Hem... Emin ol... Düşman üzerime gelse, değil, yanardağlar, kuyruklu yıldızlar atsa, yine ölmeyeceğim.

Zekiye — Ümit... Hayal...

İslâm Bey — Sen Allah'ın adaletini bilmez misin?

Zekiye — Bilmekle ne olur?

İslâm Bey — Bir kere düşün. Vatan ki herkesin hakkını, hayatını muhafaza ederken onun muhafazası lazım gelince evlad-ı vatanı serhadde kırbaçla sürüyorlar. Vatan ki, herkesin hakiki validesi iken birçok adamlar sağlığında sütünden, hastalığında ilacından geçinmeye çalışıyor! Vatan ki her karış toprağı ecdadımızdan birinin kanıyla yoğrulmuş iken kimse üzerine iki damla gözyaşı dökmek istemiyor! Vatan ki, kırk milyon can besliyor, hâlâ uğrunda isteyerek can verecek kırk kişiye malik olmamış! Vatan ki bir zaman kılıcının sayesinde birkaç devlet yaşarken şimdi birkaç devletin yardımıyla kendini muhafaza edebiliyor! Vatan ki hâlâ erkeklerimiz manasını bilmiyor, kadınlarımız adını işitmemiş; işte, kibir say, gurur say, delilik say. Her ne sayarsan say! Ben o vatanı sana bana muhtaç görüyorum.

Ben yürekte asker, ister ki, fikrinde ne kadar ümidi, gönlünde ne kadar arzusu varsa, vatan sözü meydana çıkar çıkmaz hepsi birden sabaha rast gelmiş yıldız gibi görünmez olsun. Sen tabiatta valide ister ki, vatana benim gibi çocuk yetiştirsin.

Ya Cenab-ı Hakk'ın adaletine, hikmetine nasıl yakışır ki bu hamiyet fikri memleketimizde daha anasının karnına yeni düşmüş çocuk gibi küçücük bir şey iken; seni, beni dünyadan alsın da o fikrin de, o fikir sahiplerinin de vücudunu abes bıraksın? Estağfurullah... Bir kadının karnını yarıp da içindeki saçı bitmedik masumu paralamak, Kalabaka haydutlarına yakışır... Kader öyle zalimlerden münezzehtir..

Elbet de münezzehtir. Hem yaşayacağız, hem vatanın istikbaldeki ikbalini göreceğiz, hem dünyada vatan yoluna ölmeyi bin yıl yaşamaktan hayırlı bilir çocuklar bırakacağız. Çok zaman geçmez beni karşında süngü, kurşun yarasından yapılmış nişanlarla müzeyyen görürsün...

Zekiye — Hayal! Hayal! Babam da böyle şeyler söylermiş! Babam da böyle ümitlerde bulunurmuş! Ninem her gece naklederdi...

Neticesinde ne oldu. Hâlâ öldüğü yeri kimse bilmiyor!

İslâm Bey — Neden öldüğüne hükmediyorsun?

Zekiye — Hiç sağ olan adam on beş yıl sevgili haremine, sevgili oğluna, sevgili kızına bir haber olsun göndermez mi?

İslâm Bey — Kim bilir! İnşallah selametle şu muharebeden dönmek nasip olsun, ben sana elbet de babandan bir haber alırım.

Zekiye — Ölmüş adamın ne haberi olacak?

İslâm Bey — Mezarını olsun öğreniriz a. Vakit yaklaşıyor. Gel seninle mertçe bir veda edelim. O nurdan parlak, gülden zahir ağzınla vatanına dua et... Elbet de Allah kabul eder.

(…)

İKİNCİ FASIL

İkinci Meclis

Sıtkı Bey — Pekâlâ! Siz de bizim gibi vatan yolunda ölmek istiyorsunuz. Saikiniz Allah indinde zayi olmaz. Hayatınız giderse adınız kalır. İnsan olana öldükten sonra bir güzel nam bırakmak belki hiç ölmemekten hayırlıdır. Gönlünüzü kavi tutun ölümden korkmayın ki korksanız da korkmasanız da elbette bir gün gelir sizi bulur.

Tutulamayacağı şeyden kaçmak insana layık değildir.

(Zekiye'ye hitaben) — Çocuk. Sen kimsin?

Zekiye — Efendim.

Sıtkı Bey (Bir garip nazar ile yüzüne bakarak) — Sen kimsin?

Zekiye (Telaş ile) — Âdem.

Sıtkı Bey Adın nedir?

Zekiye (Kendini toplayarak) — Âdem efendim.

Sıtkı Bey (Kendi kendine) — Ne münasebetsiz hülya!

(Zekiye'ye hitaben)

Kaleden çıkmaya mezunsun.

Zekiye — Kalede kalmaya izin yok mu?

Sıtkı Bey — Çocuğum! Ne işe yararsın ki seni alıkoyalım.

Zekiye — Vatan için öleceğim. Başka ne hizmet istersiniz?

Sıtkı Bey — Sen daha silah kullanamazsın.

Zekiye — Ben, size canımı arz ediyorum. Siz bana yaşımın küçüklüğünü söylüyorsunuz. Buraya adam öldürmek için mi geldiniz? Ölmek için mi? Öldürmek içinse beni de öldürün. Ölmek içinse emin olun ki sizden daha kolay daha rahat ölürüm.

Dördüncü Meclis

(…)

Sıtkı Bey — Oğlum ben kalenin teslimini düşünmüyorum, kurtarmaya bir çare arıyorum. Kaleyi teslim etmek isteyen, seninle müzakere etmez a!

İslâm Bey — Kurtarmaya çare... Kavga ederiz... Ölürüz... Teslim... Vesselam.

Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmaya daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.

İslâm Bey — Ben daha ölmedim.

Sıtkı Bey — Ölmedin, ama hastasın.

İslâm Bey — Suphanallah! Hasta olan ölemez mi? Beyim siz reyinizi söylemeye bakınız... Ben vatanım için hasta iken de ölürüm. Sağken de ölürüm. Bir kere ölsem yine ölürüm!

Sıtkı Bey — Bu gece düşmanın ordusuna girer cephanesini ateşleyebilir misin?

İslâm Bey — Ateşleyebilirim. Hatta iktiza ederse üzerine oturur öyle ateşlerim. Fakat orduya girmek mümkün olur mu? Orasını bilemem.

Sıtkı Bey — İşte, mesele orada! Tasavvurum adeta delilik gibi görünüyor.

(…)

Sıtkı Bey — Ne yapayım evlat. En son çareyi bir adama nasıl teslim edebilirim. Ya teşebbüs arasında yardıma muhtaç bir iş zuhur ederse?... Orduya tebdil girilecek... Kim bilir ne olur ne olmaz.

Zekiye (Bulunduğu köşeden çıkar) — Mademki iki kişi lazım. Biri de ben olurum.

Sıtkı Bey — O kim? Ah biçare çocuk? Sen yerinde otur.

İslâm Bey (Zekiye'ye) — Ne söylüyorsun?

Zekiye (İslâm Bey'e) — Merhametsiz mezarının bir parça yerini de mi benden esirgeyeceksin?

(Sıtkı Bey'e) — İhsan buyurun siz ölmeye bir adam arıyordunuz. Öldürmeye muktedir değilsem ölmeye pekâlâ muktedirim.. Evvel de söylemiştim. Sizden kolay ölürüm. Orduya tebdil girilecek buyurdunuz. Rumeliliyim biraz lisan bilirim. Tebdillik de bana sizden kolaydır. Tebdil girdiğim yerde kendimi pek çabuk tanıtmam. İnanmazsanız İslâm Bey'e sorun.

İslâm Bey (Tereddütle) — Çocuk akıllı gibi görünüyor.

(…)

DÖRDÜNCÜ FASIL

Beşinci Meclis

(…)

Sıtkı Bey (İslâm Bey'e sarılır, alnını öper. İslâm Bey de zorla miralayın elini öper.)

(Biraz tereddütten sonra)

— Oğlum, aslanım! Yanınızda bir çocuk vardı, onu göremiyorum.

İslâm Bey (Yapma bir telaşla) — Çocuk mu? Hangi çocuk?... Anladım...

(Etrafına bakınarak biraz düşündükten sonra miralaya yaklaşıp)

— Siz bana oğlum dediniz değil mi? Siz beni evlatlığa kabul ettiniz değil mi? Gönlümde bir sır var; darılmazsanız söylerim. Halk yanında sormayın. Yalnız size söyleyebilirim.

Sıtkı Bey — Burada kim var ya! Ha, bizim Abdullah! Sen biraz işine gitsene.

Abdullah Çavuş (Çıkarken) — Ne işim var ki gideyim... Sanki ben burada bulunursam kıyamet mi kopar?

(Abdullah çıkar.)

Altıncı Meclis

Sıtkı Bey, İslam Bey

Sıtkı Bey — Bir şey söyleyecektin?

İslâm Bey — Çocuk buraya gelemez.

Sıtkı Bey — Niçin?

İslâm Bey — Namahremdir de onun için.

Sıtkı Bey — Namahrem ne demek?

İslâm Bey — Namahrem ne demek? Beni söyletmek mi istiyorsun? Beyim! O Manastırlı bir kızdır? Birinci görüşte birbirimizi sevdik. İkinci görüşte ayrıldık... Ben vatanım için buraya geldim... O da benim için arkama düşmüş, buraya gelmiş. Vallahi ben getirmedim. Geldiğinden de haberim yok idi. Beni itham etme! Hem günahıma girersin, hem beni bir büyük dert altında bırakırsın. Dünyada en namuslu seni biliyorum. Bana senin nazarında suçlu olmaktan büyük namussuzluk olamaz.

Sıtkı Bey — Şimdi sana kim suçlusun diyor? Yanındaki çocuk kız mıdır, dedin? Manastırlıdır öyle mi? Git şimdi, git! -Ah! Zihnimden neler geçtiğini biliversen?- Git çocuğu getir. Eğer düşündüğüm şeyler doğru çıkarsa, bana yeniden can verirsin. İndimde oğlumun makamına geçersin. Git diyorum. Benim Manastır'da bir kızım vardı. Kaybolmuş, anladın mı?

Git de bul... Bulursan o vakit belki gerçekten baban olurum...

İslâm Bey (Mütehayyir, mütehayyir) — Çocuk! Çocuğu istemiyor musunuz? O pek uzakta değil... Şurada... Şurada... Çağırayım mı?

Sıtkı Bey — Hâlâ duruyor!

İslâm Bey — Zekiye! Zekiye!

Sıtkı Bey — Kızımın adını söylüyor! Ah! İnsan dünyada bu kadar umulmadık devlete sahip olur mu?

İslâm Bey — Zekiye! Seni çağırıyorum işitmiyor musun?

Âdem'in kimliği ortaya çıkar, Zekiye'nin öldüğü sandığı babasının Sıtkı Bey olduğu anlaşılır. Kazanılan zafer sevinci arasında İslâm Bey ile Zekiye'nin düğünleri yapılır.

Vatan yahut Silistre

Namık Kemal

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

abes: Gereksiz bir biçimde.

ahdetmek: Bir şeyi yapmak için kendi kendine söz vermek.

hamiyet: Bir insanın kendi yurdunu, ulusunu ve ailesini koruma çabası.

harem: Eş.

hasım: Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, düşman.

ihtiyâr etmek: Seçmek, seçebilme iradesine sahip olmak.

iktiza etmek: Bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb.ne bağlı olmak, gerekmek.

indinde: Bir kimseye göre.

iptida: Önceleri, en önce, ilk önce.

itham etmek: Suçlamak, suçlu görmek.

Kalabaka: Yunanistan'da bir şehir.

kavi: Sıkı bir biçimde.

mâlik olmak: Sahip olmak.

mezun: İzin almış, izinli.

miralay: Rütbesi yarbay ile tuğgeneral arasında bulunan ve asıl görevi alay komutanlığı olan üstsubay, albay.

muhatara: Korku verici durum, tehlike.

muktedir: Bir şeyi yapmaya, başarmaya gücü yeten.

münezzeh: Temiz, noksanlıklardan uzak.

müzeyyen: Süslenmiş, bezenmiş.

namahrem: Evlenmelerinde yasa bakımından sakınca olmayan (kadın ve erkek).

müstahak: Hak etmiş, hak kazanmış, layık.

mütehayyir: Şaşmış, şaşırmış olan.

rey: Düşünce, görüş, fikir.

saik: Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey, sebep.

serhat: Sınır boyu.

tasavvur: Göz önüne getirme, hayal etme, zihinde canlandırma.

tekmil: Tamamlama, bitirme.

telef olmak: Mahvolmak.

vesselam: Kısacası anlamında kullanılan bir söz.

zahir: Açık, belli.

zuhur etmek: Ortaya çıkmak, görünmek, belirmek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin Tanzimat Dönemi sanatçılarından Namık Kemal'e ait bir tiyatrodur. *Vatan yahut Silistre* Türk edebiyatında sahnelenmiş ilk tiyatro eseridir.

Bir olay, durum veya tasarının sahnede canlandırılması amacıyla yazılmış eserlere **dramatik metinler** denir. Dramatik metinlerin sahnede canlandırılmasıyla oluşan sanat dalına da **tiyatro** denir. Tiyatro bir sahne sanatıdır. Sahnede, seyircilerin önünde oyuncuların sergilemesi amacıyla hazırlanmış gösterilerdir. Tiyatroda duygu, düşünce, hayal ve olaylar hareket ve konuşmalarla anlatılır. Metin hâlindeki eser sahnede seyirci önünde canlandırılarak oynanır.

Tiyatro, Eski Yunan'da MÖ VI. yüzyılda Dionysos (Dionis) adındaki tanrı kahraman adına yılda bir defa düzenlenen Dionysos Şenlikleri'nde ortaya çıkmıştır. Tiyatro yüzyıllar öncesinden günümüze gelişerek gelmiştir. Tiyatro; trajedi, komedi ve dram olmak üzere üç temel türe ayrılır.

Tanzimat Dönemi'nde Türk edebiyatına Batı'dan gelen tiyatroya bu dönemin sanatçıları ilgi göstermişlerdir. Tanzimat Dönemi'nde geleneksel Türk tiyatrosu yerini yavaş yavaş Batılı anlamdaki modern tiyatroya bırakmıştır. Bu dönemin birçok sanatçısı tiyatro türünde eser vermiştir. Tanzimat Dönemi oyunlarında genellikle vatan ve özgürlük aşkı, yanlış evlilik, yanlış inançlar, Batı'ya yönelmenin sonucunda oluşan kimi sorunlar ele alınmıştır. Tanzimat tiyatrosu didaktik ve eğlendirici bir yöne sahiptir.

I. Dönem Tanzimat sanatçıları halkı eğitmek için tiyatroyu araç olarak kullanmıştır. Türün ilk yerli örneğini Şinasi, *Şair Evlenmesi* adlı eseriyle vermiştir. Ahmet Vefik Paşa ve Direktör Ali Bey gibi sanatçılar başta Moliere'den (Molyer) olmak üzere Batı edebiyatından çeviri ve uyarlamalar yapmıştır. Ahmet Vefik Paşa'nın *Zor Nikâh* ve *Zoraki Tabip* adını verdiği Türkçeye uyarladığı eserleri bu dönemde önemli bir başarı yakalamıştır. Direktör Ali Bey, *Misafir-i İstiskal* ve *Ayyar Hamza* gibi eserleriyle tiyatroya katkıda bulunmuştur.

II. Dönem Tanzimat sanatçılarından Recaizâde Mahmut Ekrem'in *Atala* ve *Amerika Vahşileri* ile *Çok Bilen Çok Yanılır* adlı eserleri Batılı anlamda tiyatronun birçok özelliğini taşır. Yine II. Dönem Tanzimat sanatçılarından Abdülhak Hamit Tarhan *Sardanapal, Eşber, Nesteren, Liberte, Mecara-yı Aşk, Sabr u Sebat, İçli Kız, Duhter-i Hindu* adlı eserleriyle Türk tiyatrosuna katkıda bulunmuştur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin temasını, konusunu ve iletisini aşağıda belirtilen yerlere yazınız.

Tema	Konu	İleti

2. Metinden açık ve örtük iletilere örnekler veriniz.

3. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında metinde yer alan diğer çatışmaları gösteriniz.

4. Modern tiyatroda olay örgüsü; perde, sahne gibi bölümlerin etrafında düzenlenir. Okuduğunuz metinde olay örgüsünün düzenlenmesinde hangi terimler kullanılmıştır?

5. Sizce oyuncular metni kendi tarzlarına ve kabiliyetlerine göre yorumlayıp sahneleyebilirler mi? Açıklayınız.

6. *Vatan yahut Silistre* adlı metni *Mahalle Baskını* adlı metinle dekor ve sahne düzenlenmesi açısından karşılaştırınız.

7. Bu oyunun farklı temsillerinde metinle ilişkili veya metinden bağımsız olarak farklı mekân ve dekor kullanılabilir mi? Niçin?

8. Okuduğunuz metindeki zamanla ilgili ayrıntılar nelerdir?

9. Modern tiyatroda efekt, ışık gibi uygulamalar metnin iletisinin etkili şekilde verilmesine ve oyunun izleyiciyi etkilemesine olanak sağlar. Bu uygulamaları yazar, yönetmen, yapımcı, oyuncu, tasarımcı ve teknik ekip iş birliğiyle gerçekleştirir.

Siz bu ekibin içinde yer alsaydınız okuduğunuz oyuna ne tür efekt ve ışık unsurları eklerdiniz?

10. Okuduğunuz metinde yazara özgü üslup özellikleri nelerdir?

11. *Vatan yahut Silistre* adlı oyunda metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan hangi unsurlara yer verilmiştir? Tespit ediniz.

12. Okuduğunuz metin hangi edebî döneme aittir? Bu edebî dönemin hangi özellikleri metinde görülmektedir?

13. *Vatan yahut Silistre* adlı oyun, 1 Nisan 1873'te İstanbul Gedikpaşa Tiyatrosunda sahnelendiğinde halk duygulanıp coşkunluk göstermiş ve oyunda geçen "Yaşasın vatan!" sözünü söyleyerek, "Kemal Bey çok yaşa!" diye bağırarak sokaklarda toplanmıştır.

Bu bilgilerden yola çıkarak *Vatan yahut Silistre* adlı oyunun yazarın tanınmasına katkısı hakkında değerlendirme yapınız.

14. Bir edebî metnin toplum hayatına etkisi açısından *Vatan yahut Silistre* adlı oyun sizce başarılı mıdır? Açıklayınız.

15. Namık Kemal, *Âkif Bey* ve *Gülnihal* adlı eserlerinde de vatan sevgisini ön plana çıkarmıştır. Yazarın vatana bağlılığının gerekçeleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

16. Okuduğunuz metindeki İslâm Bey, Zekiye ve Sıtkı Bey'de aşağıdaki tutum ve davranışlardan hangileri ortaktır? İşaretleyiniz.

- ☐ Etik davranma
- ☐ Fedakârlık
- ☐ Güvenilirlik
- ☐ Sadakat
- ☐ Sorumluluk
- ☐ Tarihsel mirası sahiplenme

Yazarın Biyografisi

NAMIK KEMAL (1840-1888), Tekirdağ'da doğdu. Asıl adı Mehmet Kemal olan sanatçı, küçük yaşta şiir yazmaya başladı. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Encümen-i Şuarâ'ya girdi. Şinasi ile tanışması hayatında dönüm noktası oldu. Bireysel temalarda şiir yazarken siyasi ve sosyal temaları ele alan şiirler yazmaya başladı. Tasvir-i Efkâr'da yazıları yayımlandı. Edebiyattan siyasete kadar çeşitli konulardaki yazıları ile tanındı. Hürriyet, Hadika, İbret gazetelerinde yazıları yayımlandı. Şiirlerinde aruz ölçüsünü kullandı. Eserlerinde vatan, millet, insanlık, kahramanlık, özgürlük, adalet, bağımsızlık gibi konuları işledi. Sanat toplum içindir, görüşünü savundu. Roman ve oyunlarında romantizm akımına bağlı kaldı. Edebiyatın birçok türünde yazdığı eserlerle öncü oldu. Vatan ve Hürriyet Şairi olarak adlandırıldı.

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *Hürriyet Kasidesi, Vatan Mersiyesi, Vaveyla* (şiir)*; İntibah, Cezmi* (roman)*; Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Celaleddin Harzemşah, Kara Bela* (tiyatro)*; Tahrib-i Harabat, Takip, Renan Müdafaanamesi* (eleştiri).

Sınıf İçi Etkinlik

Modern tiyatro metinleri işlenen konuya ve konunun işleniş biçimine göre trajedi, komedi ve dram şeklinde üç türe ayrılır. **Trajedi**; acıma, korku, sevgi, öfke gibi temaları ele alan türdür. Bu türde erdem ve ahlaka büyük önem verilir; izleyicide merhamet, sevgi uyandırma amaçlanır. Konusunu tarihten ve mitolojiden alan trajedi manzum yazılır ve trajedide seçkin kişilere yer verilir. **Komedi**, hayatın ve toplumun gülünç yönlerini gösterip ders vermek amacıyla yazılan tiyatro türüdür. Konusunu günlük hayattan alan komedide sosyal tabakadan her insan, oyuna konu edilir. Komedide seçkin bir üslup tercih edilmez. **Dram**, trajik ve komik olaylardan oluşan bir tiyatro türüdür. Günlük hayatın iyi, kötü, güzel, çirkin, gülünç, acıklı gibi birçok yönünün ele alındığı dramda kişiler toplumun her tabakasından seçilir. Dramda seçkin bir üslup tercih edilmez.

Bu bilgilerden hareket ederek *Vatan yahut Silistre* oyununu tiyatro türleri açısından değerlendiriniz.

DÜNYA EDEBİYATINDAN BİR TİYATRO

CİMRİ

Harpagon (Arpagon), zengin ama cimri bir adamdır. Karısı yıllar önce vefat etmiştir. Oğlu Cleante (Kıliente) ve kızı Elise (Elize) ile yaşamaktadır. Elise, nehirde boğulmak üzereyken kendisini kurtaran Valere'e (Valer) âşık olur. Valere, gerçek kimliğini gizleyerek sevdiği kıza yakın olabilmek için Harpagon'un evinde çalışmaya başlar. Cleante, Mariane (Mariyan) adında bir kızı sevmektedir. Mariane, yaşlı ve hasta annesine bakan yoksul bir kızdır. Cleante ile Elise, babalarının cimriliği yüzünden sıkıntı içinde yaşamaktadırlar. Harpagon, bir çekmeceye koyduğu altınlarını evinin bahçesine gömer. Harpagon, çocuklarına Mariane adında genç bir kızla evleneceğini söyler. Ayrıca oğlunu zengin bir dul kadınla, kızını da zengin ve yaşlı bir adam olan Senyör Anselme (Senyör Anselme) ile evlendirmeyi planlar. Elise, evlenmek istemediğini söyler. Harpagon, kızını ikna edebilmek için hizmetinde çalışan Valere'i hakem tayin eder. Cleante, Mariane ile gizlice evlenebilmek için borç para almaya karar verir. Cleante, borç para isteyeceği kişinin babası olduğunu görünce çok şaşırır. Mariane, Frosine Mariane (Frosine Mariyane) ile birlikte Harpagon'un evine gelir. Harpagon, Mariane'la tanışması için oğlunu çağırır. Mariane, sevdiği genci görünce şaşırır, ne yapacağını bilemez. Cleante, Mariane ve Frosine bu durumdan kurtulmak için plan yaparlar. Harpagon, oğluyla Mariane arasında bir ilişki olduğunu öğrenir. Cleante, Mariane'ı sevdiğini söyler. Harpagon, oğlunu evlatlıktan reddeder ve evden kovar. Harpagon'un hizmetçisi La Fleche (La Fileçe), altınların gömülü olduğu yeri öğrenir ve altınların bulunduğu çekmeceyi Cleante'ye verir. Altınlarının çalındığını fark eden Harpagon, herkesten şüphelenir.

Cimri adlı oyundan bir sahne

(…)

Dördüncü Sahne

ÉLISE, CLÉANTE, HARPAGON

HARPAGON

Elbette, bu kadar parayı evde saklamak hiç de öyle kolay bir iş değil. Ama ne mutlu ki para iyi bir yerde ve sadece harcamalar için gerekli kadarı saklanmış durumda. Evin içinde gizli bir yer bulmak için kendini sıkıntıya sokmaya gerek yok. Bana göre para kasaları her zaman şüphelidir. Onlara kesinlikle güvenmek istemiyorum. Onları hırsızlar için sadece eşsiz bir yem olarak görüyorum, saldıracakları ilk şey. Ama dün bana verilen 10 bin eküyü bahçeme gömmekle iyi ettim mi bilmem. Evinde on bin altın eküye sahip olmak adamı yeterince...

(Tam bu sırada erkek ve kız kardeş alçak sesle aralarında konuşarak girer.)

Aman Tanrım! Kendime ihanet edecektim. Öfke başıma vurmuş olmalı. Aklımdan geçenleri yüksek sesle söyledim galiba? Ne var?

CLÉANTE

Yok bir şey baba.

HARPAGON

Geleli çok mu oldu?

ÉLISE

Şimdi geldik.

HARPAGON

Duydunuz mu?

CLÉANTE

Neyi baba?

HARPAGON

Şeyi...

ÉLISE

Neyi?

HARPAGON

Az önce söylediklerimi.

CLÉANTE

Hayır.

HARPAGON

Duydunuz, duydunuz...

ÉLISE

Bağışlayın.

HARPAGON

Birkaç kelime duyduğunuzu biliyorum. Para bulmanın sıkıntısından söz ediyordum kendi kendime ve diyordum ki evinde on bin eküsü olanlar ne kadar da mutludur.

CLÉANTE

Sizin yanınıza gelmekten çekiniyorduk, işinizi bölmek istemiyorduk.

HARPAGON

Ben de size söylüyorum işte. Yanlış anlarsınız, on bin eküm olduğunu düşünürsünüz şimdi.

CÉLANTE

Sizin işlerinize kesinlikle karışmayız biz.

HARPAGON

Ne yazık ki bu parayı kaçırdım, on bin ekü.

CLÉANTE

İnanmıyorum...

HARPAOON

Benim için iyi bir iş olacaktı.

ÉLISE

Bunlar...

HARPAGON

İhtiyacım vardı.

CLÉANTE

Düşünüyorum ki...

HARPAGON

Çok mutlu olacaktım.

ÉLISE

Siz...

HARPAGON

Ama şikâyet etmeyeceğim, her zaman yaptığım gibi. Zaman yoksulluk zamanı.

CLÉANTE

Tanrım! Şikayet edecek durumda değilsiniz baba, yeterince paranız olduğunu biliyoruz.

HARPAGON

Nasıl? Yeterince param var mı? Bunu söyleyenler, yalan söylemiş. Yalandan daha kötü bir şey yoktur. Bu dedikoduları ortaya atanlar da alçaktır!

ÉLISE

Kızmayınız.

HARPAGON

Ne tuhaf, kendi çocuklarım bana ihanet ediyor, düşmanım oluyor!

CLÉANTE

Paranız olduğunu söylemek sizin düşmanınız olmak mı?

HARPAGON

Evet. Bu tür gevezelikler ve yaptığınız harcamalar para babası olduğumu düşünüp günün birinde gelip boğazımı kesmelerine neden olacak.

CLÉANTE

Hangi büyük harcamayı yapıyorum ki?

HARPAGON

Hangi mi? Şu şatafatlı giysilerle şehirde dolaşmanızdan daha rezilce ne olabilir ki? Daha dün kız kardeşinizi azarlıyordum ama sizinki daha da beteri. Tanrı razı gelir mi böyle şeylere? Tepeden tırnağa üstünüzdekiler bir irat almaya yeter. Bunu size yüz kere söyledim oğlum, yaptıklarınızın hiçbiri hoşuma gitmiyor kesinlikle. Hep markileri taklit ediyorsunuz. Böyle giyinmek için benden çalmanız gerekir ancak.

(…)

CLÉANTE

Frosine, sevgili Frosine, bize yardım etmek ister misin?

FROSINE

A canım! Bu da sorulur mu? Bunu bütün kalbimle istiyorum. Bilirsiniz, iyi insanımdır. Tanrı bana taştan bir yürek vememiş. Hayırlı (…) insanlar gördüğümde onlara küçük hizmetlerde bulunmayı severim. Bu durumu nasıl çözebiliriz?

CLÉANTE

Düşün biraz, yalvarırım.

MARIANE

Bize fikir ver.

ÉLISE

Yaptığını bozmak için bir şeyler bul.

FROSINE

Bu oldukça zor. Anneniz tamamen mantıklı bir kadın, belki onu kazanabiliriz ve babasına vermek istediği kızını oğluna vermeye razı ederiz. (Cléante'a) Ama burada sorun olan, babanızın babanız olması.

CLÉANTE

Orası öyle.

FROSINE

Demek istiyorum ki onu reddettiğimizi gösterirsek bize kızacaktır, daha sonra da evlenmenize kesinlikle izin vermeyecektir. Bunu daha iyi çözmek için, bu işi reddeden kişi kendisi olmalı ve onu sizden soğutmak için bir şeyler bulmalıyız.

CLÉANTE

Haklısın.

FROSINE

Evet, haklıyım. Ben de biliyorum. Yapılması gereken bu. Ama asıl iş bunun çaresini bulmakta. Bekleyin. Bir kadın bulsak, yaşı biraz ilerlemiş, benim kadar becerikli, kibar bir kadın rolünü oynayacak biri, çarçabuk ona çeki düzen veririz, şu garip markiz ya da vikontes isimlerinden birini takarız. Aşağı Britanya'dan biri olarak tanıtırız, onun zengin biri olduğuna babanızı inandıracak kadar adres biliyorum, evlerinden başka yüz bin eküsü olduğunu, kendisine sırılsıklam aşık olduğunu ve onun karısı olmak istediğini, evlilik sözleşmesi karşılığında sahip olduğu her şeyi vermeye hazır olduğunu söylerim. Bu teklife kulak vereceğine eminim. Sonuçta sizi çok seviyor, bunu biliyorum ama parayı sizden daha fazla seviyor. Hele bu aldatıcı görüntüden büyülensin bir, sizin evlenmenize peki desin, sonra varsın markizimizin meteliksiz olduğunu öğrensin.

CLÉANTE

Bütün bunlar çok iyi düşünülmüş.

FROSINE

İşi bana bırakın. Bu işi yapacak eski bir dostum aklıma geldi.

CLÉANTE

Bu işi becerirsen seni unutmayacağımdan emin ol Frosine. Evet güzel Mariane, işe annenizin kalbini kazanmaktan başlayalım. Şu evliliği bozmaktan çok daha önemli bu. Elinizden gelen bütün çabayı gösterin yalvarırım, size duyduğu sevgiden bütün gücünüzle yararlanın, Tanrı'nın gözlerinize, dilinize verdiği çekiciliği, güzel sözleri kullanın ve bu tatlı sözleri, bu sevgi dolu yalvarmaları ve benim reddedilemeyeceğine inandığım şefkat dolu okşamaları sakın unutmayın lütfen.

MARIANE

Elimden geleni yapacağım, dediklerinizden hiçbirini unutmayacağım.

(…)

Altıncı Sahne

LA FLÈCHE, CLÉANTE

LA FLÉCHE

(Elinde bir çekmeceyle bahçeden çıkarken...) Ah! Efendim, tam zamanında çıktınız karşıma, çabuk peşimden gelin!

CLÉANTE

Ne var?

LA FLÉCHE

Peşimden gelin dedim! İşler yolunda.

CLÉANTE

Nasıl?

LA FLÉCHE

İşte size gerekli olan.

CLÉANTE

Ne diyorsun?

LA FLÉCHE

Bütün gün bunu gözledim.

CLÉANTE

Nedir bu?

LA FLÉCHE

Babanızın hazinesi, ele geçirdim.

CLEANTE

Nasıl yaptın bunu?

LA FLÉCHEE

Her şeyi öğreneceksiniz. Kaçalım, bağırdığını duydum.

(…)

CLÉANTE

Babacığım hiç üzülmeyin, kimseyi de suçlamayın. Paranızla ilgili haberlerim var. Buraya size şunu söylemeye geldim, eğer Mariane ile evlenmeme izin verirseniz paranız size geri verilecek.

HARPAGON

Para nerede?

CLÉANTE

Hiç endişelenmeyin. Emin bir yerde ve her şey benim elimde. Ne karar verdiğinizi siz bana söyleyin. Seçim sizin. Ya bana Mariane'i vereceksiniz ya da çekmecenizi kaybedeceksiniz.

HARPAGON

Paraya kimse el sürmedi değil mi?

CLÉANTE

Katiyen. Evlenmemizi onaylarsınız, annesi gibi razı olursunuz. İkimiz arasında seçim yapma özgürlüğünü kızına vermiş.

MARIANE

Onun rızasının da yeterli olmadığından haberiniz yok. Tanrı kardeşimle babama kavuşturdu beni. Onun da rızasını almalısınız.

ANSELME

Çocuklarım. Tanrı beni arzularınıza engel olayım diye size kavuşturmadı. Senyor Harpagon siz de takdir edersiniz ki, genç bir kız babası yerine oğluna varmayı elbette tercih eder. Hadi, hoşa gitmeyecek şeyler söyletmeyin kendinize. Bu çifte nikâha siz de benim gibi rıza gösterin.

HARPAGON

Ne yapacağıma karar vermek için önce çekmecemi görmeliyim.

CLÉANTE

Göreceksiniz, hem de hiç el değmemiş biçimde.

HARPAGON

Çocuklarımın düğünü için verecek beş kuruşum yok benim.

ANSELME

Zararı yok. Benim var. Bu sizi endişelendirmesin.

HARPAGON

Bu iki düğünün bütün masraflarını üzerinize alıyor musunuz?

ANSELME

Evet, buna mecburum. Bu sizi tatmin etti mi?

HARPAGON

Evet, ama düğün için bana bir elbise yaptıracaksınız.

ANSELME

Pekâlâ. Hadi gidelim bu mutlu günün keyfini çıkaralım.

Cimri
Moliere
(Kısaltılmıştır.)

Moliere, Fransız ve dünya edebiyatının önemli sanatçılarından biridir. Okuduğunuz *Cimri* adlı tiyatro eseri de sanatçının dünyaca tanınan bir oyunudur. Bu oyun günümüzde de sahnelenmektedir. Okuduğunuz bu oyunu daha önce incelediğiniz *Bakkallık, Mahalle Baskını* metinleri ve *Vatan yahut Silistre* adlı oyunla tablolarda belirtilenlere göre karşılaştırınız. İlgili boşluklara gerekli açıklamaları yazınız.

	Tür	**Tema**	**Konu**	**Üslup**
Cimri				
Bakkallık				
Mahalle Baskını				
Vatan yahut Silistre				

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

1. *Vatan yahut Silistre* adlı metinden alınan bu parçadan aşağıdaki tabloda verilen cümle çeşitlerine birer örnek yazınız.

Zekiye — Hayal! Hayal! Babam da böyle şeyler söylermiş! Babam da böyle ümitlerde bulunurmuş! Ninem her gece naklederdi... Neticesinde ne oldu. Hâlâ öldüğü yeri kimse bilmiyor!

İslâm Bey — Neden öldüğüne hükmediyorsun?

Zekiye — Hiç sağ olan adam on beş yıl sevgili haremine, sevgili oğluna, sevgili kızına bir haber olsun göndermez mi?

İslâm Bey — Kim bilir! İnşallah selametle şu muharebeden dönmek nasip olsun, ben sana elbet de babandan bir haber alırım.

Zekiye — Ölmüş adamın ne haberi olacak?

İslâm Bey — Mezarını olsun öğreniriz a. Vakit yaklaşıyor. Gel seninle mertçe bir veda edelim. O nurdan parlak, gülden zahir ağzınla vatanına dua et... Elbet de Allah kabul eder.

Cümle Çeşitleri	Örnek Cümleler
Ünlem cümlesi	
Fiil cümlesi	
Soru cümlesi	
Anlamca olumlu cümle	
Biçimce olumsuz cümle	
Basit cümle	
Birleşik cümle	
Sıralı cümle	

2. Aşağıdaki parçada yay ayraçla gösterilen yerlere uygun noktalama işaretlerini yerleştiriniz.

Zekiye ( )Bulunduğu köşeden çıkar( ) ( ) ( )Mademki iki kişi lazım( ) Biri de ben olurum( )

Sıtkı Bey ( ) O kim( ) Ah biçare çocuk( )Sen yerinde otur( )

İslâm Bey ( )Zekiye'ye( ) ( )Ne söylüyorsun( )

Zekiye ( )İslâm Bey( ) ( )Merhametsiz mezarının bir parça yerini de mi benden esirgeyeceksin( )

3. Aşağıdaki cümlelerde yazımı yanlış olan kelimeleri tespit ediniz.

a) KAVUKLU — Süt-kardeş mi olacaklar?

b) Hemen dört kişi beni karga-tulumba gibi kaldırdılar, dönemeçli merdivenden aşağı koyverdiler…

c) PİŞEKÂR — Eee, Hamdi'ciğim, buralardan geçmenin elbet bir sebebi vardır.

ç) PİŞEKÂR — Gelelim yatıp kalkacak yere. Mahallemizde bir çok kiralık evler vardır.

d) II. ZENNE — Af ederisiniz, efendi peder, cariyeniz sizi tanıyamadım.

e) HACİVAT: Karagözüm, sana bir şey söyliyeceğim.

4. Aşağıdaki cümlelerde yanlış kullanılan noktalama işaretlerini tespit ediniz. Yanlışlıkların nedenlerini söyleyiniz.

a) KAVUKLU — Dediğin güzel ama, ben bekçilikten anlamam.

b) İslâm Bey — Ya Cenab-ı Hakk'ın adaletine, hikmetine nasıl yakışır ki bu hamiyet fikri memleketimizde daha anasının karnına yeni düşmüş çocuk gibi küçücük bir şey iken; seni ,beni dünyadan alsın da o fikrin de, o fikir sahiplerinin de vücudunu abes bıraksın? Estağfurullah…

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Karagöz, orta oyunu, meddah, kukla ve köy seyirlik oyunları geleneksel Türk tiyatrosunun türlerindendir. Yazılı bir metne dayanmayan bu türler anonimdir. Yer yer dans, müzik, söz oyunları içeren bu tiyatro türleri Osmanlı Dönemi'nden itibaren Türk toplumunun eğlence kültüründe önemli görevler üstlenmiştir. Geleneksel Türk tiyatrosunun türlerinde Osmanlı Dönemi'nin yaşam tarzının etkileri belirgin biçimde görülür. Kültürümüzü yansıtan geleneksel tiyatromuz; din, mezhep, dil, ırk ayrımı yapmadan bir arada yaşayabilme özelliğimizi yansıtması açısından oldukça önemlidir. Türk, Yahudi, Arnavut, Laz, Kürt, Çerkez gibi oyunculara yer verilmesi sözü edilen bu kültürel zenginliğin göstergelerinden biridir.

Bir köy seyirlik oyunu

Kukla oynatıcısı

Güldürü ögesinin ön planda tutulduğu bu oyunlar yaşam tarzını yansıtma, dönemin sosyal ve kültürel yaşamının kimi ayrıntılarını bünyesinde barındırma açısından önemlidir.

Günümüzde televizyon, radyo, sosyal medya, genel ağ gibi unsurlar nasıl ki insanlara eğlence ortamı sağlıyorsa geleneksel tiyatro türleri de geçmişte bu görevi üstlenmiştir. Bu oyunlarda yer alan şive ve taklitler, kişileri ağız özelliklerine göre konuşturma, deyimler, tekerlemeler, beyitler, yanlış anlamalara dayalı karşılıklı konuşmalar insanları hem eğlendirmiş hem de dil ve kültürün gelişimine katkıda bulunmuştur.

İnsanların tiyatro ihtiyacını karşılayan bu türlere hem halk hem de saray çevresi ilgi göstermiştir. Düğün, sünnet, tahta çıkma, konuk kabul etme gibi törenlerde bu tiyatro türlerine yer verilmiştir.

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Bu ünitede incelediğiniz metinlerden hareketle geleneksel tiyatronun eğlence kültürümüzdeki yeri, Osmanlı toplumunda bir arada yaşama kültürü, oyunlardaki isimlerle karakterler arasındaki ilişki, yanlış anlamalar ve şive taklitleri gibi konular üzerine bir yazı yazınız.

Yazınızı yazarken yazım ve noktalamaya, sayfa düzenine dikkat ediniz. İfadeleri kısa ve anlaşılır şekilde kurunuz. Yazınızda deyimlere, kalıplaşmış ifadelere, geleneksel Türk tiyatrosunun mizahi ögelerini içeren kelimelere yer veriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Meddah, geleneksel Türk tiyatrosunda taklitler yapıp hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçılara denir. Meddahların anlattıkları hikâyeye ise **meddah hikâyesi** denir.

Meddah hem oyunun hem de oyuncunun adıdır. Meddah için tek kişilik tiyatro denilebilir. Günümüzdeki stand-uplar bazı yönleriyle meddahlık geleneğine benzer. Bu anlatma geleneği yüzyıllar boyunca Türk halkı arasında büyük ilgi görmüştür. Meddah, hikâye dağarcığı çok geniş olan ve söz söyleme yeteneğine sahip bir kişidir. Meddah; kahvehanelerde, hanlarda, sohbet toplantılarında, yazın mesire yerlerinde, evlerin büyük salonları gibi geniş mekânlarda yüksekçe bir yerde otururak hikâyesini anlatır. Hikâyede yer alan kişileri ağız özelliklerine göre konuşturur. Yerine göre çeşitli hayvan ve doğa seslerini taklit eder. Jest ve mimikleri ustaca kullanır. Sürûrî, İsmail Dümbüllü, Münir Özkul gibi sanatçılar ünlü meddahlarımızdandır.

Perde, sahne, kostüm, dekor, makyaj gibi modern tiyatronun unsurları meddahta yer almaz. Meddahın anlatımında kullandığı iki aksesuarı vardır. Bunlardan biri omzuna attığı ya da boynuna doladığı mendili diğeri ise sopasıdır. Mendilini başörtüsü gibi kullanarak ya da yüzünü kapatarak kadın taklidi yapar, mendille terini siler. Sopayla da yere vurup oyunun başladığını veya kapının çalındığını haber verir, izleyicileri uyarır, susturur. Kimi zaman sopa, bir müzik aracının taklidinde de kullanılır. Sopa; oyunun içeriğine göre at, saz, süpürge, tüfek yerine de geçer. Meddah, hikâyesini anlatmadan önce söze “Hak dostum Hak!” kalıp ifadesiyle başlayıp genellikle “Söyledikçe sergüzeşti verir bezme letafet/Dinle imdi bende-i âcizden bir hoş hikâyet” beytini söyler. Meddah, anlatımının sonunda da “Bu kıssadır, bir mecmua kenarında kaydolunmuş, biz de gördük, söyledik. Her ne kadar sürçülisan ettikse affola!” biçiminde kalıp sözü kullanarak izleyiciden özür diler.

Güldürmeyle birlikte ders vermeyi amaçlayan meddah hikâyeleri genellikle dinî konular, efsaneler, destanlardan ve halk hikâyelerinden oluşur.

Leonardo de Mango'nun (Leonardo dö Mango) *Öykü Anlatıcısı* adlı tablosu

Karagöz, orta oyunu ve meddah; eğlendirme, bir metne dayanmama, doğaçlama yapılma, yanlış anlamalar üzerine kurulma ve mizahi bir üsluba sahip olma açısından ortak özelliklere sahiptir. Meddah; didaktik olma, gölge oyunu olmama ve tek kişilik bir oyun olma açısından da bu türlerden farklıdır.

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

- İzlediğiniz bir meddah ve stand-up gösterisinden hareketle kısa bir meddah oyunu sununuz.
- Genel ağdan Karagöz oyunu videoları izleyiniz.

Ünite Özeti

6. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "(Kavuklu, fasıl, Karagöz, yenidünya, nareke, hayal oyunu, orta oyunu, muhavere)" **ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.**

1. Bir gölge oyunu olan……, deriden yapılan bazı şekillerin ışık yardımıyla beyaz bir perde üzerine yansıtılması temeline dayanır.
2. Halk arasında Karagöz oyununa …… da denir.
3. Kamıştan yapılmış bir düdük olan ……., Karagöz oyununda kullanılır.
4. ……., seyircilerle oyun yerinin ip gerilmiş kazıklarla ayrıldığı bir alanın etrafına seyircilerin yayılmasıyla izlenen bir oyundur.
5. Ev olarak kullanılan bir paravan olan ……, orta oyununun akışında önemli role sahiptir.
6. Öğrenim görmemiş bir tip olan ……., söylenen sözleri yanlış anlayan orta oyunu kişisidir.
7. Oyuncunun başından geçen ilginç bir olayı anlatması ve bunun rüya olduğunun anlaşılması, orta oyununda …… bölümünde geçer.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucukların içine yazınız.

1. Direktör Ali Bey	☐	a. *Şair Evlenmesi*
2. Recaizâde Mahmut Ekrem	☐	b. *İçli Kız*
3. Abdülhak Hamit Tarhan	☐	c. *Ayyar Hamza*
4. Moliere	☐	ç. *Zavallı Çocuk*
5. Namık Kemal	☐	d. *Mahalle Baskını*
6. Şinasi	☐	e. *Çok Bilen Çok Yanılır*
7. Ahmet Vefik Paşa	☐	f. *Zoraki Tabip*
		g. *Cimri*

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ☐ Karagöz oyunda Arapça, Farsça kelimeleri ve tamlamaları süslü bir dille sıkça tekrarlar.
2. ☐ Orta oyunundaki Kavuklu, Karagöz oyunundaki Karagöz'le ortak özelliklere sahiptir.
3. ☐ Şive taklitlerine, yanlış anlaşılmalara dayanan Karagöz oyunu mizahi ögeler içerir.
4. ☐ Modern tiyatrodaki dekor, sahne, kostüm, ışık gibi unsurlar Karagöz oyununda da önemsenir.
5. ☐ Pişekâr'ın elinde bulunan, tahtadan yapılmış maşa olan ışkırlak; kapı açma, merdiven çıkma, eşik atlama, selamlama gibi durumlar için kullanılır.
6. ☐ Karagöz oyunundaki Pişekâr, orta oyunundaki Hacivat'la ortak özelliklere sahiptir.
7. ☐ Dramatik metinlerin sahnede canlandırılmasıyla oluşan sanat dalına tiyatro denir.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Tanzimat Dönemi Türk tiyatrosuna katkıda bulunan sanatçılar kimlerdir?
2. Karagöz oyunu ile orta oyunu arasındaki ortak yönler nelerdir?
3. *Vatan yahut Silistre* adlı oyunun Türk edebiyatındaki önemi hakkında bilgi veriniz.
4. Orta oyununun bölümlerinin adlarını yazınız.
5. *Şair Evlenmesi* adlı oyunun edebiyatımızdaki yeri hakkında bilgi veriniz.

D. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alana yazınız.

1. *Akif Bey*, *Gülnihal*, *Celaleddin Harzemşah*, *Kara Bela* gibi oyunları yazan Tanzimat Dönemi sanatçısı kimdir?

2. Tanzimat Dönemi'nde özellikle Fransız sanatçı Moliere'den çeviri ve uyarlamalar yapan sanatçı kimdir?

3. Geleneksel Türk tiyatrosunun türleri nelerdir?

4. Bu ünitede okuduğunuz metinlerin birinde yer alan, Âdem adını alarak savaşa katılmaya giden oyun kişisinin gerçek adı nedir?

5. Abdülhak Hamit Tarhan, Tanzimat'ın hangi döneminde eser vermiş bir sanatçıdır?

6. Orta oyununda oyun alanına ne ad verilir?

E. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisine Karagöz oyununda rastlanmaz?

A) Güldürü unsurları B) Kalıplaşmış ifade C) Karşılıklı konuşma
D) Yanlış anlama E) Yazılı metin

2. I. Arzbar
II. Beberuhi
III. Işkırlak
IV. Şeyh Küşteri
V. Yardakçı

Yukarıda verilenlerden hangisi Karagöz oyunuyla ilgili bir terim değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

3. • Hayalî Küçük Ali
• Hayalî Memduh
• Kel Hasan

Aşağıdakilerden hangisi bu isimlerin ortak bir özelliğidir?

A) Orta oyununu sahneleyen sanatçılar olmaları
B) Karagöz oyununu sahneleyen sanatçılar olmaları
C) Modern Türk tiyatrosunun öncülerinden olmaları
D) Tanzimat Dönemi tiyatro sanatçıları olmaları
E) İlk yerli oyun yazarları olmaları

4. *Vatan Yahut Silistre,* ilk kez 1. Nisan. 1873'te (I) Gedikpaşa'daki Güllü Agop Tiyatrosunda sahnelenir. Oyun seyircinin taşkınlığına sebep olur. Oyun bittikten sonra seyirci, oyunun yazarını görmek ister. "Yaşasın vatan!" (II) nidalarının arkasından "Allah muradımızı versin!" (III) cümlesi duyulur. Oyunun içinde de yer yer geçen "murad" (IV) kelimesi, Padişah Abdülaziz'in yerine veliaht Murad Efendi'nin tahta geçirilmesi dileği olarak algılanır. Bu olaylardan sonra Namık Kemal, Magosa'ya sürgüne gönderir. Oyun yasaklanır ancak kısa bir süre sonra yazar sürgündeyken İstanbul, İzmir ve Selanik'te (V) yüzlerce defa sahnelenir.

Bu parçada numaralanmış yerlerin hangisinde noktalama yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

5. (I) *Cimri* piyesinin baş karakteri cimri bir adam olan Harpagon'dur. (II) Eser, tamamen bu karakterin üzerine kurulu olsa da olay örgüsü, onun cimriliğini besleyen yan unsurlarla daha renkli ve karmaşık görüntüler arzeder. (III) Dramların vazgeçilemeyen unsurlarından olan aşk teması *Cimri* piyesinde de görülmektedir. (IV) Ancak bu tema piyeste boşluğu doldurmaya yönelik bir aksesuvar gibi görülmemelidir. (V) Bu bakış açısından hareketle Harpagon'un zengin zanettiği kadınla evlenmek istemesi, önündeki engelin kim ve ne olduğunu önemsiz kılar.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi yazım yönünden doğrudur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

6. I. **Muhavere:** Hacivat bir semai okuyarak perdeye gelir. Hacivat, "Of, hay, Hak!" diyerek perde gazelini söyler, dua ederek Karagöz'ü çağırır. Karagöz, Hacivat'ın çıkardığı gürültüye kızar, perdeye gelir, kavga ederler.

II. **Mukaddime:** Karagöz ile Hacivat arasındaki karşılıklı konuşmaların ve güldürü unsurlarının yer aldığı bölümdür. Hacivat'ın "Vay Karagöz'üm, benim iki gözüm merhaba!" sözü ile başlar. Bu bölümde Karagöz ve Hacivat birbirlerini yanlış anlarlar.

III. **Fasıl:** Olayın konu edildiği bölümdür. Bu bölümde ele alınan konuya göre oyuna isim verilir. Asıl oyunun yer aldığı bu bölümde konuya uygun şekilde çeşitli tipler perdeye gelir.

IV. **Bitiş:** Hacivat "Yıktın perdeyi eyledin virân. Varayım sahibine haber vereyim hemân." diyerek perdeyi terk eder. Karagöz de "Her ne kadar sürçülisan ettikse affola." şeklinde izleyiciden özür dileyerek gelecek oyunu duyurup oyunu bitirir.

Yukarıdaki terimlerden hangi ikisinin yeri değiştirilirse Karagöz oyununun bölümleri doğru verilmiş olur?

A) I ve II B) I ve IV C) II ve III D) II ve IV E) III ve IV

7. **Aşağıdakilerden hangisi Karagöz ve orta oyununda görülen ortak bir özellik değildir?**

A) Anonim olmaları
B) Gölge oyunu olmaları
C) Doğaçlama oynanmaları
D) Yazılı bir metne dayanmamaları
E) Sözlü halk geleneğine dayanmaları

8. I. *Fotoğrafçı*
II. *Geçmiş Zaman Olur ki*
III. *Kanlı Nigâr*
IV. *Mandıra*
V. *Ters Evlenme*

Yukarıda verilen oyunlardan hangi ikisi Karagöz oyununa aittir?

A) I ve II B) I ve V C) II ve IV D) III ve V E) IV ve V

9. İkinci sahnede okur( ) İslâm Bey'in de Zekiye'ye karşı aynı duyguları taşıdığını görür ancak İslâm Bey'in Zekiye'den büyük başka bir aşkı daha vardır( ) Vatan( ) Gideceği yerin neresi olduğunu söylemeden sürekli ( )Gideceğim( )( ) kelimesini tekrarlayarak( ) mezarlıktaki şehit düşmüş ecdadından söz ederek Zekiye'ye önemli bir haber vermeye çalışır.

Bu parçada yay ayraçlarla belirtilen yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

A) (,) (:) (.) (") (") (.) (,)
B) (,) (;) (.) (") (") (!) (,)
C) (,) (:) (…) (-) (-) (.) (,)
D) (,) (:) (.) (") (!) (") (,)
E) (;) (:) (.) (-) (…) (-) (;)

10. Bu bölüm, asıl olayın konu edildiği bölümdür. Oyuna burada ele alınan konuya göre isim verilir. Dükkân dekorunda Kavuklu iş arar. Pişekâr'ın ona iş bulmasıyla olaylar hareketlenir. Dükkâna gelip giden çeşitli müşterilerle oyun gelişir. Ev dekorunda ise Zenne takımı ev arama telaşına girer. Pişekâr aracılığıyla onlara ev bulunur, bir eve yerleşilmesiyle olaylar devam eder.

Bu parçada sözü edilen orta oyununun bölümü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Arzbar
B) Bitiş
C) Fasıl
D) Muhavere
E) Mukaddime

11. Fransız edebiyatının ölümsüz simalarından olan Moliere'in hayatı hakkında pek geniş bilgi yoktur. 14 Ocak 1622'de Paris'te tüccar bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelir. On yaşındayken annesini kaybeder. Büyük babası Louis Cresse onunla yakından ilgilenir. Bir tiyatro grubunda oyuncu ve yönetici olarak şehir şehir hatta kasaba kasaba dolaşır. Olgun yaşlarında ise oyunculuğa devam etmesinin yanında tiyatro eserleri de yazmaya başlar.

Bu parçada aşağıdaki cümle çeşitlerinden hangisine örnek yoktur?

A) Yüklemin türüne göre isim cümlesine
B) Anlamca ve biçimce olumsuz cümleye
C) Yüklemin yerine göre devrik cümleye
D) Yapısına göre basit cümleye
E) Yüklemin türüne göre fiil cümlesine

12.

Aşağıdaki tiyatro türlerinin hangisinde bu aksesuarlar kullanılır?

A) Karagöz oyunu
B) Köy seyirlik oyunları
C) Kukla
D) Meddah
E) Orta oyunu

E. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz. Bulmacayı çözerken TDK'nin *Türkçe* Sözlük'ünden ve ders kitabınızdan yararlanınız.

	Bu ünitede okuduğunuz Karagöz oyunu.	Halk ağzında ağabey.	Bu ünitede okuduğunuz Moliere'nin oyunu.	Hiçbir zaman, hiçbir şekilde, katiyen.		İplerle ya da değneklerle oynatılan gösteri bebeklerine verilen ad.	"... tamah çok ziyan getirir." Atasözündeki ilk kelime.	Tiyatro oyununun başlıca bölümlerinden biri.	Büyük, yetişkin.
Dumanı ocaktan çekip havaya vermeye yarayan yol.					Derince çanak.				
Okyanusların güneş ışığının ulaşamadığı derin yerleri.					Irak, yakının karşıtı.				
Kişinin kim olduğunu tanıtan belge.									
		Bir nota.							Olay, hadise.
Yüce, yüksek.					"... gibi parlamak" deyimindeki ilk kelime.				
Lantan elementinin simgesi.									
				Recaizâde Mahmut Ekrem'in bir oyunu.	Görseldeki gelenkesel Türk tiyatrosundaki tip.	"... vermek" deyimindeki ilk kelime.	Matematikte bir sayı.		
		Memleket.	Büyük sıkıntı, eziyet.						
Karagözcülerin "pir" diye nitelendirdikleri kişi.									
			Temel, asıl, esas.						
	Almanya'da bir şehir.								
Bir bağlaç.									

Daha fazla soru çözmek isterseniz yandaki karekod aracılığıyla sorulara ulaşabilirsiniz.

Ek Sorular-1

Ek Sorular-2

Bu ünitede öğrendiklerinizi pekiştirmek için aşağıdaki kaynaklardan yararlanınız.

• https://ogmmateryal.eba.gov.tr/ • http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/ • https://ders.eba.gov.tr/

7. ÜNİTE: ANI (HATIRA)

ANAHTAR KELİMELER

- Geçmiş
- Belge
- Gözlem
- İzlenim

ANI (HATIRA) ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI

- Servetifünun Dönemi'nde anı
- Cumhuriyet Dönemi'nde anı
- Cümle çeşitleri
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI

- Türün özelliklerine uygun anı yazma

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Bir anıyı anlatma

BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİNİZ

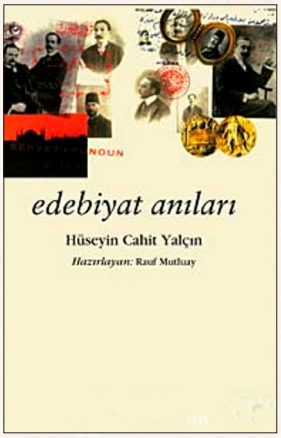

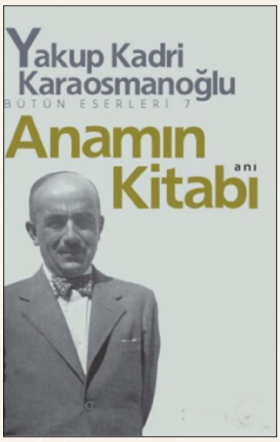

Yukarıda kapakları verilen eserlerin üzerinden;

- Servetifünun Dönemi'nde anı türünün özelliklerini ve bu türde eser veren yazarları,
- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında anı türünün özelliklerini ve bu türde eser veren yazarları,
- cümle çeşitlerini,
- yazım ve noktalama kurallarını

öğretici metinlerin kazanımlarına uygun şekilde öğreneceksiniz.

Yandaki karekodları akıllı telefonunuzun ya da tabletinizin kamerasına okutarak anı metinleri üzerinden işlenecek e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite Tanıtımı

YETERLİLİKLER, BECERİLER

Bu ünitede "okuma", "yazma", "konuşma" ve "dinleme" becerilerinin yanı sıra yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, iletişim ve iş birliği becerilerini de edineceksiniz.

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda Türk ve dünya edebiyatından anı türünde metinler okuyunuz.

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

1. Tarihî kişiliklerden biriyle yaşadığınızı hayal ediniz. Bu kişiyle ilgili anılarınızı yazsaydınız nelere değinirdiniz?

2. Kurguya dayalı bir metinle gerçeğe dayalı bir metin arasındaki farklar nelerdir? Açıklayınız.

1. Metin

FİKRET VE RAUF

Servetifünun hareketinin ruhu, şüphesiz ki Fikret idi. Fikret'in etkili ve yüksek kişiliği çekici bir güç gösteriyor, bütün saygıları ve sevgileri kendi üzerinde topluyordu. Servetifünuncular yalnız edebiyat kanılarında değil; siyasal ve toplumsal dileklerinde, kişisel dostluklarında da birbirlerine bağlı bir görünüm içindeydiler. Bu birliğin odak noktası yine Fikret'ti.

Fikret, Aksaray'da Ağa Yokuşu'nun alt başında, babasının konağında, bize komşu denilecek kadar yakın bir yerde oturuyordu. Haftada bir gece düzenli olarak onun evinde toplanırdık. En bağlı izleyiciler, hafta kaçırmayanlar, Rauf ile bendim. Rauf ile Fikret arasındaki özellik, sonunda hısımlık bağıyla da güçlendi. Rauf, Fikret'in halasıyla evlendi. Artık ben de evlenmiştim. Üç aile arasında "kaçgöç" yoktu. Bu, kardeşçe içtenliğimizin düzeyini göstermeye yeterlidir.

Fikret'in tinsel kimliğini küçük bir cümlede özetlemek için bütün izlenimlerimi, kanılarımı, anılarımı göz önüne getirerek şu yargıda karar kıldım:

Fikret, yaşayan bir ülküydü. Ülkü, bizden çok uzakta, çok yükseklerde kalan erişilmez bir erektir. Yalnız, yaşamın bu karanlık ve çamurlu yolları, azgın çatışmaları içinde bize yolumuzu gösterir ve bizi kendisine doğru yükselmeye çağırır. Fikret, işte bu ülküye yükselmişti.

(…)

Fikret'in de bir insan niteliğiyle belki bazı yanlışları vardı. Ama çevresine karşı aşıladığı sevgiye dayanan saygı o kadar kesindi ki hiçbir durumu göze batmazdı. Fikret, yalnız başkalarına ilke salık vermeye kalkmaz, kendisi de bunları kendisine karşı uygulardı.

(…)

Fikret, edebiyattaki yüksek yerine karşın arkadaşlarını kendisinden yukarıda görür, Cenab'ın şiirlerini kendi yazılarından çok ileride tutar, bir yetenek gördüğü arkadaşlarını yüreklendirir, birisinin iyi yazısını arkadaşlara haber vermekten, okumaktan zevk duyar, Halit Ziya'dan büyük bir saygıyla söz ederdi. Servetifünun yazarlarından birinin başarılı bir hikâyesi, bir şiiri, Fikret için pek içten bir sevinç kaynağı olurdu. Şimdi düşünüyorum da, bütün Servetifünun yazarları arasında bir kıskançlık duygusunun nasıl olup da yer bulmamış olduğuna şaşıyorum.

(…)

Fikret'in çok güzel bir şiir okuyuşu, çok tatlı bir söz söyleyişi vardı. Arslan gibi beden yapısı, sevimli yüzüyle bu gözü gönlü okşayan coşkuları içinde bütün bütün güzel görünürdü.

(…)

Fikret'in şiirlerini kendisinin ağzından dinlenmeliydi. Yazdıklarını okumasını severdi. Ve pek doğal olarak, eserleri bizde büyük bir hoşlanma duygusu ve tutkunluk uyandırırdı. Bununla birlikte, bazı yazılarıyla sonra kâğıt üstünde baş başa kalınca, Fikret'in ağzındayken almış oldukları sıcaklık ve yaşama gücünü biraz eksilmiş bulduğum olurdu.

(…)

1898 yılı yazında Kanlıca'da oturuyorduk. Fikret de Anadoluhisarı'ndaki yalısındaydı. Rauf, Tarabya'daki gemide subaydı. Bu yakınlık bizim sık sık buluşmamızı ve Kanlıca arkalarında uzun gezintiler yapmamızı kolaylaştırmıştı. Göztepe kaynağına gittiğimiz bazı günlerde Fikret'in bir omzuna beni, bir omzuna Rauf'u alarak epeyce uzun bir süre kolaylıkla taşıdığını hatırlıyorum.

(…)

Fikret, aile yaşamına son derece bağlıydı. Bütün yüreğini eşine ve çocuğuna vermişti. Bir gece bile evini bırakarak konukluğa gitmemiş ve içtenliğinin düzeyini ölçemeyenler için çocukluk sayılacak dereceye vardırmıştı. Bazen, yan yana gittiğimiz zaman, Fikret'in birdenbire gülümseyerek yer değiştirdiğini ve beni sağına aldığını görürdüm. Bakışlarımız karşılaşır, karşılıklı gülüşürdük. "Anladım, pardon" der takılırdım. Sol yanda kalp vardı ve o kalp bütünüyle eşinindi. Kalp tarafına kimsenin geçmemesi gerekirdi. Fikret, bir kez bunu açıklamıştı. Doğallıkla herkesin yanında ve herkese söyleyemezdi...

« رباب شکسته » ناسیله : توفیق فکرت‌بك، کوشهٔ اشتغالنده .
Tevfik Fikrét Bey, auteur du Rébabi-Chikesté, dans son cabinet de travail.

Tevfik Fikret'e yer veren Servet-i Fünûn dergisinden bir sayfa, 465. sayı, 357. sayfa 1900

Mehmet Rauf'a yer veren Servet-i Fünûn dergisinden bir sayfa, 533. sayı, 200. sayfa, 1901

(…)

Rauf, yalnızca (…) biçiminde görünen güzelliği sevmekle yetinmezdi. Pek sevdiği, "Her güzel şey kalbimde bir yara açarak geçer" sözü, onun içi pek yerinde olarak kullanılabilirdi. Güzelliğin bütün görünümlerine kalbi açıktı. Müziğe, resme büyük bir tutkunluğu vardı. Çocukluğunda bir müzik öğrenimi alamadığı için bu eksikliği bir türlü dolduramıyordu. Gene de bu onu, bir piyanola edinme yolunda engellememişti.

Güzel ve özenli giyinirdi. Kısa boylu, tıknazdı ve pek kanlı, renkli bir yüzü vardı. Gözlüklerinin altında parlayan miyop gözlerindeki zekâ ile bu ateş ve canlılık fışkıran varlık, hareketli bir ateş duygusu verirdi. Her zaman temiz ve ütülenmiş beyaz üniformasıyla hemen göze çarpardı. Rauf, bütün bunları iki ayda bir çıkan küçük bir teğmen aylığıyla becerirdi. Bir de Servetifünun'dan arada sırada aldığı birkaç mecidiye...

(…)

Rauf, Servetifünun edebiyatı döneminde sanata, "sanat için sanat"a karşı pek derinden ve candan bir aşk beslerdi. Onun içindir ki en yaşayacak, en güzel eserleri bu dönemin ürünüdürler. Ama sonra, yaşam savaşı onu yazılarıyla yaşamak gibi bir zorunluluk karşısında bıraktı. Rauf gibi sanatçı yaratılmış, ince ve duygulu bir yazar için (…) kolay eser vermek, kendi kendisini tekrarlama zorunda kalmak ve bunu duya duya yapmak, büyük bir acıydı; bunu anlamak zor olmamalıdır. Rauf, Servetifünun edebiyatının en parlak bir temsilcisi olmadı. Ama şüphesiz ki en canlı, en çok okuyan ve zekâsı en çeşitli sanat görünümlerine açık, değerli bir üyesiydi. "Mensur Şiirler"i, edebiyat yapmak için basmakalıp sözlerin hiç duyulmadan yan yana diziliş yığınları değildir. Onlar Rauf'un yüreğinden ve ruhundan kopmuş el değmemiş yazılardı. *Eylül*'ü de canlı kalacaktır.

Edebiyat Anıları
Hüseyin Cahit Yalçın
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

kaçgöç: Kadınların yabancı erkeklerle bir arada bulunmama, konuşmama ve onlara görünmeme geleneği.

kanı: İnanç, düşünce, kanaat.

tıknaz: Şişmanca, toplu, kısa ve kalın yapılı.

tinsel: Maddeyle ilgisi olmayan, manevi olan.

ülkü: Amaç edinilen, ulaşılmak istenen şey, ideal.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Servetifünun Dönemi sanatçısı Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Edebiyat Anıları* adlı eserinden alınmıştır. Yazar, bu metinde Servetifünun Dönemi'nin iki yazarıyla ilgili izlenimlerine yer vermiştir. Yazar, bu izlenimlerinde şahsını öne çıkarmayarak, sözünü ettiği iki sanatçının yaşamlarında yer alan biri olarak kendini anlatmıştır. Yazarın bu anı metni, iki sanatçının hayatını ve kimi özelliklerini dile getirdiği için edebiyatımıza kaynak olması açısından önemlidir.

Anı, tanınan bir kimsenin başından geçen veya tanık olduğu olayların ve durumların konu edildiği yazı türüdür. Anıya **hatıra** da denir. Anı türündeki eserler hayat tecrübelerini paylaşmak, kimi olaylara açıklık

kazandırmak, unutulan toplum değerlerini yaşatmak yönünden önemlidir. Yazar, yaşadıklarını zaman geçtikten sonra tarafsız bir bakış açısıyla kaleme alır. Yaşanmışlıklar anlatıldığından yazar gerçeğe bağlı kalır. Anı türündeki metinlerde içten bir anlatım vardır. Yazar; tanık olduğu olayları, kişileri ve dönemleri kendi bakış açısıyla kanıtlama çabasına girmeden dile getirir. Yazar; mektup, fotoğraf, günlük gibi belgelerden de yararlanabilir. Anı türündeki metinler, olayların yaşandığı dönemin ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve tarihî özelliklerini yansıtan belge niteliğine sahiptir. Anı; yazarın yaşına, mesleğine, toplumdaki statüsüne, konusuna, yazıldığı yere göre gençlik anıları, öğretmenlik anıları, siyasi anılar, askerî anılar, hapishane anıları şeklinde sınıflandırılabilir.

Dünya edebiyatında ilk anı örneği olarak MÖ IV. yüzyılda Yunan tarihçi Ksenophon'un (Ksenefon) yazdığı *Anabasis (Anabisis)* kabul edilir. Daniel Defoe'nun (Denyıl Döfo) *Bir Atlının Anıları*, J. J. Rouseau'nun (Janjak Russo) *İtiraflar*, Goethe'nin (Göte) *Şiir ve Hakikat*, Andre Gide'in (Andre Jid) *Jurnal*, Victor Hugo'nun (Viktor Hügo) *Gördüklerim İşittiklerim*, Stendhal'ın (Sitendal) *Bir Turistin Anıları*, Tolstoy'un *İtiraflarım* adlı eserleri anı türünde yazılmıştır.

Türk edebiyatında anı türünün ilk örneği olarak Babür İmparatoru Babür Şah'ın XVI. yüzyılda yazdığı *Babürname* adlı eser kabul edilir. *Kök Türk Kitabeleri* de söylev olmakla beraber anı türünün bazı özelliklerini yansıtmaktadır. XVII. yüzyılda Ebul Gazi Bahadır Han'ın yazdığı *Şecere-i Türk* adlı eser de anı özelliğine sahiptir. Divan edebiyatında vakayinameler, menakıpnameler, sefaretnameler, seyahatnameler ve gazavatnamelerde anı türünün özellikleri görülür. Tanzimat Dönemi'nde Ziya Paşa'nın *Defter-i Âmal*, Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu*, Âkif Paşa'nın *Tabsıra*, Ahmet Mithat Efendi'nin *Menfâ* adlı eserleri anı türünde öne çıkan eserlerdendir.

Servetifünun Dönemi'nde Halit Ziya Uşaklıgil'in *Kırk Yıl* ile *Saray ve Ötesi*, Mehmet Rauf'un *Edebî Hatıralar* adlı eseri Batılı anlamda anı türünün örnekleri arasında yer alır.

Anı, hikâye veya romana kaynaklık edebilir. Yazarlar; yaşadıklarını, şahit olduklarını roman veya hikâyeye konu edebilir veyahut eserini yazarken anı türünün kimi özelliklerinden yararlanabilir. Örneğin Ömer Seyfettin çocukluk yıllarındaki anılarına dayanan *İlk Namaz* ve *Kaşağı* hikâyesini yazmıştır. Orhan Kemal'in *Sağ İç* hikâyesi ve *Baba Evi* romanı, Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* romanı da anılardan hareketle yazılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili kelimelerin ve kelime gruplarının anlamını cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

• Fikret, yalnız başkalarına ilke salık vermeye kalkmaz, kendisi de bunları kendisine karşı uygulardı.

• "Mensur Şiirler"i, edebiyat yapmak için basmakalıp sözlerin hiç duyulmadan yan yana dizilmiş yığınları değildir.

2. Bu metnin konusunu, amacını ve hedef kitlesini tespit ediniz.

3. Öyküleyici ve açıklayıcı anlatım biçimlerine okuduğunuz metinden örnekler gösteriniz.

4. *Fikret ve Rauf* adlı metnin içeriğini doğal, toplumsal ve bireysel gerçeklik açısından değerlendiriniz.

5. Bu metnin anlatıcısı niçin yazarın kendisidir? Anlatıcı gerçek bir kişi olmasaydı metinde ne tür değişiklikler olurdu? Değerlendiriniz.

6. Metinde Tevfik Fikret'in hangi manevi değerleri ilginizi çekti? Niçin?

7. Yazarın dil ve anlatım özelliklerine yönelik okuduğunuz metni aşağıdaki başlıklara göre değerlendiriniz.

- Duygusallık
- Nesnel anlatım
- Deyim kullanımı
- Gerçek anlamlı kelime kullanımı
- Mecaz anlamlı kelime kullanımı
- Bağlı cümle kullanımı
- Basit yapılı cümle kullanımı
- Kurallı cümle kullanımı
- Sıralı cümle kullanımı
- Anlamca olumlu cümle kullanımı

E-İçerik

Yazarın Biyografisi

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN (1875-1957), Servetifünun Dönemi yazarlarındandır. Balıkesir'de doğdu. Mülkiyeyi bitirdi. Çeşitli okullarda çalıştı. İstanbul ve Kars milletvekilliği yaptı. Servetifünun Dönemi'nde daha çok roman, hikâye ve eleştiri türünde eserler yazdı. Fıkra ve mensur şiir türünde de eser verdi. Servetifünun Dönemi'ndeki eski-yeni tartışmaları içinde yer alarak topluluğa yönelik eleştirilere karşı topluluğun sözcüsü oldu.

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *Hayat-ı Muhayyel, Hayat-ı Hakikiye Sahneleri* (hikâye); *Hayâl İçinde* (roman); *Kavgalarım* (eleştiri); *Edebiyat Anıları, Siyasal Anılar* (anı).

Sınıf Dışı Etkinlik

Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Söyleyicinin geçmişe yaklaşımını ve geçmişin söyleyici üzerindeki etkisini değerlendiriniz.

HATIRÂLAR

Bu tatsız akşam saatinde,
Görünmez kanatlarınızla,
Cama vurmayın hâtıralar.

Sessizliğine doymadığım
O eski saatleri, yeni
Baştan kurmayın hâtıralar.

Suda yıldızlara uyarak,
Siz de uzaktan, bir çakıp bir
Sönüp durmayın hâtıralar.

Bu tatsız akşam saatinde,
Başımda pervaneler gibi
Dönüp durmayın hâtıralar…

Otuz Beş Yaş-Bütün Şiirleri, Cahit Sıtkı Tarancı

Metne Hazırlık

1. "Anı, yaşandıktan sonra anlatılır ve anlatılırken bir daha yaşanır." sözünü sınıfınızda tartışınız.

2. Büyüklerinizin anılarını dinleyiniz. İlginizi çeken ayrıntıları sınıfınızda arkadaşlarınıza anlatınız.

2. Metin

ÂFET NİNEM

Bakınız, şimdi burada yine bir uzun parantez açmak ve bu dağ gezintisi hikâyesinden çok gerilere dönmek ihtiyacını duyuyorum. Ben size babamdan ve annemden evvel bu ninemden bahsedecektim. Zira, çocukluğumun en derin, en sürekli, en ihtiraslı sevgisini bana telkin eden bu üvey ninemdi. Sanırım ki, o da biricik evlâdı Nazif amcamı genç yaşında toprağa gömdüğü günden beri, bütün analık kalbini kendi has torunlarından ziyade bana bağlamıştı. Senede birkaç defa ta İzmir'den kalkıp Mısır'a kadar beni görmeye, beni okşamağa, beni bağrına basıp sevmeye gelirdi. Birçok çocuklar gibi geceleri ana koynunda yatıp uyuduğumu pek hatırlamıyorum. Fakat, ninem bizde bulunduğu zamanlar onun koynundan başka bir yerde yattığımı hiç bilmem. Aksi takdirde, gözüme uyku girmez, sabahlara kadar yatağın içinde kıvranır durur, yahut da hıçkıra hıçkıra ağlardım. Dadımın, annemin beni avutmak ve uyutmak için söyledikleri masallar, yaptıkları şaklabanlıklar hep boşa giderdi; bir türlü sükûn bulamazdım. Nitekim, bir defa, ninem hastalanmıştı da, beni annem yanına almak zorunda kalmıştı. Uzun bir müddet sızlanıp içimi çektikten sonra kendimi uyur gibi gösterip annemin dalmasını beklemişim ve o dalar dalmaz sessizce karyoladan aşağı inerek yalınayak, yarı çıplak, karanlık odalarla koridorlardan kaçıp geçerek zavallı ninemin kim bilir kaç hararet derecesiyle ısınmış hasta vücuduna sokulmanın yolunu bulmuştum.

Ona karşı gösterdiğim bu sevgi üstünlüğünün -ne diyorum?- bu düşkünlüğün, bu iptilânın, arasıra annemi gücendirir gibi olduğunu sezmekten ve vicdan azabına benzer bir ıstırap çektiğimi itiraf etmek isterim. Meselâ kendisini aldatıp kaçtığım gecenin ertesi, onu epeyce mahzun görmüş, gönlünü nasıl alayım diye çırpınıp durmuştum. Lâkin, biraz sonra tekrar ninemin yanına gidince her şeyi unutmuştum.

(…)

Bir akşam Mısır'daki evimizin büyük sofasında oturuyorduk. Yemekten henüz kalkılmış, annemle babam kahvelerini içiyor. Kızkardeşim bebeğini uyutuyor. Ben de isteksiz isteksiz yeni bir oyuncağın ilk provalarını yapıyordum. Niçin isteksiz isteksiz diyeceksiniz. Çünkü, o gün ninem bizden ayrılmış, İzmir'e gitmişti. "Bizden ayrılmış" lâfı dile kolay. Bu ayrılış, benim feryatlarım, çığlıklarım ve ulumalarım yüzünden âdeta evden bir cenazenin çıkışı gibi bir şey olmuştu. Evet, ben o sırada öylesine bir bağırıp çağırmış, öylesine bir döğünüp ağlamıştım ki, Mısır'ın değme ağıtçıları bile sanırım, vaveylâlarında benimle yarışa girişemezlerdi.

(…)

Annem başta, bütün ev halkı beni teskin etmek için ne yapmak mümkünse yapmışlardı. Bir sürü cazibeli vaatlerde bulunmuşlar, "ninen yarın dönecek" diye yalanlar uydurmuşlar, bir gün evvel alınıp saklanmış bir oyuncağı bana boş yere kabul ettirmeye çalışmışlardı. Fakat, ben ta babamın akşam karanlığı ile beraber evden içeri girdiği saate kadar bir türlü susmasını bilmemiştim. Hattâ, o geldikten sonra dahi yaslı halimi şöyle böyle gizleyebilmiş, yemeklere hemen hiç el sürmemiş, bana sorulan suallerin çoğunu cevapsız bırakmıştım ve işte, ancak şimdi, -o da kederim bir parça hafiflediği için değil- sırf babamın ters bir muamelesine uğramak korkusuyla demin yere fırlattığım yeni oyuncağımı elime alıp eğlenir görünüyordum. Lâkin, gözüm birdenbire ninemin boş kalan şiltesine ilişince kendi üzerimdeki bütün kontrolümü kaybedip yeniden boşalıvermiştim. Bununla da kalmamıştım; oyuncağımı tekrar yere fırlatıp ninemin şiltesi üstüne kapanarak böğüre böğüre ağlamağa başlamıştım. Babam hiddetle yerinden kalkmış bana çıkışıyordu:

"(…) bu ettiğin rezalet nedir? Utanmıyor musun? (…) Seni dokuz ay karnında taşıyan kadın işte burada oturuyor."

Sonra anneme dönerek ilâve ediyordu:

"Hanım, birşey desene bu divaneye..."

Fakat, bütün bu sözler benim bir kulağımdan girip öbür kulağımdan çıkmaktaydı. O yer minderine, gûya ninemin bir parçasıymış gibi öyle bir yapışmıştım ki birkaç saniye sonra beni oradan babam (…) bile ayırama-yacaktı.

Ah, ne kadar da ninemin kokusu sinmişti bu mindere. O lâvanta çiçeğiyle beyaz sabun kokusu! Gerçi, annemin iç çamaşırları da böyle kokardı ama, birini çıkarıp öbürünü giydiği fistanlarının büzme büzme, kırma kırma, kat kat ipekli veya kadifeleri altından bunu hissetmek ne mümkündü? İşte, ben bu tatlı, bu sade, bu ninemin yüzü kadar temiz ve münis havayla kendimden geçmiş bir haldeyken babam beni bir küçük çıkın gibi kavrayıp annemin kucağına atmıştı. Ondan sonra ne olmuştu, artık bilmiyorum. Lâkin, pek iyi hatırlarım ki, küçücük vücudum, on iki on üç yaşıma kadar, hep bu aralıklı hasret ve ayrılık nöbetleriyle sarsılıp durmuştur.

Anamın Kitabı
Yakup Kadri Karaosmanoğlu
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

divane: Bir şeye çok düşkün olan.

fistan: Tek parça kadın giysisi.

iptila: Düşkün olma durumu.

karyola: Üzerine yatak konulup yatılan tahta veya metal ev eşyası.

munis: Cana yakın, uysal, sevimli.

sofa: Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol.

şaklabanlık: Basit şakalar yaparak herkesi güldürme durumu.

şilte: Üstünde oturulan, yatılan, içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek.

vaveyla: Acı, ince ve keskin ses, feryat, figan, çığlık.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun babaannesine bağlılığını ve sevgisini anlattığı bir anısıdır. Yazar, bu metinde çocukluk döneminde iz bırakan anısını dile getirmiş, gelecek kuşaklara aile bağlarının ve sevginin gücünü göstererek toplumsal gelişime ve birliğe katkıda bulunmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde yazarlar anı türüne yoğun bir ilgi göstermiştir. Birçok sanatçı anı türünde eser vermiştir. Ruşen Eşref Ünaydın'ın *Atatürk'ü Özleyiş*; Falih Rıfkı Atay'ın *Çankaya*; Halide Edip Adıvar'ın *Türk'ün Ateşle İmtihanı;* Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Vatan Yolunda, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Zoraki Diplomat, Anamın Kitabı, Politikada 45 Yıl*; Şevket Süreyya Aydemir'in *Suyu Arayan Adam*; Yahya Kemal Beyatlı'nın *Siyasi ve Edebî Portreler*; Refik Halit Karay'ın *Üç Nesil, Üç Hayat*; Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Boğaziçi Yalıları*; Yusuf Ziya Ortaç'ın *Bizim Yokuş*, *Portreler*; Necip Fazıl Kısakürek'in *Babıali, Büyük Kapı, Yılanlı Kuyudan*; Oktay Akbal'ın *Anı Değil Yaşam, Şair Dostlarım, Hiroşimalar Olmasın*; Salah Birsel'in *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*; Mina Urgan'ın *Bir Dinozorun Anıları*; Halikarnas Balıkçısı'nın *Mavi Sürgün*; Mehmet Çınarlı'nın *Sanatçı Dostlarım*; Melih Cevdet Anday'ın *Akan Zaman Duran Zaman*; Refik Erduran'ın *Gülerek*; Ülkü Tamer'in *Yaşamak Hatırlamaktır* adlı eserleri Cumhuriyet Dönemi'nde yazılan bazı anı kitaplarıdır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden hareket ederek anı türünün ortaya çıkmasında sözlü ve yazılı kültürün, toplumsal değişimlerin ve etkileşimlerin etkisi üzerine bir değerlendirme yapınız.

2. Bu metinde öyküleyici anlatım biçimi niçin sıklıkla kullanılmıştır? Açıklayınız.

3. Siz bu metni yayına hazırlayan kişi olsaydınız metnin konusuna, amacına ve hedef kitlesine göre nasıl bir resim, tablo veya fotoğraf kullanırdınız?

4. Okuduğunuz metinde kullanılan deyimlere örnekler gösteriniz.

5. Yazarın babaannesine bağlılığını ve babaannenin yazara sevgisini günümüz yaşamından örnekler vererek değerlendiriniz.

6. Okuduğunuz metinde yazar, okuru yönlendirmeye çalışıyor mu? Açıklayınız.

7. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1955 yılında yayımladığı *Zoraki Diplomat* adlı kitabında elçilik mesleğiyle ilgili dönemlerini, 1958 yılında yayımladığı *Vatan Yolunda* kitabında Millî Mücadele yıllarını, 1968'de yayımladığı *Politikada Kırk Beş Yıl* kitabında ise siyasi yaşamını ele almıştır.

Yazarın anı türündeki bu kitapları gelecek kuşaklara nasıl yararlı olur? Düşüncelerinizi belirtiniz.

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

1. Aşağıdaki cümleleri noktalama açısından inceleyiniz. Cümleleri noktalama işaretlerini doğru şekilde kullanarak defterinize yazınız.

a) Servetifünuncular yalnız edebiyat kanılarına da değil; siyasal ve toplumsal dileklerinde, kişisel dostluklarında da birbirlerine bağlı bir görünüm içindeydiler.

b) Şimdi düşünüyorum da, bütün Servetifünun yazarları arasında bir kıskançlık duygusunun nasıl olup da yer bulmamış olduğuna şaşıyorum.

c) “Anladım, pardon” der takılırdım.

ç) Hiç unutmam: Bir akşam Mısır’daki evimizin büyük sofasında oturuyorduk.

2. Aşağıdaki cümlelerde yer alan yazım yanlışlarını tespit ediniz.

a) – Hanım, birşey desene divaneye…

b) Kızkardeşim bebeğini uyutuyor.

c) Rauf, Servetifünun edebiyatı döneminde sanata, “sanat için sanat”a karşı pek derinden ve candan bir aşk beslerdi.

3. Aşağıdaki altı çizili kelimelerin hangisinde düzeltme işaretinin (şapka işareti, inceltme işareti, uzatma işareti) kullanılması gerektiğini tespit ediniz.

Hatta, o geldikten sonra dahi yaslı halimi şöyle böyle gizleyebilmiş, yemeklere hemen hiç el sürmemiş, bana sorulan suallerin çoğunu cevapsız bırakmıştım.

4. Kimi zaman edebî eserlerde günümüzün yazım ve noktalama kurallarına uymayan bazı kullanımlara rastlanır. Bu durum yazarların kendi tercihleridir veya yaşadıkları döneme özgü kuralları uygulamaktan kaynaklanır.

Aşağıdaki cümlelerde dilin standart dışı kullanımlarına örnekler gösteriniz.

a) Mısır’a kadar beni görmeye, beni okşamağa, beni bağrına basıp sevmeye gelirdi.

b) O yer minderine, güya ninemin bir parçasıymış gibi öyle bir yapışmıştım ki, birkaç saniye sonra beni oradan babamın haşin pençeleri bile ayıramıyacaktı.

5. Aşağıdaki cümle çeşitlerine bu ünitede okuduğunuz metinlerden birer örnek bulup ilgili yere yazınız. Bulduğunuz örnek cümle çeşidinin metnin anlam ve anlatımına katkısını birer cümleyle değerlendiriniz.

Fiil cümlesi .....

Kurallı cümle .....

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Tanınmış bir kişi, anı türündeki eserlerde kendi gözlemlerine dayanarak tarafsız bir yaklaşımla başından geçen önemli olayları ya da izlenimlerini konu edinir. Yazar, hayatının bir dönemini yahut bir olayın geçtiği zaman sürecini abartıdan uzak durarak ele alır. Anı, yaşanan olayın ya da dönemin üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra yazılır. Zamanın unutturma, hafızayı yanıltma özelliğinden dolayı yazar; yazılı ve yazısız kaynaklardan, konuyla ilgili resimlerden, fotoğraflardan, ses kayıtlarından, çeşitli belgelerden (dergi, günlük, mektup, gazete vb.) yararlanır. Yazar kesin olarak hatırlanmayan olay ve bilgilere yer vermez. Anıda ilginç olay ve bilgiler yer alır. İçten bir anlatıma sahip anıda inandırıcılık temel ilkelerden biridir.

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Bu ünitede incelediğiniz metinlerden hareketle türün özelliklerine uygun bir metin yazınız. Anı yazarken aşağıda verilenlere dikkat ediniz.

Metnin ana düşüncesini, konusunu ve hedef kitlesini belirleyiniz.
Metni yazmadan önce hazırlık yapınız.
Metinde değineceklerinizi planlayınız.
Metnin türünün özelliklerine dikkat ediniz.
Kip ve zaman kullanımında tutarlılığa dikkat ediniz. Yazacağınız metinde aynı kipleri kullanınız.
Kronolojik sıraya dikkat ediniz.
Anlaşılabilir cümleler kurunuz.
Yazım ve noktalamaya dikkat ediniz.
Anlatımın ilkelerine dikkat ediniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Ünite Özeti

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Anı türü olay çevresinde gelişen türlere benzese de düşünceye dayalıdır. Anı türündeki eserlerde yazarlar; duygu, düşünce ve hayallerini veya bazı deneyimlerini başkalarına anlatır. Bu anlatım sayesinde yazılan eser bir belge niteliğine sahip olur. Anı türündeki eserlerin anlatımında açık, sade ve canlı bir dil tercih edilir. Metnin anlatıcısı birinci tekil kişidir. Anıda anlatılanları kanıtlama zorunluluğu yoktur. Yazarlar doğruluk ilkesine bağlı kalarak içten bir anlatımı benimser.

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Bu ünitede öğrendiklerinizden hareket ederek bir hatıranızı yazınız. Yazdığınız metinleri sınıf ortamında sununuz. Sınıfınızda yapılacak konuşmaları aşağıda verilenlere dikkat ederek dinleyiniz.

Amacınıza uygun dinleme tekniklerini (not alarak dinleme, empati kurarak dinleme, seçici dinleme, eleştirel dinleme vb.) kullanınız.
Konuşmacıyla göz teması kurmaya çalışınız.
Konuşmacının sözünü kesmeyiniz.
Dinlediğiniz konuşmanın konusunu ve ana düşüncesini tespit ediniz.
Konuşmanın konu akışını takip ediniz. Konuşmadaki temel kavramlara ve ayrıntılara dikkat ediniz.
Dinlediğiniz konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.
Dinlediklerinizi özetleyiniz.
Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız.
Dinlediğiniz konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayınız.
Sorularınızı konuşmanın sonunda konuşmacıya sorunuz.

7. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "Cumhuriyet, Mehmet Rauf, Tanzimat, Halit Ziya Uşaklıgil, Servetifünun Dönemi, anı, *Kök Türk Kitabeleri*" **ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.**

1. Servetifünun Dönemi sanatçısı ……., *Edebî Hatıralar* adlı anı kitabının yazarıdır.
2. ..... sanatçısı olan Hüseyin Cahit Yalçın *Edebiyat Anıları* adlı eseri yazmıştır.
3. Ziya Paşa'nın *Defter-i Âmal*, Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu* adlı eserleri ..... Dönemi eserlerindendir.
4. ....., tanınan bir kimsenin başından geçen veya tanık olduğu olayları ve durumları konu edindiği yazı türüdür.
5. ....., söylev türünün özelliklerini göstermesine rağmen anı türünün bazı özelliklerini de yansıtmaktadır.
6. ……. *Saray ve Ötesi* adlı anı kitabının yazarıdır.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucukların içine yazınız.

1. Ksenophon		a. *Bir Turistin Anıları*
2. Daniel Defoe		b. *Gördüklerim İşittiklerim*
3. Goethe		c. *Şiir ve Hakikat*
4. Andre Gide		ç. *Şecere-i Türk*
5. Victor Hugo		d. *Babürname*
6. Stendhal		e. *Jurnal*
7. Tolstoy		f. *İtiraflarım*
8. Babür Şah		g. *Bir Atlının Anıları*
9. Ebul Gazi Bahadır Han		ğ. *Tabsıra*
		h. *Anabasis*

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ☐ Divan edebiyatındaki vakayinamelerde anı türünün bazı özellikleri görülebilir.
2. ☐ Ahmet Mithat Efendi'nin *Menfâ* adlı kitabı, Tanzimat Dönemi'nde yazılmış anı türündeki eserlerdendir.
3. ☐ Halit Ziya Uşaklıgil'in *Sağ İç* adlı bir anı kitabı vardır.
4. ☐ Servetifünun Dönemi'nde yazılan anı türündeki eserlere Halit Ziya Uşaklıgil'in *Kırk Yıl* adlı kitabı örnek verilebilir.
5. ☐ Reşat Nuri Güntekin'in *İlk Namaz* ve *Kaşağı* adlı hikâyeleri, yazarın çocukluk yıllarındaki anılarına dayanır.
6. ☐ Orhan Kemal'in *Baba Evi* romanı anı türünden yararlanılarak yazılmıştır.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Anı, hangi edebî türlere kaynaklık edebilir? Açıklayınız.
2. Anı türündeki eserlerde hangi anlatıcı ve bakış açısı kullanılır? Niçin?
3. Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında anı türünde birçok eserin verilmesinin gerekçeleri nelerdir?
4. Virgülün eş görevli kelimeleri ayırmada kullanılmasına örnek bir cümle yazınız.
5. Türk edebiyatında anı türünün özelliklerini gösteren ilk eserler hangileridir?

D. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alana yazınız.

1. Bu ünitede okuduğunuz hangi metnin yazarı, Servetifünun Dönemi sanatçılarından Tevfik Fikret ile Mehmet Rauf hakkında bize bilgi vermiştir?

2. Bu ünitede okuduğunuz metinlerin birinde babaannesine sevgisini dile getiren yazarımızın eserinin adı nedir?

3. *"Defter-i Âmal( ) Menfâ( ) Ömer'in Çocukluğu* gibi eserler Tanzimat Dönemi'nde yazılmıştır." cümlesinde yay ayraçlarla belirtilen yerlere hangi noktalama işareti getirilir?

4. Necip Fazıl Kısakürek, Türk edebiyatının hangi döneminde anı türünde eser vermiş bir yazardır?

E. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi anı türünde eser yazan bir sanatçıdan beklenemez?

A) Yaşananları anlatmada kronolojik sıraya uyar.
B) Hayat deneyimlerini başkalarıyla paylaşmak ister.
C) Üçüncü tekil kişili anlatıcıyla gözlemci bakış açısını kullanır.
D) Yaşanmış kimi olaylara açıklık kazandırma çabasına sahiptir.
E) Elden geldiğince tarafsız bir bakış açısıyla anıları kaleme alır.

2. I. Gerçeğe bağlı kalmak
II. Belgelerden yararlanmak
III. İçten bir anlatımı yeğlemek
IV. Doğru bilgiler vermek
V. Kurguya dayalı bir anlatımı benimsemek

Yukarıdakilerden hangisi anı türünde eser yazan bir sanatçının benimseyeceği ilkelerden değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

3.

	Sanatçı	Eser
I.	Falih Rıfkı Atay	*Çankaya*
II.	Halide Edip Adıvar	*Türk'ün Ateşle İmtihanı*
III.	Ruşen Eşref Ünaydın	*Atatürk'ü Özleyiş*
IV.	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	*Siyasi ve Edebî Portreler*
V.	Yusuf Ziya Ortaç	*Bizim Yokuş*

Yukarıda verilen sanatçı-eser eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

4. • *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*
• *Zoraki Diplomat*
• *Anamın Kitabı*
• *Politikada 45 Yıl*

Aşağıdakilerden hangisi bu eserlerin ortak bir özelliği değildir?

A) Cumhuriyet Dönemi eserleri olmaları
B) Belge niteliğine sahip olmaları
C) Türün ilk örnekleri olmaları
D) Aynı yazara ait olmaları
E) Anı türünde eser olmaları

	Sanatçı	Eser
5.	I. Şevket Süreyya Aydemir	*Boğaziçi Yalıları*
	II. Necip Fazıl Kısakürek	*Büyük Kapı*
	III. Refik Halit Karay	*Üç Nesil, Üç Hayat*
	IV. Abdülhak Şinasi Hisar	*Suyu Arayan Adam*
	V. Yusuf Ziya Ortaç	*Portreler*

Yukarıda verilen sanatçılardan hangi ikisinin yeri değiştirilirse sanatçı-eser eşleştirmesi doğru olur?

A) I ve III B) I ve IV C) II ve III D) II ve V E) IV ve V.

6.

	Edebî Dönem/Topluluk	Sanatçı	Eser
I.	Cumhuriyet Dönemi	Necip Fazıl Kısakürek	*Yılanlı Kuyudan*
II.	Servetifünun Dönemi	Oktay Akbal	*Şair Dostlarım*
III.	Tanzimat Dönemi	Salah Birsel	*Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*
IV.	Fecriati Topluluğu	Cevat Şakir Kabaağaçlı	*Mavi Sürgün*
V.	Millî Edebiyat	Mehmet Çınarlı	*Sanatçı Dostlarım*

Bu tablonun numaralanmış hangi sütunundaki eşleştirme doğrudur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Yakup Kadri Karaosmanoğlu(1) (2)Politikada 45 Yıl(3) eserinin başına şu dizeyi koymuştu(4) (5)Bir hakikat kalmasın âlemde Allah'ım nihân(6) (7)

Bu cümlenin noktalamasına yönelik aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) 1 numaralı yere virgül getirilir.
B) 4 numaralı yere iki nokta getirilir.
C) 6 numaralı yere ünlem işareti getirilir.
D) 2 ve 3 numaralı yerlere tırnak işareti getirilir.
E) 5 ve 7 numaralı yerlere tek tırnak işareti getirilir.

8. Geçmiş günlerin anılarını yazan kişide bir kaygı, zaman içinde kendi gerçeğini bulma çabası gözlenir. Hüseyin Cahit Yalçın da altmış yaşında kaleme aldığı *Edebiyat Anıları*'nda böyle bir tedirginlik içinde görülür. Hem eleştirir kendini hem savunur. Hem birilerini suçlar gibidir hem hemen bağışlar. Kendini ikiye ayırmıştır kesinlikle.

Bu parçada aşağıdaki cümle çeşitlerinden hangisine örnek verilemez?

A) Bağlı cümle B) Basit cümle C) Sıralı cümle
D) Girişik cümle E) Devrik cümle

9.

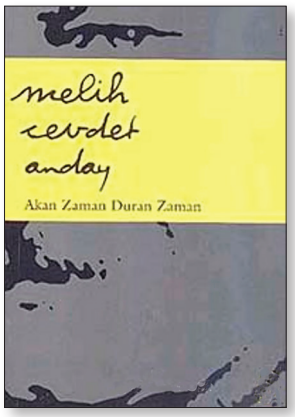

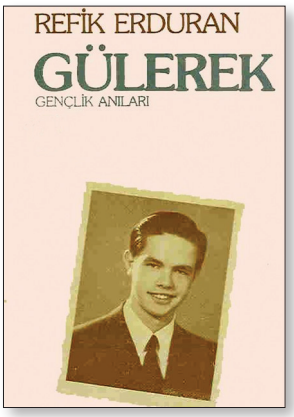

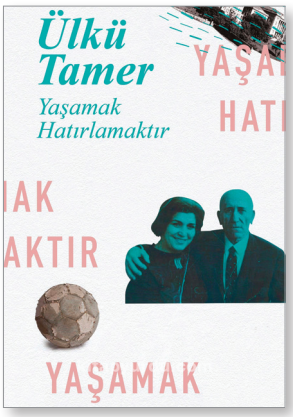

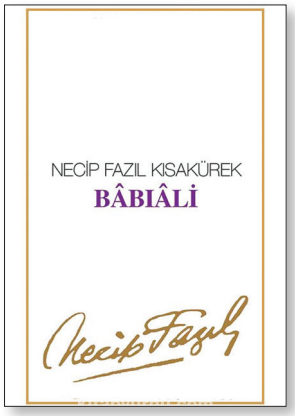

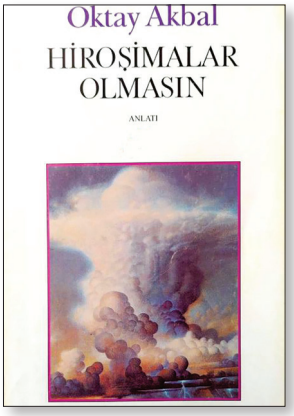

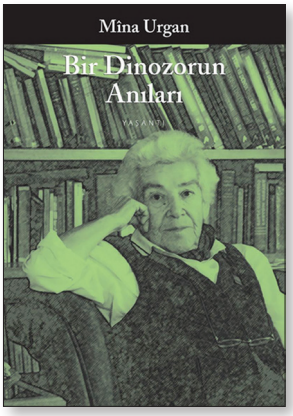

Bu eserler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Aynı türde eserlerdir.

B) Tarihe kaynaklık edebilirler.

C) Anlatıcıları birinci tekil kişidir.

D) Cumhuriyet Dönemi'ne aitlerdir.

E) Göstermeye dayalı metinlerin özelliklerini yansıtırlar.

10. Hüseyin Cahit Yalçın'ın bunca yıl yaşamasının hem de (I) genç kalarak yaşamasının başlıca sebebi bence savaşçı (II) bir ruh taşıması idi. Atmış (III) yılı geçen yazı hayatı boyunca Yalçın'ı yorulmak bilmez biri olarak görürüz. Politikaya henüz karışmadığı, haftalık dergilerde edebiyat denemeleri yaptığı sıralarda bile o yanlız (IV) savaşmaktan zevk almıştır. Gençlik yıllarına ayit (V) yazılarını topladığı kitaba *Kavgalarım* adını vermesi de savaş ruhunun Yalçın'ı yalçın yapan bir nitelik olduğunu gösterir.

Bu parçada numaralanmış kelimelerden hangisinin yazımı doğrudur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

11. Bu gece romanlarından hatırladığım ilk romanlardan biri *Felâtun Bey'le Rakım Efendi*'ydi. Babam, Ahmet Mithat Efendi'ye çok değer verirdi. "Ne yazarsa iyi yazar." diye onu överdi. Kitabının böyle dikkatle izlendiğini görüp övüldüğünü işittiğim kişi de hayalimde yücelirdi. Ahmet Mithat Efendi'nin romanları okunurken annemle babam arasında küçük tartışmalar olurdu. Mithat Efendi, anlattığı hikâyeyi yarıda kesip başka konulara atlar, bilgiler vermeye girişirdi. O zaman annem, "Buraları atlayalım, içim sıkıldı." der ama babamı kandıramazdı. Doğrusu önceleri anneme hak verdiğimi hatırlıyorum.

I — II — III — IV — V

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) I. cümle, yüklemin türüne göre isim cümlesidir.

B) II. cümle, yapısına göre birleşik bir cümledir.

C) III. cümle, anlamına göre olumlu bir cümledir.

D) IV. cümle, yapısına göre sıralı bir cümledir.

E) V. cümle, yüklemin yerine göre düz bir cümledir.

12. *Gençlik ve Edebiyat Hâtıraları* kitabının başında şu dizelere yer verilmiştir: "Tövbe yâ Rabbi halâ râhına gittiklerime-Bilüb ettiklerime, bilmeyip ettiklerime!"

Bu cümlede yanlış kullanılan noktalama işareti aşağıdakilerden hangisidir?

A) İki nokta

B) Kısa çizgi

C) Ünlem işareti

D) Tırnak işareti

E) Virgül

13. Bir gün ansızın içimde garip bir istek canlandı. "Ben de yazayım." dedim ama daha bunu düşünürken utandım. Öyleyken içimdeki daha güçlü bir şey, bu tasarıdan bir türlü vazgeçmiyordu. Dileğim güçlendikçe "Ben nasıl yazabilirim?" diyerek onu susturmaya çalıştım. Sonunda bir gün, kurşunkalemini elimde buldum. O, bana baş kaldırmış durumda kendi kendine, ne olursa olsun bir şey doğurmak istiyordu.

I — II — III — IV — V

Bu parçada numaralanmış kelimelerden hangi ikisinin yazımı yanlıştır?

A) I ve II B) I ve V C) II ve IV D) III ve V E) IV ve V

F. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz. Bulmacayı çözerken TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden ve ders kitabınızdan yararlanınız.

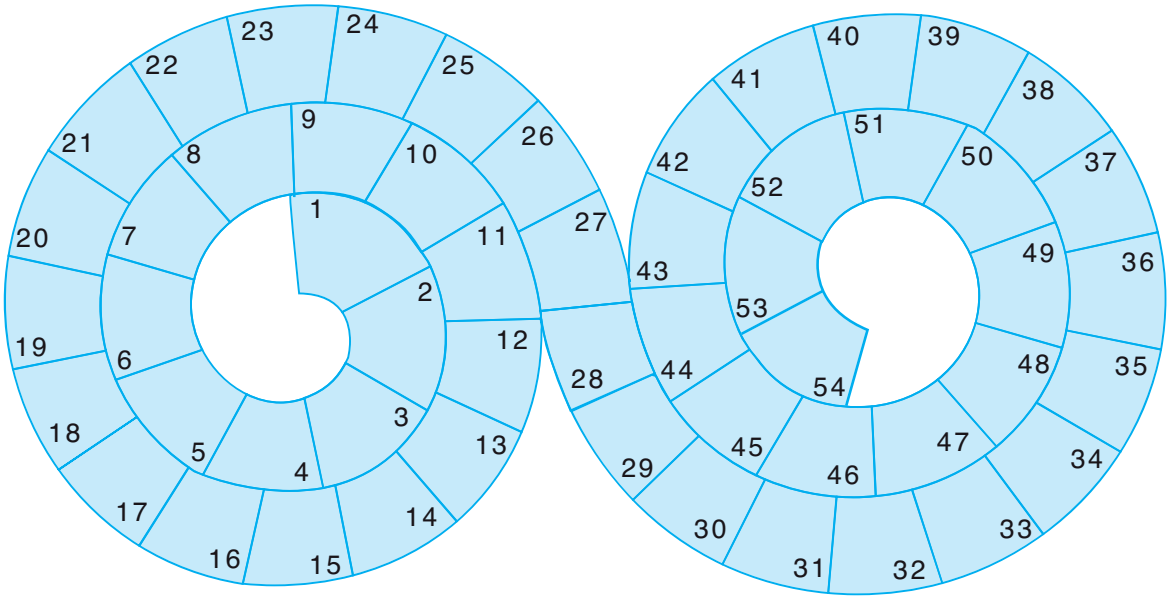

İçten dışa doğru:

1-6. Alanında ünlü bir kişinin başından geçen veya tanık olduğu olayları ve durumları konu edindiği edebî tür. **7-17.** Ziya Paşa'nın anı türündeki eseri. **18-28.** Tanzimat Dönemi'nde anılarını kaleme alan bir yazarımız. **29-41.** Bu ünitede babaannesiyle ilgili anılarını yazan yazarımızın soyadı. **42-47.** Hüseyin Cahit adlı yazarımızın soyadı. **48-54.** Halit Ziya Uşaklıgil'in bir anı kitabı.

Daha fazla soru çözmek isterseniz yandaki karekod aracılığıyla sorulara ulaşabilirsiniz.

Ek Sorular-1

Ek Sorular-2

Bu ünitede öğrendiklerinizi pekiştirmek için aşağıdaki kaynaklardan yararlanınız.

- https://ogmmateryal.eba.gov.tr/
- http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/
- https://ders.eba.gov.tr/

8. ÜNİTE: HABER METNİ

ANAHTAR KELİMELER

- Haber
- Gazete
- Dergi
- Genel ağ haberleri
- Radyo, televizyon haberciliği
- 5N1K
- Muhabir
- Reyting

HABER METNİ ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI

- Güncel gazete ve dergi haberleri
- Genel ağ haberleri
- 5N1K kuralı
- Habercilik terimleri
- Televizyon ve radyo haberciliği
- Cümle çeşitleri
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI

- Yaşanan veya kurgulanan bir olayı haber metni hâline getirme

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Haber spikerliği
- Yazılan veya seçilen haber metinlerinin içeriğini sunma

BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİNİZ

Yukarıda verilen haber kaynakları üzerinden;

- güncel gazete ve dergi haberciğinin özelliklerini,
- genel ağ haberciliğinin özelliklerini,
- 5N1K kuralını,
- temel habercilik terimlerini,
- televizyon ve radyo haberciliğinin özelliklerini,
- cümle çeşitlerini,
- yazım ve noktalama kurallarını

öğretici metinlerin kazanımlarına uygun şekilde öğreneceksiniz.

Yandaki karekodları akıllı telefonunuzun ya da tabletinizin kamerasına okutarak haber metinleri üzerinden işlenecek e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite Tanıtımı

YETERLİLİKLER, BECERİLER

Bu ünitede "okuma", "yazma", "konuşma" ve "dinleme" becerilerinin yanı sıra yaratıcı düşünme, medya okuryazarlığı, iletişim ve iş birliği ve bilgi okuryazarlığı becerilerini de edineceksiniz.

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda gazete, dergi ve genel ağdan haber metinleri okuyunuz. Haberleri televizyondan izleyiniz, radyodan dinleyiniz.

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

1. Habercilikte "Köpek insanı ısırırsa haber olmaz ama insan, köpeği ısırırsa bu haber olur." şeklinde ilke olarak benimsenmiş bir yaklaşım vardır. Bu sözü sınıfınızda değerlendiriniz.

2. Sizce insanlar niçin haberleri okurlar ya da izlerler?

1. Metin

GÜL YETİŞTİREN ADAM

GÜL YETİŞTİREN ADAM
ERDOĞAN'DAN TAZİYE
Başkan Erdoğan, yayımladığı taziye mesajında, "Edebiyatımızın büyük ustalarından, 'Gül Yetiştiren Adam' Rasim Özdenören'in vefatını teessürle öğrendim. Özdenören'e Allah'tan rahmet, ailesine ve tüm edebiyat camiasına başsağlığı diliyorum" ifadelerine yer verdi.
Yedi Güzel Adam'ın son çınarı, öyküleri ve eserleri ile edebiyat dünyamızda iz bırakan Rasim Özdenören 82 yaşında Hakk'ın rahmetine kavuştu.
USTA YAZARA VEDA
■ "Çok Sesli Bir Ölüm", "Çözülme", "Gül Yetiştiren Adam", "Denize Açılan Kapı", "Uyumsuzlar" ve "Kent İlişkileri"nin de aralarında bulunduğu çok sayıda önemli esere imza atan usta yazar Özdenören hayatını kaybetti. 65 yıllık sanat hayatında Türk edebiyatına büyük katkı sunan Özdenören, vefatıyla sevenlerini yasa boğdu. ▪▪ 8'de
GAZETE
7 GÜZEL ADAM'IN SON TEMSİLCİSİ
Usta kalem Rasim Özdenören, Türk edebiyatına damga vuran Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Alaeddin Özdenören ve Ali Kutlay'dan oluşan 7 Güzel Adam'ın son temsilcisiydi. 2009'da TBMM Üstün Hizmet Ödülü ile 2015'te Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülü'nü almıştı. Merhum yazar Rasim Özdenören, bugün Eyüp Sultan Camii'nde ikindi vaktine müteakip kılınacak cenaze namazının ardından toprağa verilecek.

ERDOĞAN'DAN TAZİYE

Başkan Erdoğan, yayımladığı taziye mesajında, "Edebiyatımızın büyük ustalarından, "Gül Yetiştiren Adam" Rasim Özdenören'in vefatını teessürle öğrendim. Özdenören'e Allah'tan rahmet, ailesine ve tüm edebiyat camiasına başsağlığı diliyorum" ifadelerine yer verdi.

Yedi Güzel Adam'ın son çınarı, öyküleri ve eserleri ile edebiyat dünyamızda iz bırakan Rasim Özdenören 82 yaşında Hakk'ın rahmetine kavuştu.

USTA YAZAR VEDA

"Çok Sesli Bir ölüm", "Çözülme", "Gül Yetiştiren Adam", "Denize Açılan Kapı", "Uyumsuzlar" ve "Kent İlişkileri"nin de aralarında bulunduğu çok sayıda önemli esere imza atan usta yazar Özdenören hayatını kaybetti. 65 yıllık sanat hayatında Türk edebiyatına büyük katkı sunan Özdenören, vefatıyla sevenlerini yasa boğdu.

7 GÜZEL ADAM'IN SON TEMSİLCİSİ

Usta kalem Rasim Özdenören, Türk edebiyatına damga vuran Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Alaeddin Özdenören ve Ali Kutlay'dan oluşan 7 Güzel Adam'ın son temsilcisiydi. 2009'da TBMM Üstün Hizmet Ödülü ile 2015'te Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülü'nü almıştı. Merhum yazar Rasim Özdenören, bugün Eyüp Sultan Camii'nde ikindi vaktine müteakip kılınacak cenaze namazının ardından toprağa verilecek.

(…)

"Çok Sesli Bir Ölüm", "Çözülme", "Gül Yetiştiren Adam", "Denize Açılan Kapı", "Uyumsuzlar" ve "Kent İlişkileri"nin de aralarında bulunduğu pek çok esere imza atan yazar Rasim Özdenören son yolculuğuna uğurlandı. Sağlık sorunları nedeniyle bir süredir tedavi gördüğü Ankara Üniversitesi **Tıp Fakültesi Hastanesi**'nde dün vefat eden Özdenören için ikindi namazının ardından Eyüp Sultan Camii'nde cenaze töreni düzenlendi.

Rasim Özdenören kimdir?

Usta yazar Rasim Özdenören, İstanbullu mühendis Hakkı Özdenören ile Kahramanmaraşlı Ayşe Hanım'ın oğlu olarak 1940'ta Maraş'ta dünyaya geldi. Şair Alaeddin Özdenören'in ikiz kardeşi olan yazar, Kahramanmaraş Lisesinde, edebiyatla yakından ilgili Erdem Bayazıt, Hasan Seyithanoğlu, Sait ve Cahit Zarifoğlu kardeşlerle arkadaş oldu. (…)

Üniversite öğrenimi dolayısıyla ailesiyle İstanbul'a taşınan Özdenören, İstanbul Üniversitesinde, İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsünü 1964'te, Hukuk Fakültesini ise 1967'de bitirdi. Türk hikayesinde yerlilik

unsurunu benimseyen Özdenören, 1969'da Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Erdem Bayazıt ve Alaeddin Özdenören ile "Edebiyat" dergisinin kurucuları arasında yer aldı. Akif İnan ve Erdem Bayazıt gibi isimlerle 1969'da, Nuri Pakdil'in yayımladığı "Edebiyat" dergisinde yazılar kaleme alan Özdenören, "Kalkınma İktisadı" konulu yüksek lisans çalışması için 1970'te ABD'ye gitti. New Mexico Üniversitesinde tezini tamamlayamadan geri dönerek, Eylül 1971'de Ayşe Çalkaya ile evlendi, Ömer Ümran ile Merve adını verdikleri iki çocukları dünyaya geldi. Rasim Özdenören, 1975'te Kültür Bakanlığına bakanlık müşaviri olarak atandı, 1977-1978'de müfettiş olarak çalıştı.

(…)

Daha önce vefat eden Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Alaeddin Özdenören ve Ali Kutlay ile "7 Güzel Adam" olarak tanınan usta yazarların son temsilcisi Rasim Özdenören, son yıllarında (…) dergisinin yayın yönetmenliğini yaptı.

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü, TBMM Üstün Hizmet Ödülü ve Necip Fazıl Kısakürek Saygı Ödülü gibi pek çok ödülün sahibi olan Özdenören, 23 Temmuz'da 82 yaşındayken bir süredir tedavi gördüğü Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde vefat etti.

Basından alınmıştır.

(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

camia: Nitelikleri bakımından bir bütün oluşturan kimselerin hepsi, topluluk.

taziye: Ölen kimsenin yakınlarına başsağlığı dileme.

teessür: Olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği, üzüntü.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin ülkemizde günlük bir gazetede yayımlanan güncel haber metnidir. Türk edebiyatında önemli yere sahip bir yazarın vefatı üzerine hazırlanan metinde okuru bilgilendirme amaçlanmıştır.

Haber bir olay ya da olgu üzerine edinilen bilgidir. **Haber metni** ise bilginin gazete, dergi gibi yayın organları ya da radyo, televizyon gibi iletişim araçlarıyla topluma iletilmek üzere hazırlanan güncel yazılardır. Haber metni belgelere dayanır, okuru meraklandırır, inandırıcıdır, yorum içermez, açık ve yalın bir üsluba sahiptir. Basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren veya yazan kişiye **muhabir** denir. Tarafsızlığı ilke edinen muhabir, her olay ve olguyu haber yapmaz çünkü olay veya olgunun insanların ilgisini çekmesi ve toplumun genelini ilgilendirmesi gerekir. Haber metinlerinde 5N1K kuralına uyulur. 5N1K "ne, nasıl, neden (niçin), nerede, ne zaman ve kim" sorularını içerir. Bir haber metninde bu altı sorunun cevabının olması gerekir.

Haber metinlerinin yazılmasında bazı teknikler kullanılır. Haber metni yazılırken hangi tekniğin kullanılacağını genellikle muhabir belirler. Bu tekniklerden bazıları piramit ve ters piramit tekniğidir. Piramit tekniğinde haberle ilgili ayrıntılar metnin sonunda yer alır. Ters piramit tekniğinde ise haberin en önemli ayrıntıları metnin başında verilir. Ters piramit tekniğinde habere yönelik bilgiler hedef kitlenin ilgisine göre en önemliden daha az önemliye doğru sıralanır.

Haber metni iki bölümden oluşur. Giriş bölümünde haber değeri taşıyan can alıcı bilgi özet şeklinde en başta verilir. Haber değeri önem sırasına göre düzenlenir. "Ne", "nerede", "ne zaman" ve "kim" sorularının yanıtları bu bölümde verilir. Haberin gövde (gelişme) bölümünde ise ayrıntılara geçilir. "Neden" ve "nasıl" sorularının cevaplandığı bu bölümde anlatım kronolojik bir sıra içerisinde yapılır. Genellikle haber metnini sonlandıran bir ifade kullanılarak olayın etkisi anlatılıp yazı bitirilir.

Resmî, özel haberler ve ajans haberleri olmak üzere haber kaynakları üçe ayrılır. **Resmî haberler** yetkili kişilerin açıklamalarına dayanan güvenilir haberlerdir. **Özel haberler** muhabirler aracılığıyla edinilen haberlerdir. **Ajans haberleri** de uluslararası yayın yapan kaynakların verdikleri derlenmiş haberlerdir.

Haber metinleri konularına göre şu şekilde sınıflandırılır: siyasi haberler, sanat haberleri, ekonomi haberleri, bilimsel ve teknik konularla ilgili haberler, sosyal haberler, spor haberleri.

Haber metinlerinin özelliklerini kavramada bazı terimlerin bilinmesi gerekir. Bazı habercilik terimleri şunlardır:

Ajans	Haber toplama, yayma ve üyelere dağıtma işiyle uğraşan kuruluş.
Asparagas	Doğru olmayan haber.
Manşet	Gazetelerin ilk sayfasına iri puntolarla konulan başlık.
Sansasyonel haber	Çarpıcı, etkili, dikkat çeken haber.
Spot	Haber metninden daha büyük harfli puntolarla (harflerin büyüklük ve küçüklüklerine göre aldığı ad) dizilen ve başlıktan sonra yer alan haber ayrıntısı.
Sürmanşet	Gazetelerin birinci sayfasındaki logonun üzerinde kullanılan başlık.
Sütun	Gazete ve dergi sayfalarında yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış dar bölüm.
Tekzip	Haber veya sözün gerçek olmadığını bildirme, yalan olduğunu açıklama.
Tiraj	Baskı sayısı.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz haber metninde geçen "yerlilik" kelimesinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Bu metnin temasını, konusunu, amacını ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

3. Okuduğunuz metinde kullanılan görselin metne katkısını değerlendiriniz.

4. Bu haber metninin içeriğini doğal, toplumsal ve bireysel gerçeklik açısından incelerseniz neler söylersiniz?

5. Okuduğunuz metinde anlatıcı niçin kurgusal bir kişilik değildir? Açıklayınız.

6. Metinde anlatıcı okuru niçin yönlendirmemiştir? Açıklayınız.

7. Metinde sözü edilen yazarın vefatından duyulan üzüntü, devletin en üst makamlarınca da dile getirilmiştir. Sizce yazarın Türk toplumuna hangi katkıları bu durumu sağlamıştır? Açıklayınız.

8. Muhabir, haber metnine verdiği başlıkta niçin mecazlı bir anlatımı tercih etmiştir? Açıklayınız.

Metne Hazırlık

1. Aziz Sancar hakkında bir sunum hazırlayarak arkadaşlarınızı bilgilendiriniz.

2. Metin

AZİZ SANCAR'DAN BEYİN TÜMÖRÜNE KARŞI EdU SÜRPRİZİ

Aziz Sancar'dan Beyin Tümörüne Karşı EdU Sürprizi

Dr. Özlem AK | TUBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi

Aziz Sancar, 2015 yılında hücrelerin hasarlı DNA'yı nasıl onardığını ve moleküler düzeyde genetik bilgiyi nasıl koruduğunu haritalamak için yaptığı çalışmasıyla Nobel Kimya Ödülü almıştı. Ağustos ayında ise beyin kanseri tedavisiyle ilgili gerçekleştirdiği büyük bir atılımın müjdesini verdi. Sancar ve ekibi beyin kanseri tedavisinde devrim yaratacak EdU (5-etinil-2'-deoksiüridin) adlı molekülün sinir hücrelerine zarar vermeden beyindeki tümörlerin tedavisinde kullanılabileceğini gösterdi. Aziz Sancar, *The Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)* dergisinde yayınlanan çalışmalarındaki keşfini çok şaşırtıcı ve büyük bir tesadüf olarak nitelendiriyor. Bu gelişme, tedavisi çok zor olan glioblastoma adlı beyin tümörü için önemli bir umut ışığı olarak değerlendiriliyor.

eksizyon onarımını yüksek çözünürlükte haritalayınca bunun genom boyunca gerçekleştiğini ve görünüşe göre tekrar tekrar meydana geldiğini buldular.

belirten Sancar, bu toksik etkinin mekanizmasının bir gizem olduğunu ama artık hücreyi tam olarak nasıl öldürdüğünü anladıklarını söylüyor. EdU'nun bu hücresel toksisitesi, kan-beyin bariyerini geçme yeteneği ile birleştiğinde, yetişkinlerde beyin kanserlerinin tedavisi için potansiyel bir aday olarak değerlendirilmesine yol açtı.

Sancar, bu keşfin başlı başına ilginç olduğunu, çünkü DNA'yı etiketlemek için EdU'yu kullanan araştırmacıların, onun eksizyon onarımını tetiklediğini de hesaba katmaları gerektiğini söylüyor. Sancar ve meslektaşları, EdU'nun sözü edilen özellikleri sayesinde etkili bir beyin kanseri ilacı geliştirmede rol oynayabileceğini düşünüyor. Çünkü EdU, kemoterapi ilaçlarının aksine kan-beyin bariyerini aşarak beyne kolayca ulaşabiliyor. Ayrıca, DNA'ya yalnızca aktif olarak bölünen hücrelerde dâhil oluyor, oysa beyinde çoğu sağlıklı hücre bölünemiyor.

Aziz Sancar, 2015 yılında hücrelerin hasarlı DNA'yı nasıl onardığını ve moleküler düzeyde genetik bilgiyi nasıl koruduğunu haritalamak için yaptığı çalışmasıyla Nobel Kimya Ödülü almıştı. Ağustos ayında ise beyin kanseri tedavisiyle ilgili gerçekleştirdiği büyük bir atılımın müjdesini verdi. Sancar ve ekibi beyin kanseri tedavisinde devrim yaratacak EdU (5 etinil-2'-deoksiüridin) adlı molekülün sinir hücrelerine zarar vermeden beyindeki tümörlerin tedavisinde kullanılabileceğini gösterdi. Aziz Sancar, *The Procecedings of the National Academy of Sciences* (PNAS) dergisinde yayınlanan çalışmalarındaki keşfini çok şaşırtıcı ve büyük bir tesadüf olarak nitelendiriyor. Bu gelişme, tedavisi çok zor olan glioblastoma adlı beyin tümörü için önemli bir umut ışığı olarak değerlendiriliyor.

Yıllardır DNA'nın onarım sistemi üzerinde çalışan Aziz Sancar ve ekibi; EdU molekülünün bozulmamış DNA'da, DNA hasarlıymış gibi davrandığını ve onarım mekanizmasını harekete geçirdiğini tespit ettiklerinde oldukça şaşırmışlar. Nedenini araştırmak için EdU molekülünü ve DNA'sı hasar görmemiş hücreleri bir besin ortamına koydular.

Araştırmada molekülün DNA'yı, ultraviyole ışıktan, sigaradan ve DNA'yı değiştiren kemoterapi ilaçlarından kaynaklanan çoğu hasarı onaran ve eksizyon onarımı (kısa bir hasarlı DNA dizisinin çıkarılmasını ve bir yedek ipliğin yeniden sentezlenmesi) adı verilen onarım mekanizmasını tetikleyecek şekilde değiştirdiği tespit edildi. Araştırmacılar, EdU'nun neden olduğu ekzisyon onarımını yüksek çözünürlükte haritalayınca bunun genom boyunca gerçekleştiğini ve görünüşe göre tekrar tekrar meydana geldiğini buldular. Her yeni onarım zincirinin EdU içermesi ve bu sayede onarım yanıtının yeniden tetiklenmesi bunun kanıtıydı. Diğer bir deyişle, EdU molekülü tarafından tetiklenen bu onarım mekanizmasıyla yerinden edilen molekül serbest kaldığında tekrar genoma giriyor, hücre onu tekrar kesip çıkarıyor ve bu döngü EdU ile baş edemeyen hücre ölünceye (apoptoz) dek bu şekilde devam ediyordu. Aslında EdU molekülünün orta derecede toksik olduğu bildiklerini belirten Sancar, bu toksik etkinin mekanizmasının bir gizem olduğunu ama artık hücreyi tam olarak nasıl öldürdüğünü anladıklarını söylüyor. EdU'nun bu hücresel toksisitesi, kan-beyin bariyerini geçme yeteneği ile birleştiğinde, yetişkinlerde beyin kanserlerinin tedavisi için potansiyel bir aday olarak değerlendirilmesine yol açtı.

Sancar, bu keşfin başlı başına ilginç olduğunu, çünkü DNA'yı etiketlemek için EdU'yu kullanan araştırmacıların, onun eksizyon onarımını tetiklediğini de hesaba katmaları gerektiğini söylüyor. Sancar ve meslektaşları, EdU'nun sözü edilen özellikleri sayesinde etkili bir beyin kanseri ilacı geliştirmede rol oynayabileceğini düşünüyor. Çünkü EdU, kemoterapi ilaçlarının aksine kan-beyin bariyerini aşarak beyne kolayca ulaşabiliyor. Ayrıca, DNA'ya yalnızca aktif olarak bölünen hücrelerde dâhil oluyor, oysa beyinde çoğu sağlıklı hücre bölünemiyor. EdU bu sayede bölünmeyen sağlıklı beyin hücrelerini korurken hızlı bölünen kanserli beyin hücrelerini öldürebilir.

Şimdi sırada keşfin fareler üzerinde test edilmesi var. Fare testlerinin iki yıl süreceği öngörülüyor. Sancar ve ekibi, EdU'nun antikanser ajanı olarak özelliklerini araştırmak için diğer araştırmacılarla iş birliklerini sürdürmeyi umuyor.

Bilim ve Teknik, Ekim 2022

Dr. Özlem Ak

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ajan: Fiziksel, kimyasal veya biyolojik etki oluşturan herhangi bir güç, madde veya etken.

bariyer: Engel.

kemoterapi: Kimyasal bileşikler ya da ilaçlar ile hastalıkların tedavisi.

moleküler: Element veya bileşikleri oluşturan ve onların özgül niteliklerini gösteren en küçük birimle ilgili.

toksik: Zehirli.

tümör: Hücrelerin aşırı çoğalmasıyla insan, hayvan veya bitki dokularında oluşan ve büyüme eğilimi gösteren yumru, ur.

ultraviyole: Gözle görülmeyen, dalga boyları yaklaşık 4000 angströmle (anktirömle) 200 angström arasında olan, mor ışının ötesinde yer alan, yapay olarak da elde edilip tıpta kullanılan bir ışınım, morötesi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin bir dergide yayımlanmış haber yazısıdır. Ülkemizin yetiştirdiği önemli bir bilim insanının tıpla ilgili araştırmalardaki başarısı okura iletilmek istenmiştir. Bu haber metni bilimsel bir dergide yayımlanmıştır. Bu nedenle haber metninde "genom, molekül, DNA, apoptoz, toksisite" gibi tıp ve kimya alanına yönelik terimlere yer verilmiştir.

Dergi; siyaset, edebiyat, bilim, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayındır. Haftalık veya aylık yayımlanan dergi, hangi alana özgüyse genellikle o alana ilgi duyan kişilerce takip edilir. Dergilerde yer alan haber metinleri gazete haberlerine göre daha uzundur. Haber metninde habere konu olan alanla ilgili terimler kullanılır. Haber metnini fotoğraf, karikatür, tablo, grafik, illüstrasyon (resimleme) gibi görsel malzemeler destekler. Bunlar haber metnini tanımlayan ve açıklayan görsel unsurlardır. Dergi haberlerinde de bu unsurlar kullanılır.

Haber metinleri kimi zaman reyting (bir yayının izlenme oranı) amacıyla kullanılabilir. Özellikle şiddet içerikli haberler, daha fazla kişiye ulaşmak için araç olarak kullanılabilmektedir. Savaş, göç, doğa felaketleri, her türlü buhran gibi durumlarda maalesef şiddet yer alabilmektedir. Haber kanalları, sosyal medya ve genel ağ ortamındaki kişiler veya kuruluşlar da çeşitli amaçlar uğruna şiddet içerikli yayınlara yer vermektedir. Özellikle çocuklar, ergenler ve genç yetişkinler başta olmak üzere duyarlı insanların ruhsal dünyasında bu tür şiddet içerikli yayınlar büyük tahribatlara yol açmaktadır. Her türlü haber metninde şiddet önlenmeli, herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

Haber metinleri sosyal hayatı yansıtır. Toplumdaki sorunlar ve ilgi çekici olaylar haberlere konu edilir. Bazı yazarlar edebî eserlerinde haberlerden etkilenebilir. Örneğin Rus yazar Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* romanı, Orhan Kemal'in *Vukuat Var* romanı bir haberden yola çıkılarak yazılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Bu haber metninin konusunu, hedef kitlesini ve muhabirin amacını aşağıda belirtilen yerlere yazınız.

Konu	Hedef kitlesi	Amaç

2. Metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

3. Okuduğunuz metinden hareket ederek haber metinlerinin ortaya çıkmasında sözlü ve yazılı kültürün, toplumsal değişimlerin ve etkileşimlerin etkisi üzerine bir değerlendirme yapınız.

4. Bu haber metninde ağırlıklı olarak hangi anlatım biçimi kullanılmıştır? Niçin?

5. Okuduğunuz metinde söz sanatlarının olmamasının gerekçeleri nelerdir? Açıklayınız.

6. Bir bilim insanımızın dünya çapında başarılara imza atması sizde ne tür duygular uyandırdı?

7. Metinde ortaya konulan düşüncelerin kanıtlanmasına örnek gösteriniz.

Sınıf İçi Etkinlik

Ahmet B. ERCİLASUN

Dede Korkut'un yeni nüshası

7 Temmuz 2019 Pazar

Dede Korkut Kitabı, Türk edebiyatının en önemli eserlerinden biridir. Eserdeki boylar (destani hikâyeler) Oğuzname'nin bir parçasıdır. **Oğuzname** de Türk destan geleneğinin en önemli ürünüdür.

Dede Korkut Kitabı'nın Almanya'da bulunan Dresden nüshası 1815'ten, Vatikan nüshası 1950'den beri bilinmekteydi. Dede Korkut'un Türkiye'deki ilk yayını 1916'da Kilisli Muallim Rifat tarafından yapılmıştır. Türkiye'de ve Azerbaycan'da 100 küsür yıldan beri konu üzerinde ilmî ve popüler pek çok yayın yapılmıştır. Kitaptaki destani hikâyeler resim ve heykel sanatlarına, çizgi filmlere ve dramalara da konu olmuştur.

Eser yabancı Türkologların da ilgisini çekmiş ve yabancı dillere de çevrilmiştir. Son yıllarda **Türk Dünyası**'nın diğer coğrafyalarında da büyük bir ilgi görmektedir.

2018 yılının Aralık ayında, Türklüğün bu büyük ve önemli eserinin yeni bir nüshası bulunmuştur. Eseri bulan, İran'ın Türkmensahra bölgesindeki Günbed şehrinde yaşayan Veli Muhammed Hoca adlı bir Türkmen aydınıdır. Mesleği elektrik mühendisliği olan Veli Muhammed Hoca bir kitap meraklısı ve koleksiyoncusudur. Elinde pek çok yazma ve taş baskı nadir kitap bulunmaktadır.

Veli Muhammed Hoca, 2011 yılında Kazakistan'da, Seyhun boyunda bulunan Dede Korkut'un kabrini ziyaret etmiş, mezarın bakımsız olduğunu görünce çok üzülmüş ve Kazakistan gazetelerinden birine üzüntülerini belirtmişti. Anlattığına göre o günden sonra sanki Dede Korkut'un ruhu ona eşlik etmiş ve bu kitabı bulmasını sağlamıştı.

Genel ağdan alınmıştır.

Yukarıdaki metinden hareketle tabloda ilgili yerleri doldurunuz.

Olay nedir?	
Olay nerede yaşanmış?	
Olay ne zaman yaşanmış?	
Olayı kim yaşamış?	
Olay niçin önemlidir?	

Metne Hazırlık

1. Aşağıdaki tabloyu yönlendirmelere göre sınıfınızda doldurunuz.

- Sınıf arkadaşlarınızın haberleri hangi kaynaklardan takip ettiklerini öğreniniz.
- İlgili alandaki sağa eğik ve silik çizgileri işaretleyiniz.
- Toplam sayıyı tespit ediniz.

2. Haberi takip ettikleri kaynaklara göre sınıfınızın alışkanlıklarını yorumlayınız.

Gazete	Dergi	Televizyon	Radyo	Genel ağ
			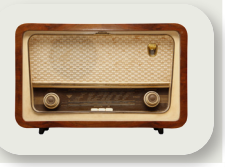	
Toplam sayı:	**Toplam sayı:**	**Toplam sayı:**	**Toplam sayı:**	**Toplam sayı:**

3. Metin

OSMANLI DÖNEMİ'NİN MERHAMET SİMGESİ: KUŞ EVLERİ

Osmanlı Dönemi'nde köşk, cami, mescid, türbe, han, çeşme gibi yapıların duvarlarına kuş evleri inşa edilirdi. Bu evler, canlılara gösterilen merhamet ve sevginin sembolü.

Halkın sıradan yaşamından saray hayatına kadar gündelik akışta hemen her şeyi, canlının hakkını ve rahatını düşünmek üzerine tasarlayan Osmanlı medeniyeti, Selçuklu'dan aldığı Türk-İslam medeniyetini farklı milletlerden oluşan tebaasının da zenginliğiyle daha da yükseğe taşıdı.

Ulaşılan yüksek medeniyet, günlük hayata, ticarete, sanata, hukuka, askeri gelişime etki ettiği kadar insan ürünü mimari eserlere de sirayet etti. Söz konusu dönemde çağdaşı olan medeniyetlerin insan için düşünmediği, düşünemediği maddi ve manevi değerler, Osmanlı topraklarında hayvanlar için hayata geçirildi.

"Türkler için bu kuşların her birinin tatlı bir önemi var."

İtalyan Yazar Edmondo De Amicis "İstanbul" adlı gezi-anı kitabında Osmanlı halkının ve medeniyetinin kuşlara verdiği değer için ayrı bir bölüm açarak şu bilgilere yer vermiştir:

"Türklerin sıcak bir sempati ve itibar gösterdikleri her türden sonsuz sayıdaki kuşlar, camiler, korular, eski surlar, bahçeler, saraylar kuş şakımaları, ötüşleri ve cıvıltılarıyla çınlar. Dört bir yanda kanat çırpışları duyulur."

İtalyan yazarın Osmanlı medeniyeti ve kuşlarla alakalı değerlendirmeleri ise şöyle:

"Türkler için bu kuşların her birinin tatlı bir önemi ve müşfik bir anlamı var. Kumrular aşıklar içindir, kırlangıçlar yuva yaptıkları damları yangından korurlar, leylekler her sene Mekke'ye hacca gider, yalıçapkınlar insanların ruhlarını cennete taşır. İşte bu yüzden insanların bu kuşları hem minnet hem de Allah sevgisiyle korur ve beslerler. Kuşlar da evleri, denizi ve mezarlıkları canlandırır."

Dönemin mirası

Leylekler için "Gurabahane-i Laklakan" müesesesini kuran Osmanlı Medeniyeti, kuşlara büyük hürmet gösterirken, bunu mimari eserlerine de yansıttı.

Osmanlı döneminde köşk, cami, mescid, türbe, han, çeşme gibi yapıların duvarlarına inşa edilen kuş evleri, canlılara gösterilen merhamet ve sevginin yanı sıra mimari zarafetin de sembolleri olarak öne çıkıyor. Başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun büyük şehirlerinde halen varlıklarını sürdüren kuş evleri de o dönemin mirası olarak ilgi görüyor.

İstanbul'da başta Tarihi Yarımada olmak üzere pek çok tarihi semtte örnekleri görülen kuş evleri, "Kuş köşkü", "Kuş sarayı", "Serçe sarayı" ve "Güvercinlik" adlarıyla anılıyor. Ahşap, taş ve tuğladan işlenerek inşa edilen kuş evlerinin rüzgar almamasına, güneşten ve yağmurdan korunmasına dikkat edildiği görülüyor.

İstanbul'daki kuş evi örneklerini Sultan Üçüncü Mustafa Türbesi, Üsküdar Valide Sultan Camii, Üsküdar Ayazma Camii, Kara Mustafa Paşa Medresesi, Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi, Seyyid Hasan Paşa Medresesi, Ragıb Paşa Mektebi, Sultan 1. Mahmud Mektebi, Sultan 1. Mahmud Kütüphanesi, Taksim Maksemi, Eminönü Yeni Cami, Eyüpsultan Camii, Bali Paşa Camii gibi eserlerde görmek mümkün.

TRT-HABER

Genel ağdan alınmıştır.

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

sempati: Bir insanın bir başkasına karşı doğal ve içgüdüsel olarak bir eğilim, sevgi ve yakınlık duyması, cana yakınlık, sıcakkanlılık.

sirayet etmek: Yayılmak, dağılmak.

zarafet: Zarif davranış veya zarif olma durumu.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin genel ağdan alınmış bir haberdir. Devlet kurumu olan TRT'nin (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu) bu haber metni bizim kültürümüze özgü olan, manevi değerlerimizi yansıtan kuş evleri hakkında insanları bilgilendirdiği için ayrı bir öneme sahiptir. Genel ağ (internet) haberleri diğer haberlere göre okur kitlesine daha kolay ulaşabilmektedir. Böylelikle haber, insanlar üzerinde en kısa zamanda güçlü bir etki oluşturur.

Genel ağ XX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. Bir iletişim aracı olarak tüm dünyada büyük ilgi görmüştür. 1990'lı yıllarda dünyada yaygınlaşan bu teknoloji 2000'li yıllardan itibaren de ülkemizde etkili şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Genel ağ haberciliğinde bütün habercilik teknikleri bir arada kullanılır. Yazılı, sesli ve görüntülü haberler genel ağdaki web sayfalarında bir bütün olarak sunulabilmektedir. Aynı ortam üzerinde ve eş zamanlı olarak bilgisayar, cep telefonu gibi cihazlarla insanlara aktarılabilmektedir. Maliyetlerinin düşük olması, yazılı basının ve görsel medyanın birçok özelliğini içermesi, haberdeki bilginin kısa sürede güncelenebilmesi bakımından genel ağ habercilik alanında önemli bir yere sahiptir. Genel ağ haberciliğinin insanlara sunduğu kolaylıkların neticesinde gazete ve dergilerin baskı sayılarında bir düşüş yaşanmış, televizyon ve radyoya ilgi azalmıştır.

Günümüzde gazete, dergi, televizyon, radyo ve genel ağ haberciliğinin hem avantajlı hem de dezavantajlı yönleri vardır. Gazete ve dergiler, teknik koşullardan dolayı bir haberi çok çabuk biçimde okura sunamamaktadır. Televizyon ve radyo ise altyapının olduğu yerde haber yayıncılığını hızlı yapabilme olanağına sahiptir. Gazete ve dergiler bir haberi ayrıntılı biçimde sunabilirken radyo ve televizyonlar özet şeklinde verebilmektedir. Gazete ve dergi haberleri kalıcıdır, televizyon ve radyo haberleri ise verildiği an geçerlidir. Gazete ve dergi haberleri gerektiği zaman tekrar okunabilirken bu durum radyo ve televizyon haberlerinde mümkün değildir. Genel ağ, sahip olduğu teknolojik olanak sayesinde her yerde ve her zamanda en kısa sürede haberi ulaştırabilir. Ayrıca haberlerin kaç kişi tarafından izlendiği, haberin etkisi, habere insanların yorum yapabilmesi, haberin arşivlenebilmesi, haber metninin farklı dillere çevrilebilmesi gibi özellikler genel ağa ilgiyi giderek artırmaktadır. Genel ağ haberciliği gazete, dergi, radyo ve televizyon haberciliğinin birçok olanağını içermektedir. Bu nedenle genel ağ haberciliği daha çok tercih edilmektedir.

Birçok olumlu özelliğe sahip genel ağ haberciliğinin olumsuz yönleri de vardır. Bazen asparagas haberlerin genel ağda hızla yayılması toplumsal hayatı etkileyebilmekte, insanların yanlış tepkiler vermesine yol açabilmektedir. Kötü amaçlar için görüntü ve videoların montajlanabilmesi, ses dosyaları üzerinde oynanabilmesi hem kişilik haklarını ihlal etmekte hem bireyin fiziksel, ruhsal ve toplumsal gelişimine zarar vermekte hem de toplumsal ve bireysel tepkinin yanlış yönlendirilebilmesine sebep olabilmektedir. Bu nedenle genel ağdaki ve sosyal medyadaki haberler güvenilir kaynaklardan temin edilmelidir. Yayımlanan haberlerin doğruluğu mutlaka kontrol edilmelidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz haber metninin ana düşüncesi nedir?

2. Metindeki yardımcı düşüncelere örnekler bulunuz.

3. Bu haber metninde kullanılan kuş evleri fotoğraflarının metne katkısı hakkında düşüncelerinizi belirtiniz.

4. Siz muhabir olsaydınız bu haber metninde kullanılan dört fotoğrafın yerine ne tür görseller kullanırdınız?

5. Kültürümüzde niçin bütün canlılara sevgi ve merhamet gösterilir?

6. Muhabir, haber metninde sizce taraflı davranmış mıdır?

7. Metinde hangi anlatım biçiminden daha çok yararlanılmıştır? Bu anlatım biçiminin metne katkısı nedir?

8. Metinde tanık göstermeye başvurulan yeri bulunuz. Tanık göstermenin metne katkısını açıklayınız.

9. Metindeki açık ve örtük iletilere örnek gösteriniz.

10. Okuduğunuz haber metnini *Gül Yetiştiren Adam* ve *Aziz Sancar'dan Beyin Tümörüne Karşı EdU Sürprizi* adlı metinlerle aşağıda belirtilenlere göre karşılaştırınız.

	Gül Yetiştiren Adam	***Aziz Sancar'dan Beyin Tümörüne Karşı EdU Sürprizi***	***Osmanlı Dönemi'nin Merhamet Simgesi: Kuş Evleri***
Metnin anlatıcısı			
Muhabirin habere yaklaşımı			
Metnin dil ve anlatım özellikleri			
Haber metninin yayımlandığı alan			
Metnin yayımlandığı dönemle ilişkisi			
Metnin iletisinin açık/kapalı ileti olma durumu			
Metnin içeriğinin bireysel/toplumsal gerçeklikle ilişkisi			

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

E-İçerik

1. Aşağıdaki cümleleri çeşitleri yönünden inceleyiniz.

a) Halkın sıradan yaşamından saray hayatına kadar gündelik akışta hemen her şeyi, canlının hakkını ve rahatını düşünmek üzerine tasarlayan Osmanlı medeniyeti, Selçuklu'dan aldığı Türk-İslam medeniyetini farklı milletlerden oluşan tebaasının da zenginliğiyle daha da yükseğe taşıdı.

Yüklemin yerine göre	
Yüklemin türüne göre	
Yapısına göre	
Anlamına göre	

b) Ayrıca, DNA'ya yalnızca aktif olarak bölünen hücrelerde dâhil oluyor, oysa beyinde çoğu sağlıklı hücre bölünemiyor.

Yüklemin yerine göre	
Yüklemin türüne göre	
Yapısına göre	
Anlamına göre	

2. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimelerin hangisinde düzeltme işareti (^) kullanılmalıdır? Niçin?

Ulaşılan yüksek medeniyet, günlük hayata, ticarete, sanata, hukuka, askeri gelişime etki ettiği kadar insan ürünü mimari eserlere de sirayet etti. Söz konusu dönemde çağdaşı olan medeniyetlerin insan için düşünmediği, düşünemediği maddi ve manevi değerler, Osmanlı topraklarında hayvanlar için hayata geçirildi.

3. Aşağıdaki cümlelerde yer alan noktalama ve yazım yanlışlarını tespit ediniz. Cümleleri belirtilen kutucuklara doğru biçimde yazınız.

a) Leylekler için "Gurabahane-i Laklakan" müessesesini kuran Osmanlı medeniyeti, kuşlara büyük hürmet gösterirken, bunu mimari eserlerine de yansıttı.

b) Sağlık sorunları nedeniyle bir süredir tedavi gördüğü Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde dün vefat eden Özdenören için ikindi namazının ardından Eyüp Sultan Camii'nde cenaze töreni düzenlendi.

c) Türk hikayesinde yerlilik unsurunu benimseyen Özdenören, 1969'da Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Erdem Bayazıt ve Alaeddin Özdenören ile "Edebiyat" dergisinin kurucuları arasında yer aldı.

4. Aşağıdaki cümlede yer alan noktalama işaretlerinin cümlede kullanılma gerekçelerini ilgili yerlere yazınız.

Rasim Özdenören, 1975'te Kültür Bakanlığına bakanlık müşaviri olarak atandı, 1977-1978'de müfettiş olarak çalıştı.

Birinci virgül	
İkinci virgül	
Kısa çizgi	
Kesme işareti	

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Haber metinleri hazırlanırken muhabir birçok ayrıntıyı göz önüne alır. Muhabir, haber metninde hedef kitlenin ilgisini çekecek ayrıntılara yer verir. Geniş kitlelere ulaşmayı hedefler. Haber metni için dikkatli bir araştırma yapar ve birincil kaynaklara ulaşır. Günümüzde muhabirler haber metinlerinde genellikle ters piramit tekniğini kullanırlar. Haberin inandırıcılığını artırmak için resim, fotoğraf, grafik, çizim gibi unsurlardan yararlanırlar.

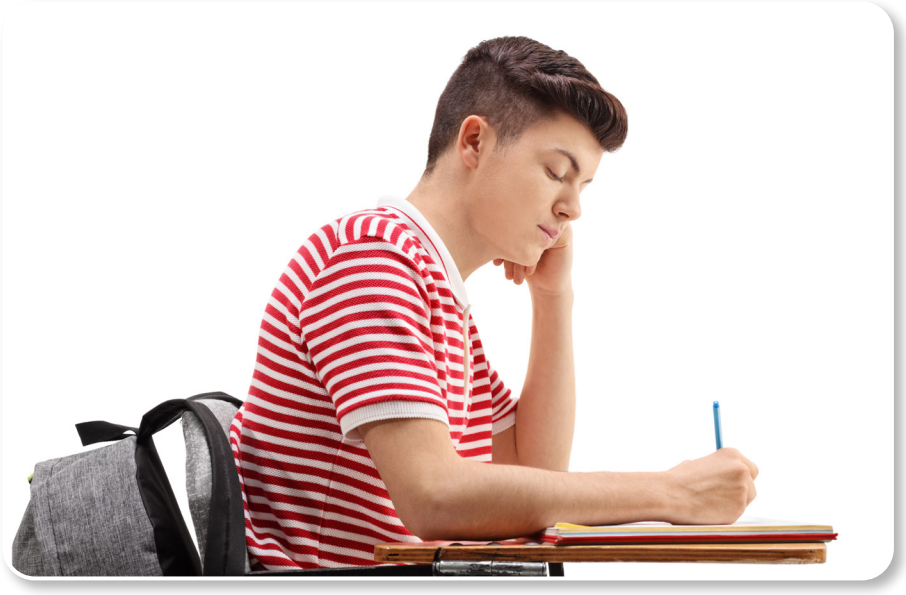

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Yaşadığınız ya da kurgulayacağınız bir olayı ters piramit tekniğini kullanarak haber metni hâline getiriniz. Metninizi yazarken aşağıda verilenlere dikkat ediniz.

- Üst başlık, başlık ve alt başlıkları belirleyiniz.
- Başlığın etkili olmasına dikkat ediniz.
- Özetleyici giriş yapınız.
- Ayrıntıları aktarınız.
- Olayın geçmişinden söz ediniz.
- Haberin sonucunu yazınız.
- Okuru yormayacak bir üslup kullanınız.
- Bilgi tekrarı yapmayınız.
- Hitap ettiğiniz kitlenin seviyesine uygun bir dil tercih ediniz.
- Yazım ve noktalama hatası yapmayınız.
- Anlatım bozukluklarına dikkat ediniz.
- 5N1K kuralını haber metninin her aşamasında kullanınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Ünite Özeti

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Spiker; radyo, televizyon veya genel ağdaki programları, haberleri sunan kişiye denir. Haber spikeri dili çok iyi kullanan, alanında uzman kişidir. Telaffuz, vurgu ve tonlamada hata yapmaz. Açık ve anlaşılır bir üslubu tercih eder. Saygı çerçevesinden hiçbir şekilde uzak durmaz. Yasalara ve etik değerlere aykırı bir durumun içine girmez. Haber spikeri jest ve mimik kullanımında oldukça başarılıdır. Kılık ve kıyafetine azami derecede dikkat eder. Güncel yaşamı takip eden, geniş bir genel kültüre sahip, habere hâkim, medya teknolojisine yatkın olan haber spikeri topluma rol model olma açısından da önemli bir görev üstlenir.

TRT'nin haber spikerlerinden Zafer Kiraz

Sınıf Dışı Etkinlik

Türkiye'nin ilk kadın spikeri Nuran Devres'le yapılan aşağıdaki röportajı okuyunuz. Haber spikerliğinin zorluğu açısından metinden çıkarımlar yapınız.

(…)

Yayına çıktığınız ilk gün aklınızdan çıkmamıştır herhalde…

Bir saniyesini bile unutmam mümkün değil. Acayip bir heyecan. Şunu bir yüzümün akıyla yapayım sonra öleyim falan diyorsunuz. Orada söyleyeceğim üç cümleyi haftalarca ezberledim. Herkes çok heyecanlıydı. Bir de canlı yayın yapıyoruz. Bant ve düzeltme imkanı yok. (…)

Televizyonun tek kanal olduğu bir dönemden bahsediyoruz. Sokakta epey ünlendiniz mi?

Hem de nasıl… Müthiş mektuplar geliyordu. Hayranlarınız oluyor dışarıda. "Anne bu o abla değil mi?" diye çocuklar seni gösteriyor. (…)

Deneme yayınlarının ardından nasıl devam etti süreç?

Bir kere kurs gördük. İlk sınavlara bin kişi kadar katıldı. O bin kişinin içinden ilk deneme yayını için bir erkek bir kız kazandık. Ardından aylarca kurs gördük. Mesela iki ay kurs görüyoruz bir eleme sınavı yapıyorlar. O eleme sınavında kursiyerlerden bir kısmı eleniyor. Geri kalan devam ediyor sonra kaç ay sonra tekrar bir eleme sınavı. Böyle elenerek beş altı kişi kaldık. Aylarca kurs görenler de elendi. Ve çok titiz bir çalışma oldu hakikaten.

Sonra Amerika günleri başladı, Amerika'nın Sesi Radyosu'nun açtığı sınava girdim. Bütün basın yayın kuruluşlarından sınava katıldılar. Bir kişi alınacaktı ve kazanan ben oldum. (…)

TRT HABER 08.03.2023

SÖZLÜ İLETİŞİM TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Bu ünitede öğrendiklerinizden hareket ederek yazdığınız veya seçeceğiniz haber metinlerini haberin içeriğini yansıtacak şekilde sınıfınızda arkadaşlarınıza sununuz.

8. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "ajans, dergi, muhabir, haber, haber metni, asparagas" ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.

1. Bir olay ya da olgu üzerine edinilen bilgiye ..... denir.
2. Bilginin gazete, dergi gibi yayın organları ya da radyo, televizyon gibi iletişim araçlarıyla topluma iletilmek üzere hazırlanan güncel yazıya ..... denir.
3. Haber metnini yazan, haberi toplayan ve bildiren kişiye ..... denir.
4. Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluşa ..... denir.
5. .....; siyaset, edebiyat, bilim, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayındır.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucukların içine yazınız.

1. Dostoyevski	☐	a. Yalanlama
2. Genel ağ	☐	b. İzlenme oranı
3. Orhan Kemal	☐	c. *Suç ve Ceza*
4. Reyting	☐	ç. *Vukuat Var*
5. Tekzip	☐	d. İnternet
6. Tiraj	☐	e. Baskı sayısı
		f. Kemal Tahir

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ☐ Ters piramit tekniğinde haberin en önemli ayrıntıları metnin başında verilir.
2. ☐ Ajans haberleri, yetkili kişilerin açıklamalarına dayanan güvenilir haberlerdir.
3. ☐ Haber metinleri konularına göre sınıflandırılabilir.
4. ☐ Manşet, yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış dar bölümdür.
5. ☐ Spot, gazetelerin ilk sayfasına iri puntolarla konulan başlıktır.
6. ☐ Haber metninden daha büyük harfli puntolarla dizilen ve başlıktan sonra yer alan haber ayrıntısına sürmanşet denir.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Bir muhabir olsaydınız hangi tür haberleri vermek isterdiniz? Niçin?
2. Haber metinlerinde açık ve yalın bir üslubu benimsemenin yararları nelerdir?
3. Genel ağda haberleri takip ederken uymamız gereken yasal ve etik kurallar nelerdir?
4. Virgülün ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için kullanılmasına örnek bir cümle yazınız.
5. Sözde soru ve gerçek soru cümlesine birer örnek veriniz.

D. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alana yazınız.

1. Bu ünitede okuduğunuz haber metninde vefatı konu edilen Türk edebiyatı sanatçısının adı nedir?

2. Bu ünitede Aziz Sancar'la ilgili haber metni ne tür bir yayın organında yayımlanmıştır?

3. "At ölür(1) meydan kalır(2) yiğit ölür(3) şan kalır(4)" atasözünde 2 numaralı yere hangi noktalama işareti getirilir?

4. "Söz konusu dönemde çağdaşı olan medeniyetlerin insan için düşünmediği, düşünemediği maddi ve manevi değerler, Osmanlı topraklarında hayvanlar için hayata geçirildi." cümlesinde altı çizili kelime niçin bitişik yazılır?

E. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerin hangisinde verilen bilgi yanlıştır?

A) Genel ağ haberlerine farklı cihazlarla erişilebilir.
B) Genel ağdaki haberlerde bilgi kısa sürede güncellenebilir.
C) Genel ağdaki haberler her açıdan güvenilir kaynaklardır.
D) Genel ağ haberleri, yazılı basının ve görsel medyanın birçok özelliğini içerir.
E) Genel ağ haberlerine izleyicinin, okuyucunun yorum yapma olanağı vardır.

2. I. Yorum içermesi
II. İnandırıcı olması
III. Belgelere dayanması
IV. Okuru meraklandırması
V. Süslü bir üsluba sahip olması

Yukarıdakilerden hangi ikisi haber metninin özelliği değildir?

A) I ve II B) I ve V C) II ve III D) III ve IV E) IV ve V

3 . Aşağıdakilerden hangisi 5N1K kuralındaki sorulardan biri değildir?

A) Kiminle B) Nasıl C) Ne zaman D) Neden E) Nerede

4, 5 ve 6. soruları aşağıda verilen haber metninden yola çıkarak çözünüz.

Yaşlandıkça Okuma Hızımız Azalır mı?

İnsanların çoğu yaşlandıkça görme duyularının sağlığından bağımsız olarak okuma hızında düşüş deneyimler. Sözcük anlamlarına yönelik bellek 60'lı ve 70'li yaşlara dek sorunsuz çalışsa da okumadaki yavaşlamanın orta yaşlarda başladığına dair bulgular mevcut. Henüz net bir açıklaması olmayan bu durumun olası nedenlerine dair öne çıkan bazı görüşler var.

Yaşlı insanların hatalardan kaçınmak için daha dikkatli ve yavaş okudukları görüşünü test eden bir deneyde genç ve yaşlı bireylerin okuma hızlarını artırmaları sonucundaki kavrayış düzeyleri karşılaştırıldı. Okuma hızlarını iki katına çıkaran katılımcılar yaşlarından bağımsız olarak benzer düzeyde kavrayış hatası gösterdikleri için deneyde bu görüşü destekleyen bir sonuç ortaya çıkmadı.

Genç yetişkinlikten orta yaşlılığa geçişte gerçekleşen okuma hızı düşüşünün başlıca nedeni olarak beyindeki veri işleme sürecinin yavaşlaması gösteriliyor. Çoğu insan tek başına duran bir harfin verisini kalabalık bir grup içindekine kıyasla daha hızlı işleyebiliyor. Kalabalık bir grup hâlindeki harflerin işlenmesinde ise çevresel görüş ya da diğer adıyla dolaylı görüş yeteneği de rol oynuyor. İlerleyen yaşla birlikte çevresel görüş verilerinin işlenmesindeki yavaşlama sözcükleri daha yavaş algılamamıza yol açıyor. Çevresel görüş alanındaki veri yoğunluğunun farklı yaş gruplarındaki insanların okuma hızına etkisinin incelendiği bir çalışmada ileri yaştaki katılımcıların daha yavaş okudukları gözlendi. Çevresel görüş alanındaki harf yoğunluğu arttıkça yaşça büyük katılımcıların daha fazla kavrayış hatası yaptıklarının belirlenmesi de araştırmanın bulguları arasında.

Öte yandan, hem duyduğumuz hem de okuduğumuz sözcük ve cümlelerin işlenerek kısa süreli depolandığı bellek birimine fonolojik döngü (seslendirme döngüsü) deniyor. Fonolojik döngü kapasitesinde yaşla birlikte gerçekleşen değişimi belirlemeye çalışan bir deneyde, 40 yaş üstü katılımcıların fonolojik döngülerinde daha az veri depolayabildiği belirlendi. Bu da azalan kapasitenin artan yaşla birlikte gelen okuma yavaşlamasında önemli düzeyde etkisinin olduğunu düşündürüyor.

Kaynaklar

Lindenberger, U., & Ghisletta, P. (2009). Cognitive and sensory declines in old age: Gauging the evidence for a common cause. Psychology and Aging24(1), 1–16.

Malyutina, S., Laurinavichyute, A., Terekhina, M., & Lapin, Y. (2018). No evidence for strategic nature of age-related slowing in sentence processing. Psychology and Aging 33(7), 1045–1059.

sciencedaily.com/releases/2012/11/121122095305.htm

4. **Bu haber metninden alınan** "Öte yandan, hem duyduğumuz hem de okuduğumuz sözcük ve cümlelerin işlenerek kısa süreli depolandığı bellek birimine fonolojik döngü (seslendirme döngüsü) deniyor." **cümlesinde yay ayracın kullanım amacı, aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Bir kelimeyi özel olarak vurgulamak için kullanılmıştır.

B) Cümle içindeki ara sözü belirtmek için kullanılmıştır.

C) Başka bir yazıdan olduğu gibi aktarılan sözü belirtmek için kullanılmıştır.

D) Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgi için kullanılmıştır.

E) Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelimeyle yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek için kullanılmıştır.

5. İnsanların çoğu yaşlandıkça görme duyularının sağlığından bağımsız olarak okuma hızında düşüş deneyimler.

Haber metninden alınan bu cümleye yönelik aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Yüklemin türüne göre isim cümlesidir.

B) "Yaşlandıkça" kelimesinden sonra virgül getirilmelidir.

C) "Yaşlandıkça" kelimesi "yaşlandıkca" biçiminde yazılmalıdır.

D) Yüklemin yerine göre kurallı bir cümledir.

E) Biçimce olumlu, anlamca olumsuz bir cümledir.

6. **Okuduğunuz haber metninden alınan aşağıdaki cümlelerden hangisi kurallı, olumlu, birleşik bir isim cümlesidir?**

A) Genç yetişkinlikten orta yaşlılığa geçişte gerçekleşen okuma hızı düşüşünün başlıca nedeni olarak beyindeki veri işleme sürecinin yavaşlaması gösteriliyor.

B) Çoğu insan tek başına duran bir harfin verisini kalabalık bir grup içindekine kıyasla daha hızlı işleyebiliyor.

C) İlerleyen yaşla birlikte çevresel görüş verilerinin işlenmesindeki yavaşlama sözcükleri daha yavaş algılamamıza yol açıyor.

D) Kalabalık bir grup hâlindeki harflerin işlenmesinde ise çevresel görüş ya da diğer adıyla dolaylı görüş yeteneği de rol oynuyor.

E) Çevresel görüş alanındaki harf yoğunluğu arttıkça yaşça büyük katılımcıların daha fazla kavrayış hatası yaptıklarının belirlenmesi de araştırmanın bulguları arasında.

Daha fazla soru çözmek isterseniz yandaki karekod aracılığıyla sorulara ulaşabilirsiniz.

Ek Sorular-1

Ek Sorular-2

Bu ünitede öğrendiklerinizi pekiştirmek için aşağıdaki kaynaklardan yararlanınız.

• https://ogmmateryal.eba.gov.tr/ • http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/ • https://ders.eba.gov.tr/

9. ÜNİTE: GEZİ YAZISI

ANAHTAR KELİMELER

- Seyahatname
- Betimleme
- Gözlem
- Evliya Çelebi
- İzlenim

GEZİ YAZISI ÜNİTESİNİN KONULARI

A. OKUMA ÇALIŞMALARI

- Divan edebiyatında gezi yazısı
- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında gezi yazısı
- Cümle çeşitleri
- Yazım ve noktalama

B. YAZMA ÇALIŞMALARI

- Gezilen bir yer hakkında gezi yazısı yazma

C. SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Yazılan bir gezi yazısını sınıf ortamında sunma

BU ÜNİTEDE ÖĞRENECEKLERİNİZ

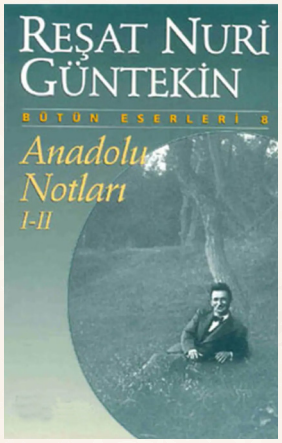

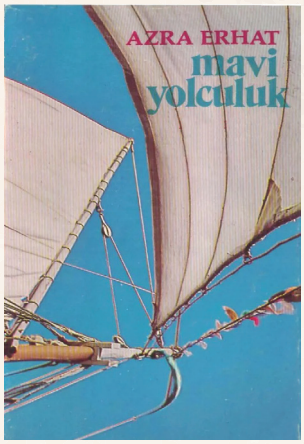

Yukarıda kapakları verilen eserler üzerinden;
- divan edebiyatında gezi yazısının özelliklerini,
- Cumhuriyet Dönemi edebiyatında gezi yazısının özelliklerini,
- Evliya Çelebi'nin Türk ve dünya kültürü açısından önemini,
- cümle çeşitlerini,
- yazım ve noktalama kurallarını

öğretici metinlerin kazanımlarına uygun şekilde öğreneceksiniz.

Yandaki karekodları akıllı telefonunuzun ya da tabletinizin kamerasına okutarak gezi yazısı metinleri üzerinden işlenecek e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite Tanıtımı

YETERLİLİKLER, BECERİLER

Bu ünitede "okuma", "yazma", "konuşma" ve "dinleme" becerilerinin yanı sıra yaratıcı düşünme, medya okuryazarlığı, iletişim ve iş birliği ve bilgi okuryazarlığı becerilerini de edineceksiniz.

Bu ünitedeki kazanımların pekiştirilmesi için okulunuzun zümre öğretmenlerinin kararları doğrultusunda Türk ve dünya edebiyatından gezi yazısı kitapları okuyunuz.

OKUMA ÇALIŞMALARI

Metne Hazırlık

1. "Çok gezen mi bilir, çok okuyan mı?" sözünü sınıfınızda tartışınız.

2. UNESCO 2011 yılını "Evliya Çelebi'nin 400. Doğum Yıl Dönümü" olarak kabul etmiştir, ayrıca Haziran 2013'te de Evliya Çelebi'yi Dünya Belleği Listesi'ne dâhil etmiştir. Bir yazarımızın dünya çapında bu kadar önemsenmesi hakkında düşüncelerinizi belirtiniz.

1. Metin

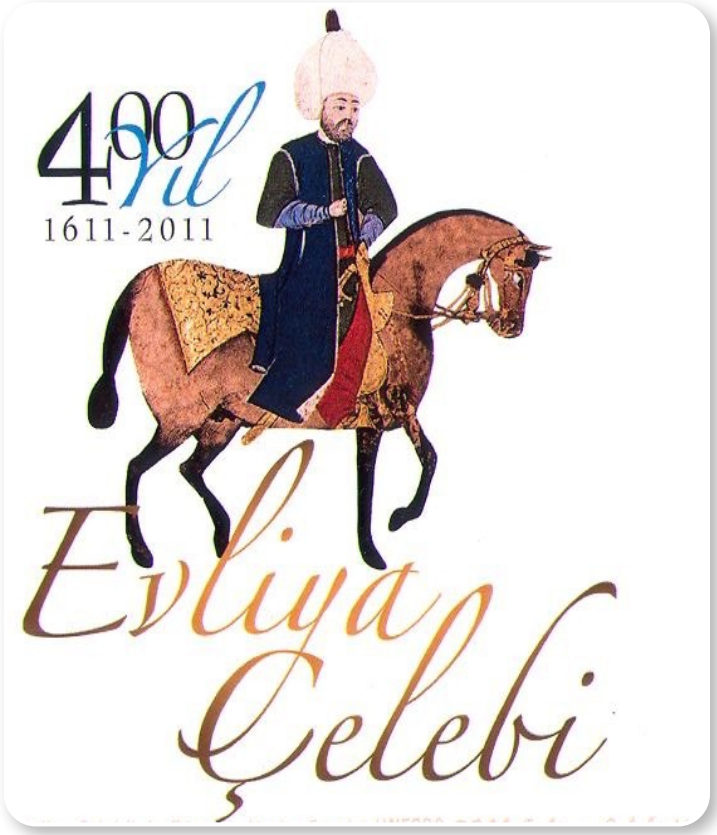

Evliya Çelebi tanıtım afişi

SEYAHATNAME

(…)

Belde-i Tayyibe içinde seyahat, ziyaret ve gezip görme arzumuz sona erip gece gündüz aşk ve şevkimiz Arz-ı mukaddese, cennet ülkesi Bağdad, Mekke, Medine, Mısır ve Şam taraflarına gitmeye bel bağlayıp birinci cildimizin başlarında yazıldığı üzere bir mübârek gecede mihnethanemizin bir köşesinde uykuya varmışken bizzat Hazret-i Risâlet-penâh'ı rüyamda görüp mübârek ellerini öperek;

"Şefaat yâ Resûllah" diyecek yerde "Seyahat yâ Resûlallah" demişiz. Kutlu zât, yüzündeki örtülerini açtıktan sonra güzel yüzünü gösterip gülümseyerek;

"Şefaatim, seyahatim ve ziyaretim. Allah'ım ona (bu yolda) sıhhat ve selâmet ver" diye Fâtiha dediler.

Toplantıda hazır bulunan sahabelerin hepsi Fâtiha'yı okudular. Ben de bütün büyük sahabelerin ellerini öpüp uykudan uyandığımız daha önce ayrıntılı olarak anlatılmıştı.

Allah'ın hikmeti *"Allah bir şeyi irâde ederse sebeplerini de hazırlar"* ertesi günü sabahleyin Gedikpaşa semtinde bulunan eski bir can dostumuz Okçuzâde Ahmed Çelebi evine varıp gördüm ki büyük bir hazırlık yaparak Bursa şehrini gezmek ve ziyaretlerde bulunmak üzere hazırlanmışlar.

(…)

"Ey can dostum kardeşim Evliyâm! Gel senin ile *'Önce yoldaş, sonra yol'* sözüne uygun olarak arkadaş olup beş-on gün içinde eski taht merkezi, büyük bir şehir olan Bursa şehrini seyredip gezip dolaşıp kalbin aynasını gam pasından arındırıp hüzünlü gönlümüzü şenlendirelim. Gamlı gönlümüzü gamdan kurtaralım. Binlerce ibret verici eserleri yüzlerce bilgin canları, geçmiş Osmanlı sultanlarının türbelerini ve diğer nurlu mezarları ziyaret edelim. Özellikle Emir Sultan hazretlerinin mübârek kabrine yüz sürüp kalbimiz nurla dolsun, cihan cihan can sohbetleri edelim" deyince hemen içime bir ateş düşüp o vefalı dostun teklifiyle içime Bursa diyarına gitme arzuları gelip sanki Hak tarafından Rabbânî bir ilham olup Bismillah deyip toplantıda hazır olanların hepsi, ahbaplar ve dostlar,

"Kutlu olsun, esenlikle ve gönül rahatlığıyla dönmek nasip olsun" dediler, hayır dua ile bir Fâtiha okundu.

Bu hakir de hemen o sırada baba, anne, kardeş ve kız kardeşin haberleri yok iken 20 nefer dostlar ile Eminönü'ne gelip bir Mudanya kayığına bindik.

1050 [1640] tarihinde doğum yerimiz olan Kostantıniyye şehrinden ilk seyahate çıkıp Bursa'ya gittiğimiz menzilleri, köyleri, kasabaları, ibret verici eserleri büyük yerleşim yerleri olan eski şehirleri insaf nazarı ile seyretmeye gayret edip Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu,

".. Yerde gezin, dolaşın..." [Neml, 69; Ankebût, 20, Rûm, 42] emrine uyarak yeryüzünü gezip dolaşıp,

"Gecelerce ve gündüzlerce oralarda korkusuz gezin, dolaşın" [Sebe, 18] âyeti üzere gece gündüz dünya yüzünde yedi iklimin dört köşesini yedi gezegen gibi seyrettiğimiz dağlar, çöllerde, karada ve denizlerde çektiğimiz şiddetli elemleri ve ömrümüz,

"Yolculuk, bir fersah da olsa cehennemden bir parçadır" sözünce değerli ömrümüz nice geçti, onu bildirir.

Evvelâ Bismillah ile Eminönü'nden bir gemiye binip deniz dalgası ile önce Galata burnunda Kurşunlu Mahzen önünde Kostantıniyye Körfezi girdabı olan derin boğazı zorluklarla geçtik.

(…)

Sürükleye sürükleye geminin demirini çekip bütün levendler hazır oldular. Dua ve övgülerle yelken yırtıp "Hüdha âsân ede!" diye Fâtiha okunup sıyırma pupa rüzgâr ile göz açıp kapayıncaya kadar Sarayburnu akıntısı girdabını kolaylıkla geçip istek yelkenini Bursa'da Muradiye tarafına yönelttiler ve cüz'i iradelerini o tarafa yönlendirip gemi içinde herkes (…) sohbet etmeye başladılar.

(…)

Bu zevk ve şevk üzere **Heybeli Adası** önüne vardık. İstanbul'a 18 mildir ve fırdolayı 9 mil kuşatır. Mamur ve bakımlı bir adadır ve bir manastırı var. Yılda bir kere, binlerce kayık kefereler İstanbul'dan gelip bu manastırı seyrederler. Zira (…) Ayasofya'dan perhiz ve ibadetle uçan Rahip Angiliya'nın bu kilisede mezarı vardır. (…) Âb-ı hayat suyu ve bağları vardır. (…)

Buradan kalkıp yine uygun vakitle şimşek gibi şakıyıp sanki gemi başından ateşler çıktı. Tanrı'nın ihsanı ile tamam beşinci saatte deniz kıyısına varıp demir attık.

Kostantin Tekfur'un kızı [221b] Mudına yapısıdır. Mudına'dan bozma olarak Mudanya derler. Tanrı'ya hamd olsun esenlikle bu şehre girdik. İlk defa gurbet ellerde cuma namazı kılmak bu şehirde nasip oldu. Temiz toprağına yüzümüzü sürüp yüz bin dua ve yakarış ile Cenâb-ı Allah'a hamd ü senâ edip şehri seyretmeye başladık.

Deniz kıyısında, Bursa'nın bakımlı ve gelişmiş bir iskelesidir. Gelen giden gemiler için güvenli ve sağlam doğal bir limandır. Zira bu Mudanya, İstanbul körfezinin kıblesi tarafında bir köşe bucağa vaki olduğundan yedi zorlu rüzgârdan güvende olmuş ve korunmuştur, ama yıldız rüzgârından tam olarak korunmuş değildir. İyi demir tutar yatak imandır. İskele başında gümrükhanesi vardır. Gelen giden gemilerden ve kara tarafından gelen tüccarlardan öşür alır, on yük akçe iltizam eminliktir.

Şehri, deniz kenarında geniş bir alanda kurulmuş olup kalesi bir alçak kayalı yerde şeddadî taş yapı sağlam bir yerleşim yeridir. 721 [1321] tarihinde Orhan Gazi, şehzâdeliği sırasında babası Osman Gazi'nin izniyle ve Sultan Hacı Bektaş-ı Velî'nin duasıyla ilk defa bu kaleyi feth edip bir daha küffara sığınacak yer olmaması için yer yer kalesini yıkmıştır. Ama azıcık şey ile bakımı ve onarımı mümkündür.

(…)

Şehrin bütün evleri baştan başa kiremit örtülüdür. Üç camii var, yedi mescitleri, üç hanı, bir hamamı, iki sıbyan mektebi ve iki yüz adet dükkânları var. Ama medrese, dârülkurrâ ve dârülhadisleri yoktur. (…)

Bu şehri gezip seyrettikten sonra hepimiz atlara binip kıble tarafına bağ ve bahçeler içinden geçerek dört saatte asla boş bir yer görmeyip bakımlı ve verimli Filedar Sahrası adlı ova içinde dört tarafı seyrederek;

Nilüfer Nehri: Öyle bir akarsudur ki bahar mevsiminde asla geçit vermez. Kıble tarafında Keşiş dağından, Keteli dağlarından ve Kestel dağlarından gelip toplanarak bu Filedar Ovası içinden akar, nice bin mezraaları, verimli toprakları, nice ağaçlık ve güllük gülistan yerleri sular.

Ana yol üzerinde yapılmış olan (…) gözlü sağlam bir köprü vardır ki her kemerleri gök kuşağından örnek verir büyük bir köprüdür, (…) tarihinde (…) Hanın tertemiz kızı Nilüfer Sultan yaptığından dolayı nehrin ve köprünün ismine Nilüfer Köprüsü derler, o nehir bu köprü altından geçip batı tarafında (…) (…) mahalde Akdeniz'e karışır tatlı bir sudur.

Buradan iki saat daha kıble tarafına bağ ve bahçe, boştan ve ekili tarlalar içinde gidip Bursa'ya girdik.

(…)

İç kalede toplam 2.000 güzel evler ve kat kat yüksek saraylar vardır. Ancak bağı ve bahçeleri olmayan dar evlerdir. Yedi mahallesi, yedi cami ve mescidi ve bir hamamı vardır. Çarşı pazarında 20 adet dükkânları vardır.

Sultan Orhan Camii buradadır. Uzunluğuna ve genişliğine 110 ayak camidir. Bu camiin tek şerefeli bir minaresi vardır. Orhan Gazi burada gömülü olup Orhan Davulu dedikleri kırmızı kılıflı büyük davul bu camiin bir kemerinde asılıdır. Osmanoğlu devletinde ilk bu davul çalınmıştır.

Eski padişahlara mahsus derli toplu küçük saray bu kalededir. Tâ Fâtih Sultan Mehmed'e gelinceye kadar padişahların sarayı bu idi.

(…)

Bu şehirde 176 Müslüman mahallesi, 7 Ermeni mahallesi, 9 Rum mahallesi, 6 cemaat Yahudi ve bir de Kıptîler mahallesi vardır. Bir mahalle de miskinler var, ancak başka bölgededir, Muradiye yolu üzerindedir.

Bu aşağı şehir, bir düz yerde kurulmuştur. Kale eteğine kurulan evler, imaretler ve Ulu cami semtleri yüksek bir yere kurulduğundan bir saat uzaklıktaki kuzey tarafında bulunan Filedar sahrasından bu şehre bakıldığında

Keşiş Dağı eteklerinde gök renkli kurşunlar ile süslenmiş, ateş saçan güneşin parıltısı bu şehre düşünce han, hamam, mescit, selâtin camileri, diğer hayrat ve hasenatların ve yine kurşun örtülü çarşıların kat kat süslendiğini insan görünce hayan kalır.

(…)

Bu şehrin güney tarafında Ruhban Dağı'nda hayat suyu kaynakları bulunduğundan o yüksek dağdan, 1.060 adet isim ve şekilleriyle bilinen hayat suyu, akarsular akarak yukarıda sayılan evlere ve saraylara kehriz ve kanallarla evden eve akıp bütün yapıları sulayan pınar suları çağlayan bir şehirdir. Geniş vilâyeti bakımlı, bağ ve bostanları meşhur, ebedi sürecek olan cennet benzeri yerdir.

(…)

Böyle bir geniş toprakları olan bolluk, ucuzluk, arazisi güzel, insanları hoş ve sevimli, ekin yerleri bol, bereketli, nimetleri sayısız ve tatlı suları çağıldayan, evden eve suları akan süslü bir şehirdir. Anadolu toprağında yedi beldeden biri de bu Bursa şehridir.

(…)

Seyahatname
Evliya Çelebi
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

abıhayat: (Metinde âb-ı hayat) Efsanelere göre içen kimseye ölümsüzlük sağladığına inanılan bir su.

âsân: Sıkıntı çekmeden, yorulmadan yapılabilen, emeksiz, zahmetsiz, kolay.

belde-i tayyibe: Güzel şehir.

fersah: Yaklaşık 5 kilometrelik bir uzaklık ölçüsü.

fırdolayı: Bütün yanlarını kuşatan, çepeçevre.

hakir: Aşağı görülen, değersiz.

hasenat: Yararlı, iyi, güzel işler.

imaret: Yoksullara ve öğrencilere yiyecek dağıtmak için kurulmuş hayır kurumu.

kehriz: Alçakta kalan tarım arazilerini sulamak için su taşıyan yatay, yer altı su yolu düzeni.

levent: Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan asker sınıfı.

mamur: Gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı, imar edilmiş, mamur (yer), bayındır.

mezra: Kırsalda birkaç evden oluşan en küçük yerleşim birimi.

nefer: Kadın ve erkeğe verilen genel ad, kişi.

rabbani: Allah ile ilgili, Allah'a bağlı, ilahi, Allah'tan gelen.

selatin: Sultanlar.

sübyan: (Metinde sıbyan) Çocuklar.

şeddadi: Çok büyük ve sağlam (yapı).

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Evliya Çelebi'nin XVII. yüzyılda yazdığı on ciltlik *Seyahatname* adlı eserinden alınan bir gezi yazısıdır. Evliya Çelebi gördüğü yerlerin coğrafyasını, iklimini, tabiatını, insanlarını, geleneğini, tarihini bu eserine yansıtmıştır. Evliya Çelebi, divan edebiyatının sanatlı anlatımından uzak durarak eserini konuşma havasında yazmıştır. Kısa cümleler kullanıp akıcı bir anlatımla izlenimlerini ortaya koymuştur. Yazarın içten üslubu, güçlü tasvirleri ve detaya inmesi ise eserin diğer bazı önemli özellikleridir.

Divan edebiyatının nesir türlerinden olan **seyahatname** günümüzdeki gezi yazısının divan edebiyatındaki karşılığıdır. Türk edebiyatında Babürşah'ın *Babürname*, Pirî Reis'in *Kitab-ı Bahriye*, Seydi Ali Reis'in *Mir'atü'l-Memâlik*, Nâbî'nin *Tuhfetü'l-Haremeyn*, Kâtip Çelebi'nin *Cihannüma*, Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*, Keçecizade İzzet Molla'nın *Mihnet-Keşân* adlı eserleri Tanzimat Dönemi'nden önce yazılan gezi yazısı türündeki eserlerdir. Batı ülkelerine çeşitli görevler için giden devlet görevlilerinin gözlemlerini yazdıkları sefaretnameler de gezi yazısının birçok özelliğine sahiptir. Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin *Fransa Sefaretnamesi* buna örnek verilebilir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metnin konusunu, amacını ve hedef kitlesini tespit ediniz.

2. Metinde betimleyici anlatım biçiminden yararlanılan yerleri gösteriniz. Bu anlatım biçiminin metne katkısını açıklayınız.

3. Okuduğunuz metinde abartılı anlatımın yapıldığı yerleri bulunuz.

4. Metinde millî ve manevi değerlerimizden hangilerine örnekler verebilirsiniz?

5. Metinde tarihî ögelerden niçin yararlanılmıştır?

6. Yazar ile bu metin arasında bir ilişki kurarsanız neler söyleyebilirsiniz?

7. Okuduğunuz metinde nelerden etkilendiniz? Niçin?

8. Okuduğunuz metindeki cümleleri uzunluk ve kısalık açısından değerlendiriniz.

9. Metnin anlatıcısı niçin yazarın kendisidir? Açıklayınız.

10. Bursa'nın şimdiki yöneticileri bu metni okursa hangi kazanımları elde eder? Örnekleyiniz.

Yazarın Biyografisi

EVLİYA ÇELEBİ (?-?), XVII. yüzyıl divan edebiyatı nesir ustalarındandır. Yaşamı hakkındaki bilgilere onun yazdığı *Seyahatname'*den ulaşılabilmektedir. Enderunda yetişmiştir. Devlet görevlerinde bulunan Evliya Çelebi ayrıca hattat, nakkaş, şair ve müzisyendir. Osmanlı Devleti sınırları içindeki birçok yeri elli yıla yakın bir sürede gezip on ciltten oluşan bir eser yazmıştır. "Tarih-i Seyyah" diye anılmaktadır. Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sinin ilk cildi İstanbul'la ilgilidir. Eserin dili, yalın ve akıcıdır. Halk dilindeki deyimlere eserde sıkça yer verilmiştir. Tarih, sosyoloji, coğrafya, edebiyat, dil bilimi gibi birçok alana kaynaklık eden *Seyahatname*, Türk edebiyatının gezi yazısı türündeki önemli bir eseridir.

Evliya Çelebi'nin temsilî resmi

Metne Hazırlık

1. Bir gezi yazısı okumanın hayatınıza ne tür katkıları olur? Düşüncelerinizi belirtiniz.

2. Günümüzde sosyal medyada, televizyonlarda veya genel ağdaki çeşitli bloglarda gezi yazısına benzeyen paylaşımlara ve yayınlara denk geliyor musunuz? Örnek veriniz.

2. Metin

OTORAY YOLCULUĞU

NİĞDE-KAYSERİ

I

Niğde'ye yaklaşıyorduk.

Yanımda oturan bir Niğdeli, şehrin eteğini saran ağaç kümeleri arasında pek iyi seçemediğim bir noktayı işaret etti:

—— Faruk Nafiz'in hanı, dedi.

Büyük şairin han sahibi olduğu günleri de inşallah görürüz. Fakat yol arkadaşımın bana gösterdiği bina, sadece Faruk Nafiz'in unutulmaz Han Duvarları şiirinde tasvir ettiği han idi.

Kıyafetinden anlaşıldığına göre Niğdeli arkadaş bir esnaf, yahut işçi idi. Böyle olmakla beraber Han Duvarları'nı ve Faruk Nafiz'i biliyordu. Daha garibi trende ilk gördüğü bir yabancının bu şiiri, şiirde tasvir edilen hanı ve Faruk Nafiz'i tanımamasını kabul etmiyor, ateş ve su nevinden herkesçe malum şeylerden bahseder gibi iki kelime ile bana maksadını anlattığına inanıyordu.

Güzel şiirin kudreti. İyi yazılmış bir manzum hikâye koskoca bir hanı, koynundaki tapu senedine rağmen asıl sahibinin elinden alıyor, Faruk Nafiz'e mal ediyordu.

Mamafih, arabamızda ayakta duran ve bizi dinleyen uzun boylu bir sakallının "Yok, yahu... o han falanındır" diye öteki mal sahibinin hakkını da ziyâdan kurtardığını itirafa mecburum.

Niğde ile Kayseri arasındaki yolu, Faruk Nafiz'in İstiklâl muharebesi senelerinde, kona göçe üç günde aştığı o uzun mesafeyi, ben, bugün otoray denen yeni icat bir alet içinde, adeta uçarak geçiyorum.

Akşamın beş buçuğunda daha Niğde istasyonunda kahve içiyordum, sokak fenerleri yanarken Kayseri'de olacağım.

Bisikletin ilk icadı zamanlarında ona verilen şeytan arabası ismini bu otoraya saklamak lazımmış! Fakat ikisi arasında âdeta nalınlı adam ile patenli adam farkı var. Otobüsün mütemadiyen taşla, toprakla boğuşmasına mukabil otoray, cilalı çelik raylar üstünde yağ gibi kayıyor.

Ulukışla ile Kayseri arasında günde iki sefer yapan bu arabaların, birinci ve ikinci sınıf yolcuları için, şoförün arkasında dört maroken koltuğu, camekânlı bir kapı ile buradan ayrılan geri tarafında da demokratlara mahsus, yirmi otuz kişilik kanepesi var.

Bazı şakacı yolcular lüks kısma Lordlar Kamarası ötekine, Avam Kamarası adını takmışlar.

Bu otoray, yolları adeta çocuk oyuncağına çevirmiş. Mesela, Kayserililer bizim Ada vapurları biletinden daha ucuz bir para ile günübirliğine Bor bahçelerinde eğlenmeye gidiyorlar.

Şoför, daha doğrusu makinistin bana anlattığına göre Adana ve Kayseri'de oturan iki akraba, mesela bir ana kız, pazar sabahları bulundukları yerden hareket ediyor, öğleyin Ulukışla'da birleşiyorlar; akşama doğru yine evlerine dönüyorlarmış.

1930'lu yıllarda kullanılan bir otoray

Bu seyahat, artık yolculuktan usandığım bir zamana rastlamış olmakla beraber beni atlıkarıncaya binmiş bir bayram çocuğu gibi eğlendiriyordu. Otoray, son derece munis bir dekor arasından akıp giderken kâh makinistin omuz başından önümüzdeki yola, kâh arkaya geçerek akşam ışıklarıyla sararıp kızaran ovalara bakıyordum.

Yeni bir icat yalnız manzaraları ve hayatı değiştirmekle kalmıyor, duygularımıza, dünyayı görüş tarzımıza da tesir ediyor.

Yolculukta akşam, insanın gayri ihtiyari garipsediği, kendini karanlık düşüncelere bıraktığı saattir. Halkın akşam garipliği terkibiyle anlattığı bu duyguda kendimizi uçsuz bucaksız mesafeler arasında kaybolmuş hissetmemizi, arkada bıraktığımız uzağı bir daha görmek şüphesinin, öndeki uzağa yetişememek korkusunun elbette bir payı vardır. Mesafelere hâkim olmak emniyeti işte bu şüphe ve korku mefhumunu kaldırıyor, insana bu geniş ovalarda kendi mahallesinde, evinin bahçesinde dolaşmak hissini veriyor.

Faruk Nafiz;

"Dönmeyen yolculara ağlayan yaslı yollar" diye anlattığı bu yolu, vaktiyle bir yaylının şiltesine uzanarak, "kendini tekerleğin sesine kaptırarak" geçmiş olmasaydı da benim bindiğim otoray içinde tayyarede gibi geçseydi bu acı gurbet şiirini bilmem yazabilir miydi?

Yeni edebiyatlarda romantik hüzün ve spleen'in gide gide kaybolmasında bu yeni icatların da bir tesiri olsa gerektir.

Anadolu Notları I
Reşat Nuri Güntekin
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

atlıkarınca: Yere dikilmiş bir eksen çevresinde döndürülen askılara takılı oyuncak at, uçak vb.nden oluşan bir eğlence aracı.

avam: Alt tabaka, havas (ileri gelenler) karşıtı.

kamara: İngiltere yasama meclisi.

mamafih: Bununla birlikte.

maroken: Fas'ta işlenen yumuşak bir tür keçi derisinden yapılmış veya kaplanmış.

mefhum: Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, kavram.

munis: Alışılan, alışılmış.

nevi: Tür, cins.

otoray: Ray üzerinde işleyen motorlu taşıma aracı.

spleen: Gurbet acısı, sıkıntı.

şilte: Üstünde oturulan, yatılan, içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, Cumhuriyet Dönemi yazarlarından Reşat Nuri Güntekin'e ait *Anadolu Notları* adlı gezi yazısından alınmıştır. Yazar, öğretmen ve Millî Eğitim müfettişi olarak çalıştığı dönemdeki gözlemlerine dayanarak Anadolu'nun sosyal ve kültürel hayatını dile getirmiştir.

Gezi yazısı bir yazarın gezip gördüğü yerlerle ilgili gözlem, deneyim ve yorumlarını aktardığı edebî bir türdür. Öğretici metin türlerinden olan gezi yazısı kişisel yaşam çevresinde gelişen bir metin türüdür. Gezi yazısı türündeki eserlerde gezilip görülen yerlerle ilgili bilgi verilir, o yerlerin güzellikleri ve görülmeye değer özellikleri etkileyici bir anlatımla dile getirilir. Gezilip görülen yerin tüm ayrıntıları gezi yazısında metne aktarılmaz. Okurun ilgisini çekebilecek ayrıntılar ele alınır. Gözlemin önemli olduğu bu edebî türde hikâyelerden, efsanelerden, anılardan, atasözlerinden ve deyimlerden yararlanılır. Öyküleyici, betimleyici ve açıklayıcı anlatım biçimlerinden; örnekleme, karşılaştırma gibi düşünceyi geliştirme yollarından yararlanılır.

İnsanların gezip görme ihtiyacını karşılayan, merakını gideren gezi yazıları dünya edebiyatında da ilgi görmüştür. Farklı toplumların birbirilerinin kültürünü tanımalarında önemli bir göreve sahip gezi yazılarına dünya edebiyatından Marco Polo'nun (Marko Polo) *Seyahatname*'si, İbn-i Batuta'nın *Seyahatname*'si örnek verilebilir.

Batılı anlamda gezi yazısının ilk örnekleri Türk edebiyatında, Tanzimat Dönemi'nde verilmiştir. Avrupa'ya giden yazarlar gezi yazısı türünde eserler yazmışlardır. Ahmet Mithat Efendi'nin *Avrupa'da Bir Cevelan*, *Menfa*, Direktör Ali Bey'in *Seyahat Jurnali,* Âkif Paşa'nın *Tabsıra* adlı eserleri bu dönemde yazılan gezi yazılarındandır.

Türk edebiyatında 1908'den sonra gezi yazısı türünde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ahmet Haşim'in *Frankfurt Seyahatnamesi*, Cenap Şahabettin'in *Hac Yolunda*, *Âfâk-ı Irak*, *Avrupa Mektupları* adlı kitapları bu dönemin gezi yazısı eserlerindendir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan "Bisikletin ilk icadı zamanlarında ona verilen şeytan arabası ismini bu otoraya saklamak lazımmış!" cümlesinde geçen "saklamak" kelimesinin anlamını cümlenin bağlamından tahmin ediniz. Tahmininizin doğruluğunu TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünden kontrol ediniz.

2. Gezi yazısı türünün ortaya çıkmasında aşağıdakilerden hangisi veya hangileri etkili olmuştur? Niçin?

- Sözlü kültür
- Teknoloji
- Toplumsal değişim
- Toplumsal etkileşim
- Yayın organları
- Yazılı kültür

3. Bu metinde öyküleyici anlatım biçimine örnekler gösteriniz. Bu anlatım biçiminin metne katkısını değerlendiriniz.

4. Metinde kullanılan görsel, metnin iletisiyle ve içeriğiyle ilişkili mi? Siz olsaydınız bu metin için ne tür görsel unsurlar kullanırdınız?

5. Aşağıdaki tabloda verilenlere metinden örnekler göstererek okuduğunuz metnin üslup özelliklerini belirleyiniz.

Deyimler
Öznellik
Nesnellik
Duygusallık
Söz sanatları
Metinde tercih edilen cümle çeşitleri
Mecaz anlamda kullanılan kelimeler
Gerçek anlamda kullanılan kelimeler

6. Bu metnin içeriğini doğal, toplumsal ve bireysel gerçeklik açısından değerlendiriniz.

7. Yazar, metinde niçin Faruk Nafiz Çamlıbel'den söz etmiştir?

E-İçerik

Yazarın Biyografisi

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889-1956), Cumhuriyet Dönemi sanatçısıdır. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirdi. Uzun yıllar yurdun birçok yerinde öğretmenlik ve eğitim yöneticiliği yaptı. Bu nedenle gezip gördüğü Anadolu'nun şehir ve kasabalarındaki gözlemlerinden yararlanarak Anadolu insanının gerçeklerini anlattı. Eserlerinde günlük konuşma dilini kullandı. Roman, hikâye, tiyatro türünde eserler yazdı.

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *Gizli El, Çalıkuşu, Damga, Dudaktan Kalbe, Akşam Güneşi, Yeşil Gece, Acımak, Yaprak Dökümü* (roman); *Sönmüş Yıldızlar, Tanrı Misafiri, Leyla ile Mecnun* (hikâye); *Anadolu Notları I-II* (gezi yazısı); *Hançer, Eski Rüya, Ümidin Güneşi, Bir Yağmur Gecesi* (oyun).

Metne Hazırlık

1. Özellikle gezip görmek istediğiniz bir yer var mı? Niçin? Düşüncelerinizi sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Yaşadığınız şehrin eski fotoğraflarını genel ağdan veya çevrenizden temin ediniz. Bu fotoğrafları, günümüze göre kıyaslayıp belirlediğiniz değişiklikleri sınıfınızda anlatınız.

3. Aşağıdaki metni okuyunuz. Metni yorumlayınız.

"Çanakkale'den Antakya'ya, İstanbul'dan Hopa'ya, Akdeniz ve Karadeniz kıyılarınca gidelim; Anadolu topraklarını, düzlük, yayla, dağ, ırmak veya göl olsun karış karış dolaşalım; binlerce yıllık bir tarihin izlerini taşımayan bir karış toprağa rastlamayız. Ne mutlu Anadoluluyum diyene, yazasım geliyor. Öyle ya, uygarlıkların dolup kaynaştığı bu toprak üzerinde dünyaya gelmek, onların beşiğinde çeşitli kültürlerin seslerinden bir ninni ile sallanmak az mutluluk mu?"

Azra Erhat, *Mavi Anadolu*

3. Metin

Bodrum, Muğla

MAVİ YOLCULUK

Rıhtıma çıkınca, tunçtan bir zırh giymiş gibi olduk. Böylesine sıcak görmemiştik. Yapılacak işler vardı: postaya gitmek, bize mektup telgraf var mı diye bakmak; evlere telgraf çekilecek, telefonlar edilecekti. Bize Bodrum'da katılacak dostlardan haber bekliyorduk. Asıl Gökova yolculuğu Bodrum'dan sonra başlayacaktı. Ne var ki birçok engeller yüzünden bu yolculuğun programı çizilememişti daha. Biraz sinirliydik.

Sendeleye sendeleye yürürken, birden şaşakaldım; liman meydanı değişivermiş: solda bir dükkân, önünde tahta sehpalara oturtulmuş dizi dizi amforalar, camında süngerinden tutun da el işlemelerine kadar güney

kıyılarımızda tabiat ve insan eli neler yaratırsa, hepsi serili. Karşıda bir dükkân daha, kartpostal, fotoğraf, pul, kitap, gazete, kabuklardan yapılmış kolyeler, küpeler... Turistik satış yerleri, hem de İstanbul'da bile eşine az rastlanan bir zevkle döşenmiş! Fahri Şakar'ın liman kahvesine dayalı dükkânına girdim, içerde iki Fransız, bir de İtalyan pazarlık üzerindeydiler. Bodrum'a otomobille geldikleri anlaşılan Fransız karı koca bir heybeyle, fil kulağı denilen pahalı cinsten bir sünger almak istiyorlardı. İtalyan kocaman, yusyuvarlak bir pembe kabuğa göz dikmişti. Yabancıların testi alması yasak, müzelik mal sayılan amforalar Türk gümrüklerinden dışarıya çıkarılamaz.

(…)

Bodrum'da deniz arkeologu olarak çalışan iki Fransız dostumuz var. Onları bulmağa gittik. Fenerin karşısındaki bir yokuşu gösterdiler, tırmandık, kuytu bir narenciye bahçesi, dibinde ada evlerine benzer beyaz bir ev. Pennsylvania Ünversitesinin bu yıl Bodrum'a gönderdiği heyet burada karargâh kurmuş. Heyet başkanı George Baz adlı genç bir Amerikalı karşıladı bizi. Üç yıl önce Bodrum'da rastladığım Peter Throckmorton gibi bunun da çocuksu, mavi bir bakışı, çekingen bir davranışı var. Sualtı arkeologları dalgıçlığın dışında yerine göre fotoğrafçılık, filmcilik, makinistlik, ya da yazarlık yapan çok yönlü genç ve sporcu insanlardır. Bunların prototipi 1958'de Türkiye'nin güney sularında araştırmalara başlayan Peter Throckmorton'du. Bu genç Amerikalı İzmirli kurbağa adamlarla birlikte bir gangava tutmuş ve Bodrum, Marmaris, Fethiye sularını Finike'ye kadar taradıktan sonra, çeşitli çağlardan kalma kırkı aşkın batığa rastladıklarını bildirmişti.

(…)

İbrahim Kaptan bizi rıhtımda karşıladı. Dalgıç elbisesine alışık gövdesi üfürülmüş gibi, kolları bacakları açık, sallana sallana yürüyen, Deli İbrahim süngercilikle epey para kazanmış, ne var ki fırsat düştükçe, süngeri, balığı bırakır, tirandilini alıp dostlarıyle Gökova gezintilerine çıkar. Ağzı kulaklarına vararak anlatıyordu Balıkçıya: "Bir yeni motor yaptırıyorum, adını Halikarnas Balıkçısı koyacağım. Gel sana göstereyim."

Akdeniz limanlarının çoğu gibi, Bodrum'un da başlıca özelliği canlılık. Limana giden gelenleri, kahveye giren çıkanları seyretmekle insan oyalanıyor, bir an olsun içi sıkılmıyor. Paluko daha görünmemişti. Hani aynalar, paraketalar? Bunca mektuplaşma boşa mı gidecekti?

"Yok, yok, gelir, korkma gelir." dedi ihtiyar bir süngerci. Demesiyle Paluko'un sokak köşesinden çıkagelmesi bir oldu.

Bodrum'da Paluko diye bilenen Mustafa Esin gök gözlü, keskin bakışlı, kırçıl bıyıkları ağzının üstüne sarkan yetmişlik bir balıkçıdır. Gergin, düğüm düğüm kasla kiriş demetlerinden oluşmuş yağsız gövdesi, ömrünü denizde balıkçılıkla geçiren insanların çetin gücünü taşır. Paluko'suz bir Bodrum, bir Cova düşünülemez. Bu kıyıların koparılmaz bir parçası olduğunu kendi de bilecek ki, altı çocuğunu da İzmir'de evlendirip yerleştirdiği halde, Bodrum'dan ayrılmaz.

(…)

Paluko akıllı adamdır. Kızlarını memurlardan, subaylardan isteyenler oldu, vermedi. Marangoza, hallaca, bakkala verdi.

"Bana yüksekten bakacak damat istemem" diyordu o zamanlar. Paluko Giritlidir. Balıkçıyla başbaşa verip konuştukları zaman, kullandıkları dil Türkçe mi, Rumca mı, İtalyanca mı, kestiremezsiniz; yer yer İngilizce denizcilik terimlerinin de sızdığı bir dil karması olsa gerek, binlerce yıl boyunca çeşitli ırk ve ulusları oynak, ışıltılı bir uygarlık içinde birleştirmiş Akdeniz'in dili. Paluko'ya sevgimiz, başına korsanca sardığı mendilden, ayaklarının nasırlaşmış esmerliğine kadar Akdeniz balıkçısını bütün özelliğiyle canlandırmasındandır.

(…)

Paluko köşe başından olanca güzelliğiyle geliyordu. Bayrammış gibi siyah pantolon, siyah fotin ve yaz kış üstünden çıkarmadığı tiftik yününden beyaz kazaklarının en yenisini giymişti. Çoktandır görüşmemiş dostların sevinciyle selâmlaştık. Liman kahvesine oturup yolculuğumuzu konuşmaya koyulduk.

Halikarnas Balıkçısı'nın Bodrum'a her gelişinde dükkânlardan, evlerden, sokak köşelerinden adamlar koşagelir, eline sarılırlar, öpmek isterler, kolunu koparırcasına sallarlar:

"Hoş geldin, Cevat bey, nasılsın?"

Aşırı saygı ve sevgi belirtilerinden hem sevinen, hem sıkılan Balıkçı da:

"Eh, nasıl olacağız, iyiyiz." deyip bir "Merhaba" ile sıvışır.

Kahvede de masamıza gelen gelene. Derli toplu bir konuşma olamıyordu. Nasıl olsa, daha bir gün Bodrum'da kalacağımız anlaşılıyor. Füreya'dan beklediğimiz telgraf geldi: "Yarın ilk uçakla İzmir'e gidiyorum, akşama Bodrum'dayım" diyor. Ankara'dan Bodrum'a bir günde gelinir mi, gelinmez mi, biz kahvede bunu tartışırken, Tosun'la Baskın çıkageldiler.

(…)

Mavi Yolculuk
Azra Erhat
(Kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

amfora: İki kulplu, dibi sivri, dar boyunlu, karnı geniş testi.

gangava: Akdeniz'de sünger avlayan kayıkların dışarı sürülen sarkık torbaları.

hallaç: Yünü, pamuğu yay veya tokmak gibi bir araçla kabartma, ditme işini yapan kimse.

paraketa: Geminin saatteki hızını anlamak için kullanılan araç.

potin: (Metinde fotin) Koncu ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı.

prototip: İlk örnek.

tirhandil: (Metinde tirandil) Yelken ve kürekle yürütülen ve genellikle Bodrum'a özgü dayanıklı ve zarif tekne türü.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin Cumhuriyet Dönemi yazarlarından Azra Erhat'a ait bir gezi yazısı örneğidir. Yazar bu metinde Ege ve Akdeniz sahillerindeki gözlemlerini dile getirmiştir.

Cumhuriyet Dönemi yazarları gezi yazısı türüne ilgi göstermişlerdir. Falih Rıfkı Atay'ın *Denizaşırı, Bizim Akdeniz, Tuna Kıyıları, Yolcu Defteri, Gezerek Gördüklerim*; İsmail Habip Sevük'ün *Tuna'dan Batıya, Yurttan Yazılar*; Haldun Taner'in *Düşsem Yollara Yollara*; Yusuf Ziya Ortaç'ın *Göz Ucuyla Avrupa*; Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun *Canım Anadolu*; Azra Erhat'ın *Mavi Anadolu* adlı kitapları bu dönemde yazılan gezi yazısı türündeki bazı eserlerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metnin konusunu, amacını ve hedef kitlesini tespit ediniz.

2. Metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında ilişki kurunuz.

3. Metinde benzetmelerin yapıldığı yerleri belirleyiniz. Benzetmelerin anlatıma katkıları nelerdir?

4. Paluko'nun "Bana yüksekten bakacak damat istemem." düşüncesi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

5. Bu metnin anlatıcısı niçin yazarın kendisidir? Açıklayınız.

6. Yazarın Bodrum'a, Paluko'ya ve İbrahim Kaptan'a bakış açısını değerlendiriniz.

7. 1950'li yıllarda Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı), Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Vedat Günyol gibi sanatçılar Bodrum'u merkez alarak Gökova Körfezi'ni denizden dolaşmaya dayanan "Mavi Yolculuk"lara çıkmışlardır. Anadolu'yu tüm medeniyetlerin beşiği olarak algılayan bu sanatçılar, antik hümanist felsefeye yaslanarak birçok kültürel ögenin aslında Anadolu kökenli olduğunu savundular. Sanatçıların bu yaklaşımlarına Mavi Anadoluculuk denir.

Mavi Anadoluculuk düşüncesinin izlerine metinden örnekler gösteriniz.

8. Bu metni *Seyahatname* ve *Otoray Yolculuğu* adlı metinlerle aşağıda belirtilenlere göre karşılaştırınız.

	Seyahatname	***Otoray Yolculuğu***	***Mavi Yolculuk***
Konu			
Amaç			
Hedef kitlesi			
Anlatıcı			
Metnin türü			
Tarafsızlık			
Tutarlılık			
Gerçeklikle ilişki			
Metnin ait olduğu edebî dönem			

Yazarın Biyografisi

AZRA ERHAT (1915-1982), Cumhuriyet Dönemi yazarlarındandır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini bitirdi. Aynı fakültede akademisyenlik yaptı. Anadolu kültürünü ve Anadolu'nun güzelliklerini anlatmaya çalıştı. Yunan klasiklerini Türkçeye çevirdi. Hümanizm düşüncesinden etkilenerek Mavi Anadolu fikrinin savunucularından biri oldu.

Sanatçının bazı eserleri şunlardır: *Mavi Anadolu, Mavi Yolculuk* (gezi yazısı); *İşte İnsan, Sevgi Yönetimi* (deneme); *En Hakiki Mürşit* (anı).

DİL BİLGİSİ UYGULAMALARI

1. Okuduğunuz metinlerden alınan bazı cümleler 1. tabloda verilmiştir. Bu cümlelerin çeşitlerini örnekte belirtildiği gibi 2. tablodan yararlanarak tespit ediniz.

1. Tablo

Akdeniz limanlarının çoğu gibi, Bodrum'un da başlıca özelliği canlılık.	
İyi yazılmış bir manzum hikâye koskoca bir hanı, koynundaki tapu senedine rağmen asıl sahibinin elinden alıyor, Faruk Nafiz'e mal ediyordu.	
Niğde'ye yaklaşıyorduk.	
Sokak fenerleri yanarken Kayseri'de olacağım.	
Faruk Nafiz'in hanı, dedi.	5, 7, 10, 11
Hani aynalar, paraketalar?	
Derli toplu bir konuşma olamıyordu.	
Öyle bir akarsudur ki bahar mevsiminde asla geçit vermez.	
Bisikletin ilk icadı zamanlarında ona verilen şeytan arabası ismini bu otoraya saklamak lazımmış!	
Karşıda bir dükkân daha, kartpostal, fotoğraf, pul, kitap, gazete, kabuklardan yapılmış kolyeler, küpeler…	

2. Tablo

1. Bağımlı sıralı cümle	**2.** Bağlı cümle	**3.** Basit cümle
4. Eksiltili cümle	**5.** Fiil cümlesi	**6.** Girişik birleşik cümle
7. İç içe birleşik cümle	**8.** İsim cümlesi	**9.** Ki'li birleşik cümle
10. Kurallı cümle	**11.** Olumlu cümle	**12.** Olumsuz cümle
13. Soru cümlesi	**14.** Ünlem cümlesi	

2. Aşağıdaki cümlelerde yer alan noktalama yanlışlarını tespit ediniz.

a) Kıyafetinden anlaşıldığına göre Niğdeli arkadaş bir esnaf, yahut işçi idi.

b) Mamafih, arabamızda ayakta duran ve bizi dinleyen uzun boylu bir sakallının "Yok, yahu... o han falanındır" diye öteki mal sahibinin hakkını da ziyâdan kurtardığım itirafa mecburum.

c) Sendeleye sendeleye yürürken, birden şaşakaldım: liman meydanı değişivermiş: solda bir dükkân, önünde tahta sehpalara oturtulmuş dizi dizi amforalar, camında süngerinden tutun da el işlemelerine kadar güney kıyılarımızda tabiat ve insan eli neler yaratırsa, hepsi serili.

3. Aşağıdaki cümlelerde yazımı yanlış olan kelimeleri tespit ediniz.

a) Tanrı'ya hamd olsun esenlikle bu şehre girdik.

b) Yanımda oturan bir Niğdeli, şehirin eteğini saran ağaç kümeleri arasında pek iyi seçemediğim bir noktayı işaret etti:

c) Niğde ile Kayseri arasındaki yolu, Faruk Nafiz'in İstiklâl muharebesi senelerinde kona göçe üç günde aştığı o uzun mesafeyi, ben, bugün otoray denen yeni icat bir alet içinde, adeta uçarak geçiyorum.

ç) Bu otoray, yolları adeta çocuk oyuncağına çevirmiş.

d) Bodrum'da deniz arkeologu olarak çalışan iki Fransız dostumuz var.

e) Balıkçıyla başbaşa verip konuştukları zaman, kullandıkları dil Türkçe mi, rumca mı, İtalyanca mı, kestiremezsiniz; yer yer İngilizce denizcilik terimlerinin de sızdığı bir dil karması olsa gerek, binlerce yıl boyunca çeşitli ırk ve ulusları oynak, ışıltılı bir uygarlık içinde birleştirmiş Akdeniz'in dili.

f) Yolculukta akşam, insanın gayri ihtiyari garipsediği, kendini karanlık düşüncelere bıraktığı saattir.

4. Aşağıdaki cümlelerde yay araçlarla belirtilen yerlere uygun noktalama işaretlerini koyunuz.

Niğde( )ye yaklaşıyorduk( )

Yanımda oturan bir Niğdeli( ) şehrin eteğini saran ağaç kümeleri arasında pek iyi seçemediğim bir noktayı işaret etti( )

( ) Faruk Nafiz'in hanı( ) dedi( )

YAZMA ÇALIŞMALARI

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ TANIMA

Gezi yazıları giriş, gelişme ve sonuç biçiminde yazılabilir. Metin yazılmadan önce bir planlama yapılır. Gezilen yeri daha iyi tanımak ve tanıtmak için geziye çıkılmadan önce o yer hakkında detaylı bir araştırma yapılır. Her türlü bilgi kaynağına başvurulur. Bu bilgi kaynakları yöre insanı veya yazılı kaynaklar olabilir. Okurda merak uyandırmak için gezilen yerin görülmeye değer özelliklerine, doğal ve tarihî güzelliklerine, okurun ilgisini çekebilecek ayrıntılı yönlerine değinilir. Gezi sırasındaki gözlemler, ses veya görüntü kaydeden cihazlarla veya notlarla kayıt altına alınır. Gözlemler ön bilgilerle birleştirilerek metin hazırlanır. Gezi yazılarında nesnel bir tutumla hareket edilir, gerekli yerlere yorumlar da eklenebilir. Görülenlerin anlatımı bu edebî türde ön planda olduğu için varlıkların ayırt edici yönlerini ortaya koyan betimlemelere sıklıkla başvurulur. Günümüzde gezi yazıları teknolojik gelişmelerle birlikte fotoğraf, resim, çizim vb. görsel unsurlarla zenginleştirilmektedir.

YAZMA TÜR VE TEKNİKLERİNİ UYGULAMA

Gezdiğiniz bir yer hakkında gezi yazısı hazırlayınız. Yazınızı görsel unsurlarla destekleyiniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Hazırladığınız gezi yazılarını sınıfınızda arkadaşlarınıza okuyunuz.

Ünite Özeti

9. ÜNİTENİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri "gezi yazısı, *Seyahat Jurnali*, *Yolcu Defteri*, seyahatname, sefaretname, *Canım Anadolu*" **ifadelerinden uygun olanıyla tamamlayınız.**

1. Direktör Ali Bey'in yazdığı ……..…….. adlı eser, Tanzimat Dönemi'ne aittir.
2. ……..……, Batılı anlamda gezi yazısının divan edebiyatındaki karşılığıdır.
3. Batı edebiyatına özgü edebî bir tür olan……....., gezilen yerlerle ilgili gözlem, deneyim ve yorumları içerir.
4. Osmanlı Dönemi'nde devlet görevlilerinin yurt dışındaki gözlemlerini içeren eserlere ……..... .....……..... denir.
5. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun …….....adlı eseri, Cumhuriyet Dönemi'nde yazılmış gezi yazısı türünde bir eserdir.

B. Aşağıda numara ve harflerle verilenleri doğru biçimde eşleştiriniz. Harfleri numaraların karşısındaki kutucukların içine yazınız.

1. Babürşah	☐	a. *Tuhfetü'l-Haremeyn*	
2. Pirî Reis	☐	b. *Babürname*	
3. Seydi Ali Reis	☐	c. *Mihnet-Keşân*	
4. Nâbî	☐	ç. *Şikayetname*	
5. Kâtip Çelebi	☐	d. *Kitab-ı Bahriye*	
6. Keçecizade İzzet Molla	☐	e. *Cihannüma*	
7. Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi	☐	f. *Mir'atü'l-Memâlik*	
		g. *Fransa Sefaretnamesi*	

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D"**, yanlış olanların başına** "Y" **yazınız.**

1. ☐ Tarih-i Seyyah, Evliya Çelebi için kullanılan bir unvandır.
2. ☐ Gezi yazısında efsanelerden, anılardan, atasözlerinden ve deyimlerden yararlanılabilir.
3. ☐ Batılı anlamda gezi yazısının ilk örnekleri Türk edebiyatında, Cumhuriyet Dönemi'nde verilmiştir.

4. ☐ *Avrupa'da Bir Cevelan*, Ahmet Mithat Efendi'nin Tanzimat Dönemi'nde yazdığı bir eserdir.
5. ☐ *Göz Ucuyla Avrupa* adlı eserde Tanzimat Dönemi'nde yaşayan bir sanatçının Batı ülkeleriye ilgili gözlemleri yer alır.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Anı ile gezi yazısı arasındaki farklar nelerdir? Maddelendiriniz.
2. Gezi yazısı türündeki eserlerde hangi anlatıcı ve bakış açısı kullanılır? Niçin?
3. Merak, ilgi çekicilik ve gözlem kavramlarının gezi yazısındaki yeri hakkında bilgi veriniz.
4. Kısa çizginin ara söz ve ara cümleleri belirtmek için kullanılmasına örnek bir cümle yazınız.
5. Evliya Çelebi'nin *Seyahatname* adlı eserinin günümüz yaşamına ne tür katkıları vardır?

D. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alana yazınız.

1. Bu ünitede okuduğunuz hangi metnin yazarı, Ege sahilleri ve Bodrum hakkında bize bilgi vermiştir?

2. Bu ünitede hangi yazar otoraya yönelik bilgiler vermiştir?

3. XVII. yüzyıl Bursa'sı hakkında bu ünitede bizi bilgilendiren metnin yazarı kimdir?

4. "Haldun Taner de gezi yazısı türünde bir eser yazmıştır." cümlesini devrik cümleye ve soru cümlesine dönüştürünüz.

5. "Paramparça olmuş yaşamdan bir şeyler kotarmak için gezi yazısı türünde eser vermeyi seviyorum." cümlesindeki altı çizili kelimenin bitişik yazılmasının nedenini yazınız.

E. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'si için söylenemez?

A) On ciltlik bir eserdir.
B) XVII. yüzyılda yazılmıştır.
C) Akıcı bir anlatıma sahiptir.
D) Birçok bilim alanına kaynaklık eder.
E) Divan nesrinin süslü bir örneğidir.

2. Aşağıdakilerden hangisi gezi yazısı için söylenemez?

A) Kişisel yaşam çevresinde gelişen bir metin türüdür.
B) Gezilip görülen yerle ilgili bilgileri içerir.
C) Okurun ilgisini çekebilecek ayrıntılar ele alınır.
D) Tartışmacı anlatım biçiminden sıklıkla yararlanılır.
E) İnsanların gezip görme ihtiyacını karşılar.

3. • *Âfâk-ı Irak*
• *Avrupa Mektupları*
• *Frankfurt Seyahatnamesi*
• *Hac Yolunda*

Aşağıdakilerden hangisi bu eserlerin ortak bir yönüdür?

A) Aynı yazara ait olmaları
B) Tanzimat Dönemi'nde yazılmaları
C) Cumhuriyet Dönemi öncesine ait olmaları
D) Farklı edebî türlere ait olmaları
E) Batı ülkelerine değinmeleri

4. • *Bizim Akdeniz*
• *Denizaşırı*
• *Gezerek Gördüklerim*
• *Tuna Kıyıları*

Bu eserler aşağıdaki yazarlardan hangisine aittir?

A) Ahmet Haşim
B) Azra Erhat
C) Falih Rıfkı Atay
D) Haldun Taner
E) İsmail Habip Sevük

5. Ahmet Mithat Efendi ( ) Direktör Ali Bey ( ) Cenap Şahabettin ( ) Ahmet İhsan Tokgöz ( ) Reşat Nuri Güntekin ( ) Falih Rıfkı Atay gezi yazısı türünde eserler vermişlerdir.

Bu cümlede verilen yazarların dâhil oldukları edebî dönemi belirtmek istersek cümlenin doğru noktalaması aşağıdakilerden hangisi olur?

A) (,) (,) (,) (,) (,)
B) (,) (-) (,) (-) (,)
C) (;) (,) (;) (,) (;)
D) (,) (;) (,) (;) (,)
E) (,) (/) (,) (/) (,)

6. Evliya Çelebi'nin ne yapmak istediğini kavramış olan bir edebiyat adamı -Ahmet Hamdi Tanpınar- *Beş Şehir* adlı eserinde şöyle demiştir: "Zaten ben Evliya Çelebi'yi tenkit etmek için değil, ona inanmak için okurum ve bu yüzden de daima kârlı çıkarım."

Bu parçanın noktalama işaretleri için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Düzeltme işareti yanlış kullanılmıştır.
B) Aktarma cümlesi yay ayraçların içine alınmalıdır.
C) "Değil" kelimesinden sonraki virgül, cümleden çıkarılmalıdır.
D) "Ahmet Hamdi Tanpınar" sözü iki virgülün arasına da alınabilir.
E) Nokta, aktarma cümlesinde tırnak işaretinden sonra getirilmelidir.

7. Evliya Çelebi, kos koca (I) bir edebî eser meydana getirmiştir, eşi benzeri olmıyan (II) bir edebî eser. Bunu yaparken her şeyi kullanan, her şeyden yararlanan kendisidir. Onun eseri biliminsanları (III) için muazzam bir kaynaktır ama o, eserini kaynak olsun diye yazmamıştır. O, eserini bir görevi yerine getirmek için de (IV) yazmamıştır. Her gerçek sanatçı gibi içinden gelen karşı konulmaz bir istekle yazmıştır. Tarihten, coğrafyadan, rivayetlerden, menkıbelerden, hikâyelerden, masallardan, hayalgücünden (V) yararlanarak yazmıştır. Hepsinden önemlisi, dili ustaca kullanarak, geliştirerek, yeni anlatım yolları yaratarak…

Bu parçada numaralanmış kelimelerden hangisinin yazımı doğrudur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

8. Bu usulün, tarihin hangi devrine ait olduğunu pek kestiremeyeceğim ama her hâlde çok eski zamanlarda yaşadığımıza şüphe yoktur.

Bu cümleler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Yapısı bakımından bağlı bir cümledir.
B) Yapısı bakımından sıralı bir cümledir.
C) Yüklemin yerine göre kurallıdır.
D) Anlamca olumsuz bir cümledir.
E) Biçim açısından olumsuz bir cümledir.

9, 10, 11 ve 12. soruları aşağıdaki bilgi grafiğinden yola çıkarak çözünüz.

TRT HABER'in bir bilgi grafiği

9. Bu bilgi grafiğinde aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisine yer verilmemiştir?

A) Sayılardan sonra sıra bildirmek için kullanılan işarete

B) Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlenin sonunda kullanılan işarete

C) "Arasında, ve, ile, ila, …-den …-e" anlamlarını vermek için kullanılan işarete

D) Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarını belirten işarete

E) Özel adlara getirilen çekim ekini ayırmak için kullanılan işarete

10. Bu bilgi grafiğinde aşağıdaki cümle çeşitlerinden hangisine örnek yoktur?

A) Basit cümle

B) İsim cümlesi

C) Girişik cümle

D) Fiil cümlesi

E) Anlamca olumsuz cümle

11. Bu bilgi grafiğinden Evliya Çelebi'yle ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) İlk gezilerini Avrupa'ya yapmıştır.

B) Devletin olanaklarından yararlanarak da gezilerini yapmıştır.

C) Evliya Çelebi, üç ayrı kıtayı gezmiştir.

D) Gezdiği yerlerdeki sosyal dokuyu da eserlerinde anlatmıştır.

E) Tarihe kaynaklık etmiştir.

12. 17. yüzyıl seyyahı Evliya Çelebi, gördüğü bir rüyadan etkilenerek gezilere başladı. Avrupa, Batı Asya ve Mısır topraklarını dolaştı. Gezilerde gördüklerini 10 ciltlik "Seyahatname" adlı eserinde topladı.

Bilgi grafiğinde yer alan bu metin, yazım ve noktalama açısından farklı yazılırsa aşağıdakilerin hangisi doğru olur?

A) XVII. Yüzyıl seyyahı Evliya Çelebi, gördüğü bir rüyadan etkilenerek gezilere başladı. Avrupa, Batı Asya ve Mısır topraklarını dolaştı. Gezilerde gördüklerini 10 ciltlik "Seyahatname" adlı eserinde topladı.

B) XVII. yüzyıl seyyahı Evliya Çelebi, gördüğü bir rüyadan etkilenerek gezilere başladı. Avrupa, Batı Asya ve Mısır topraklarını dolaştı. Gezilerde gördüklerini on ciltlik *Seyahatname* adlı eserinde topladı.

C) 17. Yüz yıl seyyahı Evliya Çelebi, gördüğü bir rüyadan etkilenerek gezilere başladı. Avrupa, batı Asya ve Mısır topraklarını dolaştı. Gezilerde gördüklerini 10 ciltlik "Seyahatname" adlı eserinde topladı.

D) 17. Yüz yıl seyyahı Evliya Çelebi, gördüğü bir rüyadan etkilenerek gezilere başladı. Avrupa, Batı Asya ve Mısır Topraklarını dolaştı. Gezilerde gördüklerini 10 ciltlik "Seyahatname" adlı eserinde topladı.

E) 17. yüzyıl Seyyahı Evliya Çelebi, gördüğü bir rüyadan etkilenerek gezilere başladı. Avrupa, Batıasya ve Mısır topraklarını dolaştı. Gezilerde gördüklerini 10 ciltlik Seyahatname adlı eserinde topladı.

13. Geçen yazın sıcak bir günü... İki saatten beri bir tepe üzerinden Adana ovasını (I) seyrediyordum. Biraz evvelki (II) ışık bolluğu, karşıdaki şehri (III) âdeta seçilemeyecek bir hâle, karmakarışık (IV) bir cam, taş, maden yığını hâline getirmişti. Şimdi, güneş (V) indikçe renkler beliriyor, şekiller meydana çıkıyor; şehir, âdeta adım adım yaklaşıyordu.

Bu parçada numaralanmış kelimelerden hangisinin yazımı yanlıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

E. Aşağıda verilenleri bulmacada bulunuz.

1. Babürşah'ın gezi yazısı türündeki eseri.
2. Katip Çelebi'ye ait gezi yazısı kitabı.
3. Divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser.
4. Divan edebiyatında adı gezi yazısıyla bütünleşmiş yazarımız.
5. Seyahat.
6. İnceleme sonucu elde edilen değer, müşahade.
7. Cenap Şahabettin'in gezi yazısı türünde bir eseri.
8. Bir durum veya olayın duyular yoluyla insan üzerinde bıraktığı etki.
9. Batılı bir seyyah.
10. Azra Erhat'ın gezi yazısı türündeki bir eseri.
11. Ahmet Mithat Efendi'nin gezi yazısı türünde bir eseri.
12. Keçecizade İzzet Molla'nın bir eseri.
13. Direktör Ali Bey'e ait gezi yazısı türünde eser.
14. Divan edebiyatında gezi yazısı.
15. *Mir'atü'l-Memâlik* adlı eserin yazarı.
16. Art arda gelen cümlelerin sıralanmasıyla oluşan cümle türü.
17. Âkif Paşa'nın gezi yazısı türünde bir eseri.
18. Eş görevli kelimeleri ayırmak için kullanılan noktalama işareti.

B	A	B	Ü	R	N	A	M	E	E	C	T	S	D
M	M	M	L	Ş	I	O	A	V	İ	R	G	Ü	L
N	Ü	E	R	T	U	I	V	L	Ö	Ç	E	İ	Ş
Y	N	I	O	P	Ğ	Ü	İ	İ	I	O	Z	Ö	İ
T	N	N	S	A	S	D	A	Y	A	S	İ	M	Z
E	A	B	E	U	I	O	N	A	K	M	Ö	Ç	L
V	H	B	Y	M	N	Ç	A	Ç	N	O	K	L	E
B	İ	M	A	C	Y	Ö	D	E	Ö	U	Y	M	N
H	C	N	H	A	C	Y	O	L	U	N	D	A	İ
J	K	S	A	E	U	Ü	L	E	U	F	D	M	M
Y	L	İ	T	R	I	Ğ	U	B	Y	D	A	R	O
E	Ö	E	J	T	O	P	N	İ	U	R	T	M	P
M	M	R	U	Y	S	O	B	M	C	E	N	E	P
A	N	İ	R	U	I	I	Z	O	T	L	Ç	N	Ğ
N	I	L	N	I	R	U	P	Y	R	O	P	F	Ü
T	U	A	A	O	A	O	Z	T	E	Y	T	A	İ
A	Ç	İ	L	P	L	M	D	İ	V	A	N	M	O
H	Ö	D	İ	O	I	C	M	Z	Ç	İ	Ş	L	T
A	H	Y	Z	Ç	C	R	T	A	B	S	I	R	A
Y	S	E	C	Ö	Ü	T	N	M	Ç	J	H	K	L
E	A	S	B	M	M	E	L	Z	Ö	G	E	R	T
S	C	U	N	Z	L	B	V	F	Ö	T	Y	U	Ü
U	M	İ	H	N	E	T	K	E	Ş	A	N	M	L

Daha fazla soru çözmek isterseniz yandaki karekod aracılığıyla sorulara ulaşabilirsiniz.

Ek Sorular-1

Ek Sorular-2

Bu ünitede öğrendiklerinizi pekiştirmek için aşağıdaki kaynaklardan yararlanınız.

• https://ogmmateryal.eba.gov.tr/ • http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/ • https://ders.eba.gov.tr/

A

abdal: Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı, çilekeşliği benimsemiş, alçak gönüllü gezgin derviş.

açıklayıcı anlatım: Bilgi verme amacıyla yazılan öğretici metinlere özgü anlatım biçimi.

açıklık: Bir metinde belirtilmek istenen duygu ve düşüncelerin kolay, anlaşılır, herhangi bir ek yorum ve açıklamaya gerek kalmadan kavranabilir olması.

adapte: Uyarlanmış. Herhangi bir dilde yazılmış bir eseri, başka bir dile yer ve kişi adlarını değiştirerek olayları örf ve âdet, duyuş ve düşünüş bakımından aktarıldığı dili konuşanların hayatına uygulama yöntemli serbest çeviri tarzı. Türk edebiyatında daha çok tiyatro eserlerinde kullanılır.

ağıt: Ölen kişinin iyi özelliklerinin, ölümünden duyulan acının dile getirildiği koşma nazım biçiminde söylenen şiir türü.

ağız: Bir ülkede görülen değişik konuşma biçimlerini, söyleyiş türlerini ve ayrılıklarını yansıtan kullanımlardan her biri.

ahenk unsurları: Ölçü, kafiye, redif gibi şiirde müzikal yapıyı sağlayan ses ve ritim unsurlarıdır.

ahenk: Şiir ya da düzyazıdaki sözcük ya da sözcük öbeklerinin ses ve yapı benzeşmesinden oluşan ve kişide güzel bir etki uyandıran düzen.

akıcılık: Söz, yazı ve anlatımın akıcı olma özelliği.

alegorik: Bir sanat eserindeki ögelerin gerçek hayattan bir şeyleri temsil etmesi durumu. Simgelemek.

aliterasyon: Şiir ve nesirde uyum sağlamak için söz başlarında ve ortalarında aynı ünsüzün veya aynı hecelerin tekrarlanması.

ana düşünce: Konuyla ilgili olarak ortaya konulan temel düşünce, ana fikir.

anı: Yaşanmış olayların anlatıldığı yazı türü, hatıra.

anlatıcı: Masal, efsane, öykü, roman gibi anlatmaya dayalı türlerde anlatma görevini gerçekleştiren kimse.

anlatım teknikleri: Sanatçının duygu ve düşüncelerini ortaya koymak için başvurduğu yöntemler.

anlatım: Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazıyla bildirme.

anonim: Yazanı, yapanı, söyleyeni bilinmeyen (eser).

ara söz: Doğrudan doğruya konuşulan veya yazılan konuyu ilgilendirmeyen dolaylı söz.

Arap alfabesi: Genellikle Müslümanlar tarafından kullanılan, sağdan sola doğru yazılan alfabe.

aruz ölçüsü: Hecelerin uzunluk ve kısalık, kapalılık ve açıklık değerlerine göre çeşitli ses kalıplarından oluşmuş divan şiiri ölçüsü.

arzbar: Orta oyununda söyleşmenin ilk bölümü.

asonans: Ünlü tekrarı.

âşık: Halk ozanı, saz şairi.

âşıkane gazel: Aşkı ve sevgilinin güzelliğini anlatan gazel türü.

atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbımesel.

B

bade: Tasavvuf edebiyatında aşk.

bağlam: Kelime veya cümlelerin kullanıldığı yere göre kazandığı anlam özellikleri.

bahariyye: Divan edebiyatında bahar tasviri ile başlayan kaside.

bakış açısı: Bir olayda konuyu, düşünceyi belirli bir yönden inceleme, görüş açısı.

bent: İkiden daha fazla dizeden oluşmuş, kendi içinde bütünlük taşıyan şiir bölümü.

betimleyici anlatım: Bir varlığı, bir olayı, bir durum ya da yeri göz önünde canlanacak biçimde anlatma.

beyit: Anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir parçası.

beytü'l-gazel: Gazelin en güzel beyti.

bozlak: Türk halk edebiyatında konusunu acıklı olaylardan alan uzun hava, türkü türü.

Ç

çatışma: Edebî türlerde farklı düşünce ve yapıların anlaşmazlığıyla ortaya çıkan durum, zıtlıkların karşı karşıya gelmesi.

D

derleme: Belli bir konuda, belirlenmiş bir amaç doğrultusunda, geçerli ve güvenilir bilgilerin bir ya da daha fazla kişi tarafından toplanıp düzenlenmesi.

destan: Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope.

didaktik şiir: Öğretici, bilgi verici şiir türü.

diyalog: Oyun, roman, hikâye vb. eserlerde iki veya daha çok kimsenin konuşması; konuşmaya dayanılarak yazılmış eser.

doğal destan: Adı belli bir yazarca işlenmemiş ancak çok eskiden derlenen destan.

dramatik: Sahne oyununa özgü olan.

durak: Heceyle yazılan şiirlerde dizelerin belli yerlerinde durulan kısım.

duruluk: Sözlü ve yazılı anlatımın gereksiz sözlerden, gereksiz uzatmalardan arındırılmış olma durumu.

durum hikâyesi: Belli bir olayı değil, olayın içindeki bir durumu, kesiti anlatan hikâyelerdir. Anlatımın ön planda olduğu durum hikâyesinde duygu ve hayaller, yorumlar önemlidir.

dükkân: Orta oyununda iş yeri olarak kullanılan dekor.

E

edebî akım: Bir edebiyatçı grubunun belli bir dönemde ortak estetik ve sanat anlayışı etrafında oluşturdukları edebiyat hareketi.

edebî eser: Sözlü veya yazılı olarak estetik ölçüler içinde oluşturulmuş eser.

edebî sanat: Sözcüklerin gerçek ve mecaz anlamlarına başvurmak, sözcükler arasında anlam ilgisi kurmak, onların yazılış ve söyleniş özelliklerinden yararlanmak yoluyla etkili bir anlatım oluşturmak amacıyla yapılan söz söyleme sanatı.

edebî tür: Biçim ve içerik bakımından ortak özellikler gösteren edebiyat eserlerinin dâhil olduğu grup.

efsane: Genellikle olağanüstü özellikler gösteren olayları konu edinen, halk ağzında şekillenerek kuşaktan kuşağa geçerek varlığını sürdüren, halkın hayal gücünün ürünü olan öykü, hikâye.

epik şiir: Yiğitlik ve kahramanlık temalarını işleyen şiir türü.

epope: Kahramanlık konusunu işleyen uzun şiirler.

ezgi: Belli bir kurala göre oluşturulan ses dizesi, beste.

F

fahriye: Kasidede, divan şairinin kendisini övdüğü bölüm.

fasıl: Tiyatroda, orta oyununa başlamadan önce saz takımının çaldığı parça; eskiden Osmanlı tiyatrosunda perde bölümü.

folklor: Bir halkın geçmişten bu yana oluşturduğu gelenekler, inançlar, töreler ve kültür.

G

gazel: Beyit sayısı 5 -15 olan, ilk beytinin dizeleri birbiriyle, sonraki beyitlerinin ikinci dizeleri birinci beyitle kafiyeli, genellikle lirik konularda yazılan divan şiiri nazım şekli.

girizgâh: Kasidelerde nesib bölümünden sonra asıl konuya geçmeyi sağlayan bölüm.

gözlemci bakış açısı : Anlatıcının olay içinde yer alan şahıs kadrosunu oluşturan fertleri bir kamera tarafsızlığıyla izlediği ve onlar hakkında bilgi verdiği anlatım tarzı. Olayın üçüncü şahsın ağzından anlatılması.

güzelleme: Aşk, sevgi konularını işleyen koşma türü.

H

halk hikâyesi: Âşıkların anlattıkları, 16. yy.dan başlayarak destanın yerini alan, şiirle konuşma dilinin karışımından oluşan, sözlü halk geleneğinde varlığını sürdüren anlatıların genel adı.

hamse: Beş mesneviden oluşan eser.

hat sanatı: İslam kültüründe ortaya çıkmış güzel yazı yazma sanatı, kaligrafi.

hayalî: Karagöz oyununu oynatan kişi.

hece ölçüsü: Dizelerdeki hece sayısının eşitliğine dayanan, halk şiiri ölçüsü olarak bilinen millî ölçü.

hicviye: Bir kimsenin aksayan yönlerini yermek amacıyla yazılan kaside.

hikâye: Gerçek veya gerçeğe uygun olayları kişi, zaman, mekâna bağlı anlatan kısa yazı, öykü.

hikemî gazel: Özdeyiş niteliğindeki sözlerin ağır bastığı gazel.

hikmet: Hoca Ahmet Yesevî'nin hece ölçüsüyle ve halk diliyle yazdığı ve *Divân-ı Hikmet*'te topladığı manzumelere verilen isim.

hümanizm: İnsanı evrende tek ve en yüce değer sayan, bu nedenle insana ve insan onuruna saygıyı sağlamak için gerekli koşulları hazırlama amacı güden düşünüş.

hüsnütalil: Herhangi bir olayı gerçek sebebiyle değil de daha hoş başka bir sebeple açıklayan edebî sanat.

İ

iç konuşma: Edebî türlerde kişinin kendi kendiyle hesaplaşması, konuşması, tartışması.

içerik: Bir yapıtın ya da sanatsal yaratının içerdiği duygular, düşünceler, imgeler; kısacası biçim dışındaki tüm ögelerin toplamı.

içtenlik: Sözlü ya da yazılı anlatımda duygu ve düşünceleri içe doğduğu gibi doğal biçimde aktarma niteliği.

ilahi: Allah aşkının, dinî-tasavvufi duyguların işlendiği, genellikle dörtlükler hâlinde ve hece ölçüsü ile söylenen dinî-tasavvufi halk şiiri nazım türü.

ileti: Edebî ve öğretici metinlerde yazarın okuyucuya iletmek istediği temel duygu, düşünce, istek veya mesaj.

imge: Bir şeyi daha canlı ve daha duygulu bir hâlde anlatmak için onu başka şeylerin çizgileri ve şekilleri içinde tasarlayış.

K

kafiye: Dize sonlarında anlam ve görevleri farklı ses benzerliği, uyak.

kafiye düzeni: Bir şiirde mısra sonlarındaki ses benzerliklerinin yani kafiyelerin çizgilerle ve alfabetik sıraya uygun olarak düzenlemesi işi.

kahraman: Olay anlatımına bağlı eserlerde olayların akışını en çok etkileyen ve göze çarpan kişiler.

Karagöz: Deriden kesilmiş tasvirlere perde arkasından ışık yansıtılması yöntemiyle oynanan gölge oyunu.

karakter: Anlatmaya bağlı metinlerde toplumsal bir tabakayı değil de sadece bireyi temsil eden.

kaside: Divan şiirinde genellikle din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılan şiir.

kavuştak: Şarkı ve türkülerde tekrarlanan dize, nakarat.

kayabaşı: Konusunu kır ve köy yaşantısından alan, özgür bir söyleyişin egemen olduğu türkü türü.

kelime grubu: Birden çok kelimeden oluştuğu hâlde cümle içinde tek bir kavramı karşılayan, yapı ve anlam bütünlüğü taşıyan dil birliği.

kıt'a: En az iki, en çok on iki beyitten oluşan divan şiiri nazım biçimi.

Kiril alfabesi: 10 tanesi ünlü, 21 tanesi ünsüz, 2 tanesi de tonlama olarak kullanılan 33 harften oluşan, Slav halkları tarafından kullanılan alfabe.

koçaklama: Yiğitlik, kahramanlık temalarını işleyen koşma türü.

komedi: İnsanların ve olayların gülünç taraflarını ortaya koyan sahne eseri.

konu: Sözlü ya da yazılı eserlerde ele alınan olay, durum, düşünce.

koşma: Türk halk şiirinde hece ölçüsünün 6+5 ya da 4+4+3 kalıplarında; "abab (aaab, aaba, abcb), bbba, ccca..." kafiye düzeninde söylenen, dörtlük sayısı 3 ile 6 arasında değişen nazım biçimi.

koşuk: Dörtlükler hâlinde ve 11'li hece ölçüsüyle yazılan; aşk, sevgi, tabiat, kahramanlık, güzellik gibi konuları işleyen sözlü edebiyat ürünü.

Kök Türk alfabesi: Kök Türkler Dönemi'nde yaygınlaşmış; 4'ü ünlü, 34'ü ünsüz 38 harften oluşan, sağdan sola doğru yazılan ilk Türk alfabesi.

kurgu: Zihinde yapılan tasarım, edebî bir türde bölümleri bir uyum ve anlam bütünlüğü sağlayarak birleştirme.

kurmaca: Roman ve hikâyelerde olay örgüsü, zaman, mekân ve şahıs kadrosu ekseninde verilen; olmadığı hâlde varmış gibi tasarlarmış, kurgulanmış sistem.

M

mahlas: Kimi ozan ve yazarların yapıtlarında kullandıkları değişik ad. İsim, takma ad.

makta: Gazel ya da kasidenin son beyti.

mâni: 7'li hece kalıbıyla söylenen, anonim halk edebiyatının en yaygın nazım biçimi.

manzum eser: Şiir biçiminde yazılmış eser.

masal: Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür.

matla: Gazel ya da kasidenin ilk beyti.

mazmun: Belli bir kavramı anlatan, onu düşündürüp çağrıştıran kalıplaşmış söz ve benzetmeler.

mecaz: Bir sözcüğün gerçek anlamının dışında kullanılması.

mecazımürsel: Bir sözün benzetme amacı güdülmeden başka bir söz yerine kullanılmasıyla yapılan edebî sanat, ad aktarması.

meddah: Geleneksel Türk tiyatrosunda tek kişilik tiyatro çeşidi.

mekân: Edebî bir türde olayın oluştuğu, geliştiği yer.

menkıbe: Din büyüklerinin, ermişlerin yaşamlarını, yaptıkları olağanüstü işleri dile getiren öyküler.

mensur eser: Düzyazı ile yazılmış eser.

mersiye: Bir kişinin ölümünden duyulan acıyı konu edinen divan şiiri nazım türü.

mesnevi: Beyit sayısının sınırı olmayan, her beyti kendi arasında kafiyeli, uzun anlatmaya dayalı konuların işlendiği divan edebiyatı nazım biçimi.

methiye: Kasidede ele alınan kişiyi öven bölüm.

metin: Biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle bir yazıyı oluşturan cümlelerin bütünü.

mısra: Manzum yazıların her bir satırı, dize.

mimik: Düşünceleri, duyguları yüz ve gövde anlatımı ile verme sanatı.

mit: Geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren, alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi.

mitoloji: Mitleri, mitlerin doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim.

mitos: Tarih öncesi dönemleriyle ilgili tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanların yaşamlarını, serüvenlerini anlatan, bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini, dolaylı bir biçimde yansıtan efsane.

miyan: Divan edebiyatı nazım şekillerinden şarkının üçüncü dizesine verilen isim.

mizahi: İçinde gülmece bulunan, gülmece niteliği taşıyan yazı, karikatür vb.

motif: Bir edebî eserde konuya kendi başına özellik kazandıran unsurlardan her biri.

murabba: Divan edebiyatında dörder dizelik bentlerle kurulan nazım biçimi.

münacat: Divan edebiyatında Allah'ı öven şiir türü.

müstezat: Gazelin her dizesine, kullanılan aruz ölçüsüne uymak koşuluyla bir kısa dize ekleyerek oluşturulan nazım biçimi.

N

naat: Konusu Hz. Muhammed'i övmek olan kaside.

nakarat: Şiirde bentlerin sonunda tekrarlanan mısra veya mısralar.

nazım biçimi: Mısra sayısı, birim sayısı, kafiye ve ölçü bakımından belli özellikler gösteren manzum yapı, nazım şekli.

nazım birimi: Şiirde en küçük anlam bütünlüğünü sağlayan ve kendi içinde bağımsız dize topluluğu.

nefes: Bektaşi törenlerinde makamlarla okunan, teması Bektaşi inanışları olan tekke edebiyatı nazım türü.

nesib: Kasidede tasvir yapılan bölüm.

nesir: Duygu, düşünce ve hayallerin dil bilgisi kurallarına uygun biçimde, cümleler hâlinde anlatıldığı yazı biçimi, düzyazı.

O

olay hikâyesi: Bir olayın anlatıldığı ve serim–düğüm–çözüm bölümlerinden oluşan hikâye.

olay örgüsü: Anlatmaya dayalı edebî eserlerde belli bir konu etrafında meydana gelmiş birden fazla olayın sebep-sonuç ilişkisine bağlı biçimde oluşturdukları bağlantılar dizisi.

orta oyunu: Sahne olarak kabul edilen ve etrafı seyircilerle çevrilmiş bir alanda yazılı bir metne bağlı kalmaksızın karşılıklı konuşmaya dayanan halk tiyatrosu.

oyun: Sahnede oynanmak amacıyla yazılmış eser.

ozan: Kopuzla türkü söyleyen şair.

Ö

öğretici metin: Öğretme, bilgilendirme amacıyla oluşturulan metin.

ölçü: Bir şiirdeki dizelerin hece ve durak bakımından denk oluşu.

örtük ileti: Metinde açıkça ortaya konmamış, ima edilmiş ya da kapalı biçimde ifade edilmiş, okuyucunun yorumuna elverişli ileti.

öyküleyici anlatım: Anlatmaya dayalı metinlerde olayı; mekân, zaman ve kişi kavramlarıyla ilişkilendirerek ortaya koyan anlatım biçimi.

P

palanga: Orta oyununda oyun alanı.

perde: Tiyatro eserlerinde oyunun belli başlı bölümlerine verilen isim.

R

realizm: XIX. yüzyılın ikinci yarısında romantizme tepki olarak doğan akım, gerçekçilik.

redif: Şiirde kafiyeden sonra tekrar edilen, yazılışı ve anlamı aynı olan sözcük ya da aynı görevde bulunan ek.

rindane gazel: Yaşamaktan zevk almayı anlatan gazel türü.

roman: Gerçek veya gerçeğe uygun olayları; kişi, zaman ve mekâna bağlı anlatan uzun yazılar.

romantizm: XVIII. yüzyıl sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole aşırı yer veren sanat akımı.

rubai: Aruz ölçüsünün belirli kalıplarına göre yazılan dört dizeli manzume.

S

sagu: İslamiyet öncesi Türk edebiyatında ölüm temalı şiir.

sahne: Bir oyun veya filmin başlıca bölümlerinden her biri.

sav: İslamiyet öncesi Türk edebiyatında atasözlerine verilen ad.

sefaretname: Osmanlı İmparatorluğu döneminde kimi elçilerin gittikleri yabancı ülkeleri tanıtmak amacıyla yazdıkları eser.

semai: Hece ölçüsünün genellikle 8'li kalıbıyla aşk, doğa ve insan sevgisi gibi konularda yazılan âşık edebiyatı nazım şekli.

senaryo: Tiyatro oyunu, piyes, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin.

sığır: Türklerin İslamiyet öncesi yaşamlarında önemli yer tutan sürek avları sırasında düzenlenen av töreni.

söz sanatı: Edebî eserlerde güzel ve etkileyici bir anlatım kurabilmek amacıyla oluşturulan söz ve anlam oyunu.

sunum: Anket, deney, araştırma gibi belli bir alanda yapılan çalışma sonuçlarını açıklamak için görsel ve teknolojik imkânlardan da yararlanılarak bir topluluk önünde yapılan hazırlıklı konuşma.

Ş

şaman: Şamanlıkta büyü yapan, gelecekten haber verdiğine, ruhlarla ilişki kurarak hastalıkları iyileştirdiğine inanılan kimse, kam.

şarkı: Divan edebiyatında dörtlükler hâlinde ve bestelenmek için yazılan bir nazım şekli.

şiir: Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk.

T

taç beyit: Kasidede şairin adının geçtiği beyit.

tasavvuf: Allah'ın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım.

taşlama: Halk edebiyatında bir kişiyi ya da olayı eleştiren şiir, hiciv.

tecahülüarif: Anlam inceliği yaratmak için çok iyi bilinen bir şeyin bilmezlikten gelinerek ifade edilmesi sanatı.

tegazzül: Kasideyle aynı ölçü ve kafiyede yazılmış bir gazelin olduğu bölüm.

telmih: Hatırlatma sanatı.

tema: Bir konunun bir düşünceyi belirtmek için işlenmesiyle ortaya çıkan düşünce.

temel çatışma: Anlatmaya ve göstermeye bağlı metinlerde birbirine karşıt unsurların, karakterlerin bir arada anlatılması yoluyla oluşturulan gerilim kaynağı durum, temel sorun.

tenasüp: Anlamca birbiriyle ilgili sözcüklerin bir dize, beyit ya da bentte bir arada kullanılması sanatı, uygunluk sanatı.

terciibend: Biçimsel yönden terkibibentle aynı olan, vasıta beytinin her bendin sonunda tekrarlanması yönüyle ondan ayrılan nazım biçimi.

ters piramit tekniği: Haberi oluşturan bilgilerin hedef kitlenin ilgisine göre en önemliden daha az önemliye doğru sıralanması esasına dayanan haber tekniği.

teşbib: Kaside türünde şairin sanat gücünü gösterdiği, hayal gücünün zenginliğini ortaya çıkarmak için yaptığı giriş bölümü.

teşbih: Aralarında ortak nitelik bulunan iki varlık ya da kavramdan nitelik olarak zayıf olanı güçlü olana benzetme sanatı.

tevhit: Allah'ın varlığını ve birliğini işleyen kaside türü.

tevriye: Birden fazla gerçek anlamı olan bir sözü, iki anlama da gelecek biçimde kullanma sanatı.

tip: Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi.

tiyatro: İnsan hayatı ile ilgili bir konuyu ve bir olayı sahnede gösterme ve canlandırma ilkesine dayalı sanat dalı.

trajedi: Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri, tragedya.

trajik: Çok acıklı, feci.

tuyuğ: Divan şiirine Türklerin kattığı nazım biçimi.

türkü: Belli bir ezgisi olan ve hece ölçüsüyle yazılan anonim halk şiiri nazım şekli.

Ü

ünlem: Kızma, şaşma, korkma, sevinme gibi birden oluşan duyguları anlatmaya yarayan sözcük.

üslup: Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil.

V

varsağı: Dörtlük sayısı üç ile altı arasında değişen, içinde "bre, hey, hey gidi..." gibi ünlemler olan, hecenin sekizli kalıbında kendine özgü bir ezgi ile söylenen âşık edebiyatı nazım biçimi.

Y

yalınlık: Açık, süsten ve zorlamadan uzak, kolayca anlaşılabilen anlatım.

yapma destan: Bir şairin toplumu ilgilendiren bir olayı ele alarak oluşturduğu destan.

yedekli mâni: Düz mâninin sonuna dizeler eklenmesiyle oluşan, dört dizeden fazla olan mâni.

yek-ahenk gazel: Beyitleri arasında anlam birliği bulunan gazel.

yek-avaz gazel: Tüm beyitleri aynı güçte, değerde ve güzellikte olan gazel.

yenidünya: Orta oyununda ev olarak kullanılan paravan.

yuğ: İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Edebiyatı'nda ölen bir kişinin ardından yapılan tören.

Z

zenne: Orta oyununda veya Karagöz'de kadın rolünü üstlenen erkek oyuncu.

Açıklamalı-Örnekli Türk Halk Edebiyatı. (1998). (Haz. S. Batur). İstanbul: Akdeniz.
Akkuş, M. (2018). *Nef'î Divanı*. Ankara: http://ekitap.kulturturizm.gov.tr.
Aktaş, Ş. Gündüz, O. (2015). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ.
Akyüz, K. (1982). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul: MAS.
And, M. (1983). *Türk Tiyatrosunun Evreleri*. Ankara: Turhan.
Artun, E. (2007). Türk Halk Kültüründe Mâni Söyleme Geleneği, Mânilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği. *IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyumu Bildirileri*. Muğla: Fethiye Belediyesi.
Artun, E. (2013). *Dinî-Tasavvufi Halk Edebiyatı*. Adana: Karahan.
Artun, E. (2016). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. Adana: Karahan.
Atatürk'ün Özdeyişleri. (2021). Ankara: TTK.
Banarlı, N. S. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı Ansiklopedisi I-II*. İstanbul: MEB.
Beserek, A. (2005). *Doğru Yazmak İçin Kompozisyon Bilgileri*. İstanbul: MEB.
Bilim ve Teknik dergisi. (2022). (Yıl: 56, Sayı: 659). Ankara: TÜBİTAK.
Caferoğlu, A. (1984). *Türk Dili Tarihi. İstanbul*: Enderun.
Cevdet Kudret. (1975). *Ortaoyunu II*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
Cevdet Kudret. (2013). *Karagöz, I. Cilt*. İstanbul: YKY.
Cevdet Kudret. (1980). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri 1*. İstanbul: İnkılâp.
Cevdet Kudret. (2003). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri 2*. İstanbul: İnkılâp ve Aka.
Cumbur, M. (2001). *Karacaoğlan Şiirler*. Ankara: MEB.
Çehov, A, P. (2019). *Hikâyeler* (Çev.: Alhan Altan Araslı). Ankara: Akçağ.
Çetişli, İ. (2016). *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*. Ankara: Akçağ.
Dede Korkut Hikâyeleri. (2021). (Haz.: Ayşegül Çakan). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
Demir, Z. (2018). Sosyolojik Açıdan Edebiyat ve Din. *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*. Sayı: 1, Sayfa: 13-30.
Devellioğlu, F. (1984). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın.
Dilçin, C. (1992). *Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK.
Edip Ahmet Yüknekî. (2017). *Atabetü'l-Hakâyık* (Haz.: Serkan Çakmak). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
Elçin, Ş. (2000). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ.
Enginün, İ. (2018). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh.
Ergin, M. (1986). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi.
Erhat, A. (1973). *Mavi Yolculuk*. İstanbul: Bilgi.
Erhat, A. (2019). *Mavi Anadolu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
Erten, M. (2008). Divânu Lugati't-Türk'ün Bulunuşu, Tercümesi ve Basılışının Serüveni. *Erdem dergisi*, Sayı: 52, Sayfa: 285-290.
Evliya Çelebi. (2013). *Seyahatname* (Haz.: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman). İstanbul: YKY.
Eyuboğlu, S. (1985). *Yunus Emre*. İstanbul: Cem.
Ferîdüddîn Attâr. (2020). *Mantıku't-Tayr* (Çev.: Mustafa Çiçekler). İstanbul: Kaknüs.
Gözler, H. F. (1972). *Türkçe Deyimler, Türkçe ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
Güntekin, R. N. (2017). *Anadolu Notları I*. İstanbul: İnkılap.
Güzel, A. (2021). *Kaygusuz Abdâl Külliyatı*. Ankara: TDK.
Hamdullah, Hamdî. (1991). *Yûsuf u Züleyhâ* (Haz.: Naci Onur). Ankara: Akçağ.
Hengirmen, M. (2015). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin.
Hoca Ahmet Yesevî. (1995). *Divan-ı Hikmet* (Haz.: İbrahim Hakkulov). İstanbul: MEB.
Homeros. (2008). *Odysseia* (Çev.: Azra Erhat-A. Kadir). İstanbul: Can.
Hz. Ali Cenkleri. (2017). (Haz.: N. Ahmet Özalp). İstanbul: Kapı.
Kabaklı, A. (2008). *Türk Edebiyatı I.* İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.
Kaplan, M., Enginün İ. ve Emil, B. (1993). *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
Karaalioğlu, S. K. (1963). *Kompozisyon Sanatı*. İstanbul: İnkılâp.
Karaosmanoğlu, Y. K. (2020). *Kiralık Konak*. İstanbul: Dergâh.
Karosmanoğlu, Y. K. (1980). *Anamın Kitabı* (Haz.: Atilla Özkırımlı). İstanbul: Birikim.
Kaşgarlı Mahmut. (1998) *Divânu Lugati't-Türk* (Haz.: Besim Atalay). Ankara: TTK.
Kerem ile Aslı. (2006). (Haz.: İsa Öztürk). İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Kılınç, A. (2021). *Fuzulî Divanı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
Köklügiller, A. (2010). *Nasıl Yazıyorlar?*. İstanbul: IQ.
Köprülü, M. F. (2016). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Alfa.
Küçük, S. (2018). *Bâkî Divanı*. Ankara: http://ekitap.kulturturizm.gov.tr.
Macit, M. (2017). *Nedim Divanı*. Ankara: http://ekitap.kulturturizm.gov.tr.
Mengi, M. (1999). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ.
Mevlana. (2015). *Mesnevi* (Haz.: Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul: Doğan.
Mevlana. (2019). *Fîhi Mâfih* (Çev.: Cemal Aydın). İstanbul: Sufi.
Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı. (2018). Ankara: MEB.
Moliere. (2004). *Cimri* (Çev.: Öner Ciravoğlu). İstanbul: Remzi.
Namık Kemal. (2019). *Vatan yahut Silistre* (Haz.: Ezgi Aslan, Gönül Yüksel). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi.
Necatigil, B. (1983). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık.
Odacı, S. (2009). *Üniversiteler İçin Dil ve Anlatım*. Konya: Palet.
Oğuz, M.Ö. (2008) *Halk Hikâyeleri*. Ankara: http://ekitap.kulturturizm.gov.tr.
Oğuz, M.Ö. (Editör) (2004) *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker.
Onay, İ. (2013). Türk Kültür Tarihi Bakımından Oğuz Kağan Destanı ve Önemi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 171, Sayı: 171, Sayfa: 29 – 44.
Orhon, O, S. (2015). *Peri Kızıyla Çoban Hikâyesi-Toplu Şiirler*. İstanbul: Alfa.
Ögel, B. (1998). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: TTK.
Ömer Seyfettin. (2017). *Hikâyeler-5*. (Haz.: Kemal Bek). Ankara: Cedit.
Özcan, M. F. (2020). Atebetü'l-Hakâyık'ta Eğitim, Bilim ve Akıl. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* dergisi, Sayı: 6/2, Sayfa: 329-338.
Özçelik, M. (2019). *Seyyid Battal Gazi*. Eskişehir: T. C. Eskişehir Valiliği.
Özdemir, E. (1990) *Edebiyat Bilgileri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
Özdemir, E. (1999). *Yazınsal Türler*. Ankara: Bilgi.
Özdemir, E. (2014). *Edebiyat Sözlüğü*. Ankara: Bilgi.
Özdemir, E. (2014). *Türk ve Dünya Edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
Özdemir, E., Binyazar, A. (2016). *Yazmak Sanatı*. İstanbul: Fom.
Özkırımlı, A. (1991). *Nedim*. İstanbul: Cem.
Öztelli, C. (1983). *Halk Türküleri*. İstanbul: Özgür.
Parla, J. (2020). *Don Kişot*. İstanbul: İletişim.
Parlatır, İ. (2014). *Abdülhak Hamit Tarhan*. Ankara: Akçağ.
Ran, N. H. (2008). *Kuvâyı Milliye, Bütün Şiirleri*. İstanbul: YKY.
Recaizâde Mahmut Ekrem. (2018). *Araba Sevdası* (Haz.: Aslıhan Dinçer). Ankara: Akçağ.
Sakaoğlu, S. (2015). 101 *Anadolu Efsanesi*. Ankara: Akçağ.
Samipaşazâde Sezai. (2018). *Küçük Şeyler* (Haz.: Gökhan Tunç). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi.
Sever, M. (2013). *Türk Halk Şiiri*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi. (2010). İstanbul: YKY.
Tarancı, C. S. (2019). *Otuz Beş Yaş- Bütün Şiirler*. İstanbul: Can.
Tekin, T. (1989). *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*. Ankara: TDK.
Temur, T. Çakıroğlu, A. (2015). *Etkinliklerle Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem.
Tuğluk, İ. H. (2009). Bir Mecmuada Bâkî, Nevî ve Nef'î ile İlgili Bazı Latifeler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literatureand History of Turkish or Turkic*, 4/2, Winter.
Türkçe Sözlük. (2019). Ankara: TDK.
Tolstoy. (2020). *Savaş ve Barış* (Çev.: Nurettin Bahar). İstanbul: İskele.
Uşaklıgil, H. Z. (2007). *Mai ve Siyah* (Haz.: Enfel Doğan). İstanbul: Özgür.
Üstten Uslu, A. (2013). *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*. Ankara: Akçağ.
Yalçın, H. C. (2010). *Edebiyat Anıları* (Haz.: Rauf Mutluay). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
Yazım Kılavuzu. (2020). Ankara: TDK.
Yusuf Has Hâcip. *Kutadgu Bilig* (Haz.: Mustafa Sinan Kaçalin). http://ekitap.kulturturizm.gov.tr.

Görsel Kaynakça ve Genel Ağ Kaynakçası

Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.